

שבוע פרשת לך-לך

ב' - ח' מרחשון ה'תשס"ח (14-20 Oktober 07)

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עזר ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
ג אֲשֶׁר־י שְׁמִרִי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרָצוֹן עֲמָךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעֶתְךָ:
ה לְרָאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחַ בְּשִׂמְחַת גִּוְיָךְ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיֹּמְרוּ עַל־יָם
בְּיַם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
בַּמִּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּנְאַלֵּם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיַּכְסֹּף־מַיִם צָרִיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
יב וַיֹּאמְרוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאוֹ תְהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שִׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
וַיִּנְסוּ־אֶל בִּישְׁמִיּוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רֶזֶן בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לֹא־הָרָן
קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וְאֶת־חֶדֶת אַבִּירָם: יח וַתִּבְעֶר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֶּה
תַּלְהֵט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיֹּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
עֵשֶׂב: כא שִׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם גְּזֵרֹאוֹת עַל־יַם־סוּף:
כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ
בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הָאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם
לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזֹרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פַּעֲוֹר וַיֹּאכְלוּ
זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־אֲפָם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמִד פִּינֹחָם וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה:
לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְכֹּא בִשְׁפָתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
לה וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצָבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׁדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבֵי כְנָעַן
וַתַּחֲנֹף הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְּעַב
אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנֻעוּ תַּחַת יָדָם:
מג פְּעָמֵם רַבּוֹת יֵצִילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בָצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדָּיו: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּהָ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים לתודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
ה מִצָּאוֹ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם
מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שְׁקָקָה וְנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֹשֶׁךְ
וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצָו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
כָּשְׁלוּ וְאִין עֹזָר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדְּעַ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֵכֶל תִּתַּעֲב
נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד הִמָּה
רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ
שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַהוֹמֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגֵג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כִּשְׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע:
כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יָקָם סַעְרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מְחוֹז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
לב וַיִּרְוּ מְמוּהוֹ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹכוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוִנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצֵר רָעָה
וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתַהוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצֹאן
מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמֹר־אֱלֹה וַיִּתְּבוּנּוּ
חֲסִדֵּי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה ויאמר הוי אל אברם ש"פ לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה. ה
- ג) מאמר ד"ה ויאמר ה' אל אברם מוצאי ש"פ לך-לך - בחדרו - ה'תשל"ח. ח
- ד) משיחות ש"פ לך-לך, ח' מרחשון ה'תנש"א יב
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) לך-לך יח
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת לך-לך כד
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך-לך לה
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לז
- ט) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך-לך לט
- י) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך-לך סט
- יא) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת לך-לך עז
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן פו
- יג) תורה אור מבואר – מתוך ד"ה ולא יקרא עוד שמך אברם פרק ג. פו
- יד) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים פט
- טו) מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה. צ
- טז) מאמרי אדמו"ר מהר"ש - ואתה הרם את מטך תרל"א. צב
- יז) מאמרי אדמו"ר הרש"ב - קונטרס ומעין צב
- יח) ספר המאמרים - תרצ"ב. צג
- יט) לקוטי דיבורים צד
- כ) רשימת המאסר. צו
- כא) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת לך-לך. צח

בס"ד. ש"פ לך לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

ויאמר הוי' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ופירש רש"י לך לך, להנאתך וטובתך. וידועה הקושיא למה הוצרך הקב"ה לומר לאברהם לך לך, להנאתך וטובתך, ולא הי' מספיק שילך רק בגלל ציווי הקב"ה בלבד. ואיתא במאמר של הצמח צדק (בא' הביכלאך שיצאו לאחרונה מהגלות והשב"י)² מ"ש האלשיך³ שהפירוש דלך לך הוא לך ולעצמך אתה הולך, היינו, שיגיע לשרש ומקור נשמתו כמו שהיא למעלה. דהנה⁴ ידוע⁵ שלא כל הנשמה נמשכה למטה בגוף, אלא רק הארה ממנה לבד נמשכה למטה, אבל עיקר הנשמה נשארה למעלה, לפי שבקדושה אי אפשר שיומשך הכל למטה ולא ישאר שום רושם כו', כי כל דבר שבקדושה אינו נעקר ממקומו לגמרי⁶, ובנוגע לנשמה, עיקר שרשה נשאר למעלה בארץ העליונה, ארץ חפץ⁷, ורק הארה ממנה מתפשטת ויורדת להתלבש בגוף. וכדי להגיע לשרש הנשמה הרי זה דוקא ע"י ההליכה לארץ ישראל שהיא מכוונת כנגד הארץ העליונה. וזהו לך לך (לך ולעצמך אתה הולך) גו' אל הארץ, כי, בהיותו בחו"ל הרי הוא נפרד מעיקרו ושרשו, אך בלכתו אל הארץ הרי הוא כהולך ומתחבר אל עצמו ושרשו. והענין בזה, שעיקר ושורש הנשמה הוא כפי שהיא למעלה בעולם האחדות, ובלשון הקבלה הרי זה עולם האצילות. וכפי שמוסיף הצ"צ בהגה"ה, שאע"פ שרוב הנשמות הם מבי"ע, מ"מ, שורש כל הנשמות הוא מאצילות⁸, כמבואר גם בלקו"ת⁹ בענין שחורה¹⁰ אני ונאווה. וכדי להגיע לשרש ומקור הנשמה כפי שהיא בעולם האצילות, הרי זה ע"י ההליכה לארץ ישראל.

(ב) וממשיך הצ"צ, שביאור הענין (הטעם על זה שבכדי להגיע לשרשו באצילות צ"ל ההליכה לארץ ישראל דוקא) יובן בהקדים תחילה ביאור הענין דיו"ט שני של גלויות, שבו נמשך שפע העליונה דאצילות לתוך בחי' מלכות דיצירה ועשי' המתלבשים בהע' שרים שדרכם נמשך השפע לבנ"י שבחוץ לארץ.

והענין בזה, דהנה ידוע¹¹ שבחי' מלכות דאצילות אינה יורדת למטה להתלבש בהע' שרים, וגם מלכות דבריאה אינה מתלבשת בהע' שרים, אלא רק בחי' מלכות דיצירה ועשי' היא המתלבשת בהע' שרים להמשיך להם השפע הראוי לתת להם. ועל זה אמרו חז"ל¹² גלו לאדום שכינה עמהם, היינו, שכאשר צריך להשפיע שפע לישראל בזמן הגלות

(1) ריש פרשתנו.

(2) ד"ה לך לך – נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ד')

תרעה, א ואילך. וראה גם שם תרפ, ב ואילך.

(3) ריש פרשתנו.

(4) ראה גם רד"ה ויאמר גו' לך לך תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע')

יח). תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 89).

(5) ראה לקו"ת שה"ש טז, ד. האזינו עא, ד.

(6) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. תניא אגה"ק

ביאור לסימן ז"ך (קמז, א).

(7) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(8) לקו"ת שה"ש יט, ג.

(9) שה"ש ד"ה ביאור ענין שחורה אני ונאווה (ז, ב ואילך).

(10) שה"ש א, ה.

(11) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' רמה ואילך. אוה"ת

שמע"צ ע' א'תתכח ואילך.

(12) ספרי ס"פ מסעי.

כשיושבים תחת ממשלת הע' שרים, אזי מוכרחת השכינה, שהיא בחי' מלכות דיצירה ועשי', להתלבש בהשרים ההם שישראל תחת ממשלתם, שדרכם תעבור ההשפעה לישראל שיושבים על אדמת חלק הארץ של השר ההוא. וזהו גלו לאדום שכינה עמהם, עמהם ממש, דהיינו שמתלבשת בע' שרים ממש. והטעם שרק מלכות דיצירה ועשי' מתלבשים בהע' שרים ולא מלכות דאצילות, וגם לא מלכות דבריאה, הוא, ע"פ הידוע שאבא עילאה מקננא באצילות¹³, ובינה מקננא בבריאה, ושית ספירן מקננן ביצירה¹⁴. וידוע¹⁵ שיניקת החיצונים היא מז' תחתונות בלבד, משא"כ מחכמה ובינה אין יניקת החיצונים, ולכן, מלכות דבריאה אינה יורדת להתלבש בהע' שרים, כי בבריאה מאירה ספירת הבינה, שממנה אין יניקה לחיצונים. ועוד טעם לזה, ע"פ הידוע¹⁶ שבבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, וביצירה מחצה על מחצה, ובעשי' רובו רע, ולכן התחלת מדור החיצונים הוא מיצירה ואילך, ששם מחצה על מחצה, אבל לא בבריאה, מאחר שרובו טוב. ומשום זה מתלבשים בהע' שרים מלכות דיצירה ועשי' דוקא.

ועפ"ז יובן גודל החידוש שביו"ט שני של גלויות, שבו מתגלה שפע האור דאצילות במלכות דיצירה ועשי' המתלבשים בהע' שרים, אף שבדרך כלל לא נמשך בהם אלא רק בחי' המלכות דיצירה ועשי' בלבד. ובפרטיות יותר, יש בזה חילוק בין קבלת הרמ"ק לקבלת האריז"ל¹⁷, שלדעת הרמ"ק¹⁸, מתגלה השפע דאצילות בהע' שרים עצמם, משא"כ לדעת האריז"ל מתגלה השפע דאצילות רק במלכות דיצירה ועשי' המתלבשת בהע' שרים. ועפ"ז יובן גם טעם גודל השמחה ביו"ט שני של גלויות יותר מהשמחה שבארץ ישראל¹⁹, שזהו כמו עד"מ בן המלך שהי' בשבי' אסור בכבלי ברזל, אזי כשיצא לחירות חפשי ושב אל אביו המלך להתענג ממעדני המלך כו', השמחה היא גדולה מאד, יותר מאשר אם לא הי' אסור בשבי' כלל והי' כל ימיו על שולחן המלך. ועד"ז למעלה, במלכות דיצירה ועשי' שמתלבשים בבחי' גלות בהע' שרים, כשמתגלה שם גילוי אור ושפע עליונה דאצילות, אזי תגדל השמחה יותר מהשמחה שמצד ההתגלות במלכות דאצילות שמעולם לא ירדה בסתר המדרגה להתלבש בהע' שרים. וזוהי מעלת השמחה דיו"ט שני של גלויות לגבי יו"ט ראשון שבארץ ישראל, לפי שביו"ט ראשון שבארץ ישראל מתגלה שפע האצילות במלכות דאצילות בלבד, וביו"ט שני של גלויות נמשך ומתגלה השפע דאצילות במלכות דיצירה ועשי' המתלבשים בהע' שרים.

ג) ובזה יובן ענין לך לך גו', שכדי להגיע לשרש ומקור הנשמה בעולם האצילות צ"ל ההליכה מחוץ לארץ לארץ ישראל דוקא, כי, בהיותו בחוץ לארץ, תחת ממשלת הע' שרים, ששם מאירה רק בחי' המלכות דיצירה ועשי', לא נתגלה ממקור נשמתו רק כמו שהיא במלכות דיצירה, אבל ע"י עלייתו אל הארץ הקדושה שמכוונת כנגד מלכות

להדרוש. ועוד.

(13) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א.

(17) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ואוה"ת שבעה ערה 11.

(14) תקו"ז תיקון ו (כג, א).

(18) בספר אור נערב.

(15) ראה סידור (עם דא"ח) נו, ג.

(19) ראה גם לקוטי תורה שמע"צ צא, ג ואילך.

(16) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה

דבריא ודאצילות, אזי מאיר בו בחי' שרש נשמתו במלכות דאצילות. ע"כ תוכן המאמר של הצ"צ.

ד) אמנם ביאור הנ"ל שלך לך הו"ע ההליכה לשרשו ומקורו, הוא, לפי הפירוש הפשוט שקאי על ההליכה מלמטה למעלה, מחוץ לארץ ישראל, שע"ז יתגלה בו מקור נשמתו כו'. ועדיין צריך להבין איך יתאים פירוש זה עם הפירוש שלך לך הו"ע ההליכה מלמעלה למטה, כמבואר בתורה אור²⁰ שאברם הוא אב רם, שכל הנעלם מכל רעיון, ועל זה אמר ה' לאברם לך לך גו', שיצא אורו הנעלם לגילוי ויומשך מלמעלה למטה, אל הארץ, לבחי' המלכות.

אך הענין הוא, שכדי שיוכל להיות ענין הירידה למטה צריך להיות תחילה תוספת גילוי אור נעלה יותר, שזהו שתחילה נקרא אברם, שכל הנעלם מכל רעיון, ואח"כ ניתוסף לו אות ה"א, שהו"ע²¹ המשכת בחי' עתיק שהתגלותה בבינה²², ועי"ז הי' אפשר להיות אצלו ענין הירידה למטה. ועפ"ז אתי שפיר שגם להפירוש שלך לך קאי על ההליכה מלמעלה למטה, הנה עי"ז דוקא מגיע לשרשו ומקורו כו'. וזהו גם מ"ש בתורה אור²³ בפירוש אשר אראך [דלכאורה אינו מובן אומרו אשר אראך, ולא אשר אומר אליך, ע"ד מ"ש בציווי ההליכה אל העקידה²⁴, ועל זה מבאר שאראך קאי (לא רק על הארץ, אלא גם) על אברהם עצמו] אראה ואגלה אותך בעצמך, כי, גם להפירוש שקאי על ההליכה מלמעלה למטה, הנה עי"ז דוקא נעשה הענין דלך לך, לך ולעצמך אתה הולך, שמגיע לשרשו ומקורו כו'.²⁵

(20) ריש פרשתנו (יא, א).

(21) ראה גם תו"א שם, ב.

(22) ראה זח"ג קעח, ב.

(23) שם. וראה גם תו"ח שם פא, רע"א. אוה"ת שם (כרך ו')

תתרעג, א.

(24) וירא כב, ב.

(25) חסר סיום המאמר (המו"ל).

בס"ד. מוצאי ש"פ לך לך – בחרו – ה'תשל"ח*

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, וידוע¹ שיש בזה ב' פירושים. פירוש הא' שההליכה (דלך לך) היא מלמעלה למטה. וכמבואר בתו"א² שאברם הוא אב רם, שכל הנעלם מכל רעיון [שהוא למעלה גם מבחי' חכמה. כי חכמה (עם היותה ראשית כל הכחות פנימיים) היא בחי' גילוי. משא"כ אב רם הוא שכל הנעלם מכל רעיון. וכמבואר בהגהות וביאורי הצ"צ לתו"א שם³ פרטי הדרגות שבזה]. ואמר ה' אל אברם לך לך מארצך גו' שיצא אורו הנעלם לגילוי ויומשך מלמעלה למטה עד אל הארץ, בחי' מלכות. ומוסיף "אשר אראך", ובזה ב' פירושים. א' (כפשוטו) שאראך קאי על הארץ, בחי' מלכות, שהמלכות היא בחי' עלמא דאתגליא לכן אומר עלי' אשר אראך⁴. ופירוש ב' שאראך קאי על אברם (בחי' שכל הנעלם מכל רעיון) – "אראה ואגלה אותך בעצמך"⁵ ("במהותך ועצמותך"⁶). והיינו, דהגם שספירת המלכות עלמא דאתגליא (ובפרט כמו שנמשכת בבי"ע⁷) היא קצה הכי תחתון, ושכל הנעלם מכל רעיון (שהוא נעלם גם מרעיון העליון) הוא קצה הכי עליון, אעפ"כ, ע"י הירידה וההמשכה (דאברם, שכל הנעלם מכל רעיון) אל הארץ אשר אראך (כפירוש הא'), לבחי' מלכות עלמא דאתגליא (קצה התחתון), עי"ז יתראה ויתגלה אמיתית ענינו (מהותו ועצמותו) של אברם (כפירוש הב'), שנעשה עילוי (גם) בבחי' שכל הנעלם מכל רעיון (קצה הכי עליון), כמובן מהמבואר בתו"א שם⁸.

(ב) ועד"ז הוא גם בענין ירידת הנשמה בגוף⁹, שהעלי' הנעשית בהנשמה ע"י ירידתה למטה [שנעשית בבחינת מהלך¹⁰, ענין "לך לך"¹¹], היא גם בהדרגות הכי נעלות שבה, ואפילו בבחינת יחידה. דהגם דזה שנקראת יחידה הוא להיותה "מקבלת מיחיד"¹² [שלכן¹³ אין שייך שתהי' כנגדה בלעו"ז, בבואה דבבואה לית להו¹⁴], מ"מ, ע"י שהנשמה יורדת למטה, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא¹⁵, נעשה עלי' גם בבחינת יחידה שבה. כמבואר בכמה דרושים¹⁶ שע"י עבודת הנשמה בירידתה למטה דוקא נעשה עלי' (ועלי' שלא בערך)

(* יצא לאור בקונטרס מוצאי ש"פ לך לך – ה'תשל"ח, "ענש"ק וירא ה'תשל"ח".

(1) תו"ח לך לך פט, א. אוה"ת שם (כרך ו') תתרעט, ב.
(2) ר"פ לך לך. וראה גם תו"ח שם (פ, א). אוה"ת שם תתרעב, א ואילך.
(3) אוה"ת לך לך (כרך ד') תרפה, א. וראה גם תו"ח שם.
(4) כ"מ בתו"ח שם (תחילת סעיף ב'). ושם פא, רע"א – באו"א קצת.
(5) תו"א יא, ב. תו"ח שם פא, רע"א. אוה"ת שם (כרך ו') תתרעג, א.
(6) תו"ח שם. ובאוה"ת שם: בעצמך ומהותך.
(7) ראה לקמן סוס"ב.

(8) ראה תו"א שם יא, ב ואילך (ובתו"ח שם פא, סע"א ואילך. אוה"ת שם תתרעג, ב), שהירידה דבחי' אברם למטה היא ע"י (גילוי) בחינה שלמעלה מבחי' אברם. ובאוה"ת שם

(כרך ד') תרפז, א בשוה"ג, שהיא ירידה צורך עלי'.
(9) ראה אוה"ת שם תרפח, סע"א, שענין לך לך "קאי על ירידת הנשמה בגוף".
(10) ראה בהמצויין בספר המאמרים מלוקט ח"א ע' רעז הערה 50. ובכ"מ.
(11) ראה אוה"ת שם תרעט, א: "לך לך, שיהי' בבחי' מהלך ולא בבחי' עומד". ושם ע"ב: שזהו "עיקר פ"י לך לך".
(12) לקו"ת ראה כה, א.
(13) ראה ד"ה צהר תעשה תש"ז פ"ל (ע' 187). וראה גם ד"ה ועשית ציץ עת"ר (ע' קס).
(14) גיטין סו, א. לקו"ת תצא לו, ג. ד"ה ועשית ציץ שם. צהר תעשה שם.
(15) לשון הגמרא – חגיגה ה, ב.
(16) ד"ה זה היום תש"ט ספ"ב ואילך. וראה הביאור בזה

גם בשרש ועצם הנשמה שלמעלה. וכמובן גם מהמבואר בכמה שיחות¹⁷ (בענין עלי' לתורה), שהעלי' היא בכל חמש הבחינות שבנשמה נפש רוח נשמה חי' יחידה, שהם ג' הבחינות תחתיים שניים ושלישיים¹⁸ דתיבת נח. וע"פ משנת ל"ט¹⁹ (ע"פ תורת הבעש"ט²⁰ עה"פ²¹ בא גו' אל התיבה) שענין תיבת נח הוא "הוראה בסדר עבודה"²² לכאו"א מישראל [ובפרט לאחר חודש תשרי שאז מתחיל סדר העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו"²³. שהגם שהוא הולך לדרכו (גם) בעניני הרשות ובעובדין דחול, ועד לבחי' מים רבים שהם כל טרדות הפרנסה כו'²⁴, מ"מ ע"י שמכניס את עצמו בהתיבות דתפלה ותורה הנה לא זו בלבד שהוא "ניצל מהשטף דמבול"²² אלא יתירה מזו שע"י המים נעשה ותרם התיבה²⁵ ועד שנעשה ותנח התיבה²⁶, מובן מזה, שעליית הנשמה שנעשה ע"י ירידתה למטה והתלבשותה במים רבים הוא בכל ג' הבחינות (דתיבת נח) תחתיים שניים ושלישיים, שענינם בנפש האדם הוא נר"נ חי' יחידה²⁷. בדוגמת המבואר לעיל (סעיף א') שע"י הליכת וירידת אברם אל הארץ בחי' מלכות, שהתכלית (דירידה זו) הוא להיות גילוי בבי"ע²⁸ [וכידוע²⁹, שהליכת אברם אל הארץ הי' בכדי להמשיך בבי"ע עד בעוה"ז הגשמי, שע"י עשה הכנה להמשכה שע"י מעשה המצוות בגשמיות לאחר מתן תורה] נעשה עילוי גם בבחי' שכל הנעלם מכל רעיון.

ג) **ופירוש** הב' בלך לך גו' אל הארץ הוא (כפשטות הכתוב³⁰) שהליכה זו היא מלמטה למעלה, ההליכה מארצך וממולדתך ומבית אביך שהוא (כפשטות הכתוב) ארצו וגו' של תרח [היפך ענין הטהרה³¹], דרגא הכי תחתונה, ומשם ילך ויעלה מלמטלמ"ע עד אל הארץ אשר אראך שקאי (כנ"ל ס"א) על בחי' המלכות, ועד לבחי' ויבן שם מזבח להוי' הנראה אליו³² (שהוא למעלה מבחי' מלכות), ועד אשר ויבן שם מזבח להוי' סתם³³, בחי' הוי' דלעילא, הוי' הנעלם, שלמעלה מהוי' (דלתתא) הנראה³⁴. ועד"ז הוא גם בהעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" שבכאו"א שלאחרי חודש תשרי, שהליכה זו היא (לא רק באופן דמלמעלה למטה, שהולך לדרכו מהמועדים דחודש תשרי לדרכו בעניני הרשות ועובדין

לקו"ש ח"ג ע' 846.

(17) לקו"ד כה, ב ואילך. סה"ש תש"ב ע' 75.

(18) נח ו, טז. וראה לקמן הערה 27.

(19) לקו"ש ח"כ ע' 7-286.

(20) הובאה בד"ה צהר תעשה תרצ"ה בתחלתו ובכ"מ (ראה הוספות לכתר שם טוב (הוצאת קה"ת, תשנ"ט) סי' יא).

(21) נח ז, א.

(22) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בד"ה צהר תעשה שם.

(23) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 269, וע' 282.

(24) ראה ד"ה מים רבים סעיף ו' (סה"מ מלוקט ח"א שם).

(25) (נח ז, יז) תו"א ט, סע"א.

(26) נח ח, ד. וראה אוה"ת נח ע, א. (כרך ג') תרמג, ב ואילך.

(27) ראה אוה"ת שם תרכז, א (מרמ"ז), שג' הבחינות תחתיים

שניים ושלישיים הם ביי"ע אצילות וא"ק. וידוע (שע"ק להרח"ו ח"ג פ"ב. ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"ג – הובא בהמשך תרס"ו ע' רל. ד"ה ויהי אומן עטר"ת פ"א. ובכ"מ) שנר"ן הם מבי"ע, חי' מאצי, ויחידה מא"ק.

וזהו גם הכוונה במ"ש בלקו"ד שם, שחמשה השמות נרנח"י הם תחתיים שניים ושלישיים רביעיים וחמישיים שהם ד' עולמות אבי"ע ועולמות א"ס שלמעלה מאצילות, שמונה העולמות ביי"ע לג' בחינות – כהפי' (אוה"ת שם, משל"ה), שתחתיים שניים ושלישיים הם ביי"ע (ועפ"ז יש "רביעיים וחמישיים" – ובדוגמת ה' שמות דנשמה).

(28) תו"א ריש פרשתנו (וראה הגהות הצ"צ לשם אוה"ת לך תרפה, ב. תרפט, ב).

(29) תו"ח שם פג, ד ואילך. אוה"ת שם (כרך ו') תתרעה, סע"א ואילך. וראה גם תו"א יא, סע"ג.

(30) וכ"ה בל"ת להאריז"ל – מובא במקומות שבהערה 1.

(31) ראה במדב"ר רפי"ט: מי יתן טהור מטמא . . כגון אברהם מתרח.

(32) פרשתנו יב, ז.

(33) שם, ח.

(34) אוה"ת פרשתנו (כרך ד') תרפד, ב. תרפז, ב. תרפט, סע"א. ד"ה בחודש השלישי תש"ב.

דחול במשך כל השנה, אלא) גם באופן דמלמטלמ"ע, מתחיל מכח המעשה שלו, ובכח המעשה גופא כמו שהוא בהעקב שבו, דרגא היותר תחתונה שבגוף האדם [ועד שהוא ענין דהיפך החיים]³⁵, בדוגמת המובא לעיל בנוגע לתרח שהוא היפך הטרהה], ומשם מתחיל הליכתו מלמטלמ"ע, שפועל גם בהעקב שלו ער זאָל דערהערן אלקות [וכמ"ש באברהם עקב אשר שמע אברהם בקול]³⁶ שגם העקב שלו האָט דערהערט³⁷. וע"י שהי' זה אצל אברהם אבינו, ניתן הכח על זה לכאו"א מישראל (בדוגמת האהבה מסותרת שבכאו"א מישראל שהיא בירושה לנו מאבותינו³⁸, ובפרט מאברהם אבינו³⁹), ומזה נמשך (באופן דהילוך מלמטלמ"ע) השמיעה (דער דערהער) באלקות בכל הכחות, עד לכח השכל שבראש, שתהי' בהם השמיעה למעלה ממדידה והגבלה דשכל.

וגם ענין זה ד"ויעקב הלך לדרכו" (הליכה מלמטלמ"ע) מתחיל לאחר חודש תשרי. דהנה העבודה דשמע"צ ושמח"ת (סיום המועדים דחודש תשרי) היא ב(שמחה וריקודים, שענין הריקודים הוא (בעיקר ומתחיל) בהרגלים, ובהם גופא בהעקב שבהם. וע"י שהעקבים מתנשאים (הויבן זיך) ומרקדים, הם מנשאים גם את הראש (וכח השכל שבו)⁴⁰, שגם הוא מרקד בשמחה גדולה למעלה ממדידה והגבלה. ומזה נמשך כח על העבודה דויעקב הלך לדרכו (הליכה מלמטלמ"ע) במשך כל השנה, מתחיל מכח המעשה כמו שהוא בהעקב [כולל הענינים שאדם דש בעקביו⁴¹, היינו ענינים אשר (מצד איזה סיבה שתהי') אין לו חיות בהם (בדוגמת העקב כפשוטו שהו"ע דהיפך החיים)], ומזה ממשיך (באופן דהילוך מלמטלמ"ע) גם לכח השכל שבראש, כנ"ל.

ד) ושני פירושים הנ"ל בלך לך מארצך גו' הם בהתאם לשני הפירושים ב"בעבר הנהר ישבו אבותיכם"⁴². הפירוש [שבפנימיות התורה]⁴³ שעבר הנהר הוא הבחי' שלמעלה (גם) מבחי' ונהר יוצא מעדן⁴⁴ (בינה דאצילות) ופירוש בעבר הנהר ישבו אבותיכם גו' הוא ששרש האבות הוא מעבר הנהר שלמעלה מאצילות ומשם נמשכו למטה (בעבר השני של הנהר, היינו) בז"א דאצילות, ועד ש"ואולך אותו בכל ארץ כנען"⁴⁵ הירידה וההמשכה בבחינת המלכות (כנ"ל סעיף א' שארץ ישראל קאי על מלכות) – ההליכה מארצך גו', שקאי על עבר הנהר, אל הארץ אשר אראך, הוא הליכה מלמעלה למטה⁴⁶. והפירוש (כמו שהוא בפשטות) שעבר הנהר הוא מקומו של תרח, ומ"ש בעבר הנהר ישבו אבותיכם גו' הוא לגריעותא [כדמוכח ממרז"ל⁴⁷ מתחיל בגנות כו' מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו כו' שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם גו'] – ההליכה מארצך גו' (עבר הנהר) אל הארץ אשר אראך, הילוך ועלי' מלמטלמ"ע⁴⁸ (כנ"ל סעיף ג').

(35) אדר"נ ספ"א.

(36) תולדות כו, ה.

(37) יהושע כד, ב. ובאוה"ת פרשתנו תרפב, ב הובאו ב' הפירושים דלקמן.

(38) תנאי פי"ח.

(39) תו"א כה, א. עה, ד. דרמ"צ פב, ב. ובכ"מ.

(40) תו"ח שמות תקלז, סע"ב [בהוצאה החדשה – תצוה ח"ב

(41) בראשית ב, יו"ד.

שג, סע"ב]. וראה גם לקו"ת סוכות עח, ד. שמע"צ פט, ב.

(42) ראה גם אוה"ת שם תרצ, ב.

(43) ראה גם לקו"ש שם ע' 267 ואילך.

(44) יהושע שם, ג.

(45) רש"י ר"פ עקב.

(46) פסחים קטז, א.

(47) ראה גם אוה"ת שם תרצא, ב.

(ה) והנה הגם שב' פירושים הנ"ל ב"לך לך" הם שני פירושים שונים והפכיים, מ"מ, מכיון שב' הפירושים הם באותה התיבה (תיבת לך), מוכח מזה⁴⁹, שענין "לך לך" [וההוראה לכאן] מ"מ ישראל שבפרשה זו] כולל ב' האופנים יחד, הילוך מלמעלה למטה והילוך מלמטה למעלה. ובדוגמת "והתהלכתי בתוכם"⁵⁰ ש"והתהלכתי" (לשון רבים) כולל⁵¹ ב' בחינות הילוך הנ"ל⁵². וכ"ה גם בענין ואולך אתכם קוממיות⁵³, ש"קוממיות" (לשון רבים⁵⁴) מורה על ב' קוממות⁵⁵ [קומה דאור ישר וקומה דאור חוזר, שהם דוגמת ב' בחינות הילוך הנ"ל⁵⁶], הכוונה בזה היא ש"קוממיות" כולל ב' הקוממות יחד.

ויש לקשר זה עם שנה זו (ביחוד), שהיא שנת העיבור, ויתירה מזו שהיא שנת העיבור דסיום מחזור קטן, שבה נעשה ההתאמה דשנת החמה עם שנת הלבנה (בתכלית השלימות)⁵⁷. דהנה שמש הוא בחי' משפיע – דוגמת ענין ההילוך מלמעלה למטה, ולבנה (דלית לה מגרמה כלום⁵⁸) הוא בחי' מקבל – דוגמת ענין ההילוך מלמטה למ"ע. וענין שנת העיבור (ובפרט שנת העיבור דסיום מחזור קטן) הוא צירוף וחיבור ב' העבודות [העבודה דשמש (בחי' משפיע, הילוך מלמעלה למטה, שבכללות הוא⁵⁹ עבודת הצדיקים), והעבודה דלבנה (בחי' מקבל, הילוך מלמטה למעלה, שבכללות הוא⁵⁹ עבודת הבעלי תשובה)], שיעשו ענין אחד (שנה תמימה), כמשנ"ת לעיל⁶⁰ בארוכה. וכמ"ש⁶¹ ועינינו מאירות כשמש וכירח, שהכוונה בזה היא [לא רק שיהיו ב' המעלות, המעלה דשמש והמעלה דירח אלא גם] שב' הענינים (והמעלות) יהיו כאחד.

וענין זה [צירוף ואיחוד ב' ענינים הנ"ל] הוא הכנה וכלי [ובאופן דאבר, שהוא לא רק מקבל אלא גם ממש⁶²] להמשכת אוא"ס שלמעלה מגדר "מעלה ומטה". [ועד"ד הידוע⁶³ שלאחרי השלימות דאתערותא דלתתא (בחי' לבנה) וגילוי אתערותא דלעילא (בחי' שמש) (הנמשכת ע"י אתערותא דלתתא) נמשך אח"כ בחי' אתערותא דלעילא ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת שם כלל]. ששלימות העבודה [בצירוף ב' ענינים הנ"ל, שנה תמימה] הוא האתר שלים, שהוא כלי להשראת אוא"ס, דקוב"ה שריא באתר שלים⁶⁴. ועד שעי"ז נעשה המשכת העצמות שהוא אמיתית ותכלית השלימות. ונעשים ישראל וקוב"ה (ע"י אורייתא) כולא חד⁶⁵, ובאופן שאין שייך לחלק ביניהם, מכיון שתורת אמת מעידה שהם חד.

(49) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782 (הרא"י לזה מ"שעטנז").
(50) בחוקתי כו, יב.
(51) ובנוגע ל"והתהלכתי" – פשוט שכולל ב' הבחינות, מכיון (שאין זה שני פירושים כ"א) שפירוש "והתהלכתי" הוא ב' אופני הילוך. ועד"ז הוא גם בנוגע ל"קוממיות" (דלקמן בפנים).
(52) דרושי ד"ה והתהלכתי – אוה"ת ויקרא (כרך ב') ע' תרמ ואילך. לקו"ת ראה כו, א. אמ"ב שער הק"ש פפ"ז. ספפ"ח ואילך.
(53) בחוקתי כו, יג.
(54) ראה חדא"ג מהרש"א לב"ב שבהערה הבאה.
(55) ב"ב עה, א. סנהדרין ק, א.
(56) אמ"ב שם פפ"ט. אוה"ת שם ע' תרגו. תערב"ג.
(57) ראה בארוכה במכתב דוא"ו תשרי תשל"ח (לקו"ש ח"ד ע' 477 ואילך). וש"נ.
(58) זח"ב קמה, ב. ועוד.
(59) ראה לקו"ש ח"כ ע' 288 הערה *65.
(60) לקו"ש שם ע' 287-8.
(61) נוסח התפלה דשבת (נשמת). וראה בהמצויין בלקו"ש שם ע' 290 הערה 83.
(62) תו"א קיד, ב. לקו"ת ראה כב, סע"ד. ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ה. ובכ"מ.
(63) לקו"ת שה"ש כד, סע"א ואילך.
(64) זח"ג צ, ב.
(65) ראה זהר שם עג, א.

(49) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782 (הרא"י לזה מ"שעטנז").
(50) בחוקתי כו, יב.
(51) ובנוגע ל"והתהלכתי" – פשוט שכולל ב' הבחינות, מכיון (שאין זה שני פירושים כ"א) שפירוש "והתהלכתי" הוא ב' אופני הילוך. ועד"ז הוא גם בנוגע ל"קוממיות" (דלקמן בפנים).
(52) דרושי ד"ה והתהלכתי – אוה"ת ויקרא (כרך ב') ע' תרמ ואילך. לקו"ת ראה כו, א. אמ"ב שער הק"ש פפ"ז. ספפ"ח ואילך.
(53) בחוקתי כו, יג.
(54) ראה חדא"ג מהרש"א לב"ב שבהערה הבאה.
(55) ב"ב עה, א. סנהדרין ק, א.
(56) אמ"ב שם פפ"ט. אוה"ת שם ע' תרגו. תערב"ג.

בס"ד. משיחות ש"פ לך, ח' מרחשון ה'תנש"א.

לתושבע"פ, משנה תורה), ובמכ"ש וק"ו מהשמחה שבסיום מסכת אחת ע"י יחיד מירשאל¹², ועאכו"כ בסיום לימוד הרמב"ם ש"מקבץ לתורה שבעל פה כולה" ע"י רבים מירשאל.

ויש להוסיף, שהשמחה לגמרה של משנה תורה היא גם לאלה שאינם משתתפים בלימוד וסיום הרמב"ם בזמן זה, כיון שסדר הלימוד שלהם הוא פרק אחד ליום¹³ - ע"ד שמצינו בתורה שבכתב, שאף ש"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלמין את התורה בשנה אחת", ייש"ם מי שמשלמים את התורה בשלש שנים:

בנוגע לסיום מסכת - איתא בגמרא¹⁴ "אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן", היינו, שה"יומא טבא" (שמחה) הוא לא רק ללומד ומסיים המסכתא ("צורבא מרבנן דשלים מסכתא"), אלא גם לשאר התלמידים ("רבנן" סתם) שלא למדו וסיימו מסכת זו, שגם אצלם נעשה "יומא טבא" (שמחה)¹⁵, ולא רק משתתפים בשמחה של רב אחר, אלא שמחה זו נעשית השמחה שלהם ("יומא טבא לרבנן"), כמו השמחה של לומד ומסיים המסכת¹⁶.

ומהטעמים לזה - כיון שכולם עוסקים בלימוד אחד, הן אלה שלומדים מסכתא זו, והן אלה שלומדים שאר מסכתות, שמתאחדים כולם ביחד - כמודגש בחלוקת הש"ס שחשיב כאילו כל אחד מהלומדים (שלמד מסכתא אחת) למד כל הש"ס¹⁷.

א. הענין המיוחד שביום הש"ק זה - שבו מסיימים רבים מירשאל לימוד ספר הרמב"ם:

ידוע¹ המנהג שנתפשט (בשנים האחרונות) בתפוצות ישראל² ללמוד בכל יום ג' פרקים בספר "משנה תורה" להרמב"ם - על מנת לסיים "משנה תורה" ("מקבץ לתורה שבעל פה כולה")³, בכל שנה⁴, כמו בתורה שבכתב, ש"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלמין את התורה בשנה אחת"⁵, שע"ז נעשה בכל שנה גם הלימוד דתורה שבעל פה כולה (נוסף על הלימוד דתורה שבכתב)⁶.

וע"פ סדר חלוקת הפרקים לכל יום (כנדפס ב"מורה שיעור" ללימוד הרמב"ם) - מסיימים מחזור שביעי דלימוד הרמב"ם ביום הש"ק זה, ו"מתכיפין התחלה להשלמה"⁷ - שבו ביום מתחילים מחזור שמיני דלימוד הרמב"ם⁸.

וכמה פרטים בדבר:

(א) כללות הענין דסיום לימוד הרמב"ם, (ב) העילוי המיוחד דסיום מחזור שביעי והתחלת מחזור שמיני, (ג) השייכות להזמן⁹ שבו מסיימים (בהשגחה פרטית) מחזור שביעי ומתחילים מחזור שמיני דלימוד הרמב"ם - יום הש"ק, ח' מרחשון, בשנת תנש"א, (ד) והשייכות לפרשת השבוע - פרשת לך לך, כדלקמן.

ב. סיום לימוד הרמב"ם:

מנהג ישראל (תורה היא) שעושין שמחה¹⁰ לגמרה של תורה¹¹ (בתושב"כ, ומזה מובן גם בנוגע

(1) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך. ועוד.

(2) להעיר מפס"ד הרמב"ם (ריש הל' ממרים) שמנהג שנתפשט בתפוצות ישראל יש בו התוקף דמצות עשה ומצות לא תעשה מן התורה.

(3) רמב"ם בהקדמתו לספר.

(4) וליתר דיוק: זמן הלימוד הוא פחות משנה שלימה, ולכן הסיום אינו בתאריך קבוע בכל שנה (כמו סיום תושב"כ), אלא הולך ומתקדם (ולדוגמא: סיום מחזור הראשון ה' ב"א ניסן, וסיום מחזור השביעי בח' מרחשון).

(5) רמב"ם הל' תפלה רפ"ג.

(6) ובלשון הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו (בביאור שם הספר "משנה תורה" - "אדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה, ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם".

(7) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

(8) להעיר, שאף שהשיעור דהתחלת מחזור השמיני הוא למחרתו (כנדפס ב"מורה שיעור") - הרי מצד הענין ד"מתכיפין התחלה להשלמה" טוב ונכון להתחיל תיכף לאחר הסיום. ולהעיר גם מהנוסח שאומרים בה"הדרן" - "כשם שעזרתי לסיים כו' כן תעזרני להתחיל כו'".

(9) שמשנתה משנה לשנה - ראה לעיל הערה 4.

(10) ולהעיר, שגם כאשר החגיגה הפומבית לרגל סיום הרמב"ם נערכת בזמן אחר (כמנהג ישראל שמאחרין זמן חגיגת הסיום "משום כבוד התורה" . . . ביותר הידור ברוב עם כו') ("ס' תורת חיים או"ח סתקנא סק"ז) - הרי עיקר השמחה היא ב"גמרה של תורה", בו ביום.

(11) טור ורמ"א או"ח סתרס"ט. וראה לקו"ש שם הערה 6. וש"נ. (12) "כשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה" (רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ו).

(13) ועאכו"כ אלה שלומדים ספר המצוות להרמב"ם כפי שנחלק באופן מקביל ללומדי משנה תורה להרמב"ם ג"פ ליום, שהסיום שלהם הוא באותו זמן שמסיימים הלימוד דג"פ ליום.

(14) שבת קיח, סע"ב ואילך.

(15) להעיר ממנהג ישראל בתענית בכורים שגם אלה שלא למדו וסיימו המסכת משתתפים בסעודת מצוה דסיום המסכת ואינם מתענים.

(16) ועפ"ז יומתק מאמרו של אביי "כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן" - שאב"י (ולא (רק) ה"צורבא מרבנן דשלים מסכתא") עושה "יומא טבא לרבנן".

(17) ע"ד שמצינו בהלכות שבת שמלאכה שאי אפשר לעשותה אלא בשנים חשיב כאילו שניהם עשו כל המלאכה (שבת צג, א), ועד"ז

הלימוד והסיום באופן נעלה יותר - "מעלין בקודש"²⁰, ולא עוד אלא ש"מעלין בקודש" גם בההוספה עצמה, היינו, שההוספה במחזור שלישי לגבי מחזור שני היא הוספה נעלית יותר מאשר ההוספה במחזור שני לגבי מחזור ראשון, ועאכ"כ בנוגע להוספה במחזור שביעי לגבי כל המחזורים שלפניו.

ונוסף על העילוי וההוספה ממחזור למחזור - יש עילוי מיוחד בסיום מחזור שביעי²¹:

ידוע מ"ש בתשובות הרשב"א²² שמספר שבע מורה על שלימות ההיקף, כמודגש בענין הזמן (שבו קשורים כל עניני העולם שהם כולם בגדר הזמן²³) שנחלק לשבעה ימים (ששת ימי השבוע ויום השבת), שבעת ימי ההיקף, שבהם נכללים שית אלפי שנים דהוי עלמא (כנגד ששת ימי השבוע) ואלף השביעי (כנגד יום השבת).

ויש להוסיף, שגם השלימות דישאל היא במספר שבע - שבעת קני המנורה, שרומז על כנסת ישראל שנחלקת לשבע סוגים, שהם שבע מדרגות בעבודת ה', כנגד שבעת המדות²⁴, ובצירוף כולם יחד נעשית השלימות ד"מנורת זהב כולה"²⁵, "מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא"²⁶.

ומזה מובן שיש עילוי מיוחד שבסיום מחזור השביעי - שלימות ההיקף בלימוד משנה תורה²⁷.

ולאחרי שלימות ההיקף בסיום מחזור שביעי מתחילים מחזור שמיני, שבו נוסף עילוי שבאין-ערוך - כי, מספר שמיני הוא למעלה מימי ההיקף ושלימות ההיקף, ובלשון הרשב"א "מקודש ועומד בפני עצמו שומר ההיקף"²⁸, היינו, שמספר שבע קשור עם גרדי

ומזה מובן במכ"ש וק"ו בנוגע לענינו - שכיון שכולם לומדים ומסיימים משנה תורה להרמב"ם, לימוד שוה ממשה¹⁸ (ולא רק שכל אחד לומד מסכת אחרת, אלא שמתאחדים בהחלוקה דכל הש"ס), והחילוק שביניהם אינו אלא במשך זמן הלימוד (בשנה אחת, או בשלש שנים), הרי בודאי שגם אלה שמסיימים הלימוד בשלש שנים משתתפים בשמחה לגמרה של תורה ע"י הלומדים בשנה אחת (כהמנהג הפשוט אצל רוב לומדי הרמב"ם), כמו בתורה שבכתב, שגם מי שמשלים את התורה בשלש שנים משתתף בשמחה לגמרה של תורה (שמחת תורה) ע"פ המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת (נוסף על השמחה לגמרה של תורה כשיסימו הלימוד שלהם בשלש שנים).

ויתירה מזה - שהשמחה לגמרה של משנה תורה שייכת גם לאלה שלעת-עתה אינם משתתפים בלימוד שיעור יומי ברמב"ם, דכיון שלימוד משנה תורה בכל שנה נתפשט בתפוצות ישראל, הרי הסיום הוא שמחה דכלל ישראל, וכמו בשמחת-תורה שע"פ מנהג ישראל משתתפים בה כל ישראל ממש (גם אלה שלעת-עתה אינם עוסקים בלימוד התורה), מצד השייכות דכל ישראל לכל התורה כולה - "מורשה קהלת יעקב"¹⁹.

ג. ומעלה יתירה בסיום זה - סיום מחזור שביעי והתחלת מחזור שמיני:

לאחרי שלומדים ומסיימים משנה תורה במחזור ראשון, הלימוד והסיום במחזור שני הוא באופן נעלה יותר מבמחזור ראשון, ובמחזור שלישי באופן נעלה יותר מבמחזור שני, וכן במחזורים שלאח"ז, עד ללימוד וסיום מחזור שביעי, שמפעם לפעם נעשה

(27) להעיר שגם בתורה מודגשת השלימות דשבע - כמארו"ל "חצבה עמודי" שבעה אלו שבעה ספרי תורה" (שבת קטז, רע"א).
(28) ובפרטיות יותר: אף שנקרא "שומר ההיקף", אין זה באופן שענינו הוא לשמור ההיקף, שבוה מודגש שעם היותו למעלה מההיקף (שלכן ביכלתו לשמור על ההיקף) יש לו שייכות לההיקף (ששומר עליו), אלא שהוא "מקודש ועומד בפני עצמו", למעלה לגמרי מההיקף (ראה גם הערה הבאה), ועד שגם שמירת ההיקף היא (לא ע"י פעולה מיוחדת, אלא) כמו בדרך ממילא, שמצד גודל מעלתו מתבטלים מאליהם הענינים הבלתי-רצויים (שבגללם יש צורך בשמירה).
ועפ"ז יומתק שמקדים "מקודש ועומד בפני עצמו" ל"שומר ההיקף" (אף שהסדר מלמטה למעלה הוא שביעי, שומר ההיקף, למעלה מההיקף אבל שייך אליו, ולאח"ז בחי' שמיני כפי שהוא "מקודש ועומד בפני עצמו") - כדי להדגיש שגם שמירת ההיקף אינה באופן ששייך לההיקף, אלא כפי שהוא "מקודש ועומד בפני עצמו".

בנדוד"ד, שכיון שמפני צוק העתים אי אפשר לסיים הש"ס אלא ע"י החלוקה לכמה מישראל, הרי זה נחשב כאילו כל אחד מהם למד כל הש"ס (ראה לקו"ש ח"י ע' 267. וש"נ).
(18) וכן אלה שלומדים ספר המצוות - תוכן וקיצור ומקביל לספר משנה תורה.
(19) ברכה לג, ד.
(20) ברכות כח, א. וש"נ.
(21) להעיר ממארו"ל (ויק"ר פכ"ט, יא) "כל השביעין חביבין".
(22) ח"א ס"ט. וראה ד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח, תש"ד ותש"ה. ועוד.
(23) ראה שעהיוה"א פ"ז. ובכ"מ.
(24) לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.
(25) זכרי' ד, ב.
(26) בהעלותך ח, ד.

השלימות דהארץ (שלימות ההיקף, מספר שבע, בחי' המדות), שהארץ כולה "מלאה" ב"דעה את ה'", והיא (עדיין) במציאות "ארץ" (עולם); ולאחרי זה באים לדרגא שלמעלה משלימות העולם (שומר ההיקף, מספר שמונה, בחי' המוחין) - "כמים לים מכסים", שמציאות הארץ מכוסה במים עד שלא רואים אלא "מים לים מכסים"³⁷.

ד. והדגשה יתירה בכהנ"ל (הן בנוגע לכללות הסיום דמשנה תורה והן בנוגע לסיום מחזור השביעי והתחלת מחזור השמיני) - מצד השייכות לזמן הסיום: השמחה לגמרה של משנה תורה מודגשת ביותר מצד הסמיכות והשייכות לגמרה של תורה (שבכתב) בשמחת-תורה, כיון שבהמשך לה באה השמחה לגמרה של משנה תורה - למחרת היום שבו מסתיימים מועדי חודש תשרי (ז' במרחשון, שבו חוזר אחרון שבישראל לנהר פרת³⁸), שסיומם וחיתום בשמחת-תורה³⁹. זאת ועוד:

סיום מחזור שביעי והתחלת מחזור שמיני הוא בזמן הקשור עם העילוי דשבע ושמונה⁴⁰: בימי השבוע - ביום השבת, יום השביעי דימי השבוע, שלימות ההיקף⁴¹, ובימי החודש - ביום השמיני (ח') לחודש השמיני (מרחשון), שומר ההיקף.

וענין זה מודגש גם במעלת השנה - שנת תנש"א, כלשון הכתוב⁴² "ותנשא מלכותו", התנשאות מלכות בית דוד ע"י מלך המשיח, וכמרומו גם בהר"ת "תהא שנת אראנו נפלאות", דקאי על הגאולה האמיתית והשלימה

העולם (שלימות דהעולם), ומספר שמונה הוא למעלה מגדרי העולם²⁹.

ויש להוסיף בביאור העילוי דמספר שמונה לגבי השלימות דמספר שבע (שלימות ההיקף) - ע"פ הידוע שמספר שמונה קשור עם הגאולה, כמארז"ל³⁰ "כינור של מקדש של שבעת נימין הי' . . . ושל ימות המשיח שמונה"³¹, ומרומו באות ח' (שמספרו שמונה) ר"ת חירות³², ומזה מובן שמספר שמונה הוא בפני עצמו (באין-ערך) למספר שבע, כמו הבפני עצמו והאין-ערך דגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו לגבי הזמן שלפני הגאולה.

ובסגנון דתורת החסידות - שמספר שמונה קשור עם בחי' המוחין (בינה, ספירה השמינית מלמטה למעלה, ועוד שכוללת ג' ראשונות) שלמעלה משבעת המדות השייכים לעולם שנברא בשבעת ימים כנגד שבעת המדות, ולכן, בזמן הזה עיקר העבודה היא בבירור שבעת המדות (שזהו"ע כיבוש ארץ שבע אומות), ולעתיד לבוא יהי' גילוי המוחין³³, בחי' השמינית, שכוללת ג' ראשונות (שזהו"ע כיבוש ארץ עשר אומות (גם ארץ קיני קניזי וקדמוני, כנגד ג' ראשונות) לעתיד לבוא)³⁴.

ויש לומר, שענין זה מרומו גם בסיום וחיתום משנה תורה להרמב"ם בפסוק³⁵ "כי מלאה הארץ דעה את ה' (ומוסיף גם סיום הפסוק) כמים לים מכסים" (דלא כבהלכות תשובה³⁶ שמביא רק "כי מלאה הארץ דעה את ה'") - כי, "מלאה הארץ דעה את ה'" מדגיש

(29) ראה כלי יקר ר"פ שמיני: "כל מספר ז' חול ומספר שמיני קודש . . . כי מספר זה מיוחד אליו ית'".

(30) ערכין יג, ב ובחזק"ג מהרש"א שם (וראה לקמן הערה (32).

(31) להעיר שמשיח הוא (השמיני*) משמונה נסיכי אדם (מיכה ה, ד. סוכה נב, ב), ו"שמונה שמות נקראו לו למשיח" (מדרש משלי ספ"ט).

(32) ראה לקו"ת תוריע כא, ד: "ופי' מהרש"א שם שבע נימין כל הקדושות הולכים בשבע ע"ד שבת שהוא השביעי כו', ושל ימות המשיח נוסף** בחי' א' שמשם נמשך החירות כו'".

(33) מוחין כשלעצמם, נוסף על בחי' המוחין השייכים אל המדות.

(34) ראה בארוכה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו. ובכ"מ.

(35) ישע"י יא, ט.

(36) פ"ט ה"ב.

(37) נתבאר בארוכה בהתוועדות.

(38) תענית יו"ד, א - במשנה.

(39) ולהעיר, שלימוד הרמב"ם מחדש (במחזור שמיני) שמתחיל (תיכף לאחר הסיום) למחרת ז' מרחשון, המשך וסיום דשמחת תורה - סיומו בשמחת תורה הבעל"ט, גמרה של תורה שבכתב ושבעל פה ביום אחד.

(40) להעיר, שגם ב"גמרה של תורה" בשמח"ת מודגש העילוי דשבע ושמונה - כי שמח"ת הוא (ובחז"ל יו"ט שני ד)שמיני-עצרת: "עצרת" - מורה על הקליטה דכל שבעת ימי הסוכות, שלימות ההיקף, ו"שמיני (עצרת***) - שומר ההיקף.

(41) שהרי יום השבת כולל ומשלים כל ימי השבוע - שמיני מתברכין כל ימי השבוע שלאחרי (זח"ב סג, ב. פח, א), וכו' נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דכל ימי השבוע שלפניו (ראה אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. תקח, א ואילך).

(42) בלק כד, ז.

(* ע"פ גירסת הענין יעקב (בסוכה שם), וכ"ה ביל"ש מיכה שם (רמז תקנב).

(** ולהעיר שלשון המהרש"א שם: "נוסף שיר א' (נימא אחת), ע"פ מ"ש אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות" - ענין החירות, ובלקו"ת מוסיף ומפרש "שמשם נמשך החירות".

(*** להעיר ש"עצרת" הוא גם מלשון מלכה (כמו "זה יעצור (ימשול) בעמי" - ש"א ט, יז ובפרש"י), והרי עיקר ושליומות המלכה היא במלך המשיח, בחי' שמיני.

שנמשך אור המוחין למדות.

ולאחרי היציאה מחרן "כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו' את הקיני ואת הקיניזי ואת הקדמוני וגו'", "עשר אומות" (כמסופר בהמשך הפרשה)⁵³ - שבה מרומז שנוסף על המשכת אור המוחין למדות, מוחין השייכים אל המדות, ישנה גם המשכת המוחין עצמם, כפי שיתגלה לעתיד לבוא⁵⁴, שאז תהי' השלימות שלמעלה משבעת ימי ההיקף (מדות, כולל גם מוחין השייכים למדות), בחי' שמיני, שומר ההיקף (מוחין עצמם)⁵⁵.

וענין זה מודגש גם בסיום הפרשה שבה מדובר אודות מצות מילה⁵⁶ - מילה לשמונה, כמ"ש⁵⁷ "ובן שמונת ימים ימול גו'", כמבואר בכ"מ⁵⁸ שמילה קשורה עם השלימות דשמונה שלמעלה מהשלימות דשבע⁵⁹, ולכן תכלית השלימות דמילה יהי' בביאת המשיח (בחי' שמונה), שאז יקויים היעוד "ומל ה' אלוקיך את לבבך"⁶⁰ (נוסף על העבודה ד"ומלת את ערלת לבבכם"⁶¹ שנעשית בזמן הזה)⁶².

ומזה באים להגילוי ד"וירא אליו הוי" (בהתחלת פרשת וירא שקורין תיכף במנחה) - כמבואר במק"א⁶³ שמעלת הגילוי ד"וירא אליו הוי" שנעשה ע"י המילה לגבי הגילויים שלפני המילה, היא, להיותו מבחי' שאי אפשר לנבראים להמשיך בכח עצמם, היינו, גילוי שלמעלה מגדרי הנבראים (בחי' שמיני שלמעלה משבעת ימי ההיקף)⁶⁴.

ו. המורם מהאמור לעיל:

בעמדנו ביום שבו מסיימים מחזור שביעי ומתחילים מחזור שמיני דלימוד הרמב"ם - יש נתינת כח מיוחדת להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד הרמב"ם, ועד להוספה באופן שבאין-ערוך לגבי

ע"י משיח צדקנו, עלי' נאמר⁴³ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" ("נפלאות" גם בערך ליצי"מ⁴⁴) - שאז יהי' העילוי ד"שמיני" ("של ימות המשיח שמונה") שלמעלה משבעת ימי ההיקף, שומר ההיקף.

ה. והוספה יתירה ככהנ"ל - מצד השייכות לפרשת השבוע:

"ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" - שלאחרי כל העילויים שהיו אצלו לפנ"ז, בהיותו בן ע"ה שנה⁴⁵ [ובלשון הרמב"ם⁴⁶ "כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן . . עד שהשיג דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה . . וכן ארבעים (מ"ח⁴⁷) שנה הכיר אברהם את בוראו"⁴⁸, ולאחרי זה עברו עוד כמה עשירות שנים בעבודתו לאחרי שהגיע לשלימות הכרת בוראו], נאמר לו "לך לך מארצך וגו'" - לצאת מכל המדידות וההגבלות ד"ארצך ומולדתך ובית אביך" (ארץ וכו' שלך) דקדושה⁴⁹, להיותם קשורים עם גדרי העולם (שבעת ימי ההיקף), ולילך "אל הארץ אשר אראך" [כב' הפירושים: (א) שקאי על הארץ - ארץ שיראה לו הקב"ה (כפשוטו הכתוב), (ב) שקאי על אברם - "אראה ואגלה אותך בעצמך"⁵⁰ ("במהותך ועצמותך"⁵¹)], היינו, הליכה לדרגה שלמעלה מגדרי העולם (שמיני, שומר ההיקף).

ויומתק יותר ע"פ המבואר בדרושי חסידות⁵² בפירוש הכתוב⁴⁵ "ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן" - ש"שבעים שנה" מורה על השלימות דשבעת המדות (כפי שכלולים מעשר), ו"חמש שנים" מורה על ה' חסדים שפועלים הגדלת המדות, ועי"ז נעשית היציאה מ"חרן" (בגימטריא גרון, מיצר הגרון שמפסיק בין מוחין למדות) -

(43) מיכה ז, טו.

(44) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(45) פרשתנו יב, ד.

(46) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

(47) הגהות מיימוניות שם.

(48) "גמר ההיכרא" - נוסף על התחלת הכרת בוראו בהיותו בן שלש שנים" (כסף משנה שם. וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ס"ע 14 ואילך).

(49) ראה לקו"ש שם ע' 59. וש"נ.

(50) תו"א פרשתנו יא, ב. תו"ח שם פא, רע"א.

(51) תו"ח שם. וראה סה"מ מלוקט ח"א ע' רפא ואילך. וש"נ.

(52) ראה תו"א שם יא, ד. ובארוכה תו"ח שם צ, ב ואילך.

(53) טו, יח"ט ובפרש"י.

(54) ובלשון רש"י: "עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה . . עתידים להיות ירושה לעתיד".

(55) ובפרטיות הם ג' - חב"ד.

(56) ולהעיר מהשייכות לשיעור היומי ברמב"ם (הל' מלכים פ"י

ה"ז) - "המילה נצטווה בה אברהם וזרעו בלבד, שנאמר (פרשתנו יז,

ט) אתה וזרעך אחריך".

(57) פרשתנו יז, יב.

(58) לקו"ת תוריע כ, ד ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה ט, ב

ואילך. ועוד.

(59) "וזה טעם שהמילה שבשמיני דוחה השבת שבשביעי" (כלי יקר שם. לקו"ת וסהמ"צ שם).

(60) נצבים ל, ו.

(61) עקב יו"ד, טז.

(62) ראה אגה"ק ס"ד. תו"א סוף פרשתנו. ובארוכה - תו"ח שם צג,

ג ואילך. ובכ"מ.

(63) לקו"ש ח"י ע' 50 ואילך. ספר השיחות תש"נ עמ' 110 ואילך.

(64) ובפרטיות יותר: "וירא אליו ה', לבקר את החולה" (פרש"י ר"פ וירא) - "חולה" בגימטריא מ"ט (ז' פעמים ז' - שלימות המדות), ועי'

הגילוי ד"וירא אליו ה'" נתרפא החולי, שנמשך ונתגלה לו שער הנו"ן דבינה (בחי' המוחין).

ערך דרגת הגדול. ובנדוד - שנוסף לכך שיכול להסביר ולהראות לו דוגמא חי' מגודל התועלת דלימוד הרמב"ם בכל שנה, הרי, להיותו בהתחלת מחזור השמיני, בכחו וביכולתו לפעול על יהודי שעדיין לא התחיל בלימוד הרמב"ם שגם אצלו תהי' מעלת ושלמות הלימוד דמחזור השמיני, קפיצה ודילוג מן הקצה אל הקצה.

ומצד גודל הכרח והחשיבות שבפעולה על הזולת (ענין של פקו"נ) מובן גם בנוגע לאופן הפעולה - שאינו נשאר במקומו ודרגתו, ומשם מנסה להרעיש ולעורר את הזולת שנמצא בריחוק מקום ודרגא, אלא יוצא ממקומו ודרגתו למקומו ודרגתו של הזולת, ומדבר עמו בסגנון ובאותיות שלו (של הזולת), שעי"ז נעשית הפעולה על הזולת כדבעי ובשלימות.

ז. ויש להוסיף, שבענין זה (אופן הפעולה על הזולת) יש לימוד והוראה מהתחלת פרשת וירא שקורין במנחה:

בהתחלת פרשת וירא מסופר אודות מדת הכנסת אורחים של אברהם אבינו - כמבואר בפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) על הפסוק "והוא יושב פתח האוהל", "לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו", "כחום היום", "הוציא הקב"ה חמה מנתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים", ואברהם הכניסם לביתו והאכילם כו'.

ותמוה⁶⁷: כיון שמדובר אודות "מלאכים" . בדמות אנשים, שלא היו זקוקים להכנסת אורחים, ולא היו צריכים לאכול, ולא אכלו, כי אם, "נראו"⁶⁸ כמו שאכלו⁶⁹ - נמצא (לכאורה) שאברהם לא קיים בהם מצות הכנסת אורחים, ואיך יתכן שהקב"ה הערים (ח"ו) על אברהם ש"הביא המלאכים עליו בדמות אנשים" כדי שידמה לאברהם שקיים מצות הכנסת אורחים!?

ובפרט ע"פ דברי הגמרא⁷⁰ שמכאן למדים ש"גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה"⁷¹ - שעפ"ז

הלימוד שלפנ"ז, בהתאם להעילוי דמחזור השמיני⁶⁵ שהתחלתו ביום זה.

והתעוררות מיוחדת צ"ל ע"ד ההוספה בפירסום המנהג דלימוד שיעור יומי ברמב"ם וההשתדלות להשפיע על יהודים נוספים שיצטרפו ללימוד הרמב"ם [מה טוב - ג' פרקים ליום, ועכ"פ - פרק אחד ליום, ועכ"פ הלימוד בספר המצוות (גם לנשים וטף)], שעי"ז תהי' אצלם השלימות דלימוד הלכות כל התורה כולה, ועד"ז בנוגע לשאר הפעולות בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות (דפנימיות התורה) חוצה, שעי"ז ממהרים ומזרזים ופועלים תיכף הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (שאו יהי' הגילוי דבחי' שמיני, כנ"ל ס"ג).

ויש להוסיף ולהדגיש שפעולת ההתעוררות וההשפעה על יהודים נוספים שיצטרפו ללימוד הרמב"ם צריכה להיות גם (ובמיוחד) ע"י אלה שסיימו כבר מחזור שביעי דלימוד הרמב"ם:

לכאורה, יש מקום לומר שלאחרי שהגיע לשלימות דמחזור השביעי, מוטב שיעסוק בלימוד הרמב"ם לעצמו בתכלית השלימות, במקום להתעסק בהשפעה על יהודי שרחוק ממדרגתו בלימוד הרמב"ם (ובפרט במחזור שמיני) מן הקצה אל הקצה, שעדיין לא התחיל לימוד הרמב"ם.

[ועד"ז בשאר הפעולות דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה - שטוען שמוטב שיתעמק בלימוד החסידות לעצמו משיעסוק בהפצת התורה והמעיינות להנמצאים ב"חוצה"].

והמענה לזה - שבימינו אלה הפעולה דהשפעה על הזולת היא ענין של פיקוח נפש, וכיון שכן, חיוב ההתעסקות בהשפעה על הזולת מוטל על כא"א, גם זה שנמצא בדרגא נעלית שיכול לעסוק בענינים הכי נעלים, ואדרבה - בפקו"נ "מצוה בגדול"⁶⁶.

[ויש לומר, שכאשר הפעולה על הזולת נעשית "בגדול", אזי הפעולה עצמה באופן נעלה יותר, לפי

(67) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 324 ואילך.

(68) פרש"י יח, ח (מב"מ פו, ב).

(69) וגם להדעה ש"אוכלין ושותין ממש" (תור"ה נראין (ב"מ שם) מסדר אלי' רבה) - כיון שמצד עצמם לא הוצרכו לאכילה ושותי', אלא שאכלו ושתו "מפני כבודו של אברהם" (תוס' שם), או מפני ש"אזולת לקראת הלך בנימוסי" (בר"ר פמ"ח, יד. וש"נ), אין בזה לכאורה קיום מצות הכנסת אורחים לאמיתתה.

(70) שבת קכז, א. וש"נ. וראה רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ב.

(71) ועד"ז למדים מכאן הלוויית אורחים - כמ"ש בהמשך הפרשה (וירא יח, טז) "ואברהם הולך עמם לשלחם", "כסבור אורחים הם"

(65) וע"פ האמור לעיל (ס"ג) שח' (שמיני) ר"ת חירות - יש לומר, שענין זה מתבטא גם בהלימוד באופן של חירות, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות פ"ו מ"ב), ע"ד מארז"ל (מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד) "לא ניתנה התורה לידרש אלא לאוכלי המן", שהיו בני חורין מדאגות הפרנסה, ועד להשלימות דלימוד התורה באופן של חירות - בגאולה האמיתית והשלימה, "חרות על הלוחות", "אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות . . אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר חרות, א"ת חרות אלא חירות" (עירובין נד, א).

(66) ראה יומא פד, ב. רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג.

ובלשון הכתוב בפרשת השבוע - "לך לך מארץ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", שכאור"א מישראל וכל בני"ה הולכים מחוץ לארץ לארץ ישראל⁷³, וזוכים לקיום בפועל דהבטחת הקב"ה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני וגו'", "עשר אומות", בגאולה האמיתית השלימה ע"י משיח צדקנו, ובארץ ישראל עצמה - באים לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי, "אל מקום המזבח"⁷⁴ (ש"מקומו מכוון ביותר"⁷⁵); ואז יהי' הגילוי ד"וירא אליו הוי"ו לכאור"א מישראל בתכלית השלימות - "ולא יכנף עוד מוריד והיו עניך רואות את מורידך"⁷⁶.

ועוד והוא העיקר - שכל זה יהי' בפועל ממש ותיכף ומיד ממש, כך, שיערכו את הסיום דלימוד הרמב"ם במחזור שביעי ביום הש"ק זה ביחד עם הרמב"ם (נשמה בגוף, "הקיצו ורננו שוכני עפר"⁷⁷), בעיר שבו מנוחתו כבוד - טבריא⁷⁸, אלי' "עתידין (סנהדרין) לחזור תחילה ומשם נעתקין למקדש"⁷⁹.

ואז יהי' הלימוד דסיום הרמב"ם באופן שיראו בגלוי שנתקיימו בפועל דברי הרמב"ם בסיום וחזרתם ספרו: "באותו הזמן . . לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל⁸⁰ חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(75) רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב.

(76) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו.

(77) ישעי' כו, יט.

(78) ובפרט שבארץ ישראל (ששם עכשיו (בעת ההתוועדות) מוצאי שבת קודש****) ערכו כבר סיום הרמב"ם דמחזור שביעי על ציון הרמב"ם.

(79) רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד הי"ב.

(80) להעיר שסיום וחזרתם משנה תורה הוא בהמעלה דישאל לגבי כל העולם, כמו הסיום דתושב"כ "לעיני כל ישראל". ולהעיר, שבשמע"צ ושמח"ת שמסיימים התורה מודגשת מעלתם של ישראל - "ביום השמיני עצרת תהי' לכם", "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", "ישראל ומלכא בלחודיה".

תמיהה גדולה יותר: איך יתכן שבתורת-אמת למדים המעלה דהכנסת אורחים מפעולת הכנסת אורחים שאינה אמיתית?!

ויש לומר הביאור בזה⁷² - שכאשר "הביא המלאכים עליו בדמות אנשים", והתנהגו כמנהג אנשים שאוכלים ושותים, נעשה אצלם ה"דמות אנשים" ומנהג אנשים ענין אמיתי, היינו, שבבואם למטה לא נשארו בדרגת מלאכים שנראים כמו אנשים (דמיון בעלמא), אלא שבאו למטה "בדמות אנשים", ובמילא, חל עליהם גדר ודין "אנשים" (לפי שעה), ולכן, קיים אברהם אבינו על ידם מצות הכנסת אורחים לאמיתותה.

ומזה למדים הוראה באופן הפעולה על הזולת - שכאשר ה"גדול" צריך לפעול על הזולת שנמצא "למטה" (במקום החוצה), אינו יכול להשאר בדרגתו הנעלית, אלא צריך לירד מדרגתו (לפי שעה) לדרגתו של הזולת הנמצא למטה, ולדבר לפי ערך הזולת, ע"פ דרכו ומנהגו, ועד שנמצא במעמדו ומצבו, ואז יפעל עליו באמיתות ובשלימות.

ח. ויהי' שקבלת החלטות טובות בנוגע ללימוד הרמב"ם, הן הלימוד שלו לעצמו והן בהפעולה על הזולת, בתוככי שאר הפעולות דהפצת התורה והמעיינות חוצה, תמהר ותזרז ותביא תיכף את "אותו הזמן" שאודותיו מדבר הרמב"ם בסיום וחזרתם ספרו - ימות המשיח.

(פרש"י עה"פ). וראה רמב"ם שם: "שכר הלוי" מרובה מן הכל והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודן החסד שנהג בה, מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותם ומלוה אותם".

(72) עוד ביאור בזה - ראה לקו"ש שם.

(73) להעיר מהידוע שבמשך כל ימי חייו השתוקק הרמב"ם לעלות לארץ, ורק לאחר הסתלקותו זכה להקבר בה**, ואולי י"ל בדרך אפשר, שעבודתו ושליחותו בעולם היתה לפעול בחוץ לארץ, ועד לארץ מצרים, כמרומו גם בר"ת ד"רמב"ם, "רבות מופתי בארץ מצרים", ורק לאחר גמר ושלמות עבודתו (בעת הסתלקותו) עלה גופו לארץ ישראל ונטמן בטבריא.

(74) לשון הכתוב בפרשתנו יג, ד. - ולהעיר שג' המזבחות שבנה אברהם הם כנגד ג' בתי מקדשות (ראה לקו"ש ח"ל עמ' 63 ואילך).

(*) ועאכ"כ בהיותו במצרים ש"אסור להתיישב בה, בשלשה מקומות הוהירה תורה שלא לשוב למצרים" (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז). ועד שמצינו ש"כשהר"ם ז"ל הי' חזתם שמו הי' מסיים הכותב העובר בכל יום ג' לאוין כו" (כפתור ופרח פ"ה). - ראה השקו"ט בזה בספרים שנשמנו בלקו"ש ח"ט ע' 171.

(**) ראה רמב"ם שם הי"א: "אינה דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו, ואעפ"כ, גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק".

(***) כולל גם כתיבת חיבורו העיקרי "משנה תורה" שהיתה בארץ מצרים.

(****) ראה שו"ע אדה"א או"ח (מהדו"ת) ס"א ס"ט: "זמן כניסת שבת ויו"ט . . בכל מדינה ומדינה לפי זמן הימים והזילות שלה, כי . . קדושת שבת ויו"ט הוא למעלה מגדר המקום והזמן, רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום זמנו הראוי לו".

לקוטי שיחות לך לך כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

שקבעה לה התורה. כך הוא הדבר גם אילו נאמר¹⁰ ששמות אלו נקבעו מלכתחילה רק משום שבמלים אלו נפתחות הפרשות – כי כיון שלמעשה נקראת הפרשה כולה, לפי התורה, בשם זה (ולגבי התורה לא ייתכן לומר שהענינים הם מקריים ח"ו, כי אף בעיני העולם אין מקריות¹¹), הכרחי לומר, ששם זה מכיל את הפרשה כולה¹².

כך הוא גם לגבי פרשת לך לך, שכל המסופר בפרשה, עד הפסוק האחרון, משמעותו הפנימית היא: "לך לך".

ב.

"לך לך" - התעלות בקדושה

משמעות ה"הליכה" ("לך") אצל יהודי באופן כללי, החל מהיהודי הראשון, אברהם – בפרשתנו, היא, כמובן, דרך "הליכתו" אל העיקר ואל התכלית של בריאתו, אשר נברא לשמש את קונו¹³, כלומר: הליכתו בעבודת ה' גבוה יותר ויותר, עליה אחר עליה. על-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר על ההוראה "לך לך"¹⁴, אשר המשמעות של "לך

א.

שם הפרשה מבטא את תוכנה

כבר הוסבר פעמים רבות, שלמרות ששמותיהן של פרשיות התורה אינן מוזכרות בודאות בגמרא¹, כשמותיהם של ספרי התנ"ך, המוזכרים בגמרא², וכן מוזכרים במשנה³ ובגמרא⁴ כמעט כל שמותיהן של מסכתות הגמרא⁵, למרות זאת יש הוכחה מספקת שאלו הם שמות מהתורה, מכך שמקובל אצל כלל ישראל לקרוא לפרשות בשמות אלו בודאי יותר מאלף שנים⁶.

הדבר נלמד ב"קל וחומר" משמות המופיעים בשטרות: אם שם מסויים מקובל במשך שלשים יום נפסקת ההלכה בתורה, ששם זה הוא שמו של אדם זה⁷. קל וחומר בענייננו – ששמות הפרשות מקובלים כבר במשך מאות רבות של שנים, ובמיוחד כאשר הן נקראות כך על ידי גדולי ומורי ישראל⁸ – הרי אלה בודאי השמות על פי התורה.

מכך מובן, שתוכנה הפנימי של כל פרשה נרמז בשם⁹

שם לפני¹⁰ יא, א. ועצ"ע אם הכוונה לענין או מס'; אהלות (עירובין עט, א); נידה (ירוש' ברכות פ"ב ה"ו. זח"ג רעו, רע"א); מכשירין (ירוש' שבת פ"ז רה"ב); טבול יום (ירוש' ברכות פ"ג ה"ד); עוקצין (ברכות כ, א).
(5) ומהם נלמד בנוגע לשמות שאר המסכתות. וראה הקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

(6) ראה כו"כ בס"י הרס"ג קריאת התורה (אלא של"תוריע" קורא "אשה", ל"מזורע" – "זאת תהי" **** וכו'); כולם – בס' תפלות להרמב"ם שם ועוד.
(7) ב"ב קסז, ב. שו"ע חו"מ סמ"ט סג. רמ"א באה"ע סק"כ ס"ג.
(8) שמות כמה סדרות נמצאו בפרש"י עה"ת (ויגש מז, ב. יתרו יט, יא. תרומה כה, ז. ועוד).

(9) ואם יש שינויים בשמות (ראה לעיל הערה 6) – הרי אפילו בהלכה למעשה מצינו כו"כ דעות ואלו ואלו דא"ת.

(10) אבל אינו. וכדמוכח משמות הסדרות נח" ו"תולדות" (כמו שנקראות אצלנו – משא"כ בסדר תפלות שם) – ראה בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 354 ואילך; לקו"ש ח"ז ע' 25 הערה 40.

(11) ראה רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ג. לקו"ש ח"ט ע' 181 ובהנסמן שם, וראה להלן ס"ח ואילך.

(12) וי"ל, שגם זה גופא ששם הסדרה הוא כהתחלתו – היינו לפי שהתחלת וראש הסדרה כולל את כולה.

(13) קדושין בסופה.

(14) ששם הסדרה הוא "לך לך" (סדר תפלות שם).

(1) במגלה כט, סע"ב ואילך: "חל להיות בואתה תצוה... בכי תשא". אבל יש לדחות שהכוונה לתחלת קריאת היום. ועד"ז י"ל (בדוחק) כמה שאמרו (שם לא, א) "למחר קורין זאת הברכה", שהכוונה ב"זאת הברכה" היא (לא לשם הסדרה כ"א) לתחלת הקריאה.

ולמעיר, שמפרש"י (סוטה מ, ב) "וקורא אחרי מות... פרשה ראשונה לחודת קאמר" משמע, שמפרש ש"אחרי מות" שבמשנה שם ** הוא שם כל הסדרה.

(2) ב"ב יד, ב.

(3) סוף מס' כלים (כלים).

(4) כמצויין בס' האחרונים (וע"ס המסכתות ***):

ברכות (ב"ק ל, א – ראה רשב"א שם); פיאה (ב"מ י, א); תרומות (פסחים לז, א); כלאים (ירוש' כלאים פ"ו ה"ג); עירובין (עירובין עט, א); יומא (יומא יד, ב); ר"ה (תענית בתחלתה); חגיגה (זח"ג רכג, ב); תעניות (שם רמז, ב); יבמות (שם רעו, רע"א); כתובות (סוטה בתחלתה); נדרים (שם); גזיר (שם); סוטה (שם); ב"ק (ב"ק קב, א. זח"ג קצח, א); ב"מ (שם); ב"ב (זהר שם – בבא תליתא); סנה' (סנה' מא, ב); מכות (שבועות ב, סע"ב); שבועות (שם); עדיות (ברכות כז, א – בחירתא (ראה פרש"י שם)); ע"ז (ע"ז יד, ב); אבות (ב"ק ל, א – ראה ר"ח ורשב"א שם); שמחות – מהמס' קטנות (כתובות כה, א – אבל רבתי); כלה – מהמס' קטנות (שבת קיד, א); זבחים (ב"מ קט, ב – שחיתת קדשים (ראה פרש"י שם)); מנחות (מנחות ז, א); בכורות (ביצה כה, א); תמיד (יומא יד, ב); מדות (שם טז, א); נגעים (חגיגה יד, א. וראה ג"כ

* ועד"ד "אלה תולדות", "ויאמר ה' אל אברהם" ברמב"ם הל' תפלה רפ"ג – אף שלהסדרה קורא: "תולדות נח", "לך לך" (ב"סדר תפלות" שלו בסופו).

(**) משא"כ במשנה מגלה (ל, ב) שבא בהמשך ל"פרשת המועדות".

ועפ"ז מובן מה שחזקת רש"י לפרש (בסוטה שם) "ופרשה ראשונה לחודת קאמר" – אף שלא פירש זה במס' מגלה שלפנ"ז – והרי אא"ל שרש"י במס' מגלה סומך א"ע שידעו זה ממ"ש במס' סוטה שלא"ז (וראה יד מלאכי כללי רש"י כלל ט' וברתסמן שם).

(***) מועתק כאן רק פעם אחת (בש"ס) בנוגע לכל מסכת.

(****) ועפ"ז צע"ק על הנהגים לקרוא לפ' זו "סרה" – בבבא ח"א נקי' – דטפי הו"ל לקרוא בשמה המפורש בס"י רס"ג ובס' התפלות להרמב"ם "זאת תהי" (וראה לקו"ש ח"ז ע' 104 הערה 40).

תגר") הוא עצמו נתעלה יותר²¹, אך הרי הכוונה של "לך לך" לא היתה רק למען התעלותו של אברהם עצמו, אלא כמשל המובא על כך במדרש²², של "צלוחית של אפופילסימון" (כלי עם בשמים) שהיתה מונחת בקרן זוית וריחה לא התפשט בסביבה, ועל ידי ש"היתה מיטלטלת, היה ריחו נודף". כך גם אמר הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו "טלטל עצמך ממקום למקום ושמן מתגדל בעולם".

כלומר: התכלית של "לך לך" היתה, שבכל מקום שאברהם יגיע לשם יתפרסם ויתקדש על ידו שם שמים, שהרי זוהי המשמעות האמיתית של "שמן מתגדל", כנאמר לאברהם אבינו²³ – שמו אינו שונה משם שמים.

לעומת זאת מובן, שעל ידי כך, שמיד לאחר שאברהם אבינו הגיע לארץ ישראל השתרש שם רעב – לא נגרם קידוש שם שמים, אלא להיפך: ניתנה לגויים האפשרות לטעון, שמשום שהגיע לכאן יהודי העובד את הקדוש-ברוך-הוא, לכן נגרם רעב. ויוצא מכך, שבכך נפגמה כל המשמעות של "לך לך".

ד.

השפעה שלילית במצרים - להיפך מ"לך לך"
בנוסף לכל זאת, הרי ירידה זו של "וירד אברם מצרימה" היתה הגורם למאורע של "ותוקח האשה בית פרעה". אמנם למעשה שמר אותה הקדוש-ברוך-הוא שם מדבר בלתי רצוי, עד אשר לא נגע בה ח"ו²⁴, אך בכל זאת, עצם לקיחתה ל"בית פרעה" כבר מהווה ירידה גדולה, ובמיוחד, כידוע²⁵, על ידי כך ניתנה לפרעה יניקה מקדושה,

וכפי שרואים, שאף לפני שהגיע אברהם למצרים, אלא רק "הקריב לבא מצרימה", כבר נגרמה לאברהם ירידה מסויימת, שאז²⁶ "ידעתי כי אשה יפת מראה את".

אל עצמך" היא¹⁵, שאברהם אבינו יגיע אל עצמיותו, אל שורש נשמתו – הרי זו בודאי "הליכה" המצביעה על התעלות עצומה.

לפי זה מתעוררת השאלה: אכן, בתחילת הפרשה, כאשר מסופר כיצד קיים אברהם את הציווי "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" והלך לארץ ישראל, ולאחר מכן, בארץ ישראל עצמה, מסופר שהלך "הלך ונסוע הנגבה"¹⁶, שהוא התקדם והתקרב לכיוון ירושלים ובית המקדש¹⁷ – מובן, שבפרטים אלו מתבטאת ההליכה מחיל אל חיל אל מקום גבוה יותר ואל דרגה נעלית יותר בקדושה;

אך מיד לאחר מכן מסופר בפרשה: "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה"¹⁸, שאברהם נאלץ לצאת מארץ ישראל ולרדת למצרים. כיצד ייתכן שהסיפור על הירידה יתאים ויכלל בשם "לך לך" שמצביע, להיפך, על עליה אחר עליה?

ג.

הרעב וירידת אברהם למצרים - להיפך מ"לך לך"
יותר מכך: עצם היציאה מארץ ישראל למצרים היתה ירידה, כנאמר "וירד אברם מצרימה", שהכוונה היא גם לירידה רוחנית, אך בנוסף לכך גם הגורם לירידה, ה"רעב בארץ" אשר הביא לידי "וירד... מצרימה", היה העלם והסתור עצום.

יש לשאול: כאשר עזב אברהם אבינו את מולדתו, הבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך", ולבסוף, בהגיעו "אל הארץ אשר אראך", היה "רעב בארץ", ואברהם נאלץ לצאת ממנה?

אמנם, היה זה נסיון¹⁹, ועל ידי עמידתו של אברהם אבינו בנסיון (כנאמר במדרש²⁰ "לא הקפיד ולא קרא

אברהם ה' בתכלית הביטול "ואנכי עפר ואפר", ו"היתכן כי חפץ אברהם בגדולות ונפלאות" (וכמו שהקשה באלשיך עה"פ ובר"ה לך לך תרס"ז – בהמשך תרס"ו). וראה ד"ה לך לך שם, ש"ואגדלה שמך" הו"ע המשכת בחי' שמו העצמי. עיי"ש.

(24) ראה תנחומא פרשתנו ה.

(25) אוה"ת ריש פרשתנו.

(26) משא"כ לפנ"ז (כ"ב טז, א. תנחומא שם. זהר פרשתנו פא, ב. פרש"י פרשתנו (יב, יא) בפירוש הראשון (הניקור). וזוה מוכח, שצניעות זו היתה מצד הגוף דאברהם ושרה* (ראה לקמן הערה 61, שהענינים ד"מעשה אבות" כמו שהם בפשטות (ענינו של פרש"י**) הם כמו שהם מצד הגוף).

(15) אלשיך עה"ת כאן – הובא ונתבאר בד"ה לך לך תש"ב, תש"ה ועוד.

(16) יב, ט.

(17) ב"ר ספ"ט. פרש"י פרשתנו שם.

(18) יב, יו"ד.

(19) ב"ר פ"מ, ב. פרד"א פכ"ו. אדר"נ פל"ב, ב. פרש"י עה"פ. רש"י

ורמב"ם אבות פ"ה מ"ג.

(20) ב"ר שם.

(21) ראה ב"ר רפני"ה. רמב"ן וירא כב, א. לקו"ת ראה יט, סע"ב ואילך.

דרמ"צ קפה, ב ואילך. ועוד.

(22) ב"ר פל"ט, ב.

(23) כי לפי פשוטו תמוה מה שאמר לו הקב"ה "ואגדלה שמך", והרי

(* ראה רש"י שם "צניעות שבשניהם". וכ"ה בזהר שם: "בסגיאיות צניעותא דהוות ביניהן". וי"ל שלכן כתב רש"י "מדרש אגדה" (ולא "דברתינו אמרו" וכי"ב) – כי בגמרא שם משמע שרוא ענינו של אברהם.

(**) ואף שברש"י מובא זה "מדרש אגדה" – הרי כל מה שרובא בפרש"י עה"ת שייך לפשט (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2).

יישמרו מן העריות, ולא תהיה למצרים שום שליטה בנושי ישראל³⁸, כפי שפרעה מלך מצרים לא יכול היה אפילו לנגוע בשרה אמנו³⁷.

ו.

"וירד" - התחלה של "ויעל"

לפי זה יובן, שגם המשמעות הפנימית של "וירד אברם מצרימה" נרמזת ב"לך לך": כיון שהתכלית של "וירד אברם מצרימה" היתה העליה לאחר מכן – "ויעל אברם ממצרים... כבוד מאד במקנה בכסף ובזהב"³⁹

– בדומה לגלות מצרים שהיתה נדו⁴⁰ להוציא משם את ניצוצות הקדושה ולצאת "ברכוש גדול" –

יוצא, שלאמיתו של דבר "וירד" היא ההתחלה של "ויעל".

כפי שרואים, שאופן הלימוד בתלמוד הבבלי⁴¹ מבוסס על קושיות ופולולים וכדומה, אשר הם, לכאורה, הסתרה של אור השכל של התורה⁴² (בשונה מהתלמוד הירושלמי שבנוי באופן של אור ישר) – ולמרות זאת, דוקא על ידי הפלפול בקושיות הרבות וכדומה מגיעים לאחר מכן לעומק ההלכה, הרבה יותר ממה שניתן להשיג בדרך הלימוד של התלמוד הירושלמי, ולכן כאשר יש מחלוקת בין התלמוד הבבלי לבין התלמוד הירושלמי, נקבעת ההלכה⁴³ כתלמוד הבבלי⁴⁴.

וכשם שלגבי ההעלם וההסתרה שבתלמוד הבבלי מובן בפשטות, שלימוד הקושיות הוא חלק מבידור ההלכה שבא בעקבותיו, כך גם לגבי "וירד אברם מצרימה": כיון שירידה זו היא הכנה הנרחבת ל"ויעל" באופן של "כבוד מאד במקנה..." – הרי היא עצמה חלק מהעליה.

וכשם שלגבי "וירד אברם מצרימה" וגלות מצרים שלאחר מכן, הרי כיון שמטרתם ותכליתם היא היציאה והעליה ממצרים – לכן הם חלק מהעליה,

כידוע המובא בשם הבעל-שם-טוב²⁷, שאברהם אבינו, בהיותו מרכבה לקדוש-ברוך-הוא, עד אשר חז"ל אומרים "האבות הן הן המרכבה"²⁸, והיה "מקושר במחשבתו תמיד בשורש המחשבה", ולכן לא ידע עד אז ששרה היא יפת מראה, למרות שראה אותה גם לפני כן²⁹, כי מחשבתו היתה תמיד "שלא במקום הראיה הגשמית". אך בהתקרבו למצרים, השפיע עליו (בדקות דקות³⁰) האויר של מצרים, ש"ירד ממדרגתו והתחילו לבא אצלו מחשבות מבחינת השבירה", עד אשר "עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את".

ובכך אין מובן כלל: כיצד ייתכן לקרוא לכל הענינים הללו, המסופרים בפרשתנו, בשם "לך לך", המבטא עליה מחיל אל חיל?

ה.

"מעשה אבות" גורם ל"בנים"

כדי להבין כל זאת, יש להקדים ולבאר את המשמעות הפנימית של "מעשה אבות סימן לבנים", שאין זה סימן בלבד, שמה שארע לאבות יארע גם לבניהם, אלא "מעשה אבות" עצמו הוא הגורם³¹ למה שיארע אחר כך לבנים³². כנאמר בזהר³³, ש"וירד אברם מצרימה" גרם לגלות מצרים – ומכך מובן, שבדיוק כך גרם "ויעל אברם ממצרים"³⁴ לעליה וליציאה מגלות מצרים, וכיון שיציאת אברהם אבינו ממצרים היתה באופן של "כבוד מאד במקנה בכסף ובזהב"³⁵, לכן התרחשה גם היציאה מגלות מצרים באופן של "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"³⁶.

כשם שיציאת מצרים עצמה נגרמה על ידי מעשה אבות, כך גם לגבי הזכות שהביאה ליציאת בני ישראל ממצרים – "לפי שנשמרו מעוון זימה"³⁷ – שגם לזכות זו הם זכו על ידי "מעשה אבות": זכותה של שרה, שבשהותה בבית פרעה "גדרה עצמה מן הערוה", נתנה כוח לישראל, שבהיותם בגלות מצרים, ערות הארץ, הם

(27) מאור עינים ס"פ שמות ד"ה וזהו רבות מחשבות.

(28) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב ו.

(29) שהרי אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה (קדושין מא, א). ועפ"י מתורצת קושיית המהרש"א בחדא"ג לב"ב שם.

(30) ראה לקמן סעיף ט. הערה 30.

(31) יתרה מזו מצינו בסימני טהרה דבהמה כו' – שהם הגורמים הטהרה ולא רק מודיעים. ראה צפע"ו (להגאון הרגוצבי) על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות רפ"א.

(32) כמובן גם מהדוגמא דנביאים שברמב"ן פרשתנו יב, ו. וראה גם ב"ר ספ"מ: "צא וכבוש את הדרך לפני בניך". וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 79 ואילך בענין מעשה המצות של האבות.

(33) פרשתנו שם.

(34) פרשתנו יג, א.

(35) שם, ב.

(36) שם טו, יד.

(37) ראה שהש"ר פ"ד, יב.

(38) אוה"ת ריש פרשתנו. וראה גם צור המור פרשתנו יב, י.

(39) ועד"ז הוא גם בנוגע ל"המחשבות שבמצרים שבאו לו", שהוא "כדי להעלותו לשרשן... ולא שבאו לבלבלו", "ונחשב לו עבדות עי"ז יותר" (מאור עינים שם).

אלא שמ"מ, בגילוי ה' זה ירידה ממדרגתו, שלכן אמר "הנה נא ידעתי כי נפלותי ממדרגתי", ורק ע"י העבודה ד"אמרי נא אחותי את" – "וא המחשבות... באו לו... כדי להעלותו לשרשן".

(40) ראה לקו"ש ח"ג פ' יגש. וראה גם מאור עינים שם.

(41) שג"ז בא מצד הגלות, שכל הגלות סיבתו ושרשן הוא גלות מצרים (נסמן בהערה 45) שבא בסיבת "וירד אברם מצרימה" (כנ"ל תחלת סעיף ה').

(42) ועד, שהקושיות הן מ"סטרא דרע" (ר"מ פ' נשא קכד, ב – הובא ותבאר באגה"ק סכ"ח).

(43) ראה יד מלאכי ח"ב בתחלתו.

(44) ראה בכ"ז ד"ה חייב אינש תשי"ח פ"א-י"ב. ושו"נ.

הקדוש-ברוך-הוא, וזהו הגורם לרצונו של האדם, כי ברצונו זה של האדם מתבטא הרצון העליון⁵⁰,

— אמנם כך הוא לגבי הנהגות החולין שלו בעולם. אך לגבי תורה ומצוות הרי ניתנה לאדם בחירה חפשית לפעול לפי רצונו שלו⁵¹, עד שהוא יכול אפילו לעבור עבירה שהיא הוויכוח מהרצון העליון. ואם כך, כיצד ייתכן לומר על "וירד אברם מצרימה", שזהו, לדעת הרמב"ם⁵² "עוון אשר חטא", שבפנימיות זוהי עליה?

לגבי גלות ישראל באופן כללי, מובן הדבר: אמנם "גלינו מארצנו" נגרם "מפני חטאינו", אך הענין של "גלינו" בעצמו הוא מלמעלה, אלא שהחטאים גרמו לכך שהקדוש-ברוך-הוא יביא את הגלות, וכיון שכל מה שבא מלמעלה הוא בודאי כדי להביא את העולם לשלמותו, אפשר להסביר, שהקדוש-ברוך-הוא קבע את הגלות באופן, שלא זו בלבד שהיא תסיר את הפגם ואת הירידה שנגרמו "מפני חטאינו"⁵³, אלא היא אף תוביל לדרגה הנעלית אפילו מזמן בית המקדש, ולכן היא עצמה חלק מהעליה, כדלעיל.

אך לגבי "וירד אברם מצרימה" הרי, לכאורה, הירידה עצמה היתה — לפחות לדעת הרמב"ם, כדלעיל — שלא לפי הרצון העליון, כי היה זה "עוון אשר חטא", וכיצד ייתכן לומר שהיא חלק מהעליה?

ט.

"חטא" אצל האבות - העדר אור

כבר הוסבר פעם בהרחבה לגבי "חטאים" שמספרת התורה בקשר לצדיקים בכלל, ובמיוחד בקשר לאבות, שאין אלה "חטאים" במובן הפשוט ח"ו,

שהרי אצל צדיקים גמורים אין כלל יצר הרע⁵⁴, ובמיוחד אצל האבות אשר היו "כל ימיהם" מרכבה לרצון העליון⁵⁵, אין אפשרות כלל מציאות של רע ח"ו, שהיא השורש של כל חטא,

אלא "חטאים" הוא העדר אור ("חטא" מלשון חסרון⁵⁶), שבקדושה עצמה נגרם על ידם העדר מסוים

כך גם לגבי הגלות הנוכחית (אשר גלות מצרים היא שורש לכל הגלויות⁴⁵):

כיון שתכלית הגלות היא כדברי חז"ל⁴⁶: "לא הגלה הקדוש-ברוך-הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", כדי לברר את הניצוצות הנמצאים בגלות — שעל ידי כך יתעלו ישראל לדרגה נעלית יותר מאשר היו בזמן הבית, כנאמר⁴⁷ "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון יותר מן הראשון" — מובן, שהירידה העכשוית והאחרונה עצמה היא התחלה וחלק מהתעלות עתידה זו.

ז.

הנהגת העולם על ידי הקדוש-ברוך-הוא היא לטובה

ההוראה הנלמדת מכך בעבודתנו הרוחנית היא:

כשמתכוונים במצב בעולם שבו אנו שרויים, כאשר החושך מתגבר מיום ליום, כנאמר חז"ל⁴⁸ "בכל יום ויום מרובה... משל חברו" — עלולים ח"ו להתייאש ולחשוב: מניין יהא כוח להתגבר על החשכה ולהאיר את העולם באור התורה והמצוות?

— התשובה לכך היא, שכל הירידות, ההעלמות וההסתרים הם חיצוניים בלבד. אך בפנימיות, להיפך: כיון שהעולם אינו מתנהל מעצמו ח"ו אלא הקדוש-ברוך-הוא מנהיגו, ובודאי, שכוונתו של הקדוש-ברוך-הוא בכל פעולותיו בעולם — גם בדברים שנראים כחושך וכירידה — היא למרק ולרומם את העולם, ולאמיתו של דבר, הירידה עצמה היא הכנה וחלק מהעליה. כלומר, מיום ליום העולם מתעלה ומתעדר, עד שיגיע לשיא שלמותו, בהיותו דירה לה' יתברך.

ח.

מצוות ועבירות נעשות בבחירה חפשית

אך יש להבין: אמנם, "מהוי" מצעדי גבר כווננו⁴⁹, שכל פסיעותיו של האדם — למרות שנדמה לו שהוא פוסע אותן לפי רצונו — הרי הן מכוונות לפי רצונו של

(45) ראה לקו"ש ח"ט ע' 178 הערה 28.

(46) פסחים פז, ב. וראה תו"א ו, א. ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו פז, א (עיי"ש).

(47) חגי ב, ט. וראה זח"א כח, א ועוד שקאי על ביהמ"ק השלישי שיבנה ע"י הקב"ה. ומובן שאין זה סותר לדו"ל (ב"ב ג, סע"א) שקאי על ביהמ"ק השני. וראה זח"ב קג, א. שו"ת הרשב"א ח"ד סקפ"ז. ועוד. (וראה לקו"ש ח"ט ע' 28 הערה 29).

(48) סוטה מט, א.

(49) תהלים לו, כג. וראה מאמר הבעש"ט ב"מפתחות והערות" ללקו"ת (בסו"ס לקו"ת) יח, ד. היום יום ע' סט (נח"ש).

(50) ד"ה ויחלוש תש"ח פ"י. עיי"ש.

(51) רמב"ם הל' תשובה פ"ה.

(52) עה"פ (יב, י). וראה גם זהר פרשתנו שם: בלא רשו. (אבל בפרש"י: הקב"ה... משיאו לצאת ממנה).

(53) ככל העושים שבאים בכדי למרק כו' (תניא פכ"ד בהגהה).

(54) תניא פ"א (וראה שם פ"י). ובפרט שאברהם אבינו "עשה מיצר הרע טוב", שהוא נעלה מ"לבי חלל בקרבי" שבתניא שם (ראה ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה).

(55) תניא פכ"ג (כח, ב).

(56) לקו"ת מטות פב, א. ד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ קונט' ח"א). ובכ"מ.

מספרת על "וירד אברם מצרימה", שמתפרש כחטא כפשוטו, בפרשת לך לך, היא מתכוונת ללמד הוראה לכל יהודי: אף כאשר עבר חטא כפשוטו, שהוא להיפך מרצון העליון, עליו לדעת שבפנימיות הוא תמיד, גם בשעת החטא, עולה מדרגה לדרגה.

יא.

הכל נעשה ברצון ה'

ההסבר לכך, לפחות בקצרה, הוא:

אחד מעיקרי האמונה, גם לפי תורת הנגלה⁶⁴, היא אמונתו של היהודי, שהקדוש-ברוך-הוא הוא בעל-הבית היחיד בעולם, ומלבדו אין לאף אחד שלטון בהנהגת העולם. כי כל הכוכבים והמזלות ואפילו המלאכים הם רק "כגרזן ביד החוצב בו"⁶⁵ והם פועלים רק "ברצונו ובמצוותו"⁶⁶ של הקב"ה. והסוכרים שברואים מסויימים יכולים לפעול משהו לפי רצונם העצמי, על אף שהם מודים שפעולתם של נמצאים אלו היא על ידי הכוח שנתן להם הקדוש-ברוך-הוא, אלא שיש להם בחירה לגבי כוח זה, אם יפעלו בו אם לאו – הרי זו סתירה לאמונתו באחדותו של הקדוש-ברוך-הוא⁶⁷.

מכך מובן גם לגבי האדם, שכל פעולותיו, אפילו בעניני תורה ומצוות, אשר לגביהם ניתנה לו בחירה חפשית, הן⁶⁸ "על פי ההשגחה העליונה ועל פי רצונו יתברך"⁶⁹. ההבדל הוא בכך, שרצון העליון לגבי חיצוניות העולמות, הרי כיון שזוהי חיצוניות הרצון, ולכן⁷⁰ הוא

בהמשכת אור עליון. בדומה למיעוט האור שבהשתלשלות המדרגות מלמעלה, שבכל דרגה יש פחות אור מאשר בדרגה שמעליה⁵⁷.

הסבר זה אינו מהווה סתירה למאמר הידוע⁵⁸ על הפסוק⁵⁹ "ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד", ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶⁰, ואם תאמרו איך אפשר הדבר אשר אברהם⁶¹ יהיה מסתפק במאמר ה', תדעו אשר זהו מצד הגוף⁶² ואשר גם גוף קדוש בשר הוא

– כי אדרבה, מכך שבמאמר עצמו מופיע הביטוי "גוף קדוש" מובן, שלא היה זה חטא כפשוטו, כי בקדושה אין כלל רע. לכן יש להסביר את משמעות המאמר, שגם כל מה שעשו האבות רק "מצד הגוף" ומפני ש"בשר הוא", נעשה באופן שיכול להתפרש בפשטות ובחיצוניות כחטא כפשוטו⁶³.

י.

כל יהודי נמצא תמיד בעליה

לפי זה ניתן היה להסביר, לכאורה, ש"וירד אברם מצרימה" הוא חלק מ"ויעל אברם...", כי בפנימיות עשה אברהם אבינו גם את זה לפי הרצון העליון.

אך אין די בהסבר זה: הרי כל הענינים שמסופר עליהם בתורה מהווים הוראה לכל יהודי, גם ליהודי שעלול להיכשל כחטא כפשוטו. ולכן יש לומר, שבכך שהתורה

להיות ממנה "ניקה ח"ו (ראה קונט' עה"ח פ"ב ואילך). וע"ד מרז"ל (ב"ר פ"ח, ח) עה"פ נעשה אדם: כתוב והרוצה לטעות יטעה. וראה בפרש"י שם. (64) ראה ספהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' (ס, רע"ב), שהמבואר בפנים הוא "הפנים הנגלים".

(65) ע"ד לשון הכתוב ישע"י י, טו.

(66) לשון הצ"צ בסהמ"צ שם (ובארוכה – שם ו, סע"א ואילך). וראה גם

ב"היסוד החמישי" שבי"ג עיקרים (פיה"מ להרמב"ם פ' חלק): ולא בחזרה.

(67) כמובן ממקומות שנשמנו בהערה הקודמת.

(68) דאל"כ, תישאר קושיית הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ה"ד) "האין יהי

האדם עושה כל מה שיחפץ ויהיו מעשיו מסורים לו וכי יעשה בעולם דבר

שלא ברשות קונו".

ומה שתירץ שם "כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה...

וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, ככה חפץ להיות האדם

רשותו בידו וכל מעשיו מסורים לו" – לכאורה אי"ז מספיק, שהרי גם העובדים

לכוכבים לפי שחושבים שיש להם בחירה ואינם כגרזן ביד החוצב (דרמ"צ ו, סע"א), אינם סוכרים שהכוכבים יש להם בחירה מצ"ע, כ"א שכן רצה הקב"ה

שתהי' להם בחירה (וראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א סה"א: "שמדמים שזה ההבל

רצונך הוא", ובכ"ז, מכיון שסוכ"ס יש לדעתם) שלטון להכוכבים לעשות

כפי רצונם הם – ה"ז (לא רק טעות וכסילות, כ"א גם) כפירה באחדותו ית'

ומ"ש בחירה דאדם מבחירה דכוכבים? וזוהו מובן כפנים. וראה לקו"ש ח"ג

[המתורגם] ע' 236 הערה 19. חכ"ז ע' 363 ובהערות שם.

(69) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בד"ה ויחלום תשי"ח ספ"ט. וממ"ש שם

לאח"ז "זהו"ע הבחירה בקיום התומ"צ", מוכח שג"ז הוא "ע"פ ההשגחה כו'".

(70) ראה ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"ה. אלה תולדות נח תרס"ו.

(57) וכמו שצמצום וירידת האור למעלה, עד לצמצום הראשון, הוא בשביל הגליון, כ"ה גם בנוגע להחטאים שאצל האבות כו'. וע"ד המובא בהערה 39 ממאור עינים.

אלא שמ"מ, בחיצוניות נראה זה לחטא, כבסוף הסעיף – בדוגמת הידוע

(ד"ה ע"כ יאמרו הנ"ל ובכ"מ) שחסרון האור בצמצום הראשון הוא נתנית

מקום לחטא כפשוטו. עיי"ש.

(58) קובץ מכתבים לתהלים ע' 197 (אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ע' תנ"ה).

(59) פרשתנו י, יז.

(60) שבת סג, א.

(61) בפרש"י שם, שאברהם האמין (ורק שרה לא האמינה כו'). אבל – גם

בדרך הפשט (להעיר, שפ"י זה (שבפנים) אמרו לתנאקות שב"ר), ישנם כו"כ

אופנים. וראה דברי רש"י הובאו בפ"י הרשב"ם ר"פ וישב. וראה לקו"ש חט"ז

ע' 51 הערה 35.

(62) ראה בלקו"ש ח"ה ע' 298 ואילך, שי"ל שהפירושים שע"ד הפשט

בנוגע ל"מעשה אבות" הם כמו שהיו מצד הגוף, והפירושים שע"ד המדרש

וכו' – מצד הנשמה (ולא העיר מאגה"ק סכ"ג (קלו, א) "פנימיות התורה היא

אגדה" – והרי פנימיות התורה היא נשמתא דאורייתא).

(63) בדוגמת הידוע, שמשם אלקים (שרש הכלים – דוגמת גוף האדם (ראה

שער היות"א פ"ו – פא, רע"א)), אף שהוא שם קדוש, אפשר להיות ממנו

ניקה לחיצונים (ועד"ז הוא גם בנוגע לצמצום הראשון (שרש הכלים), כנ"ל

הערה 56).

ועד"ז בגליא דתורה (ראה הערה הקודמת), שאף שהיא חכמתו של

הקב"ה ואין בה תערובת רע ח"ו (ראה אגה"ק סכ"ו – קמג, ב), מ"מ, אפשר

שרוי בו, אפילו במצב נחות ביותר, ואפילו כאשר הוא עצמו גרם למצב שלילי זה, על ידי שבחור ברע, וכיון ש"הוא הפסיד את עצמו" הרי "ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה בנפשו וגמלה רעה" 77 –

בכל זאת אל יתייחס אדם וח"ו יחשוב שאבדה תקוותו – שהרי, כיון שמצבו נגרם, מלבד בחירתו, על ידי ההשגחה העליונה, הרי הוא מוביל, באמצעות תשובה וכו', לדרגה נעלית ביותר⁷⁸, שעל ידי תשובה הוא יכול לברר ולזכך גם את ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"זדונות" ולהפוך אותם ל"זכיות"⁷⁹.

אמנם, החטאים עצמם הם להיפך מרצון העליון, ולכן "שבירתן"⁸⁰ זהו תקנתן⁸¹ – אך לגבי מצב האדם, עליו לדעת, שגם על ידי החטא נוספה לו, בפנימיות ובהעלם, אפשרות להתעלות, כיון שיש לו כוח – והבטחה ש"לא ידח ממנו נדח"⁸² ולכן בודאי יישם כוח זה בפועל – לברר גם את הניצוצות שב"זדונות" ולהפוך אותם ל"זכיות", הנעלות מזכויות של צדיקים.

(משיחות ש"פ ח"ש תשי"ג ותשכ"ה)

(וחגה"ש תשכ"א)

קשור לכריאה באופן "קרוב", לפיכך הוא מורגש בנבראים ומחייב⁷¹ אותם לפעול לפי הרצון העליון. ואילו הרצון לגבי תורה ומצוות, הוא בבחינת פנימיות הרצון, ולכן⁶⁹ הוא מובדל מהכריאה, ואינו "מורגש" באדם, ולפיכך⁷⁰ אין הוא מחייב⁷², כך שכל פעולה של האדם⁷³ בקשר לתורה ולמצוות נעשית לפי בחירתו שלו⁷⁴.

יב.

גם הירידות הן חלק מהתכלית

לפי האמור לעיל מובן, שגם הירידות בעולם ובאדם הנגרמות על ידי מעשיו שלו ולפי בחירתו החפשית – כיון שגם הן "על פי ההשגחה העליונה" ומובילות לתכלית מוגדרת – הרי גם הן, הירידות, מהוות חלק מתכלית זו.

אמנם, מעשה החטא עצמו הוא בודאי ההיפך מהרצון העליון⁷⁵, אך מצב הירידה בעולם ובאדם, שנגרם על ידי החטא, אינו ההיפך מרצון⁷⁶. כלומר, אין זו ירידה אמיתית, אלא חלק מהעליה שבאה בעקבותיה.

יג.

ההוראה: לא להתייחס

וזוהי ההוראה הנלמדת מכך שהסיפור "וירד אברם מצרימה" מופיע בפרשת "לך לך": בכל מצב שיהודי

בחירה, על הניזק כבר נגזר מן השמים.

(77 לשון הרמב"ם שם ה"ב.)

(78 ו"ל בדא"פ שב' ענינים בזה: א) מה שע"י התשובה מברר גם הניצוצות שבה"זדונות", כדלקמן בפנים. ב) מה ששובר את הזדונות עצמם ע"י שמתחרט עליהם ומתמרמר מזה, וזה (שבירת הזדונות) מגיע למעלה יותר מבירור הניצוצות שבהם (כמובן קצת מהמבואר בתו"ח שמות שלב, סע"ב. שלו, סע"א. ע"י"ש. ולהעיר גם ממה שמקדים ברפ"ה דאבות וכן בתניא פכ"ב (כו, ב) "כדי להעניש את הרשעים" לפני "וליתן שכר טוב לצדיקים דאכפין לס"א"). (וראה לקו"ש ח"ה ע' 248 הערה 59).

(79 ראה יומא פו, ב.)

(80 דאף שאין דבר שחץ ממנו ואין עוד מלבדו, מ"מ אין שייך לומר בנוגע (להקליפות, ובפרט בנוגע) להחטאים שיתעלו וייעשו כלים לאלקות – שהרי הם הופך רצונו ית'. והגילוי ד"אין עוד מלבדו" בהם הוא [לא מצד מציאותם, כמציאות העולמות דקדושה שהם מיוחדים בו ית', כ"א אדרבה] בזה שאינם תופסים מקום ואין "מתחשבים" עמהם (כנ"ל הערה 75), ולכן "שבירתן" זהו תקנתן". נזהירנו דמה שאינו חפץ במעשיהן של רשעים, מתבטא בזה שישנו למעשיהן של רשעים והם מתבטלים. וראה תו"ח שמות (שלא, ריש ע"ב) שגם התהוות המנגדים כו' היא בכונה "כדי שיוחל ע"ז בחי' מדת הניצוצה". ולהעיר גם מתניא פכ"ב (כו, ב): כדי להעניש את הרשעים. וראה לעיל הערה 78.

(81 ד"ה נ"ח עת"ר קרוב לסופו. וראה לקו"ש ח"ז שם הערה 20; 28.)

(82 ש"ב יד, יד (בשינוי לשון). וכמ"ש אדה"ז בהל' ת"ת פ"ד סוס"ג, ובתניא ספ"ט: שבדאי סופו לעשות תשובה כו' כי לא ידח כו' (משא"כ ברמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה שהמדובר בכללות עם ישראל).

(71 ונוסף לזה: בחי' חיצונית הרצון, מכיון שהרצון עצמו בא בהכרח (כביכול, מצד הרצון דתומ"צ – ראה מאמרים שבהערה הקודמת), מכריח הוא את הנבראים; משא"כ הרצון דתומ"צ, מכיון שאינו בדרך תפיסת והכרח ח"ו – שהרי "מה איכפת לי" כו' ו"אני יודע באיזה מהם חפץ כו' (ב"ר רפמ"ד, ספ"ב) [ומה שחפץ במעשיהן של צדיקים דוקא הוא רק מצד בחירתו ית'], הנה כמו שהרצון עצמו אינו בדרך הכרח, כן אינו מכריח את האדם. וראה הערה 74.

(72 בד"ה ויחלום שם פ"ט: "וחושב שעשה כן מרצונו העצמי". אבל מובן בפשטות, שהבחירה בתומ"צ [ובפרט ש"עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה" (רמב"ם הל' תשובה שם ה"ג)] הוא ענין אמיתי [ולא רק שהאדם חושב שעושה זה בבחירתו]. ולכן מוכרח לומר, שהכוונה בד"ה ויחלום שם היא כפנים, וכמפורש במקומות שבהערה 74.

(73 ראה רמב"ם שם ה"א: הוא שכתוב בתורה הן האדם כו'. וראה לקו"ת אמור לח, ב.)

(74 ראה עד"ז ביאורו"ז להצ"צ ע' רסה"ו. ד"ה והי' כי תבוא תער"ב.

(75 ומ"מ אי"ז גרעון ח"ו בשלטונו ובאחרותו ית', כי מכיון שהרצון דתומ"צ אינו בדרך תפיסת והכרח ח"ו (כנ"ל הערה 71) – אין להחטא שום תפיסת מקום כלל, ובמילא אינו מעלים לגבי כו' (ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 23).

ואף שמצד בחירתו ית' אינו חפץ במעשיהן של רשעים, מכיון שבחירה זו היא בעצמותו ית' שהוא נמצא בבחי' בלתי מציאות נמצא ומושלל מכל התוארים, "שלילת החיוב ושלילת השלילה", הרי גם כשעושים היפך רצונו – אינו משתנה מזה ח"ו. וראה הערה 80.

(76 ולהעיר מהמבואר באגה"ק סכ"ה (קלח, ב), שאף שהמזיק הוא בעל

יום ראשון ב' מרחשון

כָּלֵל לַחַיּוּתָם, – באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך הקליפות, כדי להחיות, וְעֵתָה תִּפְעֵם נִיצוּץ הָאֶרְתָּה מִתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנֵית גְּלוּת דֶּרֶךְ פֶּרֶט בְּדַבּוּר נִכְרִי זֶה, הַמְדַּבֵּר דְּבָרִים הַמְבַלְבְּלִים עֲבֹדַת ה', הִיא כְּנֶגֶת הַתַּפְלָה, – שברצון הגוי להפריע לתפלה זו, וְכִמְזֻ שֶׁנִּתְבָּר לַעֲיֵל, כִּי "זֶה לְעֵמֶת זֶה וְכוּ", – עֲשֵׂה אֱלֹקִים, וְדַבּוּר הָעֲלִיּוֹן מִתְלַבֵּשׁ בְּדַבּוּר הַתַּחְתּוֹן וְכוּ, – כְּלוּמָר בַּחֲנִית הַדִּיבּוּר שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִתְלַבֶּשֶׁת בִּדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה בְּדִיבּוּר, וְעַל יְדֵי הַשְׁתַּלְשֻׁלוֹת הַיָּא יוֹרֶדֶת עַד לַחַיּוּת אֵת הַקְּלִיפּוֹת, וְזֶהוּ מִמֶּשׁ "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לֹא" – כְּלוּמָר, בְּמִקְרָה זֶה, שֶׁהַגּוֹי יֵשׁ בּוֹ, בְּבַחֲנֵית גְּלוּת, נִיצוּץ שֶׁל קְדוּשָׁה, מִנְצֵל אֵת הַנִּיצוּץ לַהֲפָרִיעַ לַיהוּדִי בַתְּפִלָּה, הִרִי זֶה מִמֶּשׁ כִּפִּי שֶׁקְלִיפָה שׁוֹלֶטת בְּקְדוּשָׁה, וְזֹאת כִּדִּי לְהוֹסִיף חַיּוּת בְּקְדוּשָׁה, לַהֲתַפְלֵל בִּיתֵר כּוֹנֵנָה. הִרִי בִשְׁעָה שֶׁאִדָּם יִתְבּוֹנֵן בִּירִידָה הַגְּדוּלָּה וְהַנְּפִלָּאָה שֶׁל הַשְׁכִּינָה בְּגִלּוֹת, שֶׁהִיא בְּמִיּוּחַד בַּעֲנִין זֶה עֲצָמוֹ שֶׁל הַגּוֹי הַמְּפָרִיעַ לוֹ בַתְּפִלָּה – יַעֲוֹרֵר דָּבָר זֶה עֲצָמוֹ אֵת הָאָדָם לַהֲתַפְלֵל בִּיתֵר כּוֹנֵנָה, שֶׁתִּהְיֶה כִּבְר גְּאוּלַּת הַשְׁכִּינָה וּבִלְשׁוֹן

רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן: דִּהְיִינוּ שְׁעַל יְדֵי זֶה – עַל יְדֵי הַתַּחְבּוּנוֹת בְּכָל הָאֲמֹר, מִתְעוֹרֵר הָאָדָם לַהֲתַפְלֵל יוֹתֵר בְּכּוֹנֵנָה מַעֲמָקָא דְּלִבָּא, – מַעֲמוֹק הַלֵּב, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דְּבוּרָיו. – שֶׁל הַגּוֹי. מִכָּל הָאֲמֹר מוֹסִבִּים דְּבָרֵי הַבֶּעַל שֶׁם טוֹב בִּ"צוּאוֹת הָרִיב"ש", שֶׁהַגּוֹי הַמְדַּבֵּר בִּשְׁעַת תַּפְלָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי וּמְפָרִיעַ לוֹ בִּכְךָ, הִרִי הַשְׁכִּינָה הִיא בַּהֲתַלְבְּשוֹת בּוֹזָה – שָׂכָן, לְכָל דָּבָר בְּעוֹלָם יֵשׁ נִיצוּץ שֶׁל קְדוּשָׁה, וְזֶהוּ בַּמִּצָּב שֶׁל גְּלוּת בְּתוֹךְ הַגּוֹי, וְיִתְרִידָה מִזֹּו – יֵשׁ בִּכְךָ מִכּוּוֹן חִיּוּבִי, לַהֲבִיא אֵת הַיְּהוּדִי לַהֲתַחְבּוּנוֹת בְּגִלּוֹת הַשְׁכִּינָה וּלְתַפְלָה בִּיתֵר כּוֹנֵנָה. וְיִמָּה שֶׁכְּתִיב הַמְּלָכִים – שֶׁל "צוּאוֹת הָרִיב"ש", "שֶׁרְתָּה" – שֶׁהַשְׁכִּינָה "שֶׁרְתָּה" בְּגוֹי, לֹא יָדַע לִכְוֵן תִּלְשׁוֹן בְּדִקְדוּקָה, כִּי הַפֶּעֱלִישׁ-טוֹב וְ"לִי הָיָה אוֹמֵר דְּבָרֵי תוֹרָה בְּלִשׁוֹן אִיִּישׁ וְלֹא בְּלִשׁוֹן חֲקִדָּשׁ, – בְּמִילָא מְבִיא הַתּוֹרוֹת בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ כְּתִב רַק

וְאַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַגְּלוּיִים וְיִדְוּעִים לְכָל, נַחֲזוֹר לְעֵנִין רִאשׁוֹן, – אוֹדוּתוֹ מְדוּבָר בְּאֲגֶרֶת זֶה, בְּעֵנִין תִּפְעֵם שֶׁהוּא כְּעוֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, וְהִינוּ בְּמִלִּי דְּעִלְמָא, – בַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם, כִּי "הַכֹּל בְּיַד שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאֵת שָׁמַיִם"³⁹, – וּמִכִּיּוֹן

שֶׁהַכֹּל בְּיַד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִרִי שֶׁאֵין מִדָּה לְכַעֲסוֹ, מִדָּה שֶׁאֵין כֵּן בַּעֲנִינֵי יִרְאֵת שָׁמַיִם יֵשׁ מִקּוֹם לְעֵנִין הַכַּעֲס, וְלִכְוֵן בְּמִלִּי דְּשָׁמַיִם לְאַפְרוּשֵׁי מַאֲסוּרָא⁴⁰ – כִּשְׁמִדוּבָר בַּעֲנִינִים שֶׁל יִהְדוּת וִירְאֵת שָׁמַיִם, לַהֲפָרִישׁ יְהוּדִי מִלְּעֲשׂוֹת אִיסוּר, לֹא שֶׁיִּפְּדֵי הִיא מַעֲמָא דְּאִמְרוֹ, – לֹא שֶׁיִּפְּדֵי הַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר לַעֲיֵל, בַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בִּידֵי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲשֶׁר לִכְוֵן אֵין מִדָּה לְכַעֲס עַל מִי שֶׁגָּרַם לוֹ אֵת הַנּוֹק וְכִדְמוּתוֹ, וְכִמְזֻ שֶׁכְּתוּב⁴¹: "וַיִּקְצַף מִשָּׁה", וְהִינוּ מִשּׁוּם – מִפְּנֵי, כִּי ה' הִקְרָה לְפָנָיו מִצּוֹחַ זֶה, לְאַפְרוּשֵׁי מַאֲסוּרָא, – לְפָרוֹשׁ מֵאִיסוּר, בְּדִי לְיִזְבוֹתוֹ: – הַהִיפֵךְ מִמֶּשׁ מִכִּפִּי שֶׁהַדָּבָר לְגַבִּי נֹזֵק בַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם, כִּפִּי הַמוֹסְבֵּר לַעֲיֵל.

אֲךָ זֶהוּ – כֹּל זֶה מְדוּבָר, בְּשִׁישׁ בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹת – וְלַהֲנִיא אֵת חֲבָרוֹ בְּקִצְפוֹ

וְכַעֲסוֹ עַל חֲבָרוֹ; – אִזּוֹ מוֹתֵר לוֹ לְכַעֲסוֹ בַּעֲנִינִים שֶׁל יִהְדוּת וִירְאֵת שָׁמַיִם, כִּפִּי שֶׁהִיָּה הַדָּבָר בְּמִשְׁחָה רַבָּנוּ, אֲכָל בְּשִׁאֵין בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹת, בְּגוֹן – כְּמוֹ לְמַשֵּׁל, נִכְרִי – גּוֹי, הַמְדַּבֵּר וּמְבַלְבֵּל בַּתְּפִלָּתוֹ, אִם כֵּן – מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה, מַה זֹּאת עֲשֵׂה ה' לֹא, – שְׁגִי יִפְרִיעַ לוֹ בַתְּפִלָּתוֹ, אֵין זֹאת כִּי אִם בְּדִי שִׁתְּנִיבֵר וְיִתְאֲמִין יוֹתֵר בַּתְּפִלָּתוֹ, בְּעֵמֶק הַלֵּב וּבְכּוֹנֵנָה גְּדוּלָּה כָּל כֶּה, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דְּבוּרֵי הַנִּכְרִי. – שָׂכָן, הוּא יִהְיֶה כֹל כֶּךָ שֶׁקוֹעַ בַּתְּפִלָּתוֹ, שֶׁאֵין הוּא שׁוֹמַע כֹּל אֵת הַנֶּעֱשֶׂה סְבִיבּוֹ. אֲךָ שֶׁלְמִדְּרָגָה זֹאת צָרִיךְ הַתְּעוֹרְרוֹת רַבָּה וְעֲצוּמָה. וְעֲצֵה הַתְּעוֹרְרוֹת זֶה, הִיא מ – הַתַּחְבּוּנוֹת בִּיְעִנָּן זֶה עֲצָמוֹ, בְּשִׁישׁ אֵל לְבֹ וְיִתְבּוֹנֵן עֲנִין יִרְדֵּת הַשְׁכִּינָה בְּכִיבּוֹל, "וְתִרְדַּר פְּלָאִים"⁴², לַהֲתַלְבֵּשׁ נִיצוּץ מִהָאֶרְתָּה – בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת, אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲנֵית גְּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת דֶּרֶךְ

אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא - ב"צוואת הריב"ש, פ"ש
 "שכינה", דהא אשכחן - שהרי מוצאים אנו, שאפילו מלאך
 נברא - לא ניצוץ של השכינה, נקרא בשם ה' בפרשת וירא -
 בפסוק⁴³: "ויאמר אד' אל נא

תעבור מעל עבדיך",
 לפרוש הרמב"ן,
 - שאברהם אמר כך לאחד
 המלאכים שבאו אליו, וכמו
 שכתוב⁴⁴: "ותקרא - הגר,
 שם ה' הדבר אליה וכו'",
 - שם כתוב במפורש,

בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. ובהא' ונא' מובא.
 ובדומה לכך בהרבה מקומות.

את התוכן ולא את לשונו של הבעל שם טוב, והוא טעה בביטוי
 הנכון של תיאור האופן איך השכינה בגלות בתוך הגוי, וירצה
 לומר "נתלבשה", - לא "שרתה" שמשמעותה ענין של גילוי
 שכינה, כי אם "נתלבשה",
 ותינו בכתבית גלות. -
 ולא גילוי. וזהו - מה
 שכתוב שם: "ובפרט אם
 הוא נבר' בו", - שלפי
 הפירוש שהכוונה היא
 להשראת השכינה, מדוע
 שתהיה השראת השכינה

אגרת הקדש

ובפרט אם הוא עו"ג כו'. שאז היא בחי' גלות ביותר
 ואין לתמוה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא בשם
 שכינה דהא אשכחן שאפילו מלאך נברא נקרא בשם
 ה' בפ' וירא לפי הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה'
 הדובר אליה וכו' וכה"ג טובא

בגוי המדבר ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר מאשר ביהודי? - אלא
 שאז - בגוי, היא - השכינה, בכתבית גלות ביותר. ואין לתמוה

יום שני ג' מרחשון

התלבשות השכינה - מדוע, איפוא, אי אפשר שיהיה כך בנפשות
 אומות העולם? אך באמת צריך באור רחב, איך הוא
 התלבשות זו, - שהשכינה מתלבשת בקליפות, גם בקליפות
 הרוחניות וגם באומות העולם למטה, אבל לא עלינו - על מגלי
 תורת החסידות, הבעל שם

טוב, המגיד ורבנו הזקן,
 תלונתם - וטענותיהם, כי
 אם על כתבי האר"י ז"ל.
 - שם כתוב ענין התלבשות
 השכינה בקליפות. ואל
 יחדשני שומע, שאני
 בעיני שהבנתי דברי
 האר"י ז"ל להפשיטן
 מגשמיותו; כי לא באתי
 רק לפרש דברי הבעל
 שם-טוב ז"ל ותלמידיו
 על פי קבלת האר"י ז"ל.
 בשגם - וגם יתירה מזו,
 שהאמת היא שענין זה -
 שהקדוש ברוך הוא נמצא
 בכל מקום ובכל מדרגה,
 גם בדרגות הנמוכות ביותר,
 אינו מהבנת הקבלה
 ומ"הנסתרות לה'
 אלקינו⁴⁵, כי אם
 מ"הנלגות לנו ולבנינו",

להאמין אמונה שלמה במקרא מלא שדבר הכתוב⁴⁶: "הלא
 את השמים ואת הארץ אני מלא, נאם ה'", שאין מקרא
 יוצא מיד פשוטו. - שהקדוש ברוך הוא מלא ונמצא גם בשמים
 וגם בארץ, גם בענינים הרוחניים וגם בענינים הגשמיים, וגם היא
 אמונה פשוטה - מקובלת בסתם כללות ישראל, ומסורה

ובמדרמה לי, - כותב רבנו הזקן, שתפיסתם - וקושייתם על
 "צוואת הריב"ש", אינה מצד דקדוק הלשון, - "שרתה", אלא
 מעקר ענין התלבשות השכינה בקליפות, שאין להם אמונה
 במה שכתב האר"י ז"ל בספר הגלגולים⁴⁵, - אודות התלבשות

השכינה גם בקליפות. אי
 אפשר לומר שמה שאין הם
 סוברים מהתלבשות
 השכינה בגוי תואם למה
 שהאר"י ל' כותב אודות
 התלבשות השכינה
 בקליפות, מפני שהאר"י ל'
 דן בקליפות "רוחניות",
 ואילו כאן מדובר אודות גוי
 גשמי בעולם הזה - שאם
 ירצו לחלק בין קליפות
 הרוחניים לעוברי גלגולים
 הגשמיים - חלוקה זו אין
 לה בסיס, שהרי אין לה
 גשמי בפער הארץ, ואף
 על פי כן - כתוב
 ב"קבלה", מתלבשת בו
 מלכות דמלכות ד'
 - עולם עשיה ובתורה
 מלכות דיצירה כו', -
 "מלכות דבריאה" ו"מלכות
 דאצילות", ובנוסף לעיל.

ואם - קשה להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, משום טמאת
 נפשות הנבררים, הרי נפשותיהם מזווג ז"ן - ז"א ומלכות,
 דקליפות הרוחניים, כמו שכתוב בכתבי האר"י ז"ל, נמצא
 - הרי, שהרוחניים - הקליפות הרוחניות, הן מקור טמאתם. -
 ובאשר לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם שיכולה להיות בהן

ה' אינם יכולים להבין, שכן להבין ענינים אלה יכולים רק אלה שדורשים את ה', להבין אלקות שנתגלתה בפנימיות התורה בכלל ובאה בהשגה באופן של "יתפרנסון"⁵¹ בתורת החסידות.

הנה, אתם ראיתם – כותב רבנו הזקן למנגדי תורת החסידות, פרוש מאמר אחד מספרים תיודעים, – של תורת החסידות, לדוגמא ולאחר, כי גם כל המאמרים התמוהים – ושמקשים עליהם קושיות, יש להם פרוש ובאור היטב לידעני חן. – חכמה נסתרה (תורת הקבלה). אך לא יקונו מעלתם – פונה רבנו הזקן אליהם בכבוד, אלי לבאר להם הכל במקביל, כי היא מלאכה של אפסור בשום אופן, רק אם תרצו

שלהם מכם אחד ומיחד שבעדה, ופה אל פה אדרבא בו אם ירצה ה', וה' יהיה עם פי בהטיפי, ויהיו לרצון אמרי פי:

בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות – באמונה תמימה, עם ה', בלי לחקור בשכל אנושי – להבין ענין האלקות אשר הוא למעלה מהשכל עד אין קץ, לידע בשכל, איך הוא "מלא כל הארץ". רק שחידשים מקרוב באו לחקר – בשכל, בחקירה זו, – איך אלקות מלאה בכל העולם, ואי אפשר לקרב להם אל השכל אלא דוקא על פי הקדמות לקוחות

מכתבי האר"י ז"ל, קבלושרידים אשר ה' קורא כדכתיב הוי' יבינו כל ומכלל הן אתה שומע בו. הנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים תיודעים לדוגמא ולאחר כי גם כל המאמרים התמוהים יש להם פי' ובאור היטב לי"ח. אך לא יקונו מעלתם אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבידה ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ה. וה' יהי עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

קורא⁴⁸, בדרבתיב: – כמו שכתוב⁴⁹: "ומבקשי הוי' יבינו כל", ומכלל הן אתה שומע בו⁵⁰. – לאו, שאלה שאינם דורשים את

יום שלישי ד' מרחשון

כלומר, שגם בתורה ישנה ההתלבשות מה שתורה מלוכשת בטוב ורע, ועל היהודי הלומד תורה להפריד ולברר את הטוב מהרע ולהעלות את הטוב.

בכך יתחיל (בתחילת האגרת) להסביר ענין המובא ב"רעיא מהימנא" מהזוהר פרשת נשא. ממנו עלול להתהוות טעות, שחלק הנגלה שבתורה הוא "עץ הדעת טוב ורע", וחלק פנימיות התורה שתתגלה בעיקר לעתיד

לבוא (כשהשיח יבוא) – היא "עץ החיים"; רבנו הזקן יסביר שקביעה זו איננה נכונה, שכן, כל התורה נקראת "עץ חיים", אלא כוונת הרעיא מהימנא" היא – שנגלה דתורה באה בהתלבשות בטוב ורע, מדובר בה אודות איסור והיתר, כשר ופסול וכו', ויהודי בלימודו תורה מפריד את הטוב מהרע ומברר את הטוב מן הרע.

ברעיא מהימנא פרשת נשא: – אומר על הפסוק: "והמשפלים יזרחו כוזהר הרקיע" – "בהאי חבורא דילך דאיהו דאיהו ספר הזהר, – בחיבורך זה – של הרשב"י שהוא ספר הזהר, מן זהרא דאמא עלאה תשובה, – מן הזהר (והאור) של אימא עילאה" (בינה ד"אצילות", שבה היא מדריגת התשובה

– תשובה עליונה, שברדרגת "בינה", כמובא ב"אגרת התשובה" סוף פרק ט' מהזוהר והתיקונים, באלין – באלה, הלומדים חיבור זה,

הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקודש (מ"אגרת הקדוש") כתב רבנו הזקן בזמנים שונים, ואחרי הסתלקותו, קיבצו וסידרו אותן בניו ב"אגרת הקדוש" (כפי המובא בהקדמה) והם סידרו את האגרות שלא לפי סדר כתיבתן (שכן, אגרת הקדוש סימן כ' נכתבה לפני ההסתלקות, בשנת תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב

אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מהורודוק, בשנת תקמ"ט בערך) – בכל זאת, כשיכולים למצוא שייכות בין אגרת אחת לקודמתה, יכול הדבר לשמש

טעם מדוע סידרו בני הגאון המחבר את האגרות בסדר כפי שנדפסו. יכולים הרי לומר בדרך אפשר, שגם באגרת הקדוש סימן כ"ו נראית שייכות לסימן כ"ה:

כו. לאחר שבאגרת הקודמת – סימן כ"ה – הוסבר ענין התלבשות השכינה בגלות בתוך הקליפות, באה האגרת בסימן כ"ו להסביר, איך שמצד התלבשות השכינה בגלות יש גם בתורה העלם והסתרה, מה שקליפה מסתירה על אור התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי גיעתו בתורה יסיר את ההעלם וההסתרה.

יש בכך משום הוספה למה שבתורה ישנה העבודה של יהודי לברר את הטוב מהרע ולהפריד את הטוב מן הרע, והיתר מן האיסור, הכשר מהפסול וכו',

תלמידי חכמים מעמי הארץ, אלא מסמרא - מצד דמוב
דאכלין - שאוכלים דברים שהם טהרה כשר הטהר, ולא מערב
רב - כפי שנקראים שם בוזהר, דאכלין - שאוכלים דברים שהם
טמאה פסול אסור כו', - והוא ממשיך שם בוזהר: וכן מנא

דאילנא דטוב ורע שלטא

כו', - ובזמן שהעץ של

טוב ורע שולט בעולם,

אינון חכמים דדמין -

הרי תלמידי החכמים

הדומים לשפתות ויו"ט,

לית להון אלא מה

דיהבין להון אינון חלון,

- אין להם רק מה שנותנין

להם אלה שנקראים

"חולין", כגונא דיום

השבת - כמו יום השבת,

לית ליה אלא מה

דימתקנין ליה ביומא

דחל, - שאין לו - אלא

רק מה שמכניס עבורו

ביום החול, וכן מנא

דשלטא אילנא דחני -

ובזמן ש"עץ החיים" שולט

(כלומר בזמן הגאולה),

אתכפא אילנא דטוב

ורע, - נכנע העץ של טוב

ורע, ולא יהא לעמי

הארץ אלא מה דיחבין

להון תלמידי חכמים, - ולא יהיה לעמי הארץ רק מה שיתנו

להם תלמידי חכמים. ואתכפא תחותיהו כאלו לא הו

בעלמא, - ועמי הארץ יהיו נכנעים לתלמידי חכמים, כאילו לא

היו קיימים בעולם, וכן, אסור הטהר טמאה וטהרה

לא אתעבר - לא ילקח מעמי הארץ, דמסמריהו לית בין

גלותא - שמצדם אין כל הבדל בין הגלות לימות המשיח אלא

שעבוד מלכות בלבד, דאינון לא טעמי מאילנא דחני, -

שכן, הם לא יטעמו מ"עץ החיים", וצריך לון מתניתין - ויהיו

זקוקים למשניות ולדינים באסור וטהר טמאה וטהרה. עד

כאן ברעיא מהימנא:

לא צריך נסיון, - לפני זה כתוב שם ב"רעיא מהימנא": כגונא
דא יתעביד לנסאה לון לישראל בפורקנא בתרייתא - שינסו את
בני ישראל בגאולה האחרונה, כמו שכתוב: "יתבררו ויתלבנו
ויצרפו רבים", שאלה שהם "מסמרא דטוב" (מצד הטוב) יעמדו

אגרת הקדש

לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא
דחיי דאיהו האי ספר הוזהר יפקון ביה מן גלותא
ברחמים ויתקיים בהון ה' ברד ינחנו ואין עמו אל
נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו אסור והיתר טומאה
וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה
דלהון לא להוי אלא מסמרא דאילנא דחיי דלית תמן
לא קשיא מסמרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה
דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא
יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסמרא דטוב דאכלין
טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה
פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא
כו' אינון חכמים דדמין לשבתות ויו"ט לית להון אלא
מה דיהבין להון אינון חולין כגונא דיום השבת דלית
ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא
דשלטא אילנא דחיי אתכפא אילנא דטוב ורע ולא
יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפאין
תחותיהו כאלו לא הו בעלמא והכי אסור היתר
טומאה וטהרה לא אתעבר מע"ה דמסמריהו לית
בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד
דאינון לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין
באסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

בנסיון זה, והאחרים שהם
"מסמרא דרע" (מצד הרע)
יהיה בהם "והרשיעו
רשעים", ועל כך הוא אומר
כאן, שה"משכילים",
שעליהם אמר לפני זה על
הפסוק "והמשכילים יבינו",
שאלה הם שעוסקים
ב"אילנא דחיי" (בעץ
החיים) ש"מסמרא דבינה"
(שמצד הבינה), הכונה
לפנימיות התורה, אלה
אינם זקוקים לנסיון. וכן
- ומפני דעתידין ישראל
למטעם מאילנא דחיי, -
לטעום מ"עץ החיים",
דאיהו האי ספר הוזהר -
שהוא ספר הוזהר הזה,²⁸⁴
יפקון ביה מן גלותא -
יצאו אתו מן הגלות
ברחמים, ויתקיים כהון:
- ויתקיים בהם הפסוק:
"ה' בדרך ינחנו, ואין עמו
אל נכר", - הם לא יהיו

זקוקים בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים והשרים שלהם
נקראים "אל נכר", אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו יוציא אותם
מן הגלות ויוליכם לגאולה; ואילנא דטוב ורע - עץ הדעת טוב
ורע, דאיהו - שהוא, אסור וטהר טמאה וטהרה - לא ישלטו
על ישראל יתיר, - יותר, דהא פרנסה דלהון לא להוי אלא
מסמרא דאילנא דחיי, - שהרי פרנסתם תהיה מהצד של "עץ
החיים" בלבד, דלית תמן לא קשיא מסמרא דרע - שאין
שם לא קשיא הבאה מסמרא דרע - מצד הרע, - ולא מחלוקת
- הבאה, מרות הטמאה, דכתיב: - כמו שכתוב: "ואת רוח
הטמאה אעביר מן הארץ", דלא יתפרנסון - שלא יתפרנסו

יום רביעי ה' מרחשון

והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה המאמר לחסריו מרע, – לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמד – בתורה בעניני אסור וזהר וסדר מנהגות – בו נידונים דיני טומאה וטהרה, הוא מאילנא – מעץ הדעת דטוב ורע – מלבד שהוא פלא גדול מהמת עצמו, – הענין מצד עצמו הוא פלא גדול, שנאמר שחלק בתורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע", שהרי "עץ הדעת טוב ורע" מוסב על קליפת "נוגה" שבה מעורב טוב ורע, וסותר פשטי הכתובים ומדרשי רבותינו ז"ל, שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו – חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים למחזיקים בה", ולא ספר הזהר לבד, – נקרא "עץ חיים", כי אם התורה כולה, גם חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים", וכברט ש – ספר הזהר היה נגזו בימיהם, – הוא עדיין לא נתגלה אז, וגם כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כ"א ליחדי סגולה ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים כדאיתא בגמרא וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים וגם רשב"י אמר בזה"ק שלא ניתן רשות לגלות רק לו ולחביריו לבדם ואף גם זאת פליאה נשגבה דלפי זה לא היה לימוד איסור והיתר וכ"ש דיני ממונות דוחין מצות תפלה שנתקנה ע"פ סודות הזהר ויחודים עליונים לידועים כרשב"י וחביריו וזה אינו כדאיתא בגמ' דר"ש בן יוחאי וחביריו וכל מי שתורתו אומנתו אין מפסיקין לתפלה ואפילו כשעוסק בדיני ממונות כרב יהודה דכולהו תנווי בנויקין הוי ואפ"ה לא הוי מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא כדאי' בגמ' ובירושלמי כ"א ממקרא ולא ממשנה דעדיפי ממקרא לרשב"י ולא חילק בין סדר זרעים ומועד וקדשים טהרות

אגרת הקדש

והנה המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה המאמר לחסירי מדע שלימוד איסור והיתר וסדר טהרות הוא מאילנא דטוב ורע מלבד שהוא פלא גדול מהמת עצמו וסותר פשטי הכתובים ומדרשי רבותינו ז"ל שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו נקרא עץ חיים למחזיקים בה ולא ספר הזהר לבד ובפרט שהיה נגזו בימיהם וגם כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כ"א ליחדי סגולה ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים כדאיתא בגמרא וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים וגם רשב"י אמר בזה"ק שלא ניתן רשות לגלות רק לו ולחביריו לבדם ואף גם זאת פליאה נשגבה דלפי זה לא היה לימוד איסור והיתר וכ"ש דיני ממונות דוחין מצות תפלה שנתקנה ע"פ סודות הזהר ויחודים עליונים לידועים כרשב"י וחביריו וזה אינו כדאיתא בגמ' דר"ש בן יוחאי וחביריו וכל מי שתורתו אומנתו אין מפסיקין לתפלה ואפילו כשעוסק בדיני ממונות כרב יהודה דכולהו תנווי בנויקין הוי ואפ"ה לא הוי מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא כדאי' בגמ' ובירושלמי כ"א ממקרא ולא ממשנה דעדיפי ממקרא לרשב"י ולא חילק בין סדר זרעים ומועד וקדשים טהרות

סכסוכים כספיים בין אדם לחברו, לא היו דוחין מצות תפלה, שנתקנה על פי סודות הזהר ויחודים עליונים – היחודים בשמות הקדושים וספירות העליונות, ליודעים, – הסודות והיחודים, כרבי שמעון בן יוחאי וחביריו, – שלהם נתגלו כל הסודות והיחודים שעליהם מבוסס ענין התפלה; וזה אינו, – אלא, ענין לימוד דיני איסור והיתר, או אפילו הדינים של דיני ממונות, הרי דוחה ענין התפלה, כדאיתא – כמובא בגמרא¹², דרבי שמעון בן יוחאי וחביריו וכל מי שתורתו אומנתו – המתעסק רק בלימוד התורה, אין מפסיקין – מלימוד תורה, לתפלה, ואפילו כשעוסקין ב – לימוד דיני ממונות, כרב יהודה, דכלהו תנווי בנויקין תווי¹³, – כל לימודו היה בסדר נוזקין, ואפילו חבי לא הוי מצלי – לא היה מתפלל, כדי שלא להפסיק מלימודו, אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא, – אלא משלשים יום לשלשים יום¹⁴ – כשהיה חוזר על לימודו, כדאיתא – כמובא בגמרא¹⁵, ובירושלמי פרק קמא – פרק ראשון, דברכות¹⁶ סבירא ליה לרבי שמעון בן יוחאי, – סובר רשב"י, דאפילו לקריאת שמע אין מפסיקין בי אם ממקרא, – מתורה שבכתב מפסיקין לקריאת שמע, ולא ממשנה, – תורה שבעל פה, דעדיפי – המשנה עדיפה ממקרא¹⁷ לרבי שמעון בן יוחאי, ולא חלק בין – לימוד סדר זרעים ומועד

והנה, המובן מהשקפה ראשונה לכאורה מלשון זה המאמר לחסירי מדע, – לאלה שחסרים ידע והבנה, שלמד – בתורה בעניני אסור וזהר וסדר מנהגות – בו נידונים דיני טומאה וטהרה, הוא מאילנא – מעץ הדעת דטוב ורע – מלבד שהוא פלא גדול מהמת עצמו, – הענין מצד עצמו הוא פלא גדול, שנאמר שחלק בתורה נקרא "עץ הדעת טוב ורע", שהרי "עץ הדעת טוב ורע" מוסב על קליפת "נוגה" שבה מעורב טוב ורע, וסותר פשטי הכתובים ומדרשי רבותינו ז"ל, שכל התורה הנגלית לנו ולבנינו – חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים למחזיקים בה", ולא ספר הזהר לבד, – נקרא "עץ חיים", כי אם התורה כולה, גם חלק הנגלה שבתורה, נקרא "עץ חיים", וכברט ש – ספר הזהר היה נגזו בימיהם, – הוא עדיין לא נתגלה אז, וגם כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים כ"א ליחדי סגולה ואף גם זאת בהצנע לכת ולא ברבים כדאיתא בגמרא וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים וגם רשב"י אמר בזה"ק שלא ניתן רשות לגלות רק לו ולחביריו לבדם ואף גם זאת פליאה נשגבה דלפי זה לא היה לימוד איסור והיתר וכ"ש דיני ממונות דוחין מצות תפלה שנתקנה ע"פ סודות הזהר ויחודים עליונים לידועים כרשב"י וחביריו וזה אינו כדאיתא בגמ' דר"ש בן יוחאי וחביריו וכל מי שתורתו אומנתו אין מפסיקין לתפלה ואפילו כשעוסק בדיני ממונות כרב יהודה דכולהו תנווי בנויקין הוי ואפ"ה לא הוי מצלי אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא כדאי' בגמ' ובירושלמי כ"א ממקרא ולא ממשנה דעדיפי ממקרא לרשב"י ולא חילק בין סדר זרעים ומועד וקדשים טהרות

היה בסדר נוזקין, ואפילו חבי לא הוי מצלי – לא היה מתפלל, כדי שלא להפסיק מלימודו, אלא מתלתין יומין לתלתין יומין כד מהדר תלמודא, – אלא משלשים יום לשלשים יום¹⁴ – כשהיה חוזר על לימודו, כדאיתא – כמובא בגמרא¹⁵, ובירושלמי פרק קמא – פרק ראשון, דברכות¹⁶ סבירא ליה לרבי שמעון בן יוחאי, – סובר רשב"י, דאפילו לקריאת שמע אין מפסיקין בי אם ממקרא, – מתורה שבכתב מפסיקין לקריאת שמע, ולא ממשנה, – תורה שבעל פה, דעדיפי – המשנה עדיפה ממקרא¹⁷ לרבי שמעון בן יוחאי, ולא חלק בין – לימוד סדר זרעים ומועד

כרבים, כדאיתא – כמו שאנו מוצאים בגמרא¹⁸, ובמ"ש שכתב האריז"ל¹⁹, דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, – חכמת הקבלה ופנימיות התורה, ולא פדורות הראשונים, – בכל האמור לעיל, כדאי לעיין בהקדמת רבי חיים ויטאל ל"שער ההקדמות", שנדפסה גם בתור הוספה (הוספה א') בקונטרס "עץ החיים" לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, בהוצאת "אוצר החסידים" (קה"ת), וכן – בהקדמת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לקונטרס "עץ החיים" האמור. וגם רבי שמעון בן יוחאי אמר בזהר הקדוש²⁰ שלא ניתן רשות לגלות – חכמת הקבלה, רק לו

6. כן הוא בדפוס תניא ישנים, "חסירי מדע", ברי"ש, וכן צ"ל, ולא כמו שנראה מהדפוסים האחרים שנכתב "חסירי מדע", בדל"ת – שעל פיהם תורגם בטעות בתניא אידיש וכן באנגלית. 7. משלי ג, יח. 8. חגיגה יא, ב. יג, א. 9. ראה שער הגלגולים הקדמה ט"ו בסופה. ובכ"מ. 10. הערת כ"ק רבינו: "ראה אד"ר בתחלתה (זח"ג קכו, ב ואילך) ועוד בכ"מ בזהר עדי"ו דברי רשב"י". 11. הערת כ"ק רבינו: "אולי י"ל דמבדיל ד"מ – דבהם הפסיד דעושין כמנהג התגרין, דינא דמלכותא וכו'. ומהני מחילה וכו'". 12. שבת יא, א. הערת כ"ק רבינו: "לשאלת כמה – איך נעשו היחודים שעי" התפלה בכל יום – ראה תו"א לח, ד. סט, א. ובכ"מ". 13. ברכות כ, א. 14. ראה לעיל הערה 12. 15. ר"ה לה, א. 16. סוף הלכה ב'. 17. הערת כ"ק רבינו: "י"ל דהוסיף הטעם – כי גם הטעם חלק מהתמי' כדלקמן. ולהעיר דמשנה – גליא דתורה ומקרא שייך לקבלה (לקו"ת ב" דולא תשביח. אבל ראה ה"ל ת"ת לאדה"ז רפ"ב)".

פָּקֶדְךָ כו' – אילו לא ראית אותי במצב זה של צער המערה לא הייתי זוכה ליכולת לענות על כל קושיא כל כך הרבה תירוצים; שכן, רק בזכות צער המערה זכה לעליונות זו בלימוד התורה, לפלפולים ולקושיות ולתירוצים, (וְגַם בְּאֵמֶת, עַל בְּרִיחָךְ – מִן הַהִכָּרָה הִרִי לִוְמֹר, שֶׁעָמַר עֲסָקִיחֶם בְּמַעֲרָה הִנֵּה תֹרֶת הַמְּשֻׁנּוֹת, ת"ד סְדְרִי – מִשְׁנֵוֹת, שֶׁהִנֵּה בִימֵיהֶם²² עַד רַבְּנֵי הַקְדוּשָׁה, – שִׁסִּידֵר הַמְּשֻׁנּוֹת בִּשְׁשָׁה סְדָרִים אֶךְ לִפְנֵי זֶה הָיָה אֲצִלָּם שֶׁשׁ מֵאוֹת סְדָרִים בְּמִשְׁנֵוֹת, דָּאִלּוּ סְפָר הַזֹּהָר וְהַתִּקְוִנִּים הָיָה יָכוֹל לְגַמֵּר בְּכָ' וְג' חֲדָשִׁים, כִּי בְּיָדָאֵי לֹא אָמַר דְּבַר אֶחָד ב' פְּעָמִים). – הִרִי שְׁבוּדָאֵי הָיוּ עֹסְקִים כָּל הַזְּמַן בְּסִדְרֵי הַמְּשֻׁנּוֹת הָרַבִּים שֶׁהָיוּ לִפְנֵיהֶם, גַּם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְגַם לְגַמֵּר²³: "מִיּוֹם שֶׁחֲרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵין לוֹ לְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי ד' אֲמוֹת שֶׁל הַלֵּכָה בְּלִבָּר". – שֶׁדִּי הָאֲמוֹת שֶׁל הַלֵּכָה הֵן בְּמִקְוֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כִּיצַד, אִיפּוֹא, יִכּוֹלִים לִוְמֹר, בַּהֲתָאֵם לִמְסַתֵּר בַּהֲשַׁקְפָה רֵאשׁוֹנָה מִדִּ"רְעִיא מְהִימָנָא" הָאֲמֹר, שֶׁהִלְמִיד בַּהֲלֹכֹת אִיסוּר וְהִיתֵר וְכו' הוּא עֲנִין שֶׁל "עֵץ הָדַעַת טוֹב וְרַע"²⁴ וְעוֹד יֵשׁ לְהַפְלִיא הַפְּלִא וְפִלֵּא, – עַל מַה שֶּׁחֲסִירֵי מִדַּע" לִוְמִידִים פִּירוּשׁוֹ שֶׁל הִ"רְעִיא מְהִימָנָא" הָאֲמֹר, יֵשׁ לְהַתְפַּלֵּא פְּלִיאָה שְׁלִישִׁית, בְּנוֹסֶף לְשֵׁנִי הַפְּלִיאָה הָאֲמֹרוֹת: (א) מִצַּד הָעֵנִין שֶׁחֵלֶק מִן הַתּוֹרָה נִקְרָא "עֵץ הָדַעַת טוֹב וְרַע". (ב) מִצַּד זֶה שֶׁבַּהֲתָאֵם לִכְךָ לֹא הָיָה הִלְמִיד בִּינֵי אִיסוּר וְהִיתֵר דּוּחָה עֲנִין הַתְּפִלָּה שְׁנוּסָה עַל פִּי סוּדוֹת הַזֹּהָר וְיִחוּדִים עֲלִיוֹנִים, וְהִרִי הָעוֹבְדָה הִיא, שֶׁבֹּאֵלָה שֶׁתּוֹרַתִּם אֲוִמְנַתִּם, דּוּחָה הִלְמִיד בִּאִיסוּר וְהִיתֵר מִצּוֹת הַתְּפִלָּה, הִרִי בְּנוֹסֶף לְשֵׁנִי פְּלִיאָה אֵלּוּ, יִשְׁנָה פְּלִיאָה שְׁלִישִׁית, כִּפִּי שִׁיפֵּרַט לְהֵלֵךְ: אֵיךְ אֲפָשֶׁר שְׁלִימּוֹת הַמְּשֻׁנּוֹת לֹא יִצְטָרְכוּ לִידַע הַלְּכוֹת אֲפִסוּר וְהִתֵּר וְשִׁמְעָה וְשִׁמְרָה, כִּי אֵיךְ יִשְׁחַטּוּ הַקְּרִבָּנוֹת וְגַם חֲלִין – לְצִרְיָה

וְקִרְשֵׁים מְהֵרָה ל' – לִימּוּד סִדְרֵי נְזִיקִין¹⁸ – שֶׁנֶּאֱמַר שְׁבִלְמִיד שֶׁאֵר הַסְדְּרִים לֹא יִפְסִיקוּ וּבִלְמִיד סִדְרֵי נְזִיקִין – יִפְסִיקוּ, אֵין רַבִּי שֶׁמַּעֲנֵן בֵּן יִחוּאֵי מַחֲלֵק כֵּךְ, אֵלֹא לְדַעַתוֹ גַּם בִּלְמִיד סִדְרֵי נְזִיקִין לֹא מִפְסִיקִין אִפִּילוּ לְקִרְיָאֵת שִׁמְעַי, (ו' – אֲגַב, הוּא סוֹמֵר דַּעַת עֲצָמוֹ – כִּפִּי

שֶׁהוּא עֲצָמוֹ סוֹבֵר בְּרִיעִיא מְהִימָנָא בְּכַפָּה מְקוֹמוֹת¹⁹, דְּמִשְׁנָה – בַּהֲשׁוּאָה לְמִקְרָא, אֵיחִי – הִיא, שֶׁפָּחָה כו', וְהַמִּקְרָא שֶׁהוּא תֹרֶת מִשְׁה וְדָאֵי עֲדִיפָא – עֲדִיפָה, מְקַבְּלָה, דְּאֵיחִי – הַקְּבֵלָה, הִיא "מְטָרוֹנִיתָא" – מִלְכָּה, בְּרִיעִיא מְהִימָנָא שֶׁם, וְתוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב הוּא "מְלִכָּא" – בַּחֲנִית מֶלֶךְ, שֶׁהוּא חֲשׁוֹב יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר "מְטָרוֹנִיתָא" (מִלְכָּה) שֶׁהִיא מִשְׁנָה; הִרִי, שְׂרַבִּי שֶׁמַּעֲנֵן בֵּן יִחוּאֵי סוֹבֵר שֶׁמִּקְרָא (תּוֹרָה שֶׁבְּכַתָּב) חֲשׁוֹבָה אִפִּילוּ מְקַבְּלָה וּבִדְאֵי חֲשׁוֹבָה מִמִּשְׁנָה, וְאֵילוּ כֹאֵן יוֹצֵא שְׂרַבִּי שֶׁמַּעֲנֵן בֵּן יִחוּאֵי סוֹבֵר שֶׁמִּשְׁנָה חֲשׁוֹבָה מִמִּקְרָא

וְאֵשֶׁר מִמִּקְרָא מִפְסִיקִין לְקִרְיָאֵת שִׁמְעַי וּמִמִּשְׁנָה לֹא מִפְסִיקִין. וְעַל עֲנִין "מִלְכָּא" אֲמֹר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּמוֹסָגַר (דְּהִינֵי – בַּחֲנִית "מִלְכָּא" הִיא "סוֹדֵר אֲפָא" הַמְּלָכֶשׁ בְּ"עֵיר אֲנִפִּין", כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲדָר"י וְגַם פִּלְפּוֹל הַקּוּשִׁיּוֹת וְתִירוּצֵים, – שֶׁבַּהֲתָאֵם לִ"רְעִיא מְהִימָנָא" הָאֲמֹר, הֵם דְּמִסְטָרָא דְרַע – מִצַּד הָרַע וְדוּחָה הַמְּסָמָא, – הִרִי שֶׁלֹּא רַק בְּמִשְׁנֵוֹת וּבַהֲלֹכֹת עֲצָמֵן – כִּי אִם גַּם בְּפִלְפּוֹלִים שֶׁל הַקּוּשִׁיּוֹת וְהַתִּירוּצִים שְׁבִדְנִים, אֲשֶׁכְּתֹן בְּרַבִּי שֶׁמַּעֲנֵן בֵּן יִחוּאֵי דְעֵסֶק בֵּיה מוֹכָא – מוֹצִאִים אֲנִי בְּרַשְׁבִּי שֶׁעֵסֶק בְּהֵן רַבּוֹת וְגַם בְּהִוּוֹת בְּמַעֲרָה, – לְמִרְתָּ שֶׁשֶּׁם לֹא הָיָה נֹגַע לְפִסּוֹק לְהִלְכָּה, וּבִפְרֵט בְּדִינֵי מִמּוֹנוֹת בֵּין אָדָם לְחֵבֵר? וְאֲדָרְכָּה בְּזִכּוֹת צַעַר – מִהִוּוֹת מוֹחָבָא בִּ"הַמְּעֵרָה זָכָה לָזֶה, בְּרִיאִיתָא – כְּמוֹבָא בְּנִמְרָא²¹ דְּאֲמַר לְרַבִּי פִנְחָס בֵּן יִאִיר אֲבָל – עַל כָּל קוּשִׁיא כ"ד פְּרוּקִין, – תִּירוּצִים, ו' – רַבִּי שֶׁמַּעֲנֵן בֵּן יִחוּאֵי אָמַר לוֹ: "אֵלּוּ לֹא רִיאִיתִי

18. הערת כ"ק רבינו: "שבק סדר נשים וכו' (ראה לקוטי לוי"צ לתניא)". 19. הערת כ"ק רבינו: "צ"ע וחיפוש. וראה זח"א כז, ב (הקדמת תקי"ז יד, סע"א ואילך) ובביאור"י שם (גם דהצ"צ - ח"ב)". 20. שער המצוות פ' ואתחנן. ובכ"מ. 21. שבת לג, ב. 22. חגיגה יד, א. ובפרש"י. 23. ברכות ח, א. 24. על מה שרבינו הזקן אומר כאן ההכרח שמן ההכרח לומר שצריך עסק במערה היה בתורת המשניות, בת"ר סדרים שהיו בימיהם, מפני שאת הזוהר והתיקונים היו יכולים לסיים בשנים או שלשה חדשים - מקשה בספר "דברי תורה" לבעל "מנחת אלעזר" מהדורא ח' סימן ע' (אחרי בקשת מחילה מהדרת גאון קדשו וכו'), שלכאורה אין זה הכרח כלל, שכן, כפי שאומר שם: האם בנגלה לא היו יכולים לסיים כל המשניות במשך כמה חדשים, בשעה שלא היו מפלפלים ומסלסלים בחידושים שבהן? - אלא בגלל פלפולם וסלסולם בקושיות ובתירוצים וכו' זה לוקח זמן רב, ואם כך - אומר הוא - הרי אותו דבר בנסתר דתורה, ועוד יותר מאשר בנגלה, שעל ידי ביאור הפרטים והענינים שבספר הזוהר ובתיקונים, זה יכול לארוך זמן רב, שגם י"ג שנה לא יספיקו לכך. ענה הרבי: "להשאלה הנ"ל י"ל דאדה"ז האט באווראנט באג"ק זו עצמה. ובהקדם דלימוד הש"ס ע"י ר' אשי ארך ס' שנה כל שנה ב' חדשים (ב"ב קנז, ב ברשב"ם) - ורק ב' "מהדורות" - פעמים היינו עשר שנים רצופות. ואז ה' שש סדרים, והלימוד - שה' לאחר ר' יוחנן - שלא בערך לדורו דרשב"י - ראשונים (עירובין נג, א). עאכ"כ כשעסקו ב"שש מאות סדרי שה' בימיהם", ב"פלפול הקושיות ותירוצים" - כ"ד פירוקי וכו' [להעיר להנ"ל מקו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג ע' 1684], משא"כ ב"ס הזוהר והתיקונים", כי פלפול... דמסטרא הרע" ולית תמן ב"ס הזוהר והתיקונים" (כדלעיל). אבל מוכרח ה' בלימודו דרשב"י בנגלה ובפרט במערה שע"ז זכה לזה כו'.

הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרסה וחלצה²⁵ ושהיה הפוסקין השחיטה, ופגימת הסכין, – הפוסלת את השחיטה, וכי יולד איש במבוע שיהא שוחט – השוחט בלי שחיטה ודרסה? וגם הסכין תהיה – בטבע, בריאה – בלי פגם ועומדת בלי פגימה לעולם?

אגרת הקדש

ידעו הלכות דרסה וחלצה ושהי' הפוסלים השחיטה ופגימת הסכין וכי יולד איש במבוע שיהא שוחט בלי שהי' ודרסה וגם הסכין תהי' בריאה ועומדת בלי פגימה לעולם ועוד הרבה הלכות חלב ודם ושאר איסורין וגם טומאת המת יהי' צריכין לידע כדכתיב הנער בן מאה שנה ימות וגם טומאת יולדת צריך לידע כדכתיב הרה ויולדת יחדיו אם תלד אשה בכל יום מביאה אחת אעפ"כ דין איסור טומאתה לא ישתנה ואין להאריך בדבר הפשוט ומפורסם הפכו בכל הש"ס ומדרשים דפריך הלכתא למשיחא ואלהיו בא לפשוט כל הספיקות ופרשה זו עתיד אלהיו לדורשה כו': ועוד אינו מובן מ"ש דלא יתפרנסון

– וכיוון שמושלל הדבר שכן יהיה בטבע – מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא תהיה פסולה, ועוד הרבה הלכות – הקשורות בשחיטת הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר אסורין, וגם – הלכות טמאת הפת והיו²⁶ לידע כדכתיב – הכהנים שיקריבו הקרבנות לידע, – לדעת, כדכתיב: – כמו שכתוב²⁷: "הנער בן מאה שנה ימות"²⁸, – הרי על כל פנים יהיה ענין המיתה – וצריכים

הרי לדעת דיני טומאת מת, וגם – הלכות טמאת יולדת צריך לידע, כדכתיב: – כמו שכתוב²⁹: "הרה ויולדת יחדיו"³⁰, – יהיו בין הנגאלים בגאולת משיח, אם תלד אשה בכל יום מביאה אחת, – כלומר, שלא יצטרכו לחכות תשעה חודשים להולדת ילד, אלא באותו יום שתעבר, באותו יום גם תלד, ולאחר מכן יולדו לאותה אשה עוד ילדים ביום אחר מאותה ביאה שממנה נולד הילד הראשון, אף על פיריבן דין אסור טמאתה לא ישתנה, – הרי שיצטרכו לדעת דיני טומאת יולדת גם בזמן המשית. מה שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום", שהכוונה היא שבאותו יום שתעבר, באותו יום תלד, הוא – כותב הרבי: "כפי האריז"ל בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים להצ"צ קאפ' כ'. סד"ה גנתא) – דלא כפרש"י בשבת (ל, ב). וראה חדא"ג שם" – בהתאם לפירוש האריז"ל שמפרש מה שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב) "עתידיה אשה שתלד בכל יום", מפרש האריז"ל שהכוונה היא שזמן העיבור יהיה ביום אחד, במקום שעתה זמן העיבור הוא תשעה חודשים, כפי שהאריז"ל אומר ב"לקוטי הש"ס" (על שבת ל, ב), מובא ב"מילואים" לתהלים להצ"צ צדק" על פרק כ', ובסוף מאמר דיבור המתחיל "גנתא" (ביאורי הוזהר להצ"צ צדק" חלק ב' עמוד תתכו ואילך). ואין זה כפי שמפרש רש"י בשבת הפסוק "הרה ויולדת יחדיו" (ממנו מביאה הגמרא את הראיה), שבאותו יום שתעבר בילד חדש – באותו יום תלד ילד מעיבור קודם, וכפי שאומר שם "חודשי אגדות מהרש"א" שאי אפשר לומר שההריון והלידה של אותו ילד יהיו ביום אחד, שכן, אז אין ראייה ממה שהראה לתלמיד תרנגולת המולידה ביצים כל יום, שהרי גם בתרנגולת אין ההריון שהיא מתעברת מהזכר ולידת הביצה – באותו יום, אלא בין ההריון ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו שהגמרא אומרת בבכורות "תרנגולת לכ"א יום", מפרש רש"י שאחרי שהתרנגולת מתעברת מהזכר, משתחה

הביצה להשלמתה, עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך פירוש הגמרא בשבת, אלא שהכוונה היא שההריון והלידה של אותו ילד הם ביום אחד. אגב, ה"צמח צדק" ב"מילואים" על תהלים (הנזכר לעיל) מביא ממדרש רבה פרשת נח (התחלת פרשה ל"ו),

שכן היה לפני המבול, שבאותו יום שאשה התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבנו הזקן מוסיף כאן, שזה יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על מה שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא מביאה קרבן אחד – כתב הרבי: "ענה ראיתי שגם המעתיק לאנג' פי' כן! ומה זה שייך לנדר?" (ובפרט שזה דין גם עתה). ולדעתי הפי' "מן (ע"י) ביאה אחת"

(ובזה גם מותרצת קושית החדא"ג). – הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך, שכן: איזו שייכות יש לכך לענינינו כאן? ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא בזמן המשית). אלא, לומד הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת" – מן ביאה אחת תלד ילד אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני וכו', והרבי מציין מהגמרא בנדה (כו, א) שמביאה אחת היתה לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת לשניה עברו כמה וכמה ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה של שלשה חדשים שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של הילד השני, למרות ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה שרבנו הזקן מוסיף שזה יהיה מן ביאה אחת (אומר הרבי) תוקטן או תתורץ התמיה שהרי אין זה יכול להיות בכל יום, שכן אחרי לידה אחת באים הרי ימים רבים של איסור ביאה, הרי אין במילא שום לידה בכל הימים האלה שהם שבעה או ארבע עשרה פעמים יותר מאשר הימים שבהם ביאה מותרת, אך כשאומרים שזה יהיה מביאה אחת הרי מהביאה שהיתה בזמן הזה יותר היו לאחר מכן כמה וכמה לידות בכמה וכמה ימים, וכפי שאכן כך הדבר בתרנגולת (מה שהגמרא מביאה דוגמה מתרנגולת), שלמרות שאחרי שנתעברה אין התרנגולת מקבלת זכר (בהתאם לרש"י בבכורות ח, ב בדיבור המתחיל "והא" אף על פי כן היא מולידה כמה וכמה ביצים בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין להאריך בדרך הפשוט ומפורסם הפכו בכל הש"ס וימדרשים, – שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשית יצטרכו לדעת הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר בהשקפה ראשונה מה'דעיא מהימנא' האמור, דפריך³¹ – שמקשים "הלכתא למשיחא"? – לשם מה צריכים לומר עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק כשמשיח יבוא? – הרי שעל כל פנים בזמן המשית יצטרכו לדעת הלכה זו, ואלהיו בא לפשוט כל הפסקות³², ופרשה זו עתיד אלהיו לדורשה כו'.³³ ועוד אינו

25. הערת כ"ק רבינו: "ולא הזכיר הגרמה ועיקור". 26. כצ"ל, "יהיו", בוי"ו, כפי שציין כ"ק רבינו ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק רבינו: "ראי שתהי' אז מיתה". 29. ירמ' לא, ז. 30. הערת כ"ק רבינו: "ראי שתהי' אז לידה". 31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א.

הָאֶרֶץ, – ולא היו צריכים להזדקק לעמי הארץ לפרנסתם, וְאֶפְלוּ הָבִי – ואף על פי כן, הָיוּ עוֹסְקִין בְּלִמּוּד אִסּוּר וְחֵתֶר וְטָמְאָה וְטָהֳרָה כָּל הַזּוּגוֹת – של התנאים, שָׁהוּ בִימֵי בֵּית שְׁנִי³⁵, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים – בדינים אלה ובחלק זה של נגלה דתורה, לְאֶלְפִים וּרְבָבוֹת³⁶, וְלִמּוּד – חלק הַנֶּסֶתֶר – שבתורה, הִיא בְּהֶסְתֵּר כּו': – הִי שֶׁעוֹבְדָה שֶׁאֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צָרִיכִים לְהוֹדִיק

לעמי הארץ לפרנסתם, אינה מהווה סיבה שבגללה לא צריכים חלילה ללימוד של דיני איסור והיתר, טומאה וטהרה.

מוֹבָן, – ב"רעיא מהימנא" האמור: מֶה שֶׁכָּתוּב: "דְּלֹא יִתְפָּרְנִסוּן – שלא יתפרנסו, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְעַמֵּי הָאֶרֶץ כּו' – שלכן "עץ הדעת טוב ורע" שהוא איסור והיתר וכו' לא ישלש בבני ישראל, מפני שתלמידי חכמים לא יתפרנסו מעמי הארץ, וְלֹא "מַעֲרַב רַב" דְּאֶבְלִין – שאוכלים פֶּסוּל מִמָּא וְאִסּוּר חָם וְשִׁלוֹם, [דְּהָא גַם בְּזֶמַן בֵּית שְׁנִי לֹא הָיוּ – תלמידי חכמים,

מִתְפָּרְנִסִין מְעַמֵּי הָאֶרֶץ דְּאֶבְלִין – שאוכלים פֶּסוּל אִסּוּר חָם וְשִׁלוֹם שֶׁהָיוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים הָיוּ³⁴] לָהֶם שְׂדוֹת וּבְרָמִים בְּעַמֵּי

יום חמישי ו' מרחשון

לְעֻלּוֹת עַל יְדֵי הָאֵדָם הַאֲוִכְלוּ – את הדבר המותר, בְּכוֹנֶה לַח, – שאוכל דבר זה כדי שיהיה לו כוח לעבוד את ה', וְגַם בְּסֵתָם – כשהוא אוכל אותו סתם מבלי שתהיה לו, בשעת מעשה, כוונה כדי לעבוד את ה', כָּל אֵדָם הָעוֹבֵד ה' שֶׁבִּכְחַ הַאֲכִילָה הָיָא לִזְמֵר

וּמִתְפָּלֵל לַח, וְנִמְצָא שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְפִּלָּה הָעוֹלָה לַח מִבְּחַ הַנֶּכְדָר מִתְפָּאֵל הַהוּא, – שאכל, החיות שבמאכל היא מקליפת "נוגה", והיא עולה לַח, וְזֶהוּ בָּהֶל, – שאז מן ההכרח להזדקק לתורה ותפלה כדי שהחיות שבאותו מאכל תעלה לַח, אֲבָל בְּשִׁבְתָּ שִׁישׁ עֲלֶיהָ לְקַלְפָּתָהּ נִגָּה בְּעֶצְמָהּ עִם תְּחִיצוֹנוּת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, – שהיא אז בעליה, שכן שבת היא עליית העולמות³⁸, לָכֵן מִצְוָה לֵאכֹל כָּל תַּעֲנוּגִים

בְּשִׁבְתָּ – האכילה עצמה בשבת היא מצוה, לא רק מה שבחכ האכילה ההיא הוא לומד ומתפלל, וְלִהְרָבוֹת בָּ – אכילת בָּשָׂר וְ – בשתיית יַיִן, אֵף שֶׁבָּחַל – כשהוא מחפש לאכול בשר ולשתות יַיִן, נִקְרָא "זוֹלֵל וְסוֹבָא", – ואילו בשבת, כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה. על כל פנים, כל האמור הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור בקליפה ויש בו היכולת לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ז' שבחלק הראשון של ספר ה"תניא". מֶה שֶׁאֵין בֶּן בְּרָכָה אִסּוּר – שאסור לאכול אותו, שֶׁאֵינוּ יָכוֹל לְעֻלּוֹת – לקדושה, לֹא בְּשִׁבְתָּ

אֵדָם בְּשִׁבְתָּ בְּלִשּׁוֹן רַעִיָא מְהִימְנָא דְּלָעִיל, – רבנו הזקן מסביר להלן, שמדקדק לשון ה"רעיא מהימנא" מובן, שלא הדינים ולימוד התורה של איסור והיתר וכו' נקראים חלילה "עץ הדעת טוב ורע", אלא הדברים של איסור והיתר המקבלים חיותם

מן ועל ידי קליפת נוגה, שהיא, קליפת נוגה, היא "עץ הדעת טוב ורע", מעורב בה טוב ורע, כפי שיסביר להלן, לשון ה"רעיא מהימנא" הוא: "וְאִילָנָא דְּטוֹב וְרַע דְּאִיהוּ אִסּוּר וְחֵתֶר כּו'", – והעץ של טוב ורע שהוא איסור והיתר וכו', וְלֹא אִמֵּר "תּוֹרַת אִסּוּר וְחֵתֶר" – הלימוד של עניני איסור והיתר, או "הַלְכוֹת אִסּוּר וְחֵתֶר", – שכן, הלימוד או ההלכות של איסור והיתר הם חלילה "עץ הדעת טוב ורע" – אלא ה"רעיא

מהימנא" אמור "איסור והיתר", אֵלָּא רוֹצֵה לִזְמֵר דְּגוֹף דְּכָר הָאִסּוּר וְדְכָר הַחֵתֶר – עצם הדבר אודותו מדובר בדינים אלה, שדבר זה אסור ודבר זה מותר, הוּא מִאִילָנָא דְּטוֹב וְרַע, – מ"עץ הדעת טוב ורע", שֶׁהוּא קְלִפַּת נִגָּה, – בה מעורב טוב ורע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים³⁷. וְזֶהוּ לִשּׁוֹן "אִסּוּר", – מלשון קשור, שֶׁהַקְלִיפָה שׁוֹרֶה עָלָיו וְאֵינוּ יָכוֹל לְעֻלּוֹת לְמַעַלָּה – בקדושה, בְּדְבָר הַחֵתֶר, – מלשון התרה, דְּהִינּוּ – המלה "מותר" משמעותה שֶׁאֵינוּ קָשׁוּר וְאִסּוּר בְּקַלְפָּה, – שלא יוכל לעלות למעלה, וְיִיבֹל

34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, וניתוסף כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק רבינו: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם בהקדמת ספר היד. 37. שער מ"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק רבינו: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ לשם (נדפס בתו"א קה"ת בהוספה)".

בהם, דהיינו שאור-אין-סוף ברוך-הוא מתייחד באצילות בתכלית הייחוד, שהוא ורצונו וחכמתו המלכיים בדבורו שנקרא "מלכות" – הכל אחד: – דבר אחד, הרי ששם לא שייך לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע", אלא זה תכלית הייחוד של אלקות, כך ההלכות של

תורה שבעל פה מהמשניות, הבריות והפוסקים שהן בחינת "מלכות דאצילות", הן באופן הייחוד של "מלכות דאצילות", ולא שייך לומר חס ושלים עליהם הענין של "עץ הדעת טוב ורע". אלא, כפי שסיביר להלן, כך הדבר מצד עצם הענין של "מלכות דאצילות" כפי שהיא ב"אצילות", ומצד עצם הענין של ההלכות התורה שהן בבחינת "מלכות דאצילות", אך כפי שזה בא לאחר מכן בהתלבשות, הרי שלא רק ההלכות של תורה באו בהתלבשות בעולמות, בהם יכול להיות עליהן העלם והסתרה, כי אם גם "מלכות דאצילות" כפי שהיא באה בהתלבשות – גם היא נקראת "עץ הדעת טוב ורע", מצד ההתלבשות בקליפת "גוגה" הכלולה מטוב ורע, זאת – כדי לברר בירורים (לברר את הטוב מן הרע).

ולא כחל גם כשמתפלל ולומד פסח תהוא, – כלומר, דבר איסור אינו יכול לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אם לא שאכל לפקוח נפש – להצלת נפשו, שהתירו רז"ל ונעשה היתר [גמור].³⁹ אבל הלמוד בתורה, אף הלכות אסור ויתר טמאה וטהרה, – לא

הדברים עצמם שהם אסור וטמא מותר וטהור, אודותם דנות ההלכות, שהם "עץ החיים טוב ורע", כי אם הלכות התורה שלומדים אודות דברים אלה, שהם המשניות ובריות שפגמרא ופוסקים, – הפוסקים הלכה למעשה, המבארים ומבארים דבריהם – דברי המשנה והבריות, להלכה למעשה, הן הן גופי – עיקר תורה שבעל-פה, שהיא – תורה

שבעל פה, היא כפירת מלכות דאצילות, כדאיתא – כמובא בזהר הקדוש במקומות אין מספר, ובריש תקונים: – בתחילת "תיקוני זוהר"⁴⁰ כתוב: "מלכות – היא בחינת פה, תורה שבעל פה קריין לה", – אנו קוראים לה, ובאצילות איהו – הוא, אור אין סוף, ונרמזה – הכלים והמדות שלו (הנקראים "גרמוהי"), תד כהון⁴¹, – הם דבר אחד

אגרת הקדש

קמ"ל לא בשבת ולא כחול גם כשמתפלל ולומד ככה ההוא אם לא שאכל לפיקוח נפש שהתירו רז"ל ונעשה היתר [גמור]. אבל הלימוד בתורה אף הלכות איסור והיתר טומאה וטהרה שהם המשניות ובריות שפגמרא ופוסקים המבארים ומבארים דבריהם להלכה למעשה הן הן גופי תורה שבע"פ שהיא ספי" מלכות דאצילות כדאי" בזה"ק במקומות אין מספר ובריש תיקונים מלכות פה ותורה שבע"פ קריין לה ובאצי" איהו וגרמוהי חד בהון דהיינו שאור א"ס ב"ה מתייחד באצילות בתכלית הייחוד שהוא ורצונו וחכמתו המלכיים בדבורו שנקרא מלכות הכל אחד:

יום שישי ז' מרחשון

בהתלבשות ב"מלכות דיצירה", אך כפי שמשנה היא בעצם – היא ב"מלכות דאצילות", וכך גם במקרא ישנו הבדל בין כפי שהוא בעצם לבין כפי שהוא בא בהתלבשות, ובלשון רבנו חזקוני ומלכות דבריה נקרא "אמה". – שלמעלה מ"שפחה", ותרע, – ראייה שקיים הבדל בין כפי שזה

בעצם לבין כפי שזה בא בהתלבשות, ממה שכתב הארי"ל ז"ל דמקרא דהיינו תורה שפגמרא הוא בעשיה, והרי מפרש בזהר ובכתבי הארי"ל מקומות אין מספר, שהיא – ספירת תפארת, שהוא "עיר אנפין" – מדות, דאצילות? – הרי שהוא גם למעלה מ"מלכות דאצילות", כיצד, איפוא, אומרים שהוא

ב"עשיה"? אלא – כשאומרים שמקרא הוא ב"עשיה", הכוונה היא שמתלבשת בעשיה. וכן הוא בזה"ל – במפורש, בספר הכוונות, שמקרא ומשנה ותלמוד וקבלה כלם באצילות, אלא שמקרא מתלבש עד עשיה, – שכן, במקרא – תורה שבכתב – העיקר הוא

ומה שכתב הארי"ל ז"ל שהמשניות הן במלכות דיצירה, – ואילו אנו אומרים כאן מזהוהר שהמשניות הן ב"מלכות דאצילות"? רוצה לומר לבוש מלכות דיצירה שנתלבשה בה מלכות דאצילות, – כפי ש"מלכות דאצילות" באה בהתלבשות ב"מלכות

דיצירה" – שם הוא ענין המשניות שבעולם ה"יצירה", ומלכות דיצירה נקרא "שפחה" – המשמשת וטפלה לאלה המלובשים בה, שזה לגבי מלכות דאצילות, – דבר זה מתרץ מה שרבנו חזקוני הביא לעיל מהירושלמי, פרק ראשון של מסכת ברכות, שרבי שמעון בן יוחאי סובר, שגם לקריאת שמע לא מפסיקים כי אם ממקרא ולא

ממשנה שהיא למעלה ממקרא, והרי סתירה לכך ממה שרבי שמעון בן יוחאי עצמו אומר ב"רעיא מהימנא" שמשנה היא שפחה ומקרא – מלכא? אלא, כפי הנאמר כאן, אין בכך שום סתירה, שכן מה שהוא אומר שמשנה היא שפחה – הרי זה כפי שהיא באה

"תלמוד" הוא טעמי ההלכות – הרי זו התלבשות ב"בריאה" שעולם ה"בריאה" הוא עולם ההשגה בו מאירה "בינה", "אימא עילאה" מקנא בכורסי" – בעולם הבריאה⁴². להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד שמצד ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עץ הדעת טוב ורע":

ענין האותיות, ואותיות הן הרי ענין של "עשי", נכתבות בדיו על הקלף, וּמִשְׁנָה – מתלבשת, עַד הַיְצִירָה, – שכן, משנה היא הענין של הלכות – כשר ופסול וכו' – שבאות מחסד וגבורה, הרי זו התלבשות ב"יצירה", שעולם היצירה הוא עולם המדות, "שית ספירין מקננין ביצירה", וְתִלְמוּד – מתלבש, בְּבְרִיאָה. – שכן,

שבת קודש ח' מרחשון

על ידי הפלפול והעיון בהלכות אלו. וכפי שיסביר להלן, זה גם מסיר את ההעלם וההסתרה, שיהיה פסק הלכה ברור ובהיר. ובשון רבנו הזקן: וְהוּא שְׂכָתוֹב בְּרִעְיָא מְהִימְנָא: – מפרשת נשא, כאמור לעיל, "וּבְזִמְנָא דְאֵילָנָא דְטוֹב וְרַע שְׁלֵמָא כּו' אינון כּו'", – ובזמן ש"עץ הדעת טוב ורע" שולט כו',

יש לתלמידי חכמים, המשולים לשבתות ולימים טובים, רק ממה שעמי הארץ נותנים להם, דְּהִינוּ בְּזִמְנָא גְלוּתָא הַשְׁכִּינָה שְׁ – השכינה, מִשְׁפַּעַת לְחִיצוֹנִים שֶׁהֵם בְּקִלְפָתָא גְּמָה, שְׁהַעֲרֵב רַב יוֹנְקִים מִשְׁשֵׁם, וּמִתְמַצִּיתֵן בְּזִמְנָא תַלְמִידֵי חֲכָמִים בְּגִלוּתָא, וְאִין – בזמן של גלות השכינה, עֲקָר עֲבוּדָתָא הָאָדָם וְעֲקָר עֶסְקָא הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא לְבַר הַנִּיצוּצוֹת בְּנוֹדָע מְהִימְנָא, לְבָן עֲקָר עֵינֵן תִּלְמוּד הוּא בְּעִיּוֹן וּפְלִפּוּל הַלְכָה, בְּאִסּוּר וְהִתְרָה, מְהִימְנָא, – שמבררים ומבהירים זאת

עַל יְדֵי עֵינֵן וּפְלִפּוּל הַלְכָה בְּחֻקְהָ בִּינָה וְדַעַת, – בשלשת כוחות השכל המבהירים את ההלכה, בְּנוֹדָע דְ"אִוְרִיתָא מְהִימְנָא נְפִיקָתָא"⁴³, וּבְחֻקְהָ דִּיקָא אֲתַבְרִיּוּרָא⁴⁴, – כידוע, שתורה באה מחכמה, ועל ידי חכמה דוקא מתבררים הניצוצות, וכשם שבירור ההלכה, שתהיה הלכה ברורה ובהירה, בא על ידי חכמה ושכל, כך גם בירור הניצוצות הוא על ידי ענין החכמה, וְהִינוּ – מה שאומרים שב"חכמה אתברירו", שבירור הניצוצות הוא על ידי חכמה, הכוונה ל–חֻקְהָ עֲלָהָ – עליונה, דְאֵיצִילוּתָא, מְהִלְכָּשָׁת בְּמִלְכוּת דְאֵיצִילוּתָא, סוּד תּוֹרָה שְׁבַע־פָּה (בסוד "אבא יסד ברתא"), מְהִלְכָּשָׁת בְּמִלְכוּת דְיִצִּירָה, (וסוד) [סוד] הַמְשָׁנוּת וּבְרִיתוֹתָא, מְהִלְכָּשָׁת

וְהִנֵּה, בְּשִׁחְמִלְכוּת דְאֵיצִילוּתָא מְהִלְכָּשָׁת בְּקִלְפָתָא גְּמָה, בְּרִי לְבַר הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְלוּ בְּחֻטְא אָדָם הָרָאוּן, וְגַם – לברר הַרְפָּ"ח – 288 נִיצוּצִין שֶׁנִּפְלוּ בְּשִׁבְרֵית הַכְּלִים – בקבלה ובחסידות מוסבר בפרוטרוט ענין שבירת הכלים ונפילת

הניצוצות מצד ענין השבירה, אִין גַּם הַמִּלְכוּת דְאֵיצִילוּתָא נִקְרָא בְּשֵׁם "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע" לְגַבִּי – ובהשוואה ל–"עֵץ הַיָּדָר" אֲנִפִּין דְאֵיצִילוּתָא, שְׁאִינוּ יוֹדֵד שֵׁם, וְ – "ד'א" נִקְרָא "עֵץ חַיִּים". וְהִנֵּה, הַתְּלַבְּשוֹת הַמִּלְכוּת בְּקִלְפָתָא גְּמָה הוּא סוּד גְּלוּתָא הַשְׁכִּינָה – "אֲשֶׁר שְׁלֵט הָאָדָם – של קליפה, בְּאָדָם – של קדושה, כּו'". – כמובא לעיל, באגרת הקודש סימן כ"ה מ"ספר הגלגולים" על שלטת הקליפה בזמן הגלות, שזה "לרע לו", להעלאת ניצוצי הקדושה מאדם בליעל של קליפה. להלן, יתרח רבנו הזקן מה שהקשה על דברי ה"רעיא מהימנא" שבפרשת נשא,

שבזמן ש"עץ הדעת טוב ורע" שולט מתפרנסים תלמידי חכמים, המשולים לשבתות ולימים טובים, רק ממה שעמי הארץ נותנים להם ואשר לכן הם מתעסקים בדיני איסור והיתר וכו', ועל כך שאל ממה שתלמידי חכמים, בזמן בית שני, היה להם שדות וכרמים משלהם כמו שהיה לעמי הארץ, ואף על פי כן היה עיקר התעסקותם בדיני איסור והיתר וכו'? יסביר רבנו הזקן, שהכוונה היא, שבזמן שלטת "עץ הדעת טוב ורע", בזמן הגלות, כשהשכינה משפיעה לחיצונים, שהם בקליפת "נוגה", ומהתמצית בלבד מתפרנסים תלמידי חכמים, ואז עסקם של תלמיד חכמים הוא בדיני איסור והיתר, טומאה וטהרה, כדי לברר את הברורים, לברר את המותר והטהור מהאסור והטמא, דבר שבא

42. הערת כ"ק רבינו: "וראה תניא ח"א פ"מ בהגה". 43. זח"ב פה, א. ועוד. 44. זח"ב רנד, ב.

בְּקִלְיַת נֹגַהּ שְׂכָנָד עוֹלָם הַיְצִירָה שֵׁשׁ מִתְחִיל בְּחִי הֲדַעַת [נִיָּא הֲרַע] שְׂכָנָה [נִיָּא וְהַבְרִייתוֹת הַמְּלוֹכִשׁוֹת בְּקִיָּא שְׂכָנָד עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה שֵׁשׁ מִתְחִיל בְּחִי הֲרַע שְׂכָנָה] כְּנוֹדַע מֵהָאֲרִיזָל.	בְּקִלְיַת נֹגַהּ – בְּדַבְרִים שֶׁהֵם אֲסוּר וּמוֹתָר, טִמְאָה וְטִהוּר, שְׂכָנָד עוֹלָם הַיְצִירָה, שֵׁשׁ מִתְחִיל – עֵינִן "עַץ הֲדַעַת טוֹב וְרַע", בְּחִינַת הֲרַעַת [נִסָּח אַחֵר: הֲרַע] שְׂכָנָה – שְׂבַעֲוֹלָם הַיְצִירָה, עַל מַחְצָה, מַחְצִית טוֹב וּמַחְצִית רַע, קִלְיַת "נֹגַהּ" הִיא מַחְצָה
[נִסָּח אַחֵר: וְהַבְרִייתוֹת, הַמְּלָכִשׁוֹת בְּקִלְיַת נֹגַהּ שְׂכָנָד עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, שֵׁשׁ מִתְחִיל בְּחִינַת הֲרַע שְׂכָנָה], – שְׂבַעֲוֹלָם הַיְצִירָה, קִלְיַת "נֹגַהּ" הִיא רֹבֵה רַע וּמִיעוּטָה טוֹב, כְּנוֹדַע – כִּידוּעַ, מֵהָאֲרִיזָל.	

בברכה לבשו"ט בכל האמור לעיל.

יום ראשון	ב חשון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק: י' עד פרק: יז	שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ואחר . . . "קמא" טובא. משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.	ה'תש"ד

תרגום חפשי
משיחת אאמו"ר מוצאי שבת קודש לך לך תרנ"א: בשנות נשיאותו הראשונות אמר רבינו הזקן ברבים "יש לחיות עם הזמן". באמצעות אחיו המהרי"ל [יהודה לייב] ביררו זקני החסידים שכוונת הרבי היא, שיש 'לחיות' עם פרשת השבוע ופרשת היום מפרשת השבוע. לא רק ללמוד את פרשת השבוע כל יום, אלא 'לחיות' עמה.

יום שני	ג חשון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק: יח עד פרק: כב	שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: וכמדומה . . . "קמב" אמרי פי. (המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאָק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג"טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.	ה'תש"ד

תרגום חפשי
(המשך שיחה הנ"ל): בראשית הוא שבוע שמח, למרות שהסוף אינו כל כך נעים; נח הוא המבול, אך סוף-שבוע שמח – אברהם אבינו נולד; השבוע השמח באמת הוא פרשת "לך-לך". כל ימות השבוע 'חיים' עם אברהם אבינו, הראשון שמסר נפשו על פרסום אלוקות בעולם. ואת מסירות הנפש שלו הוריש אברהם אבינו בירושה לכל היהודים.

יום שלישי	ד חשון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק: כג עד פרק: כח	שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש"י. תהלים: כג"ח. תניא: כו. בר"מ . . . "284" ע"כ בר"מ. למוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש, לא לבד בנפש הלומד, כי אם גם בנפשות בני ביתו, שאז אויר הבית הוא אויר תורה ויראת שמים.	ה'תש"ד

יום רביעי	ה חשון	ה'תש"ד
תהלים: מפרק: כט עד פרק: לד	שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י. תהלים: כט"ד. תניא: והנה המובן . . . "קמג" בלבד. ישראל נמשלו לכוכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשכי הלילה.	ה'תש"ד

כל אחד מישראל, בין איש ובין אשה, יש בו די כוח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומיודעיו בקרן אורה.

יום חמישי

יום חמישי ו חשון ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י.

תהלים: להלל.

תניא: ועוד יש . . . "286" בהסתר כו'.

תהלים:

מפרק: לה
עד פרק: לח

כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאָהרען, וואָס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג'טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג'טליכקייט [אך לא בחיי-אכר ש'עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו', לא רואים אלוקות ולא שומעים אלוקות].

יום שישי

יום שישי ז חשון ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י.

תהלים: לט"מג.

תניא: אך . . . "קמד" הכל אחד.

תהלים:

מפרק: לט
עד פרק: מג

הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב – מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהי' קודם מ"ת הרי בתחילה הכיר את בוראו – מחשבה, אח"כ פרסם אלוקותו, – דבור, ואחר כך מילה – מעשה.

שבת קודש

שבת קודש ח חשון ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י.

תהלים: מד"מח.

תניא: ומ"ש . . . "288" מסטרא דרע.

תהלים:

מפרק: מד
עד פרק: מח

מצוה לשון צוותא וחבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ב"ה, שהוא המצוה את הציווי ההוא. וזהו שכר מצוה מצוה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אוא"ס מצוה הציווי, זהו שכרו. ויובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר יש לו בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם, בבטול דהעדר תפיסת מקום לגמרי. וכן גם בהרגש החכם הרי איש הפשוט אינו נכנס אצלו בגדר אנושי כלל – ואין זה דמבטלו ודוחה אותו, ח"ו, דזהו מדה רעה – ונחשב בעיניו שאין לו קשר של יחס עמו כלל. והי' כאשר החכם יצווה לאיש הפשוט לעשות איזה דבר בשבילו, הנה בציווי זה נולד מציאותו של האיש הפשוט, הן לעצמו שמרגיש מציאותו אשר הוא יכול לקיים מצות החכם ולו ציווה החכם לעשות דבר, והן בעיני החכם נחשב למציאות אשר אליו ידבר ויצווה, ולבד זאת הרי ציווי זה מאחד החכם הרם ונעלה עם האיש הפשוט ביותר. והנמשל מובן.

ומובן ג"כ אשר ביחס להנ"ל, אין הבדל כלל במה יהי' הציווי, אם דבר גדול ונעלה או קטן ופשוט.

יום ראשון

מי צריכה כיסוי ראש?

לגמרי (אר"ח שם).

ותמה על כך ה'מחצית השקל': איך יתכן לומר שבתולה אסורה ללכת בשער פתוח, והרי הנוהג הנ"ל – שבתולה יוצאת וראשה פרוץ – מסבירו רש"י: "שערה על כתפה", דהיינו שער לא קלוע?

יש, אמנם, כאלה הנוהגים כדברי המגן אברהם "שאמהות היו מקלעין קליעת השער לבנותיהן שלא תלכנה סתורות ראש" (שבט הלוי ה, רטו).

אך אדמו"ר הזקן (שו"ע"ר עה, ד) פסק ש"בתולות שדרכן לילך פרוצות ראש מותר לקרות כנגדן" – ולא חילק בין שער פתוח לקלוע.

הלכות איסורי ביאה פרק כא, הלכה יז: לא יהלכו בנות ישראל פרוצי ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש.

האם נערה צריכה ללכת בכיסוי ראש לפני הנישואין? ה'בית שמואל' (אה"ע כא, ב) ופוסקים נוספים סוברים שבתולות מותרות ללכת גלויות ראש, וזה דרכן. מה שהרמב"ם מזכיר "פנויה", כוונתו לאלמנה וגרושה בלבד.

דבריהם נסמכים על משנה מפורשת (כתובות טו), שיציאת אשה מביתה כאשר שערה גלוי מהווה סימן להיותה בתולה. גם בשולחן ערוך נפסק שמותר לקרוא קריאת שמע כנגד שער הבתולות, כי "דרכן לילך פרוצות הראש" (אר"ח עה, ו).

אך ה'מגן אברהם' מצדד לומר, כי זה שדרך הבתולות ללכת בשער גלוי, מדובר בתנאי שהשערות קלועות ואינן פתוחות

יום שני

תולעים ב'מחובר' ותולעים ב'תלוש'

לכן אין חיוב בדיקה בקמח ובפירות יבשים שמתליעים רק לאחר שכבר נתלשו.

מבחר אדמו"ר הצמח-צדק (פס"ד קסה), שדברי ה"ט"ז מוסבים רק על פירות יבשים הנאכלים כמות שהם. אבל פירות שמבשלים אותם – צריכים בדיקה, כי ברור שאם יש תולעים הם יפרשו תוך כדי הבישול. אם כן, אין זה ספק ספיקא אלא ספק יחיד.

ואכן, כתב הש"ך (שם סכ"ב) שאף שהקטניות דרכן להתליע רק לאחר תלישתן, צריך לבודקם. והוסיף, שמידת השכיחות של התולעים משתנית לפי המקום והזמן, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

הלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה טו: כל מיני פירות שדרכן להתליע בשמן מחברין – לא יאכל עד שיבדק הפרי מתוכו, שמה יש בו תולעת.

הרמב"ם נוגע כאן בדין בדיקת מזון מתולעים. מדבריו עולה, שהחובה לבדוק פירות מתולעים היא דווקא בפירות שדרכס להתליע ב'מחובר', בעודם על העץ, ואילו פירות שדרכס להתליע רק לאחר שנתלשו אינם צריכים בדיקה. מה טעם ההבדל?

מבאר בעל ה'טורי זהב' (יד"ד פד, סק"ב): בדבר תלוש, האיסור הוא רק לאחר שהתולעים יצאו מהפרי. ונמצא שיש כאן ספק כפול ('ספק ספיקא'): ספק אם יש תולעים; וגם אם ודאי שיש, ספק אם הם יצאו. והדין הוא, שספק ספיקא מותר בכל מקרה.

יום שלישי

בשר כשר שלא נשחט - היתכן?

ב'ן פקועה' שעלה על הקרקע?

מסביר ה'אור זרוע', שחיוב השחיטה לעגל כזה אינו מעיקר הדין, שהרי "שחיטת אמו מטהרתו". אין זו אלא תקנה משום מראית עין בלבד, שאנשים זרים אשר אינם מכירים את עברו של העגל, לא יסיקו שמותר לאכול כל בשר בלי שחיטה. בחתונה המדוברת לא היתה בעיה כזו, כולם ידעו שאלו בני פקועות. ראשית, מקרה בו יש הרבה בני פקועות הינו נדיר, ובמילא מפורסם; שנית, בחופה מתאספים אנשים רבים, והם ודאי יושחוהו על פשר המעשה. זו הסיבה לכך שרב האי הורה, באופן חריג, שעגלים אלו אינם טעונים שחיטה.

הלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה יד: מצא בה עֶבֶר חי. – אינו צריך שחיטה. . ואם הפרים על גפי קרקע, צריך שחיטה.

המקרה המתואר כאן מכונה בשפת ההלכה 'בן פקועה' – עובר שנמצא בבהמה שנשחטה ובטנה 'נפקעה' (נקרעה). הדין הוא, שמותר לאוכלו בלא שחיטה, מלבד במקרה שהעגל הספיק לצאת ולעלות על הקרקע.

מעשה נדיר אירע בתקופת הגאונים, שלעובדת נדירותו היתה השלכה הלכתית: במקום מסוים נערכה חופה, ובאזור היו הרבה עגלים 'בני פקועות'. הורה רב האי גאון להמיתם, ללא שחיטה, ולאוכלם בסעודת החתונה.

על מה התבסס ההיתר, הלוא נאמר מפורשות שיש לשחוט

[ראה אור זרוע חלק א, סימן תמו]

יום רביעי

הספק מתחיל ברגע שיודעים עליו

פריש; וכל קבוע, כמחצה על מחצה". כלומר: דינו של הספק תלוי במקום שבו נמצא.

לכן קובע הרמב"ם, שהמוצא בשר במרכז מסחרי שיש בו

הלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה יא: עֶשֶׂר תְּנִיזוֹת, תִּשְׁעַ מִזְבְּרוֹת בָּשָׂר שְׁחוּטָה ואחת מִזְבְּרוֹת בָּשָׂר נִבְלָה.

טעמי הלכה זו נעוצים בכלל האומר "כל דפריש, מרובא

מספר אטלזים, ולא ידוע מקור הבשר – אם רוב האטלזים כשרים, הבשר כשר. אבל אם קנאו מאטלז מסוים ואינו זוכר מהיכן, היינו שהספק נולד במקום קבוע, הבשר אסור (ראה הגה"מ).
ונשאלת השאלה: מניין לנו שהחתיכה שנמצאה לא נשמטה מידי של אדם שאינו זוכר מניין רכש את הבשר, ולמה לא

אוסרים את החתיכה מספק?
אלא, שדיני ספקות נקבעים על פי ידיעותיו של בעל הספק ואינם יוצרים מעמד של ספק בחפץ. היות שבפועל הספק התעורר כאשר החתיכה נמצאה, מבחינתנו, הספק מתחיל רק כעת, ויש לקבוע את הדין בהתאם לרוב החנויות במקום (שטמ"ק כתובות טו).

אי אפשר לנסך יין קפוא

יום חמישי

גם יין גוי שהתבשל יחד עם דברי מאכל, כי בכך הפך להיות אוכל. ובלשונו: "פנים חדשות הן".
אך האחרונים כתבו שדעתו לא נתקבלה להלכה. הפיכת היין לקרח אין בכוחה לאבד ולהפקיע את האיסור הקודם שהיה ליין, ועל כן היין אסור (מנחת פתים י"ד קג).
כל זה ביין שקפא לאחר ששכר היה אסור. מה שאין כן יין כשר שקפא, לכל הדעות נגיעת הגוי אינה יכולה לאסור אותו בעודו קפוא. כאן ההיתר מתבסס גם על העובדה הפשוטה שבילתי אפשרי לנסך ולשפוך גוש קרח.

[אנציקלופדיה תלמודית, ערך יין של גויים]

הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה ד: וְכָל יַיִן שֶׁיֵּצֵא בֹהַגוֹי - הָרִי זֶה אֲסוּר.
שאלת הגדרתו ההלכתית של נוזל קפוא, נידונה בהקשרים שונים. אם זה בנוגע להבאת שלג והכנסתו למקוה בתור מי גשמים, ואם בדין המסת קרח בשבת, וכדומה. אף בדיני יין נסך עלתה השאלה מה דין יין שקפא.
וצרדי השאלה: מחד, ברגע שהיין הופך לקרח, אין הוא מוגדר כ'משקה'; ומאידך, סוף סוף מדובר ביין שקפא רק באופן זמני, ובעתיד יפשיר ויחזור למצבו המקורי.
רבנו שמחה סבור שהקיפאון מפקיע את האיסור שהיה על היין, והוא יהא מותר אפילו כאשר יפשיר. לשיטתו יש להתיר

בליעת תרופה לא כשרה

יום שישי

לאיסור:
אם הדין האמור – שלא יוצאים ידי חובה בבליעת מצה עטופה – היה נובע מ'גזירת הכתוב', ניחא. אך כיון שהוא נובע מהנימוק ש'אין דרך אכילה בכך' – שוב אין להבדיל בין אכילת מצה לאכילת איסור, בשניהם אין הדרך לאכול דבר עטוף. ומכאן התשובה לשאלת הכמוסה:
הלכה פסוקה, שמתור לחולה להתרפא אפילו באיסורי תורה אם אוכלם שלא כדרך הנאתם (י"ד קנה, יג). וכאמור: תרופה זו, כאשר האיסור עטוף בחומר שאינו ראוי לאכילה – נחשבת אכילה שלא כדרכה, ויש להתירה.

[ש"ת מוהרי"א הלוי חלק ז, סימן נב]

הלכות מאכלות אסורות פרק יד, הלכה יב: הָאוֹכֵל מֵאֶכָל מִמַּאֲכֻלֹת הָאֲסוּרוֹת . . הוֹאֵל וְנִתְּנָה, חֵיב.
אחד מגדולי האדמו"רים חלה, והרופאים הורו לו לקחת תרופה המכילה חומר בלתי כשר, העטוף בחומר שאינו אכיל. מקרה הפוך מוזכר בהלכות פסח: אדם שעטף מצה בקליפה שסביב הדקל (י"ב) ובלעה – לא יצא ידי חובה, שכן המצה עצמה לא נגעה בגרונה.
ומסתפק ה'משנה למלך' לענין מי שבלע מאכל אסור שהיה עטוף – האם גם כאן אין לחייב על אכילה כזו, כי האיסור לא נגע בגרון; או, שדין זה נאמר רק במצות 'עשה' (מצה) אבל לא באיסור 'לא תעשה' (מאכל טרף).
והגאון מהרי"א הלוי תמה על הסברא להבדיל בין מצה

עבודה הממרקת את הנפש

שבת-קודש

לא בגלל הסלידה הטבעית מהם, אלא מפני שחכמים הזהירו על כך. זו תהא ההוכחה שעבודת האדם "לשם הקב"ה".
ודווקא במצות "בל תשקצו" מתבטאת עבודה מיוחדת זו: כי בכל מצוה אחרת, אף אם מקיים אותה האדם בגלל ציווי ה' – עדיין אין כאן וודאות שזו הסיבה היחידה. יתכן שאין הוא רואה כל תועלת אישית מעשיה זו, ולכן הוא עושה אותה כמצוות ה'.
ואילו כאשר גם בדברים הנשללים מצד טבע הגוף קובע הוא את התנהגותו אך ורק מפני מצוות חכמים, ללא שמץ מחשבה על הפקת תועלת אישית – הרי זה מאמת, שעבודתו היא לשם הקב"ה בלבד.

[מקוטי שיחות כרך לב, עמוד 66]

הלכות מאכלות אסורות פרק יז, הלכה לב: וְכָל הַנִּתְּנָה בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים - מִכִּיָּא קִרְשָׁה וְנִתְּנָה יִתְּנָה לְנַפְשׁוֹ, וּמִמָּרְק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקִּדּוּשׁ בְּרִיךְ הוּא.
הרמב"ם המביא דברים אלו בסיום הלכות 'בל תשקצו' אינו מתכוון להשמיענו רק דברי אגדה ומוסר, אלא בא בעיקר להדגיש נקודה הלכתית: איך צריכה להיות הזהירות במצוה זו. שהרי הדברים האסורים משום "בל תשקצו" הם מהסוג ש'נפש רוב בני אדם קיהה [= בוחלת] מהם' (הל' בט). ומכיון שטבע האדם, בלאו הכי, הוא להתרחק מדברים אלו, מה ראו חכמים צורך לאסור אותם?
אלא, הרמב"ם רוצה להודיענו, שכוונת האדם בהמנעותו מדברים אלו, צריכה להיות בשביל "מירוק נפשו לשם הקב"ה".

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ב' ח' מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות אסורי ביאה פרק כא

א. כל הפא על ערוה [=האסורה מהתורה] מן העריות דרף אכרים [שהם לא אברי ביאה], או שחבק ונשק דרף תאנה ונהנה בקרוב בשר - הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר: "לבלתי עשות מקלות התועבת"; ונאמר: "לא תקרבו לגלות ערוה", כלומר: לא תקרבו לדברים המביאין לידי גלוי ערוה.

ב. והעושה דבר מחקות אלו, הרי הוא חשוד על העריות. ואסור לאדם לקרץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו, לאחת מן העריות, וכן לשחק עמה או להקל ראש. ואפלו להריח בשמים שעליה או להביט בפינה - אסור; ומפני המתכונן לדבר זה מפת מרדות. והמסתכל אפלו באצבע קטנה של אשה, ונתפון להנות - כמי שנסתכל במקום התרף; ואפלו לשמע קול הערוה או לראות שערה - אסור.

ג. והדברים האלו אסורין בחיבי לאוין. ומתיר להסתכל בפני הפנויה ולבדקה, בין בתולה בין בעולה - כדי שיראה אם היא נאה בעיניו, ישאנה; ואין בזה צד אסור. ולא עוד, אלא ראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל דרף ונות; הרי הוא אומר: "ברית כרתי לעיני, ומה אתבונן על בתולה".

ד. ומתיר לאדם להביט באשתו כשהיא נדה, ואף על פי שהיא ערוה, ואף על פי שיש לו הנאת לב בראייתה; הואיל והיא מתרת לו לאחר זמן, אינו בא בזה לדבר מכשול. אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה, שמא ירגיל לעברה.

ה. אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משחררת - שמא יבוא לידי הרהור. באיזה שמוש אמרו? בגון רחיצת פניו וידיו ורגליו, והצעת המטה בפניו, ומזיגת הכוס - שאין עושה לאיש דברים אלו, אלא אשתו בלבד. ואין שואלין בשלום אשה כלל, ואפלו על ידי שליח. ו. המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו [חושש] עליהן, או שנשק אחת מהן - בגון אחותו הגדולה, ואחות אמו, וכיוצא בהן - אף על פי שאין שם תאנה ולא הנאה כלל, הרי זה מגנה ביותר. ודבר אסור הוא, ומעשה טפשים הוא - שאין קרובין לערוה כלל, בין גדולה בין קטנה, חוץ מהאם לבנה, והאב לבתו.

ז. פיצד? מתיר האב לחבק בתו, ולנשקה, ותישן עמו בקרוב בשר, וכן האם עם בנה - כל זמן שהן קטנים. הגדילו ונעשה הבן גדול והבת גדולה, עד שהיה "שדים נכנו ושערך צמח" - זה ישן בכסותו, וזה ישן בכסותו. ואם היתה הבת בשעה לעמד בפני אביה ערמה, או שנשאת, וכן אם האם בשעה לעמד בפני בנה ערמה, אף על פי שהן קטנים - משהגיעו להכלם מהן, אין ישנין עמהן אלא בכסותן.

ח. נשים המסוללות זו בזו - אסור, וממעשה מצרים הוא שהזהרנו עליו, שנאמר: "כמעשה ארץ מצרים וכו' לא תעשו"; אמרו חכמים: מה היו עושין? איש נושא איש, ואשה נושאה אשה, ואשה נושאת לשני אנשים. אף על פי שמעשה זה אסור, אין מלקין עליו - שאין לו לאו מיוחד, והרי אין שם ביאה כלל; לפיכך אין נאסרות לפניהם משום זנות, ולא תאסר אשה על בעלה בזה - שאין כאן זנות. וראוי להכותן מפת מרדות, הואיל ועשו אסור. ויש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה, ולמנע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן.

ט. אשתו של אדם מתרת היא לו; לפיכך, כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו, עושה - בועל בכל עת שירצה, ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין בדרבה, בין שלא בדרבה, בין דרף אכרים. ואף על פי כן, מדת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכך, ושיקדש עצמו בשעת תשמיש, כמו שבארנו בהלכות דעות; ולא יסור מדרף העולם ומנהגו, שאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות.

י. אסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר; הרי שהיתה ליל שבת, ולא היה לו בית אחר, והיה הנר דולק - הרי זה לא ישמש כלל. וכן אסור לישאלי לשמש מטתו ביום, שעזות פנים היא. ואם היה תלמיד חכמים, שאינו בא להמשיך בכך - הרי זה מאפיל בטליתו, ומשמש; ואין נוקטין לדבר זה אלא מפני צרף גדול. ודרף קדשה, לשמש באמצע הלילה.

יא. אין דעת חכמים נוחה ממי שהוא מרבה בתשמיש המטה, ויהיה מצוי אצל אשתו תמיד כתרנגול; ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים. אלא כל הממעט בתשמיש, משבח; והוא, שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו. ולא תקנו בראשונה לבעלי קראין שלא יקראו בתורה עד שיטבלו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

יב. וכן אסור חכמים שישמש אדם מטתו, ולבו מחשב באשה אחרת. ולא יבעל מתוך שכרות, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה בעל כרחה והיא יראה ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה. ואם עשה כן - הבנים אינן הגונים, אלא מהן עזי פנים, ומהן מורדין ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש בפיה, או המפתה אשה לשם נשואין, או המתכונן לבוא על רחל אשתו ובא על לאה אשתו, ומי שלא שהת אחר בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק - כל אלו, הבנים הילודים מהן הן המורדים והפושעים שסיפרי הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשקנים וברחובות, או בגנות ופרדסין, אלא בבית דירה - שלא יראה כזנות,

לפרקן - שאם יצחק, יבואו לידי זנות או הרהור; ועל זה נאמר: "ופקדת נוף ולא תחטא". ואסור להשיא אשה לקטן, שזה כמו זנות היא.

כו. ואין האיש רשאי לישב בלא אשה, ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה לנלד; ורשות לאשה שלא תנשא לעולם, או תנשא לסריס. ולא ישא בחור זקנה, ולא ישא זקן ילדה - שדבר זה גורם לזנות.

כז. וכן מי שגירש את אשתו מן הנשואין - לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי [אליו פתוחים החצרות]; וכפר קטן, נדון במבוי. היה לה מלוג אצלו, עושה שליח לתבעו; וגרושה שבאה עם המגרש לדין - מנדין אותה, או מפין אותה מפת מרדות. ואם נתגרשה מן הארוסין, מתרת לתבעו בדין ולדור עמו; ואם היה לבו גס בה, אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא נדחית מפניו; ואם היתה החצר שלה, הוא ידחה מפניה.

כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לנרשה, שנאמר: "אל תגרש על רצף רעה, והוא יושב לבטח אתך". ואם הודיעה בתחלה שהיא נושא אותה לזמנים, מתר.

כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו, ואשה במדינה אחרת - שמא יאריכו הימים, ונמצא בן נושא אחותו, ואחות אמו, ואחות אביו, וכיוצא בהן, ואינו יודע; ואם היה אדם גדול ששמו ידוע, ויהי ורעו מפרסמין וידועין - הרי זה מתר.

ל. לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצרעין, ולא ממשפחת נכפין - והוא, שהחזקו שלשה פעמים שיבואו בגניהם בה.

לא. אשה שנשאת לשני אנשים, ומתו - לשלישי לא תנשא; ואם נשאת, לא תצא; ואפלו נתקדשה, יכנס. לא ישא ישראל עם הארץ כהנת, שזה כמו חלול לזרעו של אהרן; ואם נשא - אפרו חכמים, שאין זיווגן עולה יפה, אלא מת בלא בנים, או מת הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהן. אבל תלמיד חכמים שנשא כהנת, הרי זה נאה ומשבח - הרי תורה וכהנה כפאחד.

לב. לא ישא אדם בת עם הארץ - שאם מת או גולה, בניה עמי הארץ יהיו; שאין אמן יודעת פתר התורה. ולא ישיא בתו לעם הארץ - שכל הנותן בתו לעם הארץ, כמי שפסחה ונתנה לפני הארץ: מה הארץ דורס ואוכל, אף עם הארץ מכה ובועל, ואין לו בשת פנים. ולעולם ימכר אדם כל מה שיש לו, וישא בת תלמיד חכמים - שאם מת או גולה, בניה תלמידי חכמים; וכן ישיא בתו לתלמיד חכמים - שאין דבר מגנה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכמים.

הלכות אסורי ביאה פרק כב

א. אסור להתחתן עם ערוה מן העריות, בין זקנה בין ילדה - שדבר זה גורם לגלות ערוה; חוץ מהאם עם בנה, והאב עם בתו, והבעל עם אשתו נדה. וחתן שפירשה

ויגרילו עצמן לידי זנות; והבועל אשתו במקומות אלו, מפין אותו מכת מרדות. וכן המקדש בביאה, והמקדש בשוק, והמקדש בלא שדוף - מפין אותו מכת מרדות.

טו. ואכסנאי [אורח] אסור בתשמיש המטה, עד שיחזיר לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו, שזו עזות פנים היא; ולא יכנס עמו למרחץ.

טז. וכן לא יכנס אדם למרחץ עם אביו, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו; ואם היה צריך לתלמידו, מתר להכנס עמו. ויש מקומות שנהגו שלא יכנסו שני אחים באחד למרחץ.

יז. לא יהלכו בנות ישראל פרוצי ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש. ולא תלף אשה בשוק, ובנה אחריה - גזרה שמא יתפסו בנה ותלף אחריה להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו הדרך שחוק.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבשלה; לפיכך, לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לנלד. אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע - לא די שהוא אסור גדול, אלא שעושה זה בנדוי הוא יושב; ועליהם נאמר: "ידיכם, דמים מלאו", וכאלו הרגו נפש.

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת, או יביא עצמו לידי הרהור; אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע לבו מדברי הבאי והשחתה, ויפנה לדברי תורה שהיא "אילת אהבים ונעלת חן". לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטש מעט כדי שלא יבוא לידי קשוי.

כ. ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף, בשעה שמזדקקין זכר לנקבה; ומתר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהן עסקין במלאכתן ולא יבואו לידי הרהור.

כא. וכן אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה; ואפלו להסתכל בבגדי צבע של אשה שהוא מפירה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.

כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלף אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו; וכל המהלך בשוק אחורי אשה, הרי זה מקלי עמי הארץ. ולא יעבר על פתח אשה זונה, עד שיתרחק ארבע אמות, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה".

כג. ואסור למי שאינו נשוי לשלח ידו במבושיו [ביציו], שלא יבוא לידי הרהור; ואפלו מתחת טבורו - לא יכניס אדם ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתין מים - לא יאחו באמה, כדי שלא יבוא לידי הרהור; ואם היה נשוי, מתר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא יושיט ידו לאמה כלל, אלא בשעה שהוא צריך לנקביו.

כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר אחד מהן שמעולם לא נסתכל במילה שלו, ומהן מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו; מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת שהן אוזנות לבב הקדושים.

כה. מצות חכמים להשיא אדם בניה ובנותיו סמוך

י. תינתק מבת שלש ולמטה, ותינוק מכן תשע ולמטה - מתר להתיחד עמה; שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה, ואיש הראוי לביאה.

יא. אנדרונינוס אינו מתיחד עם הנשים; ואם נתיחד - אין מפין אותו, מפני שהוא ספק. אבל האיש מתיחד עם האנדרונינוס ועם הטמטום.

יב. אשת איש שהיה בעלה בעיר - אינה חוששת ליחוד, מפני שאימת בעלה עליה; ואם היה זה גס בה [רגיל אליה], כגון שגדלה עמו, או שהיתה קרובתו - לא יתיחד עמה, ואף על פי שבעלה בעיר. וכן כל המתיחד עם אשה, והיה הפתח פתוח לרשות הרבים - אין חוששין משום יחוד.

יג. מי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות, מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם, ונמצא מתגרה בנשים; וכן אשה לא תלמד קטנים, מפני אבותיהם שהן באין בגלל בניהם, ונמצאו מתחדים עמה. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו.

יד. תקנו חכמים שיהיו הנשים מספרות [משוחחות] זו עם זו בבית הפסא, כדי שלא יכנס שם איש - משום יחוד.

טו. אין ממנין אדם נאמן וכשר להיות שומר חצר שיש שם נשים, אף על פי שהוא עומד בחוץ - שאין אפטרופוס [אחריות] לעריות; ואסור לאדם למנות אפטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לדבר עברה.

טז. אסור לתלמיד חכמים לשפן בחצר שיש בה אלמנה, אף על פי שאינו מתיחד עמה - מפני החשד; אלא אם כן היתה אשתו עמו. וכן אלמנה אסורה לגדל כלב, מפני החשד. ולא תקנה אשה עבדים זכרים, אפילו קטנים - מפני החשד.

יז. אין דורשין בסתרי עריות [האיטורים שאינם מפורשים] בשלשה - מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב, והשנים נושאים ונותנים זה עם זה ואין דעתן פנויה לשמע, ולפי שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל; לפיכך אין דורשין אלא לשנים, כדי שיהיה האחד השומע מפנה לבו ויודע מה שישמע מן הרב. יח. אין לה דבר בכל התורה בלה שהוא קשה לרב העם, אלא לפרש מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות, כבו וקבלו מצוה זו בתרעמת ובכביה - שנאמר: "בכה למשפחתי", על עסקי משפחות.

יט. ואמרו חכמים: גזל ועריות, נפשו של אדם מתאנה להן ומחמדתן. ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן, שאין בהן פרוצין בעריות ובביאות אסורות. ואמרו חכמים: רב בגזל, ומעוט בעריות, והכל באבך לשון הרע.

כ. לפיכך ראוי לו לאדם לכף יצרו בדבר זה, ולהרגיל עצמו בקדשה תרה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן; ויזהר מן היחוד, שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם: 'הזהרו בי מפני בתי,

אשתו ונדה קדם שיבעל - אסור להתיחד עמה, אלא הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים; ואם בא עליה ביאה ראשונה ואחר כך נטמאת - מתר להתיחד עמה.

ב. לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה; לפיכך אין אסור להתיחד עמה. ואם נתרחק אפלו מיחוד זכור ובהמה, הרי זה משבח. וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה, כדי שלא יתיחדו עמה. ואסור יחוד עריות - מפי הקבלה [עוד משה רבינו].

ג. כשארע מעשה אמן ותמר, גזר דוד ובית דינו על יחוד פנויה, ואף על פי שאינה ערוה, בכלל יחוד עריות. ושמאי והלל גזרו על יחוד גויים. נמצא, כל המתיחד עם אשה שאסור להתיחד עמה, בין ישראלית בין גויה - מפין את שניהן מבת מרדות, האיש והאשה, ומכריזין עליהן; חוץ מאשת איש - שאף על פי שאסור להתיחד עמה, אם נתיחד אין לוקין, שלא להוציא לעז עליה שזנת, ונמצאו מוציאים לעז על הבנים שהם ממזרין.

ד. כל אשה שאסור להתיחד עמה - אם היתה אשתו עמו, הרי זה מתר להתיחד, מפני שאשתו משמרתו; אבל לא תתיחד ישראלית עם הגוי, אף על פי שאשתו עמו - שאין אשתו של גוי משמרתו, ואין להן בושא.

ה. וכן אין מוסרין תינוק ישראלי לגוי ללמדו ספר וללמדו אמנות, מפני שכלן חשודין על משכב זכור. ואין מעמידין בהמה בפונדקאות [מלון דוכים] של גויים, ואפלו זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות.

ו. ואין מוסרין בהמה חיה ועוף לרועה גוי, אפלו זכרים לזכר ונקבות לנקבה - מפני שכלן חשודין על הרבעת בהמה. וכבר בארנו שהן אסורין בזכור ובהמה, ונאמר: "ולפני עור לא תתן מכשול".

ז. ומפני מה אין מוסרין בהמה נקבה לגויה? מפני שכלן בחזקת נואפין, וכשנבוא הנואף לשכב עם גויה זו, אפשר שלא ימצאנה, וישכב עם הבהמה; או אפלו ימצאנה, ישכב עם הבהמה.

ח. לא תתיחד אשה אחת אפלו עם אנשים הרבה - עד שתהיה שם אשתו של אחד מהן; וכן לא יתיחד איש אחד אפלו עם נשים הרבה. נשים הרבה עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד. היו האנשים מבחוץ והנשים מבפנים, או האנשים מבפנים והנשים מבחוץ, ופרשה אשה לבין האנשים או איש לבין הנשים - אסורין משום יחוד. אפלו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים, אסור לו להתיחד עם הנשים. כיצד יעשה? יתעסק עמהן ואשתו עמו, או יפנה למלאכה אחרת.

ט. מתר להתיחד עם שתי יבמות, או עם שתי צרות [נשואות לאחד], או עם אשה וחמותה, או עם אשה ובת בעלה, או עם אשה ובת חמותה; מפני ששונאות זו את זו, אין מחפזות זו על זו. וכן מתר להתיחד עם אשה שיש עמה תינקת קטנה שיודעת טעם ביאה, ואינה מוסרת עצמה לביאה - שאינה מונה בפניה, שהרי זו מגלה את סודה.

הזהירו בי מפני כלתי' - כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתבטשו מדבר זה, ויתרחקו מן היחוד.
כא. וכן ינהג להתרחק מן השחוק, ומן השכרות, ומדברי עגבים [תאווה] - שאלו גורמים גדולים הן, והן מעלות של עריות; ולא ישב בלא אשה, שמנהג זה גורם לטהרה גדולה. יתרה מכל זאת אמרו: יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה - שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה; ובחכמה הוא אומר: "אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירוך בכל עת, באהבתה תשנה תמיד".
 בריף רחמנא דסייען

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצוות - ארבע מצוות עשה, וארבע ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לבדק בסימני בהמה וחייה להבדיל בין טמא לטהור; (ב) לבדק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור; (ג) לבדק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור; (ד) לבדק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור; (ה) שלא לאכל בהמה וחייה טמאה; (ו) שלא לאכל עוף טמא; (ז) שלא לאכל דגים טמאים; (ח) שלא לאכל שרץ העוף; (ט) שלא לאכל שרץ הארץ; (י) שלא לאכל רמש הארץ; (יא) שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לארץ; (יב) שלא לאכל שרץ המים; (יג) שלא לאכל נבלה; (יד) שלא להנות בשור הנסקל; (טו) שלא לאכל טרפה; (טז) שלא לאכל אבר מן החי; (יז) שלא לאכל דם; (יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה; (יט) שלא לאכל גיד הנשה; (כ) שלא לאכל בשר בחלב; (כא) שלא לבשלו; (כב) שלא לאכל לחם תבואה חדש; (כג) שלא לאכל קלי מן החדש; (כד) שלא לאכל פרמל מן החדש; (כה) שלא לאכל צרלה; (כו) שלא לאכל פלאי הפרס; (כז) שלא לאכל טבל; (כח) שלא לשותות יין נסך. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות מאכלות אסורות פרק א

א. מצוות עשה [שנדע] הן הסימנים שמבדילין בהן בין בהמה וחייה ועוף ודג וחגב שמתר לאכלן, ובין שאין מתר לאכלן - שנאמר: "והבדלתם בין הבהמה הטהרה לטמאה, ובין העוף הטמא לטהור", "ובין החיה הנאכלת, ובין החיה אשר לא תאכל".
ב. סימני בהמה וחייה נתפרשו בתורה, והן שני סימנים: "מפרסת פרסה", ו"מעלת גרה" - עד שיהיו שניהן. וכל בהמה וחייה שהיא מעלת גרה, אין לה שנים בלתי העליון. וכל בהמה שהיא מעלת גרה, הרי היא מפרסת פרסה - חוץ מן הגמל; וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה, הרי היא מעלת גרה - חוץ מן החזיר.
ג. לפיכך, המוצא בהמה במדבר ואינו מכירה, ומצאה

ה. בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה - אף על פי שהוא מפרס פרסה ומעלה גרה, והרי הוא כמין שור לכל דבר, או כמין שה - הרי זה אסור באכילה; שהגדל מן הטמא - טמא, והגדל מן הטהור - טהור. לפיכך דג טמא שנמצא במעי דג טהור, אסור, ודג טהור הנמצא במעי דג טמא, מתר - לפי שאינו גדוליו, אלא בלעו.
ו. בהמה טהורה שילדה, או שנמצא בה, בריה שיש לה שני גבין ושתי שדרות - אסורה באכילה; וזו היא ה"שסועה" שנאמרה בתורה, שנאמר: "את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה", כלומר בריה שנוולדה שסועה לשתי בהמות.
ז. וכן בהמה שנמצא בה דמות עוף - אף על פי שהוא עוף טהור, הרי זה אסור באכילה; לא התר מן הנמצא בבהמה, אלא מה שיש לו פרסה.
ח. אין לך בכל בהמה וחייה שבעולם שמתר באכילה, חוץ מעשרת המינים המנויין בתורה: שלשה מיני בהמה - והן שור, שה, ועז; ושבעה מיני חיה - איל, וצבי, ויחמור, ואקו, ודישן, ותאו, וזמר. הן ומיניהן - כגון שור הפר והמריא, שהן ממין השור. וכל העשרה מינים ומיניהן, מעלי גרה ומפריסי פרסה; לפיכך, מי שהוא מכירן, אינו צריך לבדק לא בפה ולא ברגלים.
ט. אף על פי שכלן מתרין באכילה, צריכין אנו להבדיל בין בהמה טהורה וחייה וטמאה; שהחיה - חלפה מתר, ודמה טעון כסוי; והבהמה הטהורה - חלפה בקרת, ואין דמה טעון כסוי.
י. וסימני חיה, מפי השמועה הן. כל מין שהוא מפרס פרסה ומעלה גרה, ויש לו קרנים מפצלות [אינן חלקות] כגון האיל - הרי זה חיה טהורה בודאי. וכל שאין קרניו מפצלות - אם היו קרניו כרוכות [עקומות] כקני השור, וחדוקות [מפותלות] כקני העז, ויהיה החזק מכלל בהן, והדורות [עגולות] כקני הצבי - הרי זו חיה טהורה; עד שיהיו כקניו שלשה סימנים אלו - כרוכות, וחדוקות, ועגולות.

כ. כל עוף שחולק את רגליו בשמותיהן לו חוט, שתיים לכאן ושתיים לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל באויר - הרי זה דורס וטמא. וכל השוכן עם הטמאים ונדמה להן - הרי זה טמא.

כא. מיני חגבים שהתירה תורה, שמונה; ואלו הן: (א) חגב; (ב) מין חגב, והיא הדובנית; (ג) חרגל; (ד) ומין חרגל, והוא עצרונאי; (ה) ארבה; (ו) ומין ארבה, והיא צפרת כרמים; (ז) סלעם; (ח) ומין סלעם, והיא יוחנה ירושלמית.

כב. מי שהוא בקי בהן ובשמותיהן, אוכל; והצייד נאמן עליהן, כעוף. ומי שאינו בקי בהן - בודק בסימניו; ושלשה סימניו יש בהן: כל שיש לו ארבע רגלים, וארבע כנפים שחופות רב ארך גופו ורב הקף גופו, ויש לו שני כרעים לנתר בהן - הרי זה מין טהור. ואף על פי שראשו ארוך ויש לו זנב - אם היה שמו חגב, טהור.

כג. מי שאין לו עכשו כנפים או כרעים, או שאין לו כנפים החופות את רבו, ועתיד לגדל אותן אחר זמן כשיגדיל - הרי זה מתר מעתה.

כד. ובדגים שני סימניו - סנפיר וקשקשת. וסנפיר הוא שפורח בו, וקשקשת היא הדבוקה בכל גופו. וכל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר. אין לו עכשו וכשיגדיל יהיו לו, או שיש לו קשקשת כשהוא בים וכשיעלה ישיר קשקשיו - הרי זה מתר. ומי שאין קשקשיו חופין את כלו, מתר; אפלו אין בו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת - הרי זה מתר.

יום שני

הלכות מאכלות אסורות פרק ב

א. מפלל שנאמר: "וכל בהמה מפרסת פרסה, ושסעת שתי פרסות, מעלת גרה, בבהמה - אתה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, אסורה; ולא הבא מפלל עשה, עשה הוא. ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר: "את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה" וגו' - הרי למדת שהן בלא תעשה, ואף על פי שיש בהן סימן אחד. וכל שכן שאר בהמה טמאה וחייה טמאה שאין בה סימן כלל - שאסור אכילתה בלא תעשה, יתר על עשה הבא מפלל "אתה תאכלו".

ב. לפיכך, כל האוכל מבשר בהמה וחייה טמאה, כזית - לוקה מן התורה, בין שאכל מן הבשר בין שאכל מן החלב; לא חלק הכתוב בטמאים בין בשרן לחלבן.

ג. האדם - אף על פי שנאמר בו: "ויחיה האדם לנפש חייה", אינו בכלל מיני חיה בעלת פרסה; לפיכך אינו בלא תעשה. והאוכל מבשר האדם או מחלבו, בין מן החי בין מן המת - אינו לוקה. אבל אסור הוא בעשה, שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן: "זאת החיה אשר תאכלו" - הא כל שהוא חוץ מהן, לא תאכלו; ולא הבא מפלל עשה, עשה הוא.

ד. האוכל כזית מבשר עוף טמא - לוקה מן התורה,

יא. במה דברים אמורים? במין שאינו מכיר; אבל שבעת מיני חיה האמורים בתורה, אם היה מכיר אותן, אפלו לא מצא לו קרנים - הרי זה אוכל חלבו, וחיב לכסות דמו.

יב. שור הבר - מין בהמה הוא; והקרא [שם חיה] - אף על פי שאין לו אלא קרן אחת, הרי הוא חיה. וכל שסתפק לך אם הוא מין חיה או מין בהמה - חלבו אסור ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו.

יג. כלאים הבא מן בהמה טהורה עם חיה טהורה, הוא הנקרא 'כוי' - חלבו אסור ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו; ואין מין טמא מתעבר ממין טהור כלל.

יד. סימני עוף טהור לא נתפרשו מן התורה, אלא מנה מיניו טמאין בלבד, ושאר מיני העוף מתרין. והמיניו האסורים - ארבעה ועשרים מין, ואלו הן: (א) נשר; (ב) פרס; (ג) עזניה; (ד) דאה, והיא "הראה" האמורה במשנה תורה; (ה) איה, והיא "הדיה" האמורה במשנה תורה; (ו) מין האיה, שכן כתוב בה "למינה", מפלל שהן שני מיניו; (ז) עורב; (ח) וזרזיר, שכן נאמר בעורב "למינו", להביא את הזרזיר; (ט) וזענה; (י) ותחמס; (יא) ושחף; (יב) וגז; (יג) ושווריקא, והוא מין הנז, שכן כתוב בו "למינהו"; (יד) וכוס; (טו) ושלך; (טז) ונגשוף; (יז) ותנשמת; (יח) וקאת; (יט) ורחם; (כ) וחסידה; (כא) והאנפה; (כב) ומין האנפה, שכן נאמר בה "למינה"; (כג) והדוכיפת; (כד) והעטלף.

טו. כל מי שהוא בקי במיניו אלו ובשמותיהן - הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהן, ואין צריך בדיקה; ועוף טהור נאכל במסרת - והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן ציד לומר: 'עוף זה התיר לי רבי הצייד' - והוא שהחזיק אותו ציד שהוא בקי במיניו אלו ובשמותיהן.

טז. מי שאינו מכירן ואינו יודע שמותיהן - בודק בסימניו אלו שנתנו חכמים: כל עוף שהוא דורס ואוכל, בידוע שהוא מאלו המיניו וטמא. ושאנו דורס ואוכל - אם יש בו אחד משלשה סימניו אלו, הרי זה עוף טהור; ואלו הן: אצבע יתרה, או זפק [שקיק אגירה] - והיא המראה - או שהיה קרקבנו [קיבת העוף] נקלף ביד.

יז. לפי שאין בכל אלו המיניו האסורים מין שאינו דורס ויש בו אחד משלשה סימניו אלו, חוץ מפרס ועזניה; ופרס ועזניה אינן מצויין בישוב, אלא במדברות איזי הים הרחוקות עד מאד שהן סוף הישוב.

יח. היה הקרקבן נקלף בספין, ואינו נקלף ביד, ואין בו סימן אחר - אף על פי שאינו דורס, הרי זה ספק; היה חזק ודבק, והניחו בשמש ונתרפה, ונקלף ביד - הרי זה מתר.

יט. אמרו הגאונים, שמסרת בידיהן שאין מורין להתיר עוף הבא בסימן אחד, אלא אם היה אותו סימן שיקלף קרקבנו ביד; אבל אם אינו נקלף ביד - אף על פי שיש לו זפק או אצבע יתרה, מעולם לא התירוהו.

על הארץ; והאוכל מהן פזית - לוקה, שנאמר: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ", ואף על פי שאינן פזין ורבינן. אבל "השרץ הרמש על הארץ", הוא שפירה ורבה מזכר ונקבה.

יד. אלו המינין הנבראין בפרות ובמאכלות, אם פרשו ויצאו לארץ - אף על פי שחזרו לתוך האכל - מי שאכל מהן פזית, לוקה, שנאמר: "לכל השרץ הרמש על הארץ - לא תאכלום, כי שקץ הם", לאסור אלו שפרשו לארץ. אבל אם לא פרשו, מתר לאכל הפזי והתולעת שבתוכו. **טו.** במה דברים אמורים? שהתלע האכל אחר שנעקר מן הארץ. אבל אם התלע והוא מחבר - אותה התולעת אסורה כאלו פרשה לארץ, שעל הארץ נבראת; ולוקין עליה. ואם ספק, אסורה; לפיכך, כל מיני פרות שדרכן להתלע כשהן מחברין - לא יאכל עד שיבדק הפזי מתוכו, שמא יש בו תולעת. ואם שהה הפזי אחר שנעקר שנים עשר חדש - אוכל בלא בדיקה, שאין תולעת שבו מתקיימת שנים עשר חדש.

טז. פרשו לאויר ולא נגעו לארץ, או שפרשו מקצתן לארץ, או שפרשו אחר שמתו, או שנמצאת תולעת על הגרעינה מבפנים, או שיצאו מתוך האכל לתוך אכל אחר - כל אלו אסורין מספק, ואין לוקין עליהן.

יז. תולעת הנמצאת במעי הדגים, ובמח שבראש הבקמה, והנמצאת בפשר - אסורה; אבל דג מליח שהתלע, הרי התולעת שבו מתרת, שהן פירות שהתלעו אחר שנעקרו מן הארץ, שמתר לאכלן כלן כאחת בתולעת שבתוכן. וכן המים שבפלים שהשריצו - הרי אותן שרצים מתרין לשמות עם המים, שנאמר: "כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים, בימים ובנחלים - אותם תאכלו"; כלומר, במים בימים ובנחלים הוא שאתה אוכל את שיש לו, ואין אתה אוכל את שאין לו; אבל בפלים - בין שיש לו בין שאין לו, מתר.

יח. שרץ המים הנברא בבורות בשחיין ובמערות - הואיל ואינן מים נובעין, והרי הן עצורין - הרי הן כמים שבפלים, ומתיר; ושוחה ושוחה ואינו נמנע, ואף על פי שבולע בשעת שתיה מאותן השרצים הדקים.

יט. במה דברים אמורים? שלא פרשו מקום ברייתן. אבל אם פרש השרץ - אף על פי שחזר לתוך הפזי או לתוך הבור, אסור. פרש לדפני החבית, וחזר ונפל לתוך המים או לתוך השכר - מתיר; וכן אם פרש לדפני הבור או המערה, וחזר למים - מתיר.

כ. המסגן את היין או את החמץ או את השכר, ואכל מן היבחושיין או היתושיין והתולעת שסגן - לוקה משום שרץ המים, או שרץ העוף ושרץ המים, ואפילו חזרו לפזי אחר שסגנו; שהרי פרשו מקום ברייתן. אבל אם לא סגן, שוחה ואינו נמנע, כמו שפרשנו.

כא. זה שאמרנו בפרק זה, 'האוכל פזית' - בשאכל פזית מבריה גדולה, או שצארף מעט מבריה זו ומעט מבריה זו

שנאמר: "ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו"; והרי עבר על עשה, שנאמר: "כל צפור טהרה תאכלו" - הא טמאה, לא תאכלו. וכן האוכל פזית מדג טמא - לוקה, שנאמר: "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו"; ועבר על עשה, שנאמר: "כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו" - מפלל שאין לו סנפיר וקשקשת, לא יאכל. הא למדת, שקל האוכל דג טמא, או בהמה וחיה טמאה, או עוף טמא - בשל מצות עשה, ועבר על לא תעשה.

ח. חגב טמא, הרי הוא בכלל שרץ העוף; והאוכל פזית משרץ העוף - לוקה, שנאמר: "וכל שרץ העוף, טמא הוא לכם, לא יאכלו". ואיזה הוא שרץ העוף? כגון זבוב ויתוש ודבורה וצרעה וכיוצא בהן.

ו. האוכל פזית משרץ הארץ - לוקה, שנאמר: "וכל השרץ הרמש על הארץ - שקץ הוא, לא יאכל". ואיזה הוא שרץ הארץ? כגון חלד וצב ונחשים ועקרבים וחרפושית ונדל [מרבח וגלים] וכיוצא בהן.

ז. ושמונה שרצים האמורין בתורה, שהן: "החלד והעכבר והצב והאנקה והכלה והלטאה, והחמט והתנשמת" - האוכל מבשרם בעדשה, לוקה; שעור אכילתן, כשעור טמאתן. וכלן מצטרפין זה עם זה לכעדשה.

ח. במה דברים אמורים? בשאכל מהן אחר מיתתן. אבל החותך אבר מן החי מן אחד מהן, ואכלו - אינו לוקה עליו, עד שיהיה בו פזית; וכלן מצטרפין לכזית. אבל אבר שלם מן השרץ אחר שמת - אינו לוקה עליו, עד שיהיה בו בעדשה.

ט. דם שמונה שרצים ובשרן מצטרף לכעדשה, והוא שיהיה הדם מחבר לבשר. וכן דם הנחש מצטרף לבשרו לכזית, ולוקה עליו - לפי שאין בשרו חלוק מדמו, ואף על פי שאינו מטמא; וכן כל פיוצא בו משאר שרצים שאינן מטמאין.

י. דם שרצים שפרש, וכןסו ואכלו - לוקה עליו בכזית; והוא, שיתרו בו משום אוכל שרץ; אבל אם התרו בו משום אוכל דם - פטור, שאין חזקין אלא על דם בהמה וחיה ועוף.

יא. וכל השעורין ומחלוקתם [חילוקי רמות] - הלכה למשה מסיני.

יב. האוכל פזית משרץ המים - לוקה מן התורה, שנאמר: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ, ולא תטמאו בהם"; הרי כלל בלאו זה, שרץ הארץ ושרץ העוף ושרץ המים. איזה הוא שרץ המים? אלו הבריות הקטנות כמו התולעים והעלוקה שבמים, והבריות הגדולות ביותר שהן חיות הים. כללו של דבר - כל שאינו בצורת הדגים לא דג טמא ולא דג טהור, כגון כלב המים והדלפון [צורתו חצי דג וחצי אדם] והצפרדע וכיוצא בהן.

יג. אלו המינין הנבראין באשפות ובגופי הנבלות, כגון רמה ותולעה וכיוצא בהן, שאינן נבראין מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהן - הן הנקראין 'רומש'

מן התורה, אין לוקין עליה, שנאמר: "מבשרם לא תאכלו" - על הבשר הוא לוקה, ואינו לוקה על הביצה ועל החלב; והרי האוכל אותן כאוכל חצי שעור - שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה. אבל מכין אותו מכת מרדות. ז. וראה לי, שהאוכל ביצי דגים טמאים הנמצאין במעייהן - כאוכל קרבי דגים, ולוקה מן התורה; וכן ביצי העוף התלויות באשכול שעדין לא פשו ונגמרו - האוכל אותן לוקה, כאוכל בני מעים שלהן.

ח. ביצת עוף טמא שהתחיל האפרוח להתרסק בה, ואכלה - לוקה משום אוכל שרץ העוף; אבל ביצת עוף טהור שהתחיל האפרוח להתרסק בה, ואכלה - מכין אותו מכת מרדות.

ט. נמצא עליה קרט דם - אם על החלבון, זורק את הדם ואוכל את השאר; ואם על החלמון, אסורה כלה. ביצה המוורת (לא מזכר), הנפש הנפה (נשינה בוחלת בביצה שכוז) - תאכל [כי אין זה דם של אפרוח].

י. אפרוח שנולד - אף על פי שלא נתפתחו עיניו, מתר לאכלו. בהמה טהורה שנטרפה, חלבה אסור כחלב בהמה טמאה; וכן ביצת עוף טהור שנטרף, כביצת עוף טמא. נתנבל העוף - אם נמצאת בו ביצה גמורה כנמכרת בשוק, הרי זו מתרת.

יא. אפרוח של ביצת טרפה - מתר, שאין מינו טמא. היה העוף ספק טרפה - כל הביצים שתלד בערמה (בקבוצה) ראשונה, משהין אותן; אם טענה ערמה שנייה והתחילה לילד, התרו הראשונות; ואם לא ילדה, הרי הן אסורות. יב. חלב בהמה טמאה, אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה; ואם נתערב חלב טהור כחלב בהמה טמאה - כשתעמיד אותו - יעמד חלב הטהורה, ויצא חלב הטמאה עם הקום (שיירי חלב) של גבינה.

יג. ומפני זה יתן הדין, שכל חלב הנמצא ביד גוי אסור, שמה ערב בו חלב בהמה טמאה; וגבינת הגויים מתרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן. אבל בימי חכמי משנה גזרו על גבינת הגויים, ואסרוהו מפני שמעמידין אותה בעור הקבה של שחיטתן שהיא נבלה. ואם תאמר: ויחלה עור הקבה דבר קטן הוא עד מאד כחלב ששעמד בו, ולמה לא יבטל במעוטו? מפני שהוא המעמיד את הגבינה; והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד, הרי הכל אסור, כמו שיתבאר. יד. גבינה שמעמידין אותה הגויים בעשבים, או במי פרות כגון שרף תאנים, והרי הן נכרין בגבינה - הורו מקצת גאונים שהיא אסורה; שפכר גזרו על כל גבינת הגויים, בין שהעמידה בדבר אסור בין שהעמידה בדבר מתר - גזרה, משום שהעמידה בדבר אסור.

טו. האוכל גבינת הגויים, או חלב שחלבוהו ואין ישראל רואהו - מכין אותו מכת מרדות. החמאה של גויים - מקצת גאונים התיירוה, שהרי לא גזרו על החמאה, וחלב הטמאה אינו עומד; ומקצת גאונים אסרוה, מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבתמאה אינו

שבמינה עד שאכל פזית. אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כלה - הרי זה לוקה מן התורה, ואפלו היתה פחותה מכחךדל (נכמות זעירה), בין שאכלה מתה, בין שאכלה חיה; ואפלו סרחה הבריה ונשתנית צורתה - הואיל ואכלה כלה, לוקה.

כב. נמלה שחסרה אפלו אחת מרגליה, אינו לוקה עליה אלא כפזית. לפיכך, האוכל זבוב שלם או יתוש שלם, בין חי בין מת - לוקה משום שרץ העוף.

כג. הרי שהיתה הבריה משרץ העוף ומשרץ המים ומשרץ הארץ, כגון שהיו לה כנפים והיא מהלכת על הארץ כשאר שרצים והיתה רבה במים, ואכלה - לוקה שלש מלקיות; ואם היתה יתר על זה מן המינין שנוכראו בפרות, לוקה עליה ארבע מלקיות; ואם היתה מן המינין שפרין ורבין, לוקה חמש. ואם היתה מכלל עוף טמא יתר על היותה משרץ העוף, לוקה עליה שש מלקיות: משום עוף טמא, ומשום שרץ העוף, ומשום שרץ הארץ, ומשום שרץ המים, ומשום רומש על הארץ, ומשום תולעת הפרות; בין שאכלה כלה, בין שאכל ממנה פזית. לפיכך, האוכל נמלה הפורחת הגדלה במים, לוקה חמש מלקיות. כד. רסק ונמלות, והביא אחת שלמה וצרפה לאלו שנטרסקו, ונעשה הכל פזית, ואכלן - לוקה שש מלקיות: חמש משום הנמלה האחת, ואחת משום פזית מנבלת הטמאים.

הלכות מאכלות אסורות פרק ג

א. כל מאכל היוצא ממין מן המינין האסורין שלוקין על אכילתן - הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה, כגון חלב בהמה וחייה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים, שנאמר: "ואת בת העצנה" - זו ביצתה; והוא הדין לכל האסור בעצנה, ולכל הדברים הדומין לביצתה.

ב. חלב האדם מתר באכילה, אף על פי שבשר האדם אסור באכילה; ככר בארנו שהוא בעשה.

ג. דבש דבורים ודבש צרעים - מתר, מפני שאינו מתמצית גופן, אלא כונסין אותו מעל העשבים בתוף פיהן ומקיאות אותו בפגרת כדי שימצאו אותו לאכל ממנו בימות הגשמים.

ד. אף על פי שחלב האדם מתר, אסרו חכמים לגדול לינק אותו מן השדים; אלא חולקת אשה לתוף הפלי, ושותה. וגדול שניק מן השד - פיונק שרץ, ומכין אותו מכת מרדות.

ה. יונק תינוק והולף, אפלו ארבע או חמש שנים. ואם גמלוהו ופרש שלשה ימים או יתר מחמת בריו (כשהוא בריא) ולא מחמת חלי - אינו חוזר ויונק; והוא שגמלוהו אחר ארבעה ועשרים חדש; אבל בתוף זמן זה - אפלו גמלוהו חדש או שנים - מתר לחזר וליונק, עד סוף ארבעה ועשרים חדש.

ו. אף על פי שחלב בהמה טמאה וביצי עוף טמא אסורין

שנה, והן נפרין שפולן מין אחד, ומצא בחתיכה אחת מהן קשקשין - הרי כלן מתרות.

הלכות מאכלות אסורות פרק ד

א. האוכל פזית מבשר בהמה שמתה, או חיה שמתה, או עוף שמת - לוקה, שנאמר: "לא תאכלו כל נבלה". וכל שלא נשחטה כראוי, הרי זו מתה. ובהלכות שחיטה יתבאר השחיטה שהיא כראוי ושאניה כראוי.

ב. אין אסור משום נבלה אלא מינין טהורין בלבד, מפני שהן ראויין לשחיטה, ואם נשחטו שחיטה כשרה, יהיו מתרין באכילה. אבל מינין טמאין, שאין שחיטה מועלת בהן - בין שנשחטה, בין שמתה בדרך, בין שחתך בשר מן החי ממנה, ובאכלו - אינו לוקה משום נבלה וטרפה, אלא משום אוכל בשר טמאה.

ג. האוכל עוף טהור חי כל שהוא, לוקה משום אבר מן החי ומשום אוכל נבלה; ואף על פי שאין בו פזית, הואיל ובאכלו כלו, לוקה. ואם אכלו אחר שמת, עד שיהיה בו פזית; ואף על פי שאין בכלו בשר פזית, הואיל ויש בכלו פזית, חייב עליו משום נבלה.

ד. האוכל פזית מבשר נפל בהמה טהורה, לוקה משום אוכל נבלה. ואסור לאכל מן הבהמה שנולדה עד ליל שמיני, שכל שלא שהה שמונה ימים בבהמה, הרי זה כגפול, ואין לזקין עליו. ואם נודע לו שכלו לו חדשיו בבטן ואחר כך נולד, שהן תשעה חדשים לבהמה גסה וחתמשה לדקה - הרי זה מתר ביום שנולד.

ה. השליה שניצאת עם הנולד, אסורה באכילה; והאוכלה פטור, שאינה בשר.

ו. האוכל פזית מבשר בהמה או חיה או עוף טהורים שנטרפו - לוקה, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכו אותו". "טרפה" האמורה בתורה - זו שטרפה אותה חית היצר, כגון ארי ונמר וכיוצא בהן; וכן עוף שטרף אותו עוף הדורס, כגון נץ וכיוצא בו. ואין אתה יכול לומר, שטרפה אותה והמיתה אותה - שאם מתה, הרי היא נבלה; ומה לי מתה מחמת עצמה, או הכה בסוף והמיתה, או שברה ארי והמיתה? הא אינו מדבר אלא בשטרפה ולא מתה.

ז. אם הטרפה שלא מתה אסורה, יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו או בזנבו או באזנו, ורדף והצילו מפיו, יהיה אסור, שהרי נטרף? תלמוד לומר: "ובשר בשדה טרפה וגו' לכלב תשליכו אותו", עד שעשה אותה בשר הראוי לכלב. הא למדת, שהטרפה האמורה בתורה - היא שטרפה אותה חית היצר ושברה אותה, ונטת למות, ועדין לא מתה. אף על פי שקדם ושחטה קדם שתמות - הרי זו אסורה משום טרפה, הואיל ואי אפשר שתחיה ממנה זו הבאה עליה.

ח. נמצאת למד, שהתורה אסרה המתה - והיא הנבלה; ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף על פי שעדין

מערב עם החמאה כדי שיכטל במעוטו, וכל חלב שלחן חוששין לו שמא ערב בו חלב טמאה.

טז. יראה לי, שאם לקח חמאה מן הגויים, ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב - הרי זו מתרת. שאם תאמר: 'נתערבו עמה ונתבטל הכל', בטלו במעוטן. אבל החמאה שבשלו אותה גויים - אסורה משום געולי גויים, כמו שיתבאר.

יז. ישראל שישב בצד העדר של גוי, והלף הגוי והביא לו חלב מן העדר - אף על פי שיש בעדר בהמה טמאה - הרי זו מתר, ואף על פי שלא ראה אותו חולב; והוא שיכול לראותו כשהוא חולב כשיעמד, שהגוי מתירא לחלב מן הטמאה, שמא יעמד ויראה אותו.

יח. ביצה ששני ראשיה פדין [עגולים], או ששני ראשיה פדין, או שהיה חלמון מחוץ וחלבו מבתנים - בידוע שהיא ביצת עוף טמא; ראשה אחד כד וראשה אחד חד, וחלבו מבתנים וחלמון מבתנים - אפשר שהיא ביצת עוף טמא, ואפשר שהיא ביצת עוף טהור. לפיכך, שואל לצידי הישראלי שמוכרה, אם אמר לו: 'של עוף פלוני הוא, ועוף טהור הוא' - סומך עליו; ואם אמר לו: 'של עוף טהור הוא', ולא אמר לו שמו - אינו סומך עליו.

יט. לפיכך, אין לוקחין ביצים מן הגויים, אלא אם היה מפיר אותן, ויש לו בהן טביעות עין שהן ביצי עוף פלוני הטהור; ואין חוששין להן שמא הן ביצי טרפה. ואין לוקחין מן הגויים ביצה טרופה כלל.

כ. ביצי דגים, סימניהן כסימני ביצי העוף; אם היו שני ראשיה פדין, או פדין [עגולים] - טמאין. אחד כד ואחד חד, שואל לישראל המוכר: אם אמר לו: 'אני מלחמים והוצאתים מדג טהור' - אוכל על פיו; ואם אמר לו: 'טהורין הן' - אינו נאמן, אלא אם כן היה אדם שהחזק בכשרות.

כא. וכן אין לוקחין גבינה וחיבת דג שאין בהן סימן, אלא מישראל שהחזק בכשרות; אבל בארץ ישראל כשהיתה רבה לישראל, לוקחין מכל ישראל שבה. והחלב לוקחין אותו מכל ישראל בכל מקום.

כב. הכובש דגים טמאים, צירן אסור; אבל ציר חגבים טמאים מתר, מפני שאין בהן לחלוחית. לפיכך, אין לוקחין ציר מן הגויים, אלא אם כן היה דג טהור משוטט בו, אפלו דג אחד.

כג. גוי שהביא ערכה מלאה חביות פתוחות של ציר, ודג אחד טהור באחת מהן - כלן מתרות; והיו סתומות - פתח אחת מהן ונמצא בה דג טהור, שניה ונמצא בה טהור - כלן מתרות; והוא שיהיה ראשו של דג ושדרו קים, כדי שיהא נפר שהוא דג טהור. לפיכך, אין לוקחין דגים מרצצין מלוחין מן הגויים, והן הנקראין 'טרית טרופה'; ואם היה ראש הדג ושדרו נפר - אף על פי שהוא מרצץ, מתר לקח אותו מן הגויים.

כד. גוי שהביא גרב [כד גדול] של חתיכות דג שחתוכן

פְּשֻטָּה - הרי זה פְּרָכּוּס, ומתרת; ואם לא פְּשֻטָּה לא יד ולא רגל, ולא כְּפָפָה כָּלָל - הרי זו נבלה. ובעוף - אפלו לא רפרף אלא בעינו, ולא כשפש אלא בזנבו - הרי זה פְּרָכּוּס. טו. השוחט את המסכנת בלילה, ולא ידע אם פרפסה או לא פרפסה - הרי זו ספק נבלה, ואסורה.

טז. כל אסורין שבתורה, אין מצטרפין זה עם זה - חוץ מאסורי נזיר, כמו שיתבאר שם; לפיכך, הלוקח מעט חלב, ומעט דם, ומעט בשר בהמה טמאה, ומעט בשר נבלה, ומעט בשר דג טמא, ומעט בשר עוף טמא, וכיוצא באלו משאר האסורין, וצורף מן הכל פזית, ואכלו - אינו לוקה, ודינו כדין אוכל חצי שעור.

יז. כל הנבלות מצטרפות זו עם זו, ונבלה מצטרפת עם טרפה. וכן כל בהמה וחייה הטמאים, מצטרפין זה עם זה; אבל בשר נבלה עם בשר בהמה טמאה, אין מצטרפין. פיצד? הלוקח מנבלת השור, ונבלת הצבי, ונבלת התרנגול, וקבץ מן הכל פזית בשר, ואכלו - לוקה; וכן אם קבץ חצי זית מנבלת בהמה טהורה וחצי זית מן הטרפה, או חצי זית מבשר נבלה וחצי זית מבשר מן החי מן הטהורה, ואכלו - לוקה. וכן בשר הגמל והחזיר והארנבת, שקבץ מכלן פזית, ואכלו - לוקה. אבל אם צורף חצי זית מנבלת השור וחצי זית מבשר הגמל - אין מצטרפין; וכן כל פיוצא בזה. וכן כל בהמה טמאה ועוף טמא או דג טמא - אין בשר שניהן מצטרף, לפי שהן שני שמות, שהרי כל אחד מהן בלא בפני עצמו, כמו שבארנו. אבל כל העופות הטמאין מצטרפין, כמו שמצטרפין כל בהמה וחייה הטמאין. זה הכלל: כל שאסורין בלאו אחד, מצטרפין; בשני לאוין, אין מצטרפין - חוץ מנבלה וטרפה, הואיל והטרפה תחלת נבלה היא. יח. האוכל מנבלה וטרפה, או מבהמה וחייה הטמאין - מן העור, ומן העצמות, ומן הגידים, ומן הקרניים והטלפים, ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו, מן השליה שלהן - אף על פי שהוא אסור, הרי זה פטור, מפני שאין אלו ראויין לאכילה; ואין מצטרפין עם הבשר לכזית.

יט. קבת הנבלה וקבת הטמאה - מתרת, מפני שהיא כשאר טנופת שבגוף; וילפיכך מתר להעמיד בקבת שחיטת הנכרי ובקבת בהמה וחייה טמאה. אבל עור הקבה - הרי הוא כשאר המעים, ואסור.

כ. עור הבא כנגד פניו של חמור, מתר באכילה - מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים, שהן מתרין. יש עורות שהן כבשר, והאוכל מהן פזית כאוכל מן הבשר - והוא, שיאכל אותן כשהן רבין.

כא. ואלו שעורותיהן כבשרן: עור האדם, ועור החזיר של ישוב, ועור חטורת [דבשת] הגמל שלא טענו עליו משא מעולם ולא הגיע למשא, שעדין היא רכה, ועור בית הבשת, ועור שפתת האלה [זנב], ועור השליל, ועור האנקה והכח והלטאה והחמט; כל אלו העורות -

לא מתה - והיא הטרפה. וכשם שלא תחלק במתה - בין מתה מחמת עצמה, בין שנפלה ומתה, בין שחנקתה עד שמתה, בין שדורסתה חיה והרגתה, כך לא תחלק בנוטה למות - בין שטרפתה חיה ושביתה, בין שנפלה מן הגג ונשתברו רב צלעותיה, בין שנפלה ונתרסקו אבריה, בין שזרק בה חץ ונשב לבה או ראתה, בין שבא לה חלי מחמת עצמה ונשב לבה או ראתה או שבר רב צלעותיה וכיוצא בהן; הואיל והיא נוטה למות מכל מקום, הרי זו טרפה - בין שהיה הגורם בידי בשר ודם, בין שהיה בידי שמים. אם כן, למה נאמר בתורה "טרפה"? דבר הכתוב בהנה [במצור]: שאם לא תאמר כן, לא תאסר אלא שנטרפה בשדה; אבל אם נטרפה בחצר, לא תאסר. הא למדת, שאין הכתוב מדבר אלא בהנה;

ט. וענין הכתוב, שהנוטה למות מחמת מכותיה, ואי אפשר לה לחיות מחמת מכה זו - אסורה. מכאן אמרו חכמים: 'זה הכלל - כל שאין כמוה חיה, טרפה'. ובהלכות שחיטה יתבאר איזה חלי עושה אותה טרפה, ואיזה חלי אין עושה אותה טרפה.

י. וכן החותך בשר מן החי מן הטהורים - הרי אותו הבשר טרפה; והאוכל ממנו פזית, לוקה משום אוכל טרפה, שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה; ומה לי טרפה אותה חיה, מה לי חתכה בסכין, מה לי בקלה, מה לי במקצתה? הרי הוא אומר: "ובשר בשדה, טרפה לא תאכלו" - כיון שנעשת הבהמה בשר בשדה, הרי היא טרפה.

יא. בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה, ונטת למות - הואיל ולא ארצה מכה באבר מאבריה הממיתין אותה, הרי זו מתרת; שלא אסרה תורה אלא כעין טרופת חית היצר, שהרי נעשת בה מכה הממיתה אותה.

יב. אף על פי שהיא מתרת, גדולי החכמים לא היו אוכלין מבהמה שממהרין ושוטטין אותה כדי שלא תמות, ואף על פי שפרפסה בסוף שחיטה; ודבר זה אין בו אסור, אלא כל הרוצה להתמיר על עצמו בדבר זה, הרי זה משבח.

יג. השוחט בהמה חיה ועוף, ולא יצא מהן דם - הרי אלו מתרין; ואין אומרים: 'שמה מתין היי'. וכן השוחט את הבריאה ולא פרפסה - הרי זו מתרת. אבל המסכנת, והיא כל שמעמידין אותה ואינה עומדת - אף על פי שהיא אוכלת מאכל הבריות - אם שחטה ולא פרפסה כלל, הרי זו נבלה ולוקין עליה; ואם פרפסה, הרי זו מתרת; וצריך שיהיה הפרפוס בסוף השחיטה, אבל בתחלה אינו מועיל.

יד. פיצד הוא הפרפוס? בבהמה דקה, ובחיה בין גסה בין דקה - בין שפשטה ידה והחזירتها, או שפשטה רגלה אף על פי שלא החזירتها, או שכפפה רגלה בלבד - הרי זה פְּרָכּוּס, ומתרת; אבל אם פשטה ידה ולא החזירתה - הרי זו אסורה, שאין זו אלא הוצאת נפש. ובבהמה גסה - אחד היד ואחד הרגל, בין שפשטה ולא כפפה, או כפפה ולא

שנשקטה, אסור; ואין לוקין עליו. ואם מתה בהמה, רואין אותו כאלו נפל מחיים; לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי. אבל אם יכול לחזור ולחיות - אם נשקטה בהמה, הרי זה מותר.

ז. שמת אבר או מעכו או דכו, כגון הביצים שמעף אותן או נתקן - הרי זה אינו אסור מן התורה, שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך אין מסריח; ואף על פי כן אסור לאכלו ממנהג שנהגו כל ישראל מקדם, שהרי הוא דומה לאבר מן החי.

ח. עצם שנשבר - אם היה הפשר או העור חופה רב עביו של עצם הנשבר ורב הקף השבר, הרי זה מותר. ואם יצא העצם לחוץ, הרי האבר אסור; וכשישחט בהמה או העוף, יחתך ממקום השבר וישליכו, והשאר מותר. נשבר העצם והיה הפשר חופה את רבו, אבל היה אותו פשר מרסס או נתאכל בפשר שהרופא גורדו, או שהיה מתלקט הרב ממקומות הרבה, או שהיה הפשר שעליו נקבים נקבים, או שנסדק הפשר, או שנקדר כמין טבעת, או שנגרד הפשר מלמעלה עד שלא נשאר מן הפשר אלא קלפה, או שנתאכל הפשר מלמטה מעל העצם שנשבר עד שנמצא הפשר החופה אינו נוגע בעצם - בכל אלו מורין לאסור, עד שיתרפא הפשר; ואם אכל מכל אלו, מכין אותו מכת מרדות.

ט. המושיט ידו למעי בהמה, וחתך מן הטחול ומן הפליות וכיוצא בהן, והניח החתיכות בתוך מעיה, ואחר כך שחטה - הרי אותן החתיכות אסורות משום אבר מן החי, ואף על פי שהוא בתוך מעיה; אבל אם חתך מן העבר שבמעיה ולא הוציאו, ואחר כך שחטה - הרי חתיכות העבר או אברו מותר, הואיל ולא יצא. עבר שהוציא ידו או רגלו, נאסר אותו אבר לעולם, בין שחתכו קדם שתשחט אמו, בין שחתכו אחר שנשחטה אמו; ואפלו החזיר אותו אבר למעי אמו, ואחר כך נשחטה או נולד הולד, וחתך פמה שנים - הרי אותו האבר אסור משום טרפה; שכל פשר שיצא חוץ למחצתו - נאסר בפשר שפרש מן החי, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה", כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה, נעשה טרפה כמו שבארנו.

י. הוציא מקצת האבר, ונשאר מקצתו בפנים - אפלו לא נשאר אלא מעוטו - היוצא אסור, ושכפנים מותר; ואם חתך היוצא מן האבר אחר שהחזירו, ונשחטה - חותך אותו שיצא בלבד אסור, ושאר האבר מותר. ואם לא החזירו, וחתכו והוא בחוץ, בין שחתכו קדם שחטה או אחר שחטה - מקום החתך אסור, והוא המקום שנגר האור: אחר שחתך היוצא, חוזר וחותך מקום החתך.

יא. אבל אבר עבר שיצא, וחתכו קדם שחטה והוא בחוץ - הרי זה אבר מן החי, ולוקין עליו; ואם נחתך אחר שחטה - האוכלו אינו לוקה, ואפלו מת העבר קדם שחטה. ואם מתה בהמה, ואחר כך חתכו - האוכלו לוקה משום אבר מן החי.

כשהן רפין - הרי הן כבשר לכל דבר, בין לאסור אכילה בין לטמאה.

כב. נאמר בשור הנסקל: "ולא יאכל את בשרו"; והיאך היה אפשר לאכלו אחר שנסקל, והרי הוא נבלה? אלא לא בא הכתוב אלא להודיעך, שפיון שנגמר דינו לסקילה - נאסר, ונעשה כבהמה טמאה; ואם קדם ושחטו שחיטה כשרה, הרי זה אסור בהנזה, ואם אכל מבשרו פזית, לוקה. וכן כשיסקל, לא ימכר ולא יתנונו לכלבים או לגויים; לכך נאמר: "ולא יאכל את בשרו". ופרש של שור הנסקל, מותר בהנזה. נודע שהוא פטור מסקילה אחר שנגמר דינו, כגון שהוזמו עדיו - יצא וירעה בעדר; ואם נודע אחר שנסקל, הרי זה מותר בהנזה.

יום שלישי

הלכות מאכלות אסורות פרק ה

א. מפי השמועה למדו, שזה שנאמר בתורה: "לא תאכל הנפש עם הבשר", לאסור אבר שחתך מן החי; ועל אבר מן החי הלא אומר לנו: "אף בשר בנפשו דמו לא תאכלו". ואסור אבר מן החי נוהג בהמה חיה ועוף - בטהורים, אבל לא בטמאים.

ב. אחד אבר שיש בו בשר וגידים ועצמות, כגון היד והרגל, ואחד אבר שאין בו עצם, כגון הלשון והביצים והטחול והפליות והחלב וכיוצא בהן; אלא שהאבר שאין בו עצם - בין שחתך כלו בין שחתך מקצתו, הרי זה אסור משום אבר מן החי. והאבר שיש בו עצם - אינו חייב עליו משום אבר מן החי, עד שיפרש בכריתו, בשר וגידים ועצמות; אבל אם פרש מן החי הפשר בלבד - חייב עליו משום טרפה כמו שבארנו, לא משום אבר מן החי.

ג. האוכל מאבר מן החי פזית, לוקה. ואפלו אכל אבר שלם - אם יש בו פזית, חייב; פחות מפזית, פטור. חתך מן האבר בכריתו בשר וגידים ועצמות פזית, ואכלו - לוקה, ואף על פי שאין בו בשר אלא כל שהוא; אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי, והפריש הפשר מן הגידים ומן העצמות - אינו לוקה עד שיאכל פזית מן הפשר לבדו, ואין העצמות והגידים מצטרפין בו לכזית מאחר ששנה בריתו.

ד. חלקו לאבר זה, ואכלו מעט מעט - אם יש במה שאכל פזית בשר, חייב; ואם לאו, פטור. לקח פזית מן האבר בכריתו, בשר וגידים ועצמות, ואכלו - אף על פי שחלק בפיו בפנים קדם שיכלענו, חייב.

ה. תלש אבר מן החי, ונטרפה בנטילתו, ואכלו - חייב שמים, משום אבר מן החי ומשום טרפה; שהרי שני האסורין באין כאחת. וכן התולש חלב מן החי ואכלו - לוקה שמים, משום אבר מן החי ומשום חלב; תלש חלב מן הטרפה ואכלו - לוקה שלש.

ו. בשר המדלדל בהמה, ואבר המדלדל בה - אם אינו יכול לחזור ולחיות, אף על פי שלא פרש אלא אחר

ד.ם הַשְּׁחֹל, וְדָם הַפְּלִיט, וְדָם בִּיצִים, וְדָם הַמִּתְפַּנֵּס לֵלֵב בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה, וְדָם הַנִּמְצָא בְּכַבֵּד - אֵין חֵיבִין עָלֵיו כֶּרֶת. אֲכָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כִּזְיֹת - לוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ"; וּבְחִיּוֹב כֶּרֶת הוּא אוֹמֵר: "כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר, בְּדָם הִיא" - אֵינוֹ חֵיב כֶּרֶת אֲלֵא עַל דָּם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ.

ה. הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמַעַי הַבְּהֵמָה, הֵרִי דְמוֹ כְּדָם הַיְלֹד. לְפִיכָף, הַדָּם הַנִּמְצָא כְּנוֹס בְּתוֹךְ לִבּוֹ, חֵיבִין עָלֵיו כֶּרֶת; אֲכָל שְׂאֵר דְמוֹ, הֵרִי הוּא כְּדָם הָאֲכָרִין.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְצִלֵּי בֵּין לְקֶדְרָה - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דְמוֹ, וְאַחֵר כֶּף מוֹלְחוֹ. וְאִם בִּשְׁל הַלֵּב וְלֹא קָרְעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחֵר שֶׁבִשְׁלוֹ, וּמִתֵּר; וְאִם לֹא קָרְעוֹ - אִם הִנָּה בּוֹ כִּזְיֹת דָּם חֵיב עָלָיו כֶּרֶת.

ז. הַכֶּבֶד - אִם חֲתָכָה וְהִשְׁלִיכָה לְתוֹךְ הַחֲמֶץ, אוֹ לְתוֹךְ מֵיִם רוֹתְחִין עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הֵרִי זֶה מִתֵּר לְבִשְׁל אוֹתָהּ אַחֵר כֶּן; וּבְכָר נִהְיָה כִּל יִשְׂרָאֵל לְהַכְהִיבָה עַל הָאוֹר, וְאַחֵר כֶּף מְבִשְׁלִין אוֹתָהּ, בֵּין שֶׁבִשְׁלָה לְבִדָּה, בֵּין שֶׁבִשְׁלָה עִם בֶּשֶׂר אַחֵר. וְכֵן מִנְהַג פְּשוּט שֶׁאֵין מְבִשְׁלִין הַמֵּחַ שֶׁל רֹאשׁ, וְלֹא קוֹלִין אוֹתוֹ - עַד שֶׁמִּתְלַבֵּן אוֹתוֹ בְּאוֹר.

ח. הַכֶּבֶד שֶׁבִשְׁלָה, וְלֹא הַכְהִיבָה עַל הָאוֹר וְלֹא חֲלָטָה בְּחֲמֶץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הֵרִי הַקֶּדְרָה כִּלָּה אֲסוּרָה, הַכֶּבֶד וְכָל שְׁנֵיבִשְׁל עִמָּה. וּמִתֵּר לְצִלוֹת כֶּבֶד עִם הַבֶּשֶׂר בְּשִׁפּוֹד אֶחָד - וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה הַכֶּבֶד לְמִטָּה; וְאִם עֲבַר וְצִלָּה לְמַעְלָה מִבֶּשֶׂר, הֵרִי זֶה אוֹכֵל.

ט. הַשְּׁחֹל - מִתֵּר לְבִשְׁלוֹ אֲפִלּוֹ עִם הַבֶּשֶׂר, שֶׁאֵינוֹ דָּם אֲלֵא בֶּשֶׂר הַדּוּמָה לְדָם. הַשּׁוֹכֵר מִפְּרָקָת בְּהֵמָה קֶדֶם שֶׁתִּצָּא נֶפֶשָׁה, הֵרִי הַדָּם נִבְלַע בְּאֲכָרִים; וְאֲסוּר לְאֲכָל מִמֶּנּוּ בֶּשֶׂר חִי, וְאֲפִלּוֹ חֲלָטוֹ. אֲלֵא בִּיצָד יֵצֵא? יַחֲתוֹף הַחֲתִיכָה, וְיִמְלַח יָפָה יָפָה, וְאַחֵר כֶּף יִבְשָׁל אוֹ יִצְלָה. וּבְכָר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף וְלֹא יֵצֵא מִתּוֹךְ דָּם, שֶׁהֵן מִתְרִין. י. אֵין הַבֶּשֶׂר יוֹצֵא מִיָּד דְמוֹ אֲלֵא אִם כֶּן מוֹלְחוֹ יָפָה יָפָה, וּמִדִּיחוֹ יָפָה יָפָה. בִּיצָד עוֹשָׂה? מִדִּיחַ הַבֶּשֶׂר תִּחְלָה, וְאַחֵר כֶּף מוֹלְחוֹ יָפָה יָפָה, וּמִנִּיחוֹ בְּמִלְחוֹ כְּדִי הַלּוֹף מִלִּ; וְאַחֵר כֶּף מִדִּיחוֹ יָפָה יָפָה, עַד שֶׁיִּצָּאוּ הַמַּיִם וְיָפִים; וּמִשְׁלִיכוֹ מִיָּד לְתוֹךְ מֵיִם רוֹתְחִין, אֲכָל לֹא לְפוֹשְׁרִין - כְּדִי שִׁיתְלַבֵּן מִיָּד, וְלֹא יֵצֵא דָם.

יא. כְּשֶׁמוֹלְחִין הַבֶּשֶׂר, אֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּכִלִּי מִנְּקֵב; וְאֵין מוֹלְחִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּמִלַּח עֶבֶה בַּחֹל הַגָּס, שֶׁהַמִּלַּח הַזֶּה קָמַח יִבְלַע בְּבֶשֶׂר וְלֹא יוֹצֵא דָם. וְצָרִיף לְנִפְץ הַבֶּשֶׂר מִן הַמִּלַּח, וְאַחֵר כֶּף יִדְיָחֵנוּ.

יב. כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, לְבֶשֶׂר שֶׁצָּרִיף לְבִשְׁלוֹ. אֲכָל לְצִלֵּי, מוֹלַח וְצוֹלָה מִיָּד. וְהַרּוּצָה לְאֲכָל בֶּשֶׂר חִי - מוֹלְחוֹ יָפָה יָפָה וּמִדִּיחוֹ יָפָה יָפָה, וְאַחֵר כֶּף יִבְשָׁל; וְאִם חֲלָטוֹ בְּחֲמֶץ, מִתֵּר לְאֲכָלוֹ כִּשְׁהוּא חִי, וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת הַחֲמֶץ שֶׁחֲלָטוֹ בּוֹ, שֶׁאֵין הַחֲמֶץ מוֹצִיא הַדָּם.

יג. חֲמֶץ שֶׁחֲלָט בּוֹ בֶּשֶׂר, לֹא יִחְלָט בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה; וְחֲתִיכָה שֶׁהִאֲדִימָה בְּתוֹךְ הַחֲמֶץ - הִיא וְהַחֲמֶץ אֲסוּרִין, עַד שֶׁיִּמְלַח אוֹתָהּ יָפָה יָפָה וְיִצְלָה. בֶּשֶׂר שֶׁהִאֲדִים, וְכֵן בִּיצִי

יב. עֲבַר שֶׁהוֹצִיא אֲכָר וְנִאָּסַר הָאֲכָר, וְאַחֵר כֶּף נוֹלַד, וְהֵרִי הִיא נִקְבָּה - הַחֲלָב שֶׁלָּה אֲסוּר לְשִׁתּוֹתוֹ מִסִּפָּק; הוּאִיל וְהוּא כָּא מְכַלל הָאֲכָרִים, וְיֵשׁ בָּהּ אֲכָר אֶחָד אֲסוּר; וְהֵרִי זֶה כְּחֵלֶב טְרֵפָה שֶׁנִּתְעַרַּב בְּחֵלֶב טְהוֹרָה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מִעֲבֵרָת וּמִצָּא בָּהּ שְׁלִיל [עוֹבֵר], בֵּין חִי בֵּין מֵת - הֵרִי זֶה מִתֵּר בְּאֲכִילָה; וְאֲפִלּוֹ שֶׁלָּה מִתֵּר בְּאֲכִילָה. וְשֶׁלָּה שֶׁיִּצָּאת מִקְצָתָהּ, וְשִׁחַט אֶת הַבְּהֵמָה - אִם הִיתָה שֶׁלָּה זֶה קְשׁוּרָה בְּנֹלַד, מִה שֶׁיִּצָּא מִמֶּנּוּ אֲסוּר וְהַשְּׂאֵר מִתֵּר. וְאִם לֹא הִיתָה קְשׁוּרָה בּוֹ, כִּלָּה אֲסוּרָה, שֶׁמֶא שֶׁלָּה זֶה שֶׁיִּצָּאת מִקְצָתָהּ הִלֵּךְ וְלֹד שֶׁהִיָּה בָּהּ, וְנֹלַד זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּכֶטֶן הַלֵּבָה שֶׁלָּה שְׁלוֹ; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּכֶטֶן וְלֹד כִּלָּל, שֶׁהַשְּׁלִיָּה כִּלָּה אֲסוּרָה.

יד. מִצָּא בָּהּ עֲבַר חִי - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים, וְאֲפִשֶׁר שִׁחִיָּה - אֵינוֹ צָרִיף שְׁחִיטָה, אֲלֵא שְׁחִיטָת אִמּוֹ מִטְהוֹרָתוֹ; וְאִם הִפְרִים [נִעְמַד] עַל גְּבִי קֶרֶקַע, צָרִיף שְׁחִיטָה.

טו. קָרַע אֶת הַבְּהֵמָה, אוֹ שִׁחַט בְּהֵמָה טְרֵפָה, וּמִצָּא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חִי - צָרִיף שְׁחִיטָה לְהַתִּירוֹ, וְאֵין שְׁחִיטָת אִמּוֹ מוֹעֵלָת לוֹ; וְאִם לֹא גָמְרוּ לוֹ תִּדְשׁוּ - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חִי בְּמַעַי הַטְּרֵפָה - הֵרִי זֶה אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּאֲכָר מֵאִמּוֹ. כֹּל עֲבַר שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ, וְאַחֵר כֶּף שִׁחַט אֶת אִמּוֹ - אֵין שְׁחִיטָת אִמּוֹ מוֹעֵלָת לוֹ; וְהֵרִי הוּא כִּלּוֹד, וְצָרִיף שְׁחִיטָה.

הַלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פָּרָק ו

א. הָאוֹכֵל כִּזְיֹת מִן הַדָּם - בְּמִזִּיד, חֵיב כֶּרֶת; בְּשׁוּגָג, מְכִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְדָבָר מִפְּרֶשׁ בְּתוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ חֵיב אֲלֵא עַל דָּם בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף בְּלִבֵּד, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין - שְׁנֵאָמַר: "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם, לְעוֹף וּלְבְּהֵמָה"; וְחִיָּה בְּכָלל בְּהֵמָה, שְׁנֵאָמַר: "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ... אֵיל וְצִבִּי וְיַחֲמוּר". אֲכָל דָּם דְּגִים וְחִגְבִּים וְשִׁקְצִים וְרִמָּשִׁים, וְדָם הָאָדָם - אֵין חֵיבִין עָלֵיו מִשּׁוּם דָּם; לְפִיכָף, דָּם דְּגִים וְחִגְבִּים טְהוֹרִים, מִתֵּר לְאֲכָלוֹ; וְאֲפִלּוֹ כְּנוֹס בְּכִלִּי וְשִׁתְּהוּ, מִתֵּר. וְדָם חִגְבִּים וְדְגִים טְמֵאִים - אֲסוּר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא תַּמְצִית גּוֹפֶן, כְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְדָם שְׂרָצִים כְּבִשְׂרֹן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ב. דָּם הָאָדָם - אֲסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, אִם פֶּרֶשׁ; וּמִפִּין עָלָיו מִכַּת מִרְדּוֹת. אֲכָל דָּם הַשְּׂנִים, בּוֹלְעוֹ וְאֵינוֹ נִמְנָע. הֵרִי שֶׁנִּשְׁשַׁף בְּפֶת וְיֵצֵא עָלָיָה דָּם - גּוֹרֵד אֶת הַדָּם וְאַחֵר כֶּף אוֹכֵל, שֶׁהֵרִי פֶּרֶשׁ.

ג. אֵין חֵיבִין כֶּרֶת אֲלֵא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה וְנִחְיָרָה אוֹ הַתּוֹת הָרֹאשׁ, כֹּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲדָמָדוּמִית, וְעַל הַדָּם הַכְּנוֹס בְּתוֹךְ הַלֵּב, וְעַל דָּם הַקָּזָה כֹּל זְמַן שֶׁהוּא מְקַלַּח וְיוֹצֵא. אֲכָל הַדָּם הַשּׁוֹתֵת [מִטְפֵּט] בְּתַחֲלַת הַקָּזָה, קֶדֶם שִׁתְּחִיל לְקַלַּח, וְדָם הַשּׁוֹתֵת בְּסוֹף הַקָּזָה, כְּשִׁתְּחִיל הַדָּם לְפִסֵּק - אֵין חֵיבִין עָלָיו, וְהֵרִי הוּא כְּדָם הָאֲכָרִים; שֶׁדָּם הַקָּלוֹת, הוּא הַדָּם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ.

ד. דָּם הַתַּמְצִית [אֵין הַחַיִּים תְּלוּיִים בּוֹ] וְדָם הָאֲכָרִין - כְּגוֹן

שחוטפה, בין שאכל מחלב נבלה וטרפה שלהן. אכל שאר בהמה וחיה, בין טמאה בין טהורה - חלבה כבשרה. וכן גפיל של שלשה מיני בהמה טהורה, חלבו כבשרו; והאוכל מחלבו בנית, לוקה משום אוכל נבלה.

ב. האוכל מחלב נבלה וטרפה - חיב משום אוכל חלב, ומשום אוכל נבלה וטרפה; מתוך שנוסף האסור כבשרה שהיה מתר, נוסף על החלב; ולפיכך לוקה שנים.

ג. השוחט בהמה ומצא בה שליל - כל חלבו מתר, ואפילו מצאו חי; מפני שהוא כאבר ממנה. ואם שלמו לו חדשיו ומצאו חי - אף על פי שלא הפריס על הקרקע ואינו צריך שחיטה - חלבו אסור, וחיבין עליו כרת; ומוציאין ממנו כל החוטין והקרומות האסורין, כשאר הבהמות.

ד. הושיט ידו למעי הבהמה, וחתך מחלב העבר שכלו לו חדשיו [=מלאו ימי העיבור], והוציאו - הרי זה חיב עליו כאלו חתכו מחלב האם עצמה, שהחדשים הן הגורמין לאסור החלב.

ה. שלשה חלבים הן, שחיבין עליהם כרת: חלב שעל הקרב, ושעל שתי הפליות, ושעל הפסלים. אכל האליה, מתרת באכילה; לא נקראת 'חלב' אלא לענין קרבן בלבד, כמו שנקראו 'חלבים' פליות ויתרת הקבד לענין קרבן; כמו שאתה אומר "חלב הארץ" ו"חלב פליות חטה" - שהוא טובים; ולפי שמרימין דברים אלו מן הקרבן לשרפה לה, נקראו 'חלב' - שאין שם דבר טוב, אלא המורה לה. ולכך נאמר בתרומת מעשר: "בהרימכם את חלבו ממנו".

ו. חלב שעל המסוס ושעל בית הפוסות - הוא החלב שעל הקרב; וחלב שבעקרי הירכים מבפנים - חיבין עליו כרת, והוא החלב שעל הפסלים. ויש שם חלב על הקבה - עקם כמו קשת, והוא האסור; וחוט משופך כמו יתר, והוא מתר. חוטין שבחלב אסורין, ואין חיבין עליהן כרת. ז. חלב שהבשר חופה אותו, מתר - שעל הפסלים אסור הכתוב, לא שבתוף הפסלים; וכן חלב שעל הפליות נאסר, לא שבתוף הפליות. ואף על פי כן, נוטל אדם לבן שבתוף הפליות, ואחר כך אוכל אותה; ואינו צריך לחטט אחריו. ח. יש כמו שתי פתילות של חלב בעקרי המתנים, סמוך לראש הירך. כשהבהמה חיה, חלב זה נראה במעים; וכשתמות, ידבק הבשר בכשר ויתפסה חלב זה ואינו נראה עד שיתפרק הבשר מן הבשר; ואף על פי כן הרי זה אסור, שאין זה חלב שהבשר חופה אותו. וכל מקום שתמצא בו החלב תחת הבשר, והבשר מקיף אותו מכל סביביו ולא יראה עד שיקרע הבשר - הרי זה מתר.

ט. חלב חלב, וחלב המעים, והם הדקין המלפפין - כלן מתרין, והרי הן כשמן שהוא מתר; חוץ מראש המעי הסמוך לקבה, שהיא תחלת בני מעים - שצריך לגרד החלב שעליו, וזה הוא החלב שעל הדקין שאסור. ויש מן הגאונים שיאמר, שראש המעי הזה שצריך לגרדו, הוא המעי שיצא בו הראי שהוא סוף המעים.

בהמה וחיה בקלף שעליהן, וכן הערף שבו המזרקים שהם מלאים דם - אם חתכן ומלחן בדת, מתר לבשרו; ואם לא חתכן וצלצן בשפוד, וצלה הערף ופיו למטה, או שצלצן כלן על הגחלים - הרי אלו מתרין.

יד. ראש הבהמה שצלהו בתנור או בכבשן - אם תלהו ובית שחיטתו למטה, מתר; שהדם יוצא ושותת. ואם היה בית השחיטה מן הצד, מחו אסור - שהדם מתקבץ לתוכו; ושאר הבשר שעל העצמות מבחוץ, מתר. הניח חטמו למטה - אם הניח בו גמי או קנה כדי שישאר פתוח ויצא דמו דרך חטמו, מתר; ואם לאו, מחו אסור.

טו. אין מניחין כלי תחת הצלי לקבל מימיו, עד שתכלה כל מראה אדמדומית שבו. וכיצד עושין? משליכין לתוף הפלי מעט מלח, ומניח הפלי עד שיציל; ולוקח השמנונית של מעלה, והמים של מטה שתחת השמנונית אסורה.

טז. פת שחתך עליה בשר צלי, מתר לאכלה. דגים ועופות שמלחן זה עם זה - אפילו בכלי מנגב, הדגים אסורין; שהדג רפה, וכולע דם היוצא מן העוף. ואין צריך לומר, אם מלח דג עם בשר בהמה או חיה.

יז. עופות שהניחן שלמים, ומלא חללן בשר וביצים, ובשולן - אסורות; שהדם יוצא לתוכן; ואף על פי שמלחן יפה יפה, ואפילו היה הבשר שבתוכן שלוק או צלי. ואם צלזן, הרי אלו מתרות, אף על פי שהבשר שבתוכן חי, ואפילו פיהן למעלה.

יח. בני מעים שמלצן על דרך זו בבשר צלי או שלוק, או שמלצן בביצים, ושלקן או קלזן - הרי אלו מתרין, שאין מחזיקין דם בבני מעים; וכן הורי הגאונים.

יט. עופות שטפצן בצצק וצלזן, בין שלמים בין מחתכין - אם טפצן בטלת גסה - אפילו הסמיקה הטפלה, אוכל את הטפלה; מפני שהיא סלת גסה, מתפררת ויוצא הדם. ואם טפצן בקמח חטין שלתתן - אם היתה הטפלה לכנה כמו הפסוף, מתר לאכל ממנה; ואם לאו, אסורה. טפצן בשאר קמחין - אם האדימו, אסורין; ואם לא האדימו, מתרין. כ. ספין ששחט בה, אסור לאכל בה רותח, עד שילבן הספין, או ישחיונה בלה במשחנת, או יעצנה בקרקע קשה עשרה פעמים; ואם חתך בה רותח, מתר. וכן אינו חותך בו צנון וכיוצא בו מדברים החריפים, לכתחלה; ואם הדיח הספין, או קנחה בכלי - מתר לחתך בה צנון וכיוצא בו, אכל לא רותח.

כא. קערה שמלח בה בשר, אפילו היתה שועה באבר [מצופה עופרת] - אסור לאכל בה רותח לעולם, שפכר נבלע הדם בחרשיה.

הלכות מאכלות אסורות פרק ז

א. האוכל בנית חלב - במזיד, חיב כרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה [שווה בעני ועשיר]. ובפרוש בתורה, שאינו חיב אלא על שלשה מיני בהמה טהורה בלבד, שנאמר: "כל חלב שור וכשב וצו - לא תאכלו" - בין שאכל מחלב

כ. וכן אין מולחין את הבשר קדם שיסיר ממנו את הקרומות והחוטין האסורין; ואם מלח, מסירן אחר שנמלחו. ואפלו היה בהן גיד הנשה - מסירו אחר שנמלח, ומבשל.

כא. וטבח שדרכו לנקות הבשר, ונמצא אחריו חוט או קרום - מלמדין אותו, ומזהירין אותו שלא יזלזל באסורין. אבל אם נמצא אחריו חלב - אם היה פשעוזה, מעבירין אותו; ואם נמצא אחריו פזית חלב, אפלו במקומות הרבה - מכין אותו מכת מרדות, ומעבירין אותו; מפני שהטבח נאמן על החלב.

יום רביעי

הלכות מאכלות אסורות פרק ח

א. גיד הנשה - נוהג בבהמה ובהמה ובהמה ובהמה, ואפלו בנבלות וטרפות שלהן; ונוהג בשליל ובמקדשין, בין קדשים הנאכלין בין קדשים שאינן נאכלין. ונוהג בדרך של ימין, ובדרך של שמאל. ואין אסור מן התורה אלא שער בשר שלל, ושלל מן הכף, ושלל מן הכף עד סופו, וכן חלב שער הגיד - אינו אסור אלא מדברי סופרים. ושני גידין הן - הפנימי הסמוך לעצם, אסור מן התורה; והעליון בלוי, אסור מדבריהם.

ב. האוכל מגיד הנשה הפנימי, במקום שער הכף - לוקה; ואם אכל מחלבו, או משאר הגיד הפנימי, או מפל החיצון - מכין אותו מכת מרדות. וכמה שעור אכילה? פזית; ואם אכל הגיד שער הכף בלוי - אף על פי שאין בו פזית - לוקה, מפני שהוא כבירה בפני עצמה.

ג. אכל פזית מגיד הנשה של ימין וכזית מגיד של שמאל, או שאכל שני גידין בלוי, אף על פי שאין בהן פזית - לוקה שמונים; וכן הוא לוקה על כל גיד וגיד.

ד. העוף - אין בו משום גיד הנשה, מפני שאין לו כף ירך אלא ירכו עגל. ואם נמצא עוף שירכו כדרך הבהמה שיש לו כף - גיד הנשה שלו אסור, ואין לוקין עליו. וכן בהמה שפך ירכה ארץ כשל עוף - גיד הנשה שלה אסור, ואין לוקין עליו.

ה. האוכל גיד הנשה מבהמה ובהמה ובהמה ובהמה, לפי שאינו נוהג בטמאה אלא בבהמה שפלה מתרת; ואינו כאוכל משאר גופה, שאין הגידין מכלל הבשר, כמו שבארנו. ואם אכל מחלב שער הגיד, הרי זה כאוכל מבשרה.

ו. האוכל גיד הנשה של נבלה, או של טרפה, או של עולה - חיב שתים; מתוך שנכלל באסור שאר גופה שהיה מתר, נכלל גם הגיד ונוסף עליו אסור אחר.

ז. הנוטל גיד הנשה - צריך לחטט אחריו, עד שלא ישאיר ממנו כלום. ונאמן הטבח על גיד הנשה, כשם שנאמן על החלב; ואין לוקחין בשר מכל טבח, אלא אם

י. יש בגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין - מהן משום חלב, ומהן משום דם. וכל חוט או קרום שאסור משום "כל דם לא תאכלו" - צריך לנטלו, ואחר כך ימלח ויבשל הבשר כמו שאמרנו; ואם חתכו ומלחו, אינו צריך לנטלו; ואם לצלי, אינו צריך לנטלו. וכל חוט או קרום שהוא אסור משום "כל חלב" - בין לצלי בין לבשול, צריך לנטלו מן הבהמה.

יא. חמשה חוטין יש בפסלים, שלשה מן הימין ושנים מן השמאל: השלשה שמן הימין, מתפצל כל אחד מהן לשנים שנים; והשנים שמן השמאל, מתפצלין לשלשה שלשה. וכלן משום חלב; וחוטין הטחול וחוטין הפליות, משום חלב. וכן קרום שער הטחול, וקרום שער הפסלים, וקרום שער הפליות - אסורין משום חלב. וקרום שער דד הטחול, חיבין עליו פרת; ושאר הקרום אסור, ואין חיבין עליו.

יב. ושני קרומות יש לפלגיה - העליון, חיבין עליו פרת כחלב שער הפלגיה; והתחתון, הרי הוא כשאר קרומות וחוטין שהן אסורין ואין בהן פרת.

יג. חוטי הלב, וחוטין הדי, וחוטין העקץ, וחוטין הלחי התחתון שפצד הלשון מכאן ומכאן, וכן החוטין הדקין שהן בתוך חלב הדקין כמו בית עכביש מסבכין זה בזה, וקרום שער המוח שבקדקד, וקרום שער הפיצים - הכל אסורין משום דם.

יד. ביצי גדי או טלה שלא השלים שלשים יום, מתר לבשולן בלא קליפה. לאחר שלשים יום - אם נראו בהן חוטין דקין אדמין - בידוע שהלף בהן הדם, ולא יבשל עד שיקלף, או עד שיחתך וימלח, כמו שבארנו; ואם עדין לא נראו בהן החוטין האדמים, מתרין.

טו. וכל בני מעים שהמאכל סובב בחללן, אין מחזיקין בהן דם.

טז. יראה לי, שכל אלו החוטין והקרומות, אסורין מדברי סופרים. ואם תאמר שהן אסורין מן התורה, בכלל "כל חלב" ו"כל דם" - אין לוקין עליהן אלא מכת מרדות; ויהיו כחצי שער, שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו. יז. אין מולחין חלבים עם הבשר, ולא מדיחין חלבים עם הבשר. וספין שחתך בה חלבים, לא יחתך בה בשר; וכלי שהדיח בו חלבים, לא ידית בו בשר. לפיכך צריך הטבח להתקין שלש ספינין - אחת ששוחט בה, ואחת שמתחך בה בשר, ואחת שמתחך בה חלבים.

יח. ואם דרך אותו מקום שדיח הטבח הבשר בחנות - צריך להתקין לו שני כלים של מים: אחד שמדיח בו בשר, ואחד שמדיח בו חלבים.

יט. ואסור לטבח לפרש חלב הפסלים על הבשר כדי לנאותו - שהקרום שער החלב דק, ויתמצע ביד הטבח ויזיב החלב ויבלע בבשר. וכל הדברים האלו, אסור לעשותן; ואם נעשו, לא נאסר הבשר, ואין מכין את העושה, אלא מלמדין אותו שלא יעשה.

היה אדם פֶּשֶׁר ומחזק בכשרות - הוא ששוחט לעצמו, ומוכר, ונאמן.

ח. במה דברים אמורים? בחוצה לארץ; אבל בארץ ישראל בזמן שפלה לישראל, לוקחין מכל אדם.

ט. טבח הנאמן למכר פֶּשֶׁר, ונמצא פֶּשֶׁר נבלה או פֶּשֶׁר טרפה - מחזיר את הדמים לבָּעָלִים; ומשמתין אותו, ומעבירין אותו. ואין לו תקנה לעולם לקח ממנו פֶּשֶׁר, עד שילף למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או ישחט לעצמו ויוציא טרפה לעצמו במקומו חשוב; שודאי עשה תשובה בלא הערמה.

י. הלוקח פֶּשֶׁר ושלחו ביד אחד מעמי הארץ, הרי זה נאמן עליו; ואף על פי שאינו מחזק בכשרות, אין חוששין לו שמה יחליף. ואפלו עבדי ישראל ואמהותיהן [שפחותיהן] נאמנין בדבר זה; אבל לא גויים, שמה יחליף. יא. עֶשֶׂר חֲנִיּוֹת, תשע מוכרות פֶּשֶׁר שחוטת ואחת מוכרת פֶּשֶׁר נבלה, ולקח פֶּשֶׁר מאחת מהן, ואין ידוע ממי לקח - הרי זה אסור. אבל פֶּשֶׁר הנמצא משלף בשוק, הלף אחר הרב: אם היו רב המוכרין גויים, אסור; ואם היו רב המוכרים ישראל, מותר.

יב. וכן פֶּשֶׁר הנמצא ביד גוי - אם היו מוכרי הפֶּשֶׁר ישראל, מותר. זה הוא דין תורה; וכבר אסרו חכמים כל הפֶּשֶׁר הנמצא, בין בשוק בין ביד גוי - אף על פי שכל השוחטין וכל המוכרין ישראל.

יא. ולא עוד, אלא הלוקח פֶּשֶׁר והניחו בביתו, ונעלם מן העין - אסור, אלא אם כן היה לו בו סימן, או שהיה לו בו טביעות עין והוא מפירו ודאי שהוא זה, או שהיה צרור וחתום.

יג. תלה כלי מלא חתיכות פֶּשֶׁר, נשבר הפלי ונפלו החתיכות לארץ, וכא ומצא חתיכות, ואין לו בהן סימן ולא טביעות עין - הרי זה אסור; שאנו אומרים: 'אותו פֶּשֶׁר גִּרְתוֹתוֹ חֵיה או שרץ, וזה פֶּשֶׁר אחר הוא'.

יד. גיד הנשה מותר בהנאה. לפיכך, מותר לאדם לשלח לנכרי ירף שגיד הנשה בתוכה, ונותן לו הירף שלמה בפני ישראל; ואין חוששין שמה יאכל ממנה ישראל זה קדם שינטל הגיד, שהרי מקומו נכר. לפיכך, אם היתה הירף חתוכה - לא יתננה לגוי בפני ישראל, עד שינטל הגיד; שמה יאכל ממנה ישראל.

טו. כל מקום שנאמר בתורה "לא תאכל", "לא תאכלו", "לא יאכלו", "לא יאכל" - אחד אסור אכילה ואחד אסור הנייה במשמע, עד שיפטר לך הכתוב, כדרך שפטר בנבלה: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", ובחלב, שנאמר בו: "ועשה לכל מלאכה". או עד שיתפרש בתורה שבעל פה שהוא מותר בהנאה, כגון: שקצים, ורמשים, ודם, ואבר מן החי, וגיד הנשה - שכל אלו מתירין בהנאה מפי הקבלה, אף על פי שהן אסורין באכילה.

טז. כל מאכל שהוא אסור בהנאה - אם נהנה ולא אכל, כגון שמכר או נתן לגוי או לכלבים, אינו לוקה; ומכין

אותו מפת מרדות, והדמים מתירין. וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה - אף על פי שהוא מותר בהנאה, אסור לעשות בו סחורה, ולכונן מלאכתו [להתעסק במכור] בדברים אסורין; חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: "ועשה לכל מלאכה". לפיכך אין עושין סחורה לא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בשקצים, ולא ברמשים.

יז. הצייד שגדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שנצודו לו טמאים וטהורים - מותר למכרן; אבל לא יכונן מלאכתו לטמאים. ומותר לעשות סחורה בחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, ובגבינת הגויים, וכיוצא בהן.

יח. זה הכלל: כל שאסורו מן התורה, אסור לעשות בו סחורה; וכל שאסורו מדבריהם - מותר לעשות בו סחורה, בין בספקו בין בודאו.

הלכות מאכלות אסורות פרק ט

א. פֶּשֶׁר בחלב - אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה; וקוברין אותו, ואפרו אסור כאפר כל הנקברין. ומשיבשל משניהן פזית - לוקה, שנאמר: "לא תבשל גדי בחלב אמו". וכן האוכל פזית משניהן, מן הפֶּשֶׁר והחלב שנתבשלו כאחד - לוקה, ואף על פי שלא בשל.

ב. לא שתק הכתוב מלאסר האכילה, אלא מפני שאסור הבשול - כלומר: ואפלו בשולו אסור, ואין צריך לומר אכילתו; כמו ששתק מלאסר הבת, מאחר שאסר בת הבת.

ג. אין אסור מן התורה אלא פֶּשֶׁר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שנאמר: "לא תבשל גדי בחלב אמו" - וגדי הוא כולל ולד השור וילד הנשה וילד העז, עד שיפטר ויאמר 'גדי עזים'; ולא נאמר 'גדי בחלב אמו', אלא שדבר הכתוב בהנה. אבל פֶּשֶׁר בהמה טהורה שבשלו בחלב בהמה טמאה, או פֶּשֶׁר בהמה טמאה שבשלו בחלב בהמה טהורה - מותר לבשל ומותר בהנאה; ואין חייבין על אכילתו משום פֶּשֶׁר בחלב.

ד. וכן פֶּשֶׁר חיה ועוף, בין בחלב בהמה בין בחלב חיה - אינו אסור באכילה מן התורה; לפיכך מותר לבשלו ומותר בהנאה. ואסור באכילה מדברי סופרים, כדי שלא יפשוט העם ויבואו לידי אסור פֶּשֶׁר בחלב של תורה, ויאכלו פֶּשֶׁר טהורה בחלב טהורה, שהרי אין משמע הכתוב אלא גדי בחלב אמו משם, לפיכך אסור כל פֶּשֶׁר בחלב.

ה. דגים וחגבים, מותר לאכלן בחלב; והשוחט עוף, ונמצא בו ביצים גמורות - מותר לאכלן בחלב.

ו. פֶּשֶׁר המעשן והמבשל בחמי טבירה וכיוצא בהן - אין לוקין עליו; וכן המבשל פֶּשֶׁר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבשל דם בחלב - פטור, ואינו לוקה על אכילתו משום פֶּשֶׁר בחלב. אבל המבשל פֶּשֶׁר מתה או חלב וכיוצא בהן, בחלב - לוקה על בשולו; ואינו לוקה על אכילתו משום פֶּשֶׁר בחלב, שאין אסור פֶּשֶׁר בחלב חל על אסור נבלה או אסור חלב - שאין פאן לא אסור כולל, ולא אסור מוסיף, ולא אסור בת אחת.

טו. קבה שבפשל בחלב שפה, מתרת; שאינו חלב, אלא הרי הוא כטנופות, שהרי ישנה במעים.

טז. אסור להעמיד (בחומו מייצב) הגבינה (שנוצר) בעור הקבה של שחוטה. ואם העמיד - טועם את הגבינה: אם יש בה טעם בשר, אסורה; ואם לאו, מתרת. מפני שהמעמיד - דבר המתיר הוא, שקבת שחוטה היא; ואין כאן אלא אסור בשר בחלב, ששעורו בנותן טעם. אבל המעמיד בעור קבת נבלה וטרפה ובהמה טמאה - הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו, נאסרה הגבינה משום נבלה, לא משום בשר בחלב. ומפני חשש זה, אסרו גבינת הגויים כמו שבארנו.

יז. הפשר לבדו מתר, והחלב לבדו מתר, ובהתערב שניהן על ידי בשול יאסרו שניהן. במה דברים אמורים? שנתבשרו שניהן ביחד, או שנפל חם לתוך חם, או צונן לתוך חם; אבל אם נפל אחד משניהן והוא חם לתוך השני והוא צונן - קולף הבשר פלו שנגע בו החלב, ואוכל השאר. ואם נפל צונן לתוך צונן - מדיח התמיכה, ואוכלה. לפיכך, מתיר לצרר בשר וגבינה במטפחת אחת, והוא שלא יגעו זה בזה; ואם נגעו - מדיח הבשר ומדיח הגבינה, ואוכל.

יח. מליח [=בשר בשימור במלח] שאינו נאכל מחמת מלחו, הרי הוא כרותח; ואם נאכל כמות שהוא כמו הכותח, אינו כרותח.

יט. עוף שחוט שנפל לחלב, או לכותח שיש בו חלב - אם חי הוא, מדיחו ומתיר; ואם צלי, קולפו; ואם היה בו פלחים פלחים או שהיה מתפל בתבלין, ונפל לחלב או לכותח - הרי זה אסור.

כ. אסור להעלות העוף עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו - גזרה משום הרגל עברה, שמא יאכל זה עם זה; אף על פי שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים.

כא. שני אכסנאי [אורחים] שאינן מפירין זה את זה - אוכלין על שלחן אחד, זה בשר בהמה וזה גבינה, מפני שאין זה גס לבו בזה כדי שיאכל עמו.

כב. אין לשין את העסה בחלב; ואם לש - כל הפת אסורה, מפני הרגל עברה; שמא יאכל בה בשר. ואין שטין את התנור באליה; ואם שט - כל הפת אסורה, עד שייסיק את התנור; שמא יאכל בה חלב. ואם שנה בצורת הפת עד שתהיה נכרת, כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב - הרי זה מתיר.

כג. פת שאפיה עם הצלי, ודגים שצלן עם הבשר - אסור לאכלן בחלב. קערה שאכלו בה בשר, ובשלו בה דגים - אותן הדגים, מתיר לאכלן בכותח.

כד. סבין שחתך בה בשר צלי, וחרו וחתך בה צנון וכיוצא בו מדברים חריפין - אסור לאכלן בכותח; אבל אם חתך בה קשות או אבטיח - גורר מקום החתך, ואוכל השאר בחלב.

כה. אין מניחין בד של מלח בצד בד של כמך [כותח] -

ז. המבשל שליל [עובר] בחלב, חלב; וכן האוכלו. אבל המבשל שליה, או עור וגידין ועצמות, ועקרי קרנים וטלפים הרפים, בחלב - פטור; וכן האוכלן, פטור.

ח. בשר שנפל לתוך החלב, או חלב שנפל לתוך הבשר, ונתבשל עמו - שעורו בנותן טעם. כיצד? חתיכה של בשר שנפלה לקדרה רותחת של חלב - טועם הגוי את הקדרה: אם אמר שיש בה טעם בשר, אסורה; ואם לאו, מתרת. ואותה חתיכה, אסורה. במה דברים אמורים? שקדם והוציא את החתיכה קדם שתפלט חלב שבלעה; אבל אם לא סלק - משערין אותה בששים; מפני שהחלב שנבלע בה ונאסר, יצא ונתערב עם שאר החלב.

ט. נפל חלב לתוך קדרה של בשר - טועמין את החתיכה שנפל עליה חלב: אם אין בה טעם חלב, הפל מתר; ואם יש בחתיכה טעם חלב - אף על פי שאם תסחט החתיכה לא ישאר בה טעם - הואיל ויש בה עתה טעם חלב, נאסרה אותה חתיכה. ומשערין בכלה: אם היה בכל שיש בקדרה, מן החתיכות והזרק והמרק והתבלין, כדי שתהיה חתיכה זו אחד מששים מן הכל - החתיכה אסורה, והשאר מתיר.

י. במה דברים אמורים? בשלא נער את הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא לבסוף, ולא פסה. אבל אם נער מתחלה ועד סוף, או שכסה משעת נפילה עד סוף - הרי זה בנותן טעם. וכן אם נפל חלב לתוך המרק או לתוך החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל - נוער את הקדרה פלה עד שיתערב הכל; אם יש בקדרה פלה טעם חלב, אסורה; ואם לאו, מתרת. אם לא נמצא גוי שיטעם ונסמך עליו - משערין בששים, בין בשר לתוך חלב בין חלב לתוך בשר; אחד מששים, מתר; פחות מששים, אסור.

יא. קדרה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב; ואם בשל, בנותן טעם.

יב. הכחל [שד הבהמה], אסור מדברי סופרים; שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה, כמו שבארנו. הכחל שקרעו ומרק החלב שבו, מתיר לצלותו ולאכלו; ואם קרעו שתי וערב, וטחו [טחו] בכחל עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב - מתיר לבשלו עם הבשר. וכחל שלא קרעו, בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה - אסור לבשלו; ואם עבר ובשלו בפני עצמו, מתיר לאכלו; ואם בשלו עם בשר אחר - משערין אותו בששים, וכחל מן המנין.

יג. כיצד? אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל - הכחל אסור, והשאר מתיר; ואם היה בפחות מששים, הכל אסור. ובין כך ובין כך, אם נפל לקדרה אחרת - אוסר אותה, ומשערין בו בששים כראשונה; שהכחל עצמו שנתבשל, נעשה בחתיכה האסורה; ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל, לא כמות שהיה בשעה שנפל. יד. אין צולין את הכחל שחתכו, למעלה מן הבשר כשפוד; ואם צלוהו, הפל מתיר.

וכן שבלת שהביאה שליש מלפני העמר, ועקרה, ושלתה אחר שקרב העמר, והוסיפה - הרי זה ספק אם תהיה אסורה מפני התוספת עד שיבוא העמר הבא, או לא תהיה אסורה, שהרי השרישה קדם העמר.

ו. כלאי הפרס ביצד? מין ממני תבואה או מיני ירקות שנוקרו עם הגפן - בין שזרע ישראל, בין שזרע גוי, בין שעלו מאליהן, בין שננטע הגפן בתוך הירק - שניהם אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר: "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת הפרס" - כלומר פן תתרחק, ותאסר שניהן.

ז. והאוכל פזית מכלאי הפרס - בין מן הירק, בין מן הענבים - לוקה מן התורה; ושניהם מצטרפין זה עם זה. ח. במה דברים אמורים? שנוקרו בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ, כלאי הפרס מדברי סופרים. ובהלכות פלאים יתבאר איזה מין אסור בכלאי הפרס, ואיזה מין אינו אסור, והיאך יאסר, ומתי יאסר, ואיזה דבר מקדש [אוסר וגורם חיוב שריפה], ואיזה דבר אינו מקדש.

ט. הערלה ביצד? כל הנוטע אילן מאכל - כל פרות שעושה אותו אילן שלש שנים משנוקרו, הרי הן אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר: "שלש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל"; וכל האוכל מהן פזית, לוקה מן התורה.

י. במה דברים אמורים? בנוטע בארץ ישראל, שנאמר: "כי תבאו אל הארץ וגו'"; אבל אסור ערלה בחוצה לארץ - הלכה למשה מסיני, שודאי הערלה בחוצה לארץ אסורה, וספקה מתר. ובהלכות מעשר שני יתבאר דברים האסורין משום ערלה ודברים המתירין.

יא. ספק ערלה וכלאי הפרס - בארץ ישראל, אסור; ובסוריה, והיא ארצות שפכש דוד, מתר. ביצד? היה פרס ערלה וענבים נמכרות חוצה לו, היה ירק זורע בתוכו וירק נמכר חוצה לו - שמא ממנו הוא זה, שמא מאחר - בסוריה, מתר. ובחוצה לארץ, אפלו ראה הענבים יוצאות מפרס ערלה, או ירק יוצא מן הפרס - לוקח מהן; והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו.

יב. פרס שהוא ספק ערלה או ספק פלאים - בארץ ישראל, אסור; ובסוריה, מתר. ואין צריך לומר בחוצה לארץ.

יג. חבית יין הנמצאת טמונה בפרדס של ערלה - מתרת בהנאה, שאין הגנב גונב ממקום וטומן בו; אבל ענבים הנמצאין טמונים שם - אסורין, שמא משם נלקטו והצניצן שם.

יד. גוי וישראל שהיו שותפין בנטיעה - אם התנו מתחלת השתפות שיהיה הגוי אוכל שני ערלה, וישראל אוכל שלש שנים משני התר כנגד שני הערלה - הרי זה מתר; ואם לא התנו מתחלה, אסור; ובלבד שלא יבואו לידי חשבון. ביצד? כגון שיחשב במה פרות אוכל הגוי בשני ערלה, עד שיאכל ישראל כנגד אותם הפרות - אם התנו כזה, אסור; שהרי זה כמתחיל פרות ערלה.

מפני שהוא שואב ממנו, ונמצא מבשל הפשר במלח זה שיש בו טעם החלב; אבל מניח כד החמץ בצד כד המלח, שאין החמץ שואב ממנו.

כו. מי שאכל גבינה או חלב תחלה - מתר לאכל אחריו בשר מיד, וצריך שידית ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. ובמה יקנח פיו? בפת או בפרות, שלושסן וכולען או פולטן; ובכל מקנחין את הפה - חוץ מתמרים או קמח או ירקות, שאין אלו מקנחין פה.

כז. במה דברים אמורים? בבשר בהמה או חיה; אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב, אינו צריך לא קנחת הפה ולא נטילת ידים.

כח. מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה בין בשר עוף - לא יאכל אחריו חלב עד שישקה ביניהן כדי שעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות; מפני הבשר של בין השנים, שאינו סר בקנחת.

הלכות מאכלות אסורות פרק י

א. כל אסורין שאמרנו, הם במיני נפש חיה; ויש אסורין אחרים של תורה, בזרע הארץ - והן החדש, וכלאי הפרס, והערלה, והשטבל.

ב. החדש ביצד? כל אחד מחמשת מיני תבואה בלבד - אסור לאכל מן החדש שלו קדם שקרב העמר בששה עשר בניסן, שנאמר: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו"; וכל האוכל פזית חדש קדם הקרבת העמר, לוקה מן התורה - בכל מקום ובכל זמן, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. אלא שבזמן שיש מקדש - משיקרב העמר, התר החדש בירושלים; והמקומות הרחוקין, מתירין אחר חצות, שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות. ובזמן שאין בית המקדש - כל היום כלו אסור מן התורה; ובזמן הזה, במקומות שעושין שני ימים - החדש אסור כל יום שכעה עשר בניסן עד לערב, מדברי סופרים.

ג. האוכל לחם וקלי [גרעינים קלויים] וקרמל [שבליים קלויים], פזית מפל אחד ואחד - לוקה שלש מלקיות, שנאמר: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו" - מפי השמועה למדו, ששולשתן בלאוין חלוקין זה מזה.

ד. כל תבואה שהשרישה קדם הקרבת העמר - אף על פי שלא נגמרה אלא אחר שקרב העמר, מתרת באכילה משקרב העמר; ותבואה שהשרישה אחר שקרב העמר - אף על פי שהיתה זרועה קדם שקרב העמר, הרי זו אסורה עד שיקרב העמר של שנה הבאה. ודין זה בכל מקום ובכל זמן, מן התורה.

ה. תבואה שהשרישה אחר העמר, וקצרה, וזרע מן החטים בקרקע, ואחר כך קרב העמר הבא וצדן החטים בקרקע - הרי אלו ספק אם התירן העמר, כאלו היו מנחין בכד, או לא יתיר אותן, מפני שבטלו בקרקע. לפיכך, אם לקט מהם ואכל, אינו לוקה; אבל מכין אותו מכת מרדות.

כב. הטבל, והחדש, וההקדש, וספיחי שביעית, והכלאים, והערלה - משקין היוצאין מפרותיהן אסורין כמותן, ואין לוקין עליהן; חוץ מזה ושמן של ערלה וזין של כלאי הכרם - שלוקין עליהן בדרך שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן.

כג. יש בקדשים אסורין אחרים במאכלות, וכלן של תורה הן - כגון אסורין שיש באכילת תרומות, ובכורים, וחלה, ומעשר שני; ואסורין שיש בקדשי המזבח, כגון פגול ונוטר וטמא. וכל אחד מהן יתבאר במקומו.

כד. ושעור כל אכילה מהן - פזית, בין למלקות בין לכתה. וכבר בארנו אסור חמץ בפסח ודיניו בהלכות חמץ ומצה. אבל אסור אכילה ביום הכפורים, אינו אסור מן בפני עצמו; וכן אסור יוצא מגופן על הנזיר, אינו שונה בכלל. ולפיכך יתבאר אסור כל אחד מהן ושעורו ודיניו, במקומו הראוי לו.

יום חמישי

הלכות מאכלות אסורות פרק יא

א. זין שנתנסף לעבודה זרה, אסור בהנזה; והשוטה ממנו כל שהוא, לוקה מן התורה. וכן האוכל כל שהוא מתקרבת [שמוקרב ל] עבודה זרה, מבשר או פרות, אפלו מים ומלח - האוכל מהן כל שהוא לוקה, שנאמר: "אשר חלב וזבחימו לאכלו, ושתו זין נסיכם".

ב. זין שנתנסף לה, כזבח שקרב לה; וכיון שאסור זה משום עבודה זרה הוא, אין לו שעור, שנאמר בעבודה זרה: "ולא ידבק בידך מאומה מן התרם".

ג. זין הגויים שאין אנו יודעין אם נתנסף או לא נתנסף, והוא הנקרא 'סתם יינם' - אסור בהנזה כזין שנתנסף; ודבר זה, מגזרת סופרים הוא. והשוטה מסתם יינם רביעית, מכין אותו מכת מרדות.

ד. וכל זין שיעב בו הגוי - הרי זה אסור, שמא נסף אותו, שמחשבת הגוי לעבודה זרה. הא למדת, שזין ישראל שנגע בו הגוי - דינו כסתם יינם, שהוא אסור בהנזה.

ה. גוי שנגע בזין שלא בכונה, וכן תינוק גוי שנגע בזין - אסור בשתייה, ומתיר בהנזה. הלוקח עבדים מן הגויים, ומלן וטבולן - מיד אינן מנסכין, וזין שנגע בו מתיר בשתייה, ואף על פי שצדין לא נהגו בדתי ישראל, ולא פסקה עבודה זרה מפיהן.

ו. בני השפחות הגויות שנולו ברשות ישראל ומלו, ועדין לא טבלו - הגדולים אסורין היין כשיגעו בו, והקטנים אינן אסורין.

ז. גר תושב, והוא שקבל עליי שבע מצוות כמו שבארנו - יינו אסור בשתייה, ומתיר בהנזה; ומתדין אצלו זין [לזמן קצור], ואין מפקדין אצלו זין [לזמן ארוך]. וכן כל גוי שאינו עובד עבודה זרה, כגון אלו הישמעאלים - יינם אסור בשתייה, ומתיר בהנזה; וכן הורו כל הגאונים. אבל הנוצרים - עובדי עבודה זרה הן, וסתם יינם אסור בהנזה.

טו. יראה לי, שאין דין נטע רבעי נהג בחוצה לארץ, אלא אוכל פרות שנה רביעית בלא פדיון כלל; שלא אמרו אלא הערלה. וקל וחמר הדברים: ומה סוריה שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם, אינה חייבת בנטע רבעי, כמו שיתבאר בהלכות מעשר שני - חוצה לארץ לא כל שפן, שלא יהיה נטע רבעי נהג בה? ! אבל בארץ ישראל - נהג בה בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. והורו מקצת גאונים, שפרם רבעי לבדו פודין אותו בחוצה לארץ, ואחר כך יהיה מתיר באכילה; ואין לדבר זה עקר.

טז. פרות שנה רביעית בלה, אסור לאכל מהם בארץ ישראל עד שיפדו; ובהלכות מעשר שני יתבאר משפטי פדיון, ודין אכילתו, ומאימתי מוגין לערלה ולרבעי.

יז. כיצד פודין פרות נטע רבעי בזמן הזה? אחר שאוסף אותן, מכרן: 'כרונ אתה ה' אליהנו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על פדיון נטע רבעי'. ואחר כך פודה את כלן, ואפלו בפרוטה אחת, ואומר: 'הרי אלו פדויין בפרוטה זו'; ומשליך אותה פרוטה לים המלח. או מחללן על שנה פרוטה מפרות אחרות, ואומר: 'הרי כל הפרות האלו מחללין על חטים אלו' או 'על שעורים אלו' וכיוצא בהן, ושורף אותן, כדי שלא יהיו תכלה לאחרים. ואוכל כל הפרות.

יח. הורו מקצת הגאונים, שאף על פי שפדה פרות שנה רביעית או חללן, אסור לאכלן עד שתפנס שנה חמישית; ודבר זה אין לו עקר. ויראה לי, שזו שגגת הוראה; ופסוק הטעם, לפי שכתוב: "ובשנה החמישית תאכלו את פריה". ואין צוין הכתוב אלא שבשנה החמישית תאכלו פריה בלא פדיון, ככל חלין שבעולם. ואין ראוי לחש להוראה זו.

יט. הטבל כיצד? כל אכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות - קדם שיפריש ממנו, נקרא 'טבל'; ואסור לאכל ממנו, שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה", כלומר לא ינהגו בהן מנהג חלין, ועדין קדשים שעתידין להתרם לא הורמו. האוכל פזית מן הטבל קדם שיפריש ממנו תרומה גדולה ותירומת מעשר - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל וגו' והשיאו אותם עון אשמה".

כ. אבל האוכל מדבר שנטלה ממנו תרומה גדולה ותירומת מעשר, ועדין לא הפריש ממנו מעשרות, ואפלו לא נשאר בו אלא מעשר עני - הרי זה לוקה משום אוכל טבל, ואין בו מיתה; שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה ותירומת מעשר.

כא. אזהרה לאוכל טבל שלא הורמו ממנו מעשרות, בכלל שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" וגו'. ובהלכות תרומות ומעשרות יתבאר איזה דבר חייב בתרומה ובמעשרות, ואיזה דבר פטור, ואיזה דבר הוא חייב מן התורה, ואיזה הוא החייב מדברי סופרים. והאוכל פזית מטבל של דבריהם, או מפלאי הכרם וערלה של חוצה לארץ - מכין אותו מכת מרדות.

היו מזפתין - מדיחין, ואף על פי שהן חדשים. וכן כלי שנתנו בו יין נסך ואין מכנסו לקיים, כגון כלי שחושף בו או המשפך וכיוצא בהן - משכשכו במים, ודיו.

ית. וכן כוס של חרש ששטה בו הגוי, אסור לשתות בו פעם ראשונה ושניה; ושלשית מתר, שפכר הלכו צחצוחי היין שבו; והוא שהיה מצפה באבר פדרף שהיוצרים עושין, או שהיה מזפת; אבל של חרש, צריך הדחה.

יט. כלי חרש השועים באבר [מצופים במחתך] שנשתמשו בהן ביין נסך - אם היו לבנים, או אדמים, או שחורים - מתרין; ואם היו ירקנין - אסורין, מפני שהן בולעין. ואם יש בהן מקום מגלה של חרש - בין לבנים, בין ירקנין - אסורין, מפני שהן בולעין. ויראה לי, שאין הדבר אלא בשפנסו בהן לקיים [אחסון היין לטווח זמן ארוך]; אבל אם לא פנסו בהן לקיים - מדיחין ומתריין, ואפלו הן של חרש.

כ. גת של אבן ושל עץ שדרף בהן הגוי, או גת של אבן שזפתה הגוי אף על פי שלא דרף בהן - מדיחין במים ובאפר ארבעה פעמים, ודורף בהן. ואם היתה בהן לחלוחית, מקדים האפר למים; ואם לאו, מקדים המים.

כא. גת של אבן מזפתת שדרף בה הגוי, או גת של עץ ופוחה אף על פי שלא דרף בה - צריך לקלף את הפוחה. ואם ישנה שנים עשר חדש, או נתן בה מים שלשה ימים מעת לעת - אינו צריך לקלף; לא תהיה הגת חמומה יותר מן הקנקנים; לא נאמר יקלף, אלא להתירה מיד.

כב. גת של חרש - אף על פי שקלף את הפוחה, אסור לדרף בה מיד, עד שיתחם אותה באש עד שירפה הפוחה. ואם ישנה או נתן בה מים שלשה ימים - מתרת כמו שבארנו.

כג. משמרת [מסוננת] של יין של גויים - אם היתה של שער, מדיחה ומשתמר בה; ואם היתה של שש, מישנה שנים עשר חדש; ואם יש בה קשרים, מתירין. וכן כלי חלף והוצין וכיוצא בהן, מקפידות שדורכין בהן יין - אם היו תפורין בחרבלים, מדיחין; ואם היו אחוזות זו בזו בסבוף קשה, מדיחין באפר ובמים ארבעה פעמים ומנגבין, ומשתמש בהן; ואם היו תפורות בפשתן, מישנן שנים עשר חדש; ואם יש בהן קשרים, מתירין.

כד. כלי הגת שדרף בהן הנכרי יין נסך, פיצד מטהרין אותן כדי שידרף בהן הישראל? הדפין [שמוניחים על הענבים] והעדרשים [גושי טיט לדריכה] והלולבין [מטאטאים], מדיחין. העקלין [כלי עור] של נסרין ושל בצבוצ [קנבוס], מנגבין. של שיפה [עשב גדל במים] ושל גמי, מישנן שנים עשר חדש; ואם רצה לטהרן מיד - מגעילן ברותחין, או חולטן במי זיתים, או מניחין תחת צנור שממיו מקלחין או במעין שממיו רודפין שתים עשרה שעות, ואחר כך יתרו.

כה. בזמן שהיתה ארץ ישראל בלגה לישראל, היו לוקחין היין מפל אדם מישראל, ואין חוששין לו; ובחוצה לארץ, לא היו לוקחין מפל אדם מישראל, אלא מאדם שהתקן

ח. כל מקום שנאמר בענין זה שהיין אסור - אם היה הגוי שנאסר היין בגללו עובד עבודה זרה, הרי הוא אסור בהנאה; ואם אינו עובד עבודה זרה, הרי הוא אסור בשתייה בלבד. וכל מקום שנאמר 'גוי' סתם, הרי זה עובד עבודה זרה.

ט. אין מתנסף לעבודה זרה, אלא יין שראוי להקרב על גבי המזבח; ומפני זה, כשגזרו על סתם יינם וגזרו על כל יין שיגע בו הגוי שיהיה אסור בהנאה, לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסף. לפיכך, יין מבשל של ישראל שנגע בו הגוי - אינו אסור, ומתיר לשתותו עם הגוי בכוס אחד; אבל יין מזוג, ויין שהתחיל להתמיץ ואפשר שישטה - אם נגע בו, נאסר.

י. הורו גאונים המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור - הואיל ואינו ראוי למזבח, הרי הוא כמבשל או כשכר ואינו מתנסף; ומתיר לשתותו עם הגוי.

יא. מאימתי נאסר יין הגויים? משידרף וימשך [ניגר] היין; אף על פי שלא ירד לבור, אלא עדן הוא בגת - הרי זה אסור; לפיכך, אין דורכין עם הנכרי בגת, שמה יגע בידו וינסף, ואפלו היה כפות. ואין לוקחין ממנו גת דריכה, ואף על פי שעדין היין מערב עם התרצנין והזוגין ולא ירד לבור.

יב. נכרי שדרף היין ולא נגע בו, והרי ישראל עומד על גביו, וישראל הוא שכנסו בחבית - הרי זה אסור בשתייה.

יג. החמץ של גויים אסור בהנאה, מפני שנעשה יין נסך קדם שיתמיץ. גוי שהיה דורס ענבים בחבית - אף על פי שהיין צף על גבי ידיו, אין חוששין משום יין נסך; היה אוכל מן הפלים [שבהם ענבים], והותר כסאה וכסאתים, ונרקן לגת - אף על פי שהיין מנתו על הענבים, אינו עושה יין נסך.

יד. התרצנים והזוגין של גויים - אסורין בהנאה כל שנים עשר חדש; ולאחר שנים עשר חדש - כבר יכשו ולא נשארה בהן לחלוחית, ומתירין באכילה. וכן שמרים של יין שיקשו - לאחר שנים עשר חדש מתירין, שהרי לא נשאר בהן ריח יין, והרי הן כעפר וכאדמה.

טו. נודות הגויים וקנקניהן שהכניסו בהן הגויים יינם - אסור לתן לתוכן יין, עד שיישנן שנים עשר חדש, או עד שיחזירן לאור [לכבש] עד שיתרפה הפוחה שעליהן [מהחום], או שיחמו, או עד שיתן לתוכן מים שלשה ימים מעת לעת, ומערה המים ומחליף מים אחרים כל מעת לעת שלשה פעמים בשלשת הימים; בין שהיו הפלים שלהן, בין שהיו של ישראל ושאלו אותן והכניסו בהן יינן. ואם נתן לתוכן יין קדם שיטהר אותו, הרי זה אסור בשתייה.

טז. ומתיר לתן לתוכן שכר או ציר [של דגים] או מוריס [שומן דגים] מיד, ואינו צריך לכלום; ומתיר לתן היין לתוכן אחר שיתן הציר או המוריס, שהמלח שורפן.

יז. הלוקח פלים חדשים שאינן מזפתין מן הגויים - נותן לתוכן יין מיד, ואינו חושש שמה נתנו בהן יין נסך; ואם

מעליו בקנה, או שהיה מטפח על פי החכית הרוחנית כדי שתנוח הרוחנית, או שנטל חכית וזרקו בהמתו לבור - הרי זה מתר בהנה בלבד; ואם עלה הגוי חי, היינו אסור בהנה.

י. חכית שהיה נקב בצדה, ונשמט הפקק מן הנקב, והניח הגוי אצבעו במקום הנקב, כדי שלא יצא היין - כל היין שמראש החכית עד הנקב, אסור; ושתחת הנקב, מתר בשתייה.

יא. מינקת כפופה [קשית] שעושים אותה ממחבת או זכוכית וכיוצא בהן, שהניח ראשה לתוך היין שבחכית והראש האחר חוץ לחכית, ומצץ היין והתחיל היין לירד בדרך שעושים תמיד, ובא הגוי והניח אצבעו על פי המינקת ומנע היין מלירד - נאסר כל היין שבחכית: שהכל היה יוצא ונגרר לולי ידו, ונמצא הכל כבא מכחו.

יב. המערה יין לתוך כלי שיש בו יין גויים - נאסר כל היין שבכלי העליון, שהרי העמוד הנצוק [הקילוח] מחבר בין היין שבכלי העליון ובין היין שבכלי התחתון; לפיכך המורד לגוי לתוך כלי שבכדו - נפץ נפיצה [שפיכות קטועות] או זרק זריקה [התחת], כדי שלא יהיה נצוק חבור ויאסר עליו מה שישאר בכלי העליון.

יג. משפך שמדד בו לנכרי - אם יש בקצה המשפך עקבת יין [מקום שחלק מהיין מתעכב] - לא ימדד בו לישאל, עד שידיחנו וינגב; ואם לא הדית, הרי זה אסור.

יד. כלי שיש לו כמין שני חטמין יוצאין ממנו, כמו הכלים שנוטלין בהן לידים, שהיה מלא יין ביד ישראל, והיה ישראל מוצץ ושותה מחטם זה והגוי מוצץ ושותה מחטם השני - הרי זה מתר. והוא שנקדים הישראלי ויפסק, ויעדן הגוי שותה; שמשפסק הגוי - יחזור היין שישאר בחטם לכלי ויאסר כל מה שישאר בו, שהרי בא היין מכחו.

טו. גוי שמצץ היין מן החכית במינקת - אסר כל היין שבה; ששפסק, יחזור היין שעלה במינקת במציצתו, ויפל לחכית, ויאסר הכל.

טז. נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום, והוא הולך אחריהן לשמן - אפלו הפליגו ממנו כדי מיל, הרי אלו מתרות; שאימתו עליהן, ואומרים: 'עתה יצא לפניהן ויראה אותנו'. ואם אמר להם: 'לכו ואני אבוא אחריכם' - אם נתעלמו מעניו כדי שיפתחו פי הפד ויחזרו ויגייפו אותה ותגב, הרי היין פלו אסור בשתייה; ואם פחות מכן, מתר.

יז. וכן המניח נכרי בחנותו - אף על פי שהוא יוצא ונקנס כל היום פלו, היין מתר; ואם מודיעו שהוא מפליג, ושהה כדי שיפתח ויגף ותגב - היין אסור בשתייה. וכן המניח יינו בקרון או בספינה עם הגויים, ונקנס לעיר לעשות צרכו ויצא - היין מתר; ואם הודיעו שהוא מפליג, ושהה כדי שיפתח ויגף ותגב - היין אסור בשתייה. וכל הדברים האלו, בחכיות סתומות; אכל בפתוחות - אפלו לא שהה, מאחר שהודיעו שהוא מפליג, היין אסור.

בכשרות. ובזמן הזה, אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהחזק בכשרות; וכן הפשוט והגבילה וחתוכת דג שאין בה סימן, כמו שבארנו.

כו. המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן, והביא לו יין או פשר או גבילה וחתוכת דג - הרי זה מתר ואינו צריך לשאל עליו, אף על פי שאינו מכיר אלא יודע שהוא יהודי בלבד. ואם החזק שאינו פשוט ולא מודקדק בדברים אלו, אסור להתארח אצלו; ואם עבר ונתארח אצלו - אינו אוכל פשר ולא שותה יין על פיו, עד שיעיד לו אדם פשוט עליהן.

הלכות מאכלות אסורות פרק יב

א. ביצד היא הנגיעה שאוסר בה הגוי היין? הוא שיגע ביין עצמו, בין בידו בין בשאר אבריו שדרך לנסוף בהן, וישכשך. אבל אם פשט ידו לחכית, ותפסו את ידו קדם שיוציאה, ולא ינידה, ופתחו החכית מלמטה עד שיצא היין וירד למטה מידו - לא נאסר היין. וכן אם אחז כלי פתוח של יין, ושכשכו - אף על פי שלא הגביה הכלי, ולא נגע ביין - נאסר היין.

ב. נטל כלי של יין, והגביהו ויצק היין - אף על פי שלא שכשך, נאסר; שהרי בא היין מכחו. והגביה, ולא שכשך ולא נגע - מתר.

ג. נכרי שהיה אחוז הכלי בקרקע, וישאל צק לתוכו יין - היין מתר; ואם נדנד הגוי הכלי, נאסר היין.

ד. כלי סתום - מתר לטלטלו הגוי ממקום למקום, ואף על פי שהיין מתנדנד; שאין זה דרך הנסוף. העביר נוד של יין ממקום למקום, והוא אחוז פי הנוד בידו - בין שהיה הנוד מלא או חסר - מתר, ואף על פי שהיין מתנדנד. העביר כלי חרש פתוח מלא יין, אסור שמא יגע בו; ואם היה חסר, מתר אלא אם כן שכשכו.

ה. גוי שנגע ביין, ולא נתפנו לזה - הרי היין מתר בהנה בלבד. ביצד? כגון שנפל על נוד של יין, או שהושיט ידו לחכית על מנת שהיא שמן ונמצאת יין.

ו. בא היין מכחו של גוי בלא כונה - הואיל ולא נגע ביין, הרי זה מתר בשתייה. ביצד? כגון שהגביה כלי של יין ויצק לכלי אחר, והוא מדמה שהוא שכר או שמן - הרי זה מתר.

ז. נכנס הגוי לבית או לחנות לבקש יין, ופשט ידו כשהוא מחפש, ונגע ביין - אסור; שהרי ליין נתפנו, ואין זה נוגע בלא כונה.

ח. חכית שנסדקה לארפה, וקדם הגוי ונחקה [הידק באצבעותיו] כדי שלא יתפרדו התרשים - הרי זה מתר בהנה; אבל אם נסדקה לרחבה, ותפס בסדק העליון כדי שלא יפל - הרי זה מתר בשתייה, שהרי אין היין על כחו של גוי.

ט. גוי שנפל לבור של יין והעלוהו משם מת, או שמדד הבור שיש בו היין בקנה, או שהתז את הזכוכית והצרעה

לכנס בֶּהֶן הֵינָן - הָרִי אֵלּוּ מִתְרִין בְּהִנְיָה. חֲבִית שִׁפְתָחוּהָ גִנְבִים - אִם רַב גִּנְבֵי הָעִיר יִשְׂרָאֵל, הֵינָן מִתָּר בִּשְׁתִּיָּה.

הַלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת פָּרֶק יג

א. הַלּוֹקֵחַ בֵּית אוֹ שֹׁשְׁכֵר בֵּית בִּתְּחוּרָו שֶׁל גּוֹי, וּמִלֵּאָהוּ יֵינן - אִם הָיָה הַיִּשְׂרָאֵלִי דֹר בְּאוֹתָהּ חֲצֵר, אָף עַל פִּי שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחַ, הֵינָן מִתָּר; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִפְּתַח תְּמִיד וְאוֹמֵר: 'עֲתָה יִכְנס לְבֵיתוֹ פְּתוּחַ וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ'. וְאִם הָיָה דֹר בְּחֲצֵר אַחֲרָת - לֹא יֵצֵא עַד שִׁיסְגֹר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה הַמִּפְתָּח וְהַחֲתוּם בִּידוֹ; וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא יִנְיָף הָגוֹי וְיִפְתַּח הַבַּיִת.

ב. יֵצֵא וְלֹא סִגֵּר הַפְּתַח, אוֹ שִׁסְגֹר וְהִנִּיחַ הַמִּפְתָּח בִּיד הָגוֹי - הָרִי הֵינָן אֲסוּר בִּשְׁתִּיָּה, שְׂמָא נִכְנס הָגוֹי וְנִסְף; שֶׁהָרִי אֵין הַיִּשְׂרָאֵלִי שֵׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: 'אֲחֹזֵ לִי מִפְתָּח זֶה עַד שֶׁאֲבֹא' - הֵינָן מִתָּר, שֶׁלֹּא מִסֵּר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת אֲלֵא שְׁמִירַת הַמִּפְתָּח.

ג. נָכְרִי שֹׁשְׁכֵר לְיִשְׂרָאֵל לְדֶרֶךְ לוֹ יֵינּוּ בְּטָהֳרָה, כְּדִי שִׁיְהִיָּה מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקְחָהוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הֵינָן בְּבֵיתוֹ שֶׁל גּוֹי - אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל זֶה שֹׁשְׁכֹמֵר הֵינָן דֹּר בְּאוֹתָהּ חֲצֵר - הֵינָן מִתָּר, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִפְתַּח פְּתוּחַ וְהִשְׁוִימֹר נִכְנס וְיִוצֵא. וְאִם הָיָה הַשְׁוִימֹר דֹּר בְּחֲצֵר אַחֲרָת - הֵינָן אֲסוּר, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִפְתַּח וְהַחֲתוּם בִּיד יִשְׂרָאֵל; שֶׁכֵּינן שֶׁהֵינָן שֶׁל גּוֹי וּבִכְשׁוּתוֹ, אֵינוּ מִפְּתַח לְיִנְיָף וְלִהְיוֹת בְּבֵית, וְיֹאמַר: 'וְיִהִי מָה, אִם יִדְעוּ בִּי לֹא יִקְחוּ מִמֶּנִּי'.

ד. אֶפְלוּ כָּתַב הָגוֹי לְיִשְׂרָאֵל שְׁנִתְקַבַּל מִמֶּנּוּ הַמְעוֹת לְמִכּוֹר לוֹ בֶּהֶן יֵינן - הוֹאִיל וְאֵין הַיִּשְׂרָאֵלִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִרְשׁוֹת הָגוֹי עַד שִׁיתֵּן לוֹ הַמְעוֹת, הָרִי הוּא שֶׁל גּוֹי וְאֲסוּר, אֲלֵא אִם הָיָה הַשְׁוִימֹר דֹּר שֵׁם בְּחֲצֵר. וְאֵין הַשְׁוִימֹר צָרִיךְ לְהִיטֵר יוֹשֵׁב וּמִשְׁמֵר תְּמִיד, אֲלֵא נִכְנס וְיִוצֵא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, בֵּין בְּרִשׁוֹת בַּעַל הֵינָן, בֵּין בְּרִשׁוֹת גּוֹי אַחֵר.

ה. הָיָה יֵינן זֶה הַטְּהוֹר שֶׁל גּוֹי מִנְּחַ בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, אוֹ בְּבֵית הַפְּתוּחַ לְרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשׁוֹבִים - מִתָּר, שֶׁצָּדִין לֹא נִכְנס בְּרִשׁוֹת הָגוֹי.

ו. וְאִשְׁפָּה, וְחִלּוֹן, וְדִקְל אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בוֹ פְּרוֹת - הָרִי אֵלּוּ בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים; וְחֲבִית יֵינן שֵׁם וְגוֹי הַנִּמְצָא שֵׁם, אֵינוּ אוֹסְרָהּ. וּבֵית הַפְּתוּחַ לְשֵׁם, הָרִי הוּא כְּפִתּוּחַ לְרִשׁוֹת הָרִבִּים.

ז. חֲצֵר הַחֲלוּקָה בְּפִסְפִּס [מַחֲצִיזָה חֲלוּקִית] וְגוֹי בָּצַד זֶה וְיִשְׂרָאֵל בָּצַד אַחֵר, וְכֵן שְׁנֵי גִבִּין שֶׁהָיָה גִבּוֹ יִשְׂרָאֵל לְמַעַלָּה וְגִבּוֹ הָגוֹי לְמַטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה זֶה בָּצַד זֶה וְיִשׁ בִּנְיָיִהוּ פִּסְפִּס - אָף עַל פִּי שֶׁיֵּד הָגוֹי מַגְעָת לְחֻלְקָ יִשְׂרָאֵל - אֵינוּ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם יֵינן נִסְף, וְלֹא מִשּׁוֹם טְהוֹרֹת.

ח. מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהִפְקִיד יֵינּוּ בְּכָלִי סְתוּם בִּיד גּוֹיִים - וְהוּא שִׁיְהִיָּה לוֹ בוֹ שְׁנֵי סִימָנִין; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'חֹתֶם בְּתוֹךְ חֹתֶם'. בִּיצֵד? סֶתֶם הַחֲבִית בְּכָלִי שֶׁאֵינוּ מִהֲדֵק בְּדֶרֶךְ שְׁפוֹתֶמֶן כָּל אֶדָם, וְטַח בְּטִיט - הָרִי זֶה חֹתֶם אַחֵר; הָיָה כָּלִי מִהֲדֵק, וְטַח עָלָיו מִלְּמַעַלָּה - הָרִי זֶה חֹתֶם בְּתוֹךְ חֹתֶם. וְכֵן אִם צָר פִּי הַנּוֹד, הָרִי זֶה חֹתֶם אַחֵר; הִפֵּךְ קֶצֶה

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם הָגוֹי, וְהִנִּיחַ יֵינן פְּתוּחַ עַל הַשִּׁלְחָן וְיֵינן פְּתוּחַ עַל הַדּוּלְפָקִי [מַעֲמֵד לְהַנְחִית יָיִן], וְיֵצֵא - שֶׁעַל הַשִּׁלְחָן אֲסוּר, וְשֶׁעַל הַדּוּלְפָקִי מִתָּר; וְאִם אָמַר לוֹ: 'מִזֶּג וְשִׁתָּה' - כָּל הֵינן הַפְּתוּחַ שֶׁבְּבֵית אֲסוּר.

יט. הָיָה שׁוֹתֶה עִם הַנִּכְרִי, וְשִׁמְעַ קוֹל תְּפִלָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיֵצֵא - אָף הֵינן הַפְּתוּחַ, מִתָּר; שֶׁהַנִּכְרִי אוֹמֵר: 'עֲתָה יִזְכֹּר הֵינן וְיָבֹא בְּמַהֲרָה וְיִמְצָא אוֹתִי נֹגֵעַ בְּיֵינוּ'; וְלִפִּי זֶה אֵינוּ זֶה מִמְּקוֹמוֹ, וְאֵין נִגָּסֵר אֲלֵא מִה שֶׁלִּפְנֵינוּ בְּלִבְד.

כ. נָכְרִי וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה דֶרֶךְ בְּחֲצֵר אַחֵת, וְיֵצֵאוּ שְׁנֵיהֶן בְּבִהָלָה לְרִאוֹת חֲתָן אוֹ הַסֵּפֶד, וְחֹזֵר הָגוֹי וְסִגֵּר הַפְּתַח, וְאַחֵר כָּף כָּא יִשְׂרָאֵל - הָרִי הֵינן הַפְּתוּחַ שֶׁבְּבֵית הַיִּשְׂרָאֵלִי בְּהִתְרוֹ; שֶׁלֹּא סִגֵּר הָגוֹי אֲלֵא עַל דַּעַת שֶׁכָּבֵר נִכְנס הַיִּשְׂרָאֵלִי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִשְׂאֵר אֶדָם בְּחוּץ, וְכַמְדָּמָה לוֹ שֶׁהוּא קָדְמוֹ.

כא. יֵינן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל גּוֹי בְּבֵית אַחֵד, וְהָיָה חֲבִית פְּתוּחוֹת, וְנִכְנס הָגוֹי לְבֵית, וְנִעַל הַדֶּלֶת בְּעֵדוֹ - נִגָּסֵר כָּל הֵינן. וְאִם יֵשׁ חִלּוֹן בְּדִלְתָה, שֶׁמִּסְתַּכֵּל מִמֶּנּוּ הַעוֹמֵד אַחֲרֵי הַפְּתַח וְרוֹאֶה כְּנִגְדּוֹ - כָּל הַחֲבִיתוֹת שֶׁכָּנִגְדַּ הַחִלּוֹן מִתְרוֹת, וְשִׁמְן הַצָּדִין אֲסוּרִין; שֶׁהָרִי מִפְּתַח מִן הַרְוָאָה אוֹתוֹ.

כב. וְכֵן אִם שָׂאג אֲרִי וְכִיּוּצָא בוֹ, וּבִרְחַ הָגוֹי וְנִחְבָּא בֵּין הַחֲבִיתוֹת הַפְּתוּחוֹת - הֵינן מִתָּר; שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'שְׂמָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר נִחְבָּא כָּאן, וְהוּא רוֹאֶה אוֹתִי כְּשֶׁאֲגָע'.

כג. אוֹצֵר שֶׁל יֵינן שֶׁהָיָה חֲבִיתוֹתֵי פְּתוּחוֹת, וְיֵשׁ לְגוֹי חֲבִיתוֹת אַחֲרוֹת בְּאוֹתוֹ הַפּוֹנֵדֵק [מַחֲסוּן מַשׁוּתָּף], וְנִמְצָא הָגוֹי עוֹמֵד בֵּין חֲבִיתוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּתוּחוֹת - אִם נִכְהַל כְּשֶׁנִּמְצָא וְנִתְפַּס עָלָיו כְּגִנְבָה, הָרִי הֵינן מִתָּר בִּשְׁתִּיָּה; שֶׁמִּפְּתַחוֹ וְיִרְאָתוֹ, אֵין לוֹ פְּנָאִי לְנִסְף. וְאִם לֹא נִתְפַּס כְּגִנְבָה אֲלֵא הָרִי הוּא בּוֹטֵחַ שֵׁם, הֵינן אֲסוּר. וְתִינּוּק הַנִּמְצָא בֵּין הַחֲבִיתוֹת - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף, כָּל הֵינן מִתָּר.

כד. גְּדוּד שֶׁנִּכְנס לְמִדִּינָה דֶּרֶךְ שְׁלוֹם - כָּל הַחֲבִיתוֹת הַפְּתוּחוֹת שֶׁבְּחִנְיָת, אֲסוּרוֹת; וּסְתוּמוֹת, מִתְרוֹת. וּבִשְׁעַת מִלְחָמָה - אִם פָּשַׁט הַגְּדוּד בְּמִדִּינָה וְעֵבֶר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מִתְרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן פְּנָאִי לְנִסְף.

כה. גּוֹי שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בָּצַד הַבּוֹר שֶׁל יֵינן - אִם יֵשׁ לוֹ מְלוּהָ עַל אוֹתוֹ הֵינן, הָרִי זֶה אֲסוּר; מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ גֵּס בוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמִנִּסְף. וְאִם אֵין לוֹ עָלָיו מְלוּהָ, הֵינן מִתָּר בִּשְׁתִּיָּה.

כו. זִזְנָה גּוֹיָה בְּמִסְבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הֵינן מִתָּר, שֶׁאֵין מִתָּר עָלֶיהָ וְלֹא תִגַּע; אֲבָל זִזְנָה יִשְׂרָאֵלִית בְּמִסְבָּת גּוֹיִים - יֵינָה שֶׁלִּפְנֵיהָ כְּבִלְיָה אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֹגֵעִין בוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַתָּהּ.

כז. גּוֹי הַנִּמְצָא בְּבֵית הַגֵּת - אִם יֵשׁ שֵׁם לְחִלּוּחִית יֵינן כְּדִי לְכַלֵּל [לְהַרְטִיב] הַכֶּף, עַד שֶׁתְּכַלֵּל הַכֶּף [שֶׁהַכֶּף מְסוּגֶלֶת לְהַרְטִיב] לְכֶף שְׁנִיָּה - צָרִיךְ לְהִדִּית כָּל בֵּית הַגֵּת, וְיִנְגַּב; וְאִם לֹא - מִדִּית הַגֵּת בְּלִבְד, וְזוֹ הִרְחָקָה יִתְרָה.

כח. חֲבִית שֶׁצָּפָה בְּנֶהֱר - אִם נִמְצָאת כְּנִגְדַּ עִיר שְׂרָפָה יִשְׂרָאֵל, מִתְרָת בְּהִנְיָה; כְּנִגְדַּ עִיר שְׂרָפָה גּוֹיִים, אֲסוּרָהּ.

כט. מְקוֹם שֶׁהָיָה רַב מוֹכְרֵי הֵינן בוֹ יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצָאוּ בוֹ כָּלִים גְּדוּלִים מְלֵאִים יֵינן, וְהֵן כָּלִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמוֹכְרִין לְבָדֵם

ש'ל שְׂכָר בְּמֵאָה פְּרוּטוֹת, וְנִמְצְאוּ אַחַת מֵהֶן זֵין - שְׂכָרוֹ כָּלוּ אָסוּר.

יט. אָמַר לוֹ: 'הֶעֱבַר לִי חֲבִית בַּפְּרוּטָה חֲבִית בַּפְּרוּטָה', וְהֶעֱבִיר, וְנִמְצָא בֵּינֵיהֶן חֲבִית שֶׁל זֵין - שְׂכָר חֲבִית שֶׁל זֵין אָסוּר, וְשָׂאָר שְׂכָרוֹ מֵתֵר.

כ. אָמַנִי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלַח לָהֶן גּוֹי חֲבִית שֶׁל זֵין בְּשִׁכְרָן, מֵתֵר שְׂאִימָרוֹ לוֹ: 'תֵּן לָנוּ אֶת דְּמִיתָהּ; וְאִם מִשְׁנֻכָּנְסָה לְרִשּׁוֹתָן, אָסוּר.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה נוֹשֶׂה בְּגוֹי מִנָּה - הִלָּף הַגּוֹי וּמָכַר עֲבוּדָה וְזֶה שֶׁלּוֹ זֵין וְזֵין נִסָּף, וְהִבִּיא לוֹ דְּמִיתָהּ - הָרִי זֶה מֵתֵר. וְאִם אָמַר לוֹ קֹדֶם שִׁימְכֹר: 'הִמָּתֵן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוּדָה וְזֶה אוֹ זֵין שְׁלִי וְאִבִּיא לָךְ' - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא סָתֵם זֵינוֹ וּמָכַר וְהִבִּיא לוֹ, הָרִי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהִישָׁרְאֵלִי רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדִי שִׁיפְרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ.

כב. וְכֵן גַּר וְגוֹי שֶׁהָיוּ שִׁתְּפִין, וּבָאוּ לְחֻלָּק - אֵין הָגֵר יָכוֹל לומר לְגוֹי: 'טַל אֶתָּה עֲבוּדָה וְזֶה וְאִנִּי מְעוֹת, אֶתָּה זֵין וְאִנִּי פְּרוּת'; שֶׁהָרִי רוּצָה בְּקִיּוּמָן, כְּדִי שִׁיטַל כְּנָגְדָן. אֲבָל גַּר וְגוֹי שֶׁיִּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן גּוֹי - יָכוֹל הָגֵר לומר לוֹ: 'טַל אֶתָּה עֲבוּדָה וְזֶה וְאִנִּי מְעוֹת, אֶתָּה זֵין וְאִנִּי פְּרוּת'; קַל הוּא שֶׁהִקְלוּ בִּירִשְׁתִּי הָגֵר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְזוֹר לְסוּרוֹ. וְאִם מִשְׁבָּאוֹ לְרִשּׁוֹת הָגֵר, אָסוּר.

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר זֵינוֹ לְגוֹי - פָּסַק [קִבַּע מַחֲרִי] עַד שֶׁלֹּא מָדַד לוֹ, דְּמִיו מֵתֵרִין; שֶׁמִּשְׁפָּסַק סְמָכָה דְּעֵתוֹ, וּמִשְׁמָשֵׁף קָנָה, וְזֵין נִסָּף אֵינוֹ נֶעֱשֶׂה עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ - נִמְצָא בִּשְׁעַת מַכִּיָּה הִיָּה מֵתֵר. מָדַד לוֹ עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הִדְמִים, דְּמִיו אָסוּרִין; שֶׁהָרִי לֹא סְמָכָה דְּעֵתוֹ אָף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁשֵׁף, וְנִמְצָא כְּשֶׁנֶּגַע עֲדִין לֹא סְמָכָה דְּעֵתוֹ לָקַח, וְנִאָּסַר הֵינן בְּנִגְיַעְתּוֹ, וְהָרִי זֶה כְּמוֹכֵר סָתֵם זֵינָם.

כד. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁמְדֵּי הַיִּשְׂרָאֵלִי לְכָלִּי; אֲבָל אִם מָדַד לְכָלִּי הַגּוֹי, אוֹ לְכָלִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁכִּיד הַגּוֹי - צָרִיף לָקַח אֶת הַדְּמִים וְאַחֲרָיָהּ יִמְדַּד. וְאִם מָדַד וְלֹא לָקַח דְּמִים - אָף עַל פִּי שֶׁפָּסַק, דְּמִיו אָסוּרִין; שֶׁמִּשְׁיַגִּיעַ לְכָלִּי, נִאָּסַר כְּסָתֵם זֵינָם.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֻנְנִי גּוֹי, וְאָמַר לְפוֹעֵל הַגּוֹי: 'לָךְ וְשִׁתָּה וְאָכַל מִן הַחֻנְנִי, וְאִנִּי מִחֻשָּׁב לּוֹ' - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁתָּה זֵין; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ זֵין נִסָּף, וְהִשְׁקָהוּ. וּכְנָגְדָה זֶה בְּשִׁבְעִית אָסוּר, כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֻנְנִי יִשְׂרָאֵל עִם הָאָרֶץ, וְאָמַר לְפוֹעֵל הַיִּשְׂרָאֵלִי: 'לָךְ וְאָכַל וְאִנִּי מִחֻשָּׁב לּוֹ'; וְאִם אֲבָל הַפּוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה, אָסוּר.

כו. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: 'אֲכָלוּ וְשִׁתּוּ בְּדִינָר זֶה', אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'אֲכָלוּ וְשִׁתּוּ עָלֵי מִן הַחֻנְנִי וְאִנִּי פוֹרֵעַ' - אָף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד, הוּאִיל וְלֹא נִתְּחַד שֶׁעֲבָדוֹ, הָרִי זֶה מֵתֵר; וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם זֵין נִסָּף, וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית, וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה.

כז. מִלָּךְ שֶׁהִיָּה מִחֻלָּק זֵינוֹ לָעַם, וְלֹקַח מֵהֶן דְּמִיו כְּפִי מֵה שִׁינְצָה - אֵל יֹאמַר אָדָם לְגוֹי: 'הֵא לָךְ מֵאֵתִים זֵינוֹ,

פִּי הַנּוֹד לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו, הָרִי זֶה חוֹתֵם בְּתוֹף חוֹתֵם. וְכֵן כָּל שְׁנוֹי שֶׁמִּשְׁנָה מִדְּכָרִים שֶׁהֵן דָּרָף כָּל אָדָם, הָרִי הֵן כְּחוֹתֵם אֶחָד; וְהִשְׁתִּיחָה אוֹ הִקְשִׁיחָה, הָרִי זֶה חוֹתֵם שְׁנִי.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד גּוֹי בְּחוֹתֵם אֶחָד - הָרִי זֶה אָסוּר בְּשִׁתִּיָּה, וּמֵתֵר בְּהִנָּה; וְהוּא שִׁיחַד לוֹ קָרָן וְזוּיָה.

י. זֵין מְבָשֵׁל, וְהַשְׂכָּר, אוֹ זֵין שֶׁעָרְבוּ עִם דְּכָרִים אַחֲרִים כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֲמֶץ, וְהַגְּבִינָה, וְהַחֲלָב, וְכָל שֶׁאָסוּרוֹ מִדְּכָרִי סוּפְרִים, שֶׁהִפְקִידוֹ בְּיַד גּוֹי - אֵינוֹ צָרִיף שְׁנֵי חוֹתֵמוֹת, אֲלֹא חוֹתֵם אֶחָד בְּלִבָּד דִּי; אֲבָל הֵינן וְהַבְּשֶׂר וְהַתִּיכָת דָּג שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן, שֶׁהִפְקִידֵן בְּיַד גּוֹיִים - צָרִיכִין שְׁנֵי חוֹתֵמוֹת.

יא. יִרְאָה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֶמְרָנוּ בְּעֵנֵן זֵין שְׁלָנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בְּשִׁתִּיָּה וּמֵתֵר בְּהִנָּה, מִפְּנֵי צַד נִגְיָעָה שֶׁנֶּגַע בּוֹ הַגּוֹי - בְּשִׁתִּיָּה הַגּוֹי עוֹבֵד עֲבוּדָה וְזֶה; אֲבָל אִם הִיָּה אָסוּרוֹ בְּגִלּוֹל גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה וְזֶה, כְּגוֹן שֶׁמִּצְעָלִי שֶׁנֶּגַע בְּזֵין שְׁלָנוּ שֶׁלֹּא כְּכֻנָּה, אוֹ שֶׁטָּפַח עַל פִּי הַחֲבִית - הָרִי זֶה מֵתֵר בְּשִׁתִּיָּה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

יב. אֲבָל הַמִּפְקִיד זֵין בְּיַד גַּר תּוֹשֵׁב, אוֹ שֶׁשָּׁלְחוֹ עִמּוֹ וְהַפְלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פְּתוּחַ בְּחֹצֵר גַּר תּוֹשֵׁב - הָרִי זֶה אָסוּר בְּשִׁתִּיָּה; שֶׁכָּל חֲשֵׁשׁ שֶׁל חֲלוּף וְזוּיָה, יִרְאָה לִי שֶׁכָּל הַגּוֹיִים שְׁוִין בּוֹ - הוּאִיל וְנֶעֱשֶׂה הֵינן בְּרִשּׁוֹתָן, נִאָּסַר בְּשִׁתִּיָּה עַל כָּל פְּנִים.

יג. יֵשׁ דְּכָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן אָסוּר נִסוּף כָּלָל, וְאָסוּר אוֹתָן חֲכָמִים כְּדִי לְהַרְחִיק מִן הַנִּסּוּף; וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יִמְזַג הַגּוֹי הַמֵּים לְתוֹף הֵינן שֶׁכִּיד הַיִּשְׂרָאֵלִי, שֶׁמָּא יָבוֹא לְצַק הֵינן לְתוֹף הַמֵּים; וְלֹא יוֹלִיף הַגּוֹי עֲנָבִים לְגַת, שֶׁמָּא יָבוֹא לְדָרָף אוֹ לָגַע; וְלֹא יִסַּע לַיִּשְׂרָאֵלִי בִּשְׁעָה שֶׁמִּרִּיק הֵינן מְכִלִּי לְכָלִּי, שֶׁמָּא יִנִּיחַ הַכִּלִּי בְּיַד הַגּוֹי וְנִמְצָא הֵינן בָּא מִכְחוֹ. וְאִם יִסַּע עִמּוֹ, אוֹ מִזַּג הֵינן, אוֹ הִבִּיא עֲנָבִים - מֵתֵר.

יד. וְכֵן מֵתֵר שִׁירִית הַגּוֹי בְּחֲבִית שֶׁל זֵין שְׁלָנוּ; וּמֵתֵר לַיִּשְׂרָאֵל לְהָרִית בְּחֲבִית שֶׁל זֵין נִסָּף, וְאֵין בְּזֶה שֵׁם אָסוּר - שֶׁאֵין הָרִית כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

טו. כָּכָר בְּאֶרְנוֹ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בְּהִנָּה, אִם עֹבֵר וּמָכָרוֹ דְּמִיו מֵתֵרִין - חוּץ מִעֲבוּדָה וְזֶה, וּמִשְׁמָשִׁיָּה, וְחִקְרָכָת שְׁלָה, וְזֵין שֶׁנִּתְּנָסַף לָהּ; וְהַחֲמִירוֹ חֲכָמִים בְּסָתֵם זֵינָם, לְהִיּוֹת דְּמִיו אָסוּרִין כְּדָמִי זֵין שֶׁנִּתְּנָסַף לְעֲבוּדָה וְזֶה. לְפִיכָף, גּוֹי שֶׁשָּׂכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּזֵין, שְׂכָרוֹ אָסוּר.

טז. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהִבִּיא עָלָיו זֵין, אוֹ שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהִבִּיא בָּהּ זֵין - שְׂכָרָן אָסוּר; אִם מְעוֹת נִתְּנוּ לוֹ, יוֹלִיכֵן לִים הַפֶּלֶח; וְאִם נִתְּנוּ לוֹ בְּשִׁכְרוֹ כִּסּוֹת אוֹ פְּלִים אוֹ פְּרוֹת, הָרִי זֶה יִשְׁרָף אוֹתָן וְיִקְבֹּר הָאָפֶר כְּדִי שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת בּוֹ. **יז.** שְׂכָר לְגוֹי חֲמוֹר לְרִכָּב עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לְגִין שֶׁל זֵין - שְׂכָרוֹ מֵתֵר; שְׂכָרוֹ לְשֹׁבֵר כְּדִי זֵין נִסָּף - שְׂכָרוֹ מֵתֵר וְתוֹבֵא עָלָיו בְּרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּמַּעֲט בְּתַפְלָה.

יח. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: 'הֶעֱבַר לִי מֵאָה חֲבִיתוֹת

או קרפן, כמו שאכל פזית בבת אחת. ואם שהה יתר מזה מתחלה ועד סוף - אף על פי שלא שהה ביניהן, אלא אכל כחדל אחר כחדל - הואיל ולא השלים פזית אלא ביתר מכדי אכילת פרס, אינן מצטרפין ופטור.

ט. וכן השוטה רביעית של סתם יינם מעט מעט, או שהמחה את החמץ בפסח או את החלב וגמאו מעט מעט, או ששהה מן הדם מעט מעט - אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתית רביעית, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין.

י. כל האכלין האסורין, אינו חייב עליהן עד שיאכל אותן דרך הנאה; חוץ מבשר בחלב וכלאי הפרס, לפי שלא נאמר בהן אכילה, אלא הוציא אסור אכילתו בלשון אחרת - בלשון בשול ובלשון הקדש, לאסור אותן ואפלו שלא דרך הנאה.

יא. ביצד? הרי שהמחה את החלב וגמאו כשהוא חם עד שנכנה גרונו ממנו, או שאכל חלב חי, או שערב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסוף או לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרים, או שאכל אכל האסור אחר שהסריח והבאיש ויטל מאכל אדם - הרי זה פטור; ואם ערב דבר מר בתוך קדרה של בשר בחלב או ביין כלאי הפרס ואכלו - חייב.

יב. האוכל מאכל ממאכלות האסורות דרך שחוק או כמתעסק - אף על פי שלא נתפנו לגוף האכילה - הואיל ונהנה, חייב כמי שמתפנו לעצמה של אכילה; ונהנה הפאה לו לאדם בעל פרחו באסור מכל האסורין - אם נתפנו, אסור; ואם לא נתפנו, מתר.

יג. האוכל מאכל אסור לתאבון, או מפני הרעב - חייב; ואם היה תועה במדבר ואין לו מה יאכל אלא דבר אסור - הרי זה מתר, מפני סכנת נפשות.

יד. עברה שהריחה מאכל אסור, כגון בשר קדש או בשר חזיר - מאכילין אותה מן המרק. אם נתישבה דעתה, מוטב; ואם לאו, מאכילין אותה פחות פחות מפשעור. ואם לא נתישבה דעתה, מאכילין אותה עד שתתישב דעתה.

טו. וכן הכריא שהריח דבר שיש בו חמץ וכיוצא בו מדברים שמערערין את הנפש, דינו כעברה.

טז. מי שאחזו בלמוס [רעב חזק] - מאכילין אותו דברים האסורין מיד, עד שיאורו עיניו; ואין מחזירין על דבר המתר, אלא ממחרת בנמצא. ומאכילין אותו הקל הקל תחלה; אם האירו עיניו, דיו; ואם לאו, מאכילין אותו הקמור.

יז. ביצד? היו לפנינו טבל ונבלה - מאכילין אותו נבלה תחלה, שהטבל במיתה; ונבלה וספיחי שביעית - מאכילין אותו ספיחי שביעית, שאסורן מדברי סופרים, כמו שיתבאר בהלכות שמיטה ויובל; טבל ושביעית - מאכילין אותו שביעית; טבל ותרומה - אם אי אפשר לתקן הטבל, מאכילין אותו טבל שאינו קדוש בתרומה. וכן כל פיוצא בזה.

והכנס תחתיו באוצר המלך, כדי שישח הגוי היין שכתבו בשם ישראל, ויתן הגוי הדמים למלך; אבל אומר לו: 'הא לך מאתים זוז, ומלטני מן האוצר'.

כח. גוי שנגע ביינו של ישראל לאנסו, מתר למכר אותו יין לאותו הגוי שאסרו לבדו; שפינו שנתפנו זה הגוי להזיקו ולאסור יינו - הרי זה כמו ששברו או שרפו, שחייב לשלם; ונמצאו הדמים שלוקח ממנו דמי ההזק, לא דמי המכירה.

יום שישי

הלכות מאכלות אסורות פרק יד

א. כל אסורי מאכלות שבתורה - שעורן בכזית בינוני, בין למלקות בין לברת בין למיתה בידי שמים; וכבר בארנו, שכל המחייב פרת או מיתה בידי שמים על מאכל, לוקה.

ב. ושעור זה עם כל השעורין, תלכה למשה מסיני הן. ואסור מן התורה לאכל כל שהוא מדבר האסור, אבל אינו לוקה אלא על פזית; ואם אכל כל שהוא פחות מפשעור, מפין אותו מפת מרדות.

ג. פזית שאמרנו, חוץ משל בין השנים; אבל מה שלבין החניכים מצטרף למה שבלע, שהרי נהנה גרונו בכזית. אפלו אכל פחצי זית והקיא, וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא - חייב; שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האסור.

ד. פזית חלב או נבלה או פגול ונותר וכיוצא בהן, שהניחו בחמה ונתמעט - האוכלו פטור; חזר והניחו בגשמים ונתפח, חייבין עליו פרת או מלקות. היה פחות מפזית בתחלה, ונתפח ועמד על פזית - אסור, ואין לוקין עליו.

ה. כבר בארנו, שכל אסורין שבתורה אין מצטרפין זה עם זה לכזית - חוץ מבשר נבלה עם בשר טרפה, ואסורי נזיר שיתבארו במקומן. חמשה מיני תבואה, וקמחין שלהן, והבצקות שלהן - הכל מצטרפין לכזית, בין לאסור חמץ בפסח, בין לאסור חדש מלפני העמר, בין לאסור מעשר שני ותרומות.

ו. יראה לי, שכל החייב בתרומה ומעשרות - מצטרף לכזית בטבל, מפני שהוא שם אחד; הא למה זה דומה? לנבלת השור ונבלת הששה ונבלת הצבי, שהן מצטרפין לכזית כמו שבארנו.

ז. האוכל אכילה גדולה מדבר אסור - אין מחייבין אותו מלקות או פרת על כל פזית וכזית, אלא חייב אחד לכל האכילה; ואם היו העדים מתירין בו בשעת אכילה על כל פזית וכזית, חייב על כל התראה והתראה, ואף על פי שהיא אכילה אחת ולא הפסיק.

ח. האוכל בשעורה או כחדל מאחד ממאכלות האסורין, ושהה מעט וחזר ואכל כחדל, וכן עד שהשלים פזית, בין בשוגג בין במזיד - אם שהה מתחלה ועד סוף כדי אכילת שלש ביצים - יצטרף הכל, והרי הוא חייב פרת או מלקות

במאתים; חוץ ממין נסך, מפני חמרת עבודה זרה, וחוצץ מטביל, שהרי אפשר לתקנו; ומפני זה, אוסרין במינן בכל שעה, ושללא במינן, בנותן טעם כשאר האסורין.

ז. כיצד? טפת יין נסך שנפל עליה כמה חביות של יין - הכל אסור, כמו שיתבאר; וכן כוס של יין טבל שנתערב בחביות - הכל טבל, עד שיפריש תרומה ומעשרות הראויין לתערבת כמו שיתבאר במקומו.

ח. פרות שביעית - אף על פי שאם נתערבו במינן בכל שהוא, ושללא במינן בנותן טעם - אינן בכלל אסורי תורה; שאין אותה התערבת אסורה, אלא חייב לאכלל כל התערבת בקדשת שביעית, כמו שיתבאר במקומו.

ט. חמץ בפסח - אף על פי שהוא מאסורי תורה, אינו בכללות אלו; לפי שאין התערבת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערבת מתרת, כמו שבארנו. לפיכך אוסר בכל שהוא, בין במינו בין שלא במינו.

י. והוא הדין לתבואה חדשה שנתערבה בישינה מלפני העמר - אוסרת בכל שהוא, שהרי יש לה מתירין, שלאחר העמר יתר הכל. וכן כל דבר שיש לו מתירין, ואפלו היה אסור מדבריהם, כגון אסור מקצה ונולד ביום טוב - לא נתנו בו חכמים שעור, אלא אפלו אחד בכמה אלפים אינו בטל; שהרי יש דרך שיסיר בה, כגון הקדש ומעשר שני וכיוצא בהן.

יא. אכל הערלה, וכלאי הכרם, וחלב, ודם, וכיוצא בהן, וכן תרומות - נתנו חכמים בהן שעור, שאין בהן דרך התיר לכל אדם.

יב. יראה לי, שאפלו דבר שיש לו מתירין, אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם - מתר; לא יהיה זה שיש לו מתירין חמור מטביל, שהרי אפשר לתקנו; ואף על פי כן שלא במינו בנותן טעם, כמו שבארנו. ואל תתמה על חמץ בפסח, שהתורה אסרה "כל מחמצת", לפיכך התמירו בו, כמו שבארנו.

יג. ואלו הן השעורין שנתנו חכמים: התרומה, ותרומת מעשר, והחלה, והכפורים - עולין [בטלים] באחד ומאה; וצריך להרים, ומצטרפין זה עם זה. וכן פרוסה של לחם הפנים לתוך פרוסות של חלין, עולין באחד ומאה. כיצד? סאה קמח מאחד מאלו, או סאה מכלן, שנפלה למאה סאה קמח של חלין, ונתערב הכל - מרים מן הכל סאה אחת כנגד סאה שנפלה, והשאר מתר לכל אדם; נפלה לפחות ממאה, נעשה הכל מדמע.

יד. הערלה וכלאי הכרם - עולין באחד ומאתים, ומצטרפין זה עם זה; ואינו צריך להרים. כיצד? רביעית של יין ערלה או כלאי הכרם, או שהיתה הרביעית מצטרפת משניהן, שנפלה לתוך מאתים רביעיות של יין - הכל מתר, ואינו צריך להרים כלום; נפלה לפחות ממאתים, הכל אסור בהנאה.

טו. ולמה צריך להרים התרומה, ולא ירים ערלה וכלאי הכרם? שהתרומה, קמון כהנים; לפיכך, כל תרומה שאין

יח. כבר בארנו, שאין אסור חל על אסור, אלא אם היה שני האסורין באין כאחת, או שהיה אסור מוסף, או אסור כולל; לפיכך יש אוכל פזית אחד ולוקה עליו חמש מלקיות - והוא, שהתרו בו בחמשה אסורין שנתקבצו בו. כיצד? כגון טמא שאכל פזית חלב שנותר מן המקדשין, ביום הכפורים - לוקה משום אוכל חלב, ומשום אוכל נותר, ומשום אוכל ביום הכפורים, ומשום טמא שאכל קדש, ומשום שנהנה מן הקדש ומעל.

יט. ולמה חל כאן אסור על אסור? שבהמה זו היה חלבה אסור באכילה ומתיר בהנאה. הקדישה - נאסר חלבה בהנאה, ומתוך שנוסף בו אסור הנאה, נוסף עליו אסור קדשים. ועדין היה חלב זה מתר לגבוה ואסור להדיוט; נעשה נותר - מתוך שנוסף בו אסור לגבוה, נאסר להדיוט. והאוכל הנה היה מתר בכשר בהמה ואסור בחלבה; נטמא - נאסר אף בכשרה, נוסף לו אסור על החלב. בא יום הכפורים - כלל כל האכלין, ומתוך שנאסר אף בחלין, נוסף אסורו בחלב זה. וכן כל כיוצא בזה.

הלכות מאכלות אסורות פרק טו

א. דבר אסור שנתערב בדבר מתר - מין בשאינו מינו, בנותן טעם; ומין במינו שאי אפשר לעמד על טעמו, יבטל ברב.

ב. כיצד? חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין, ונמות הכל - טועמין את הגריסין: אם לא נמצא בהן טעם חלב, הרי אלו מתרין; ואם נמצא בהן טעם חלב והיה בהן ממש, הרי אלו אסורין מן התורה; נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממש, הרי אלו אסורין מדברי סופרים.

ג. כיצד הוא ממש? כגון שהיה מן החלב פזית בכל שלש ביצים מן התערבת. אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים - הואיל ויש בהן פזית מן החלב, לוקה; שהרי טעם האסור וממשו. אבל פחות משלש ביצים - מכין אותו מפת מרדות מדבריהם. וכן אם לא היה בתערבת פזית בכל שלש ביצים - אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדרה, אינו לוקה אלא מפת מרדות. ד. נפל חלב כליות לחלב האליה ונמות הכל - אם היה חלב האליה פשנים בחלב הכליות, הרי הכל מתר מן התורה; אפלו חתיכת נבלה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה, הכל מתר מן התורה. אבל מדברי סופרים - הכל אסור, עד שיאבד דבר האסור מעצם מעוטו, ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת, כמו שיתבאר.

ה. ובכמה יתערב דבר האסור, ויאבד בעצם מעוטו? כשעור שנתנו חכמים: יש דבר ששעורו בששים, ויש ששעורו במאה, ויש ששעורו במאתים.

ו. נמצאת למד, שכל אסורין שבתורה - בין אסורי מלקות, בין אסורי כרת, בין אסורי הנאה, שנתערבו במאכל המת - מין בשאינו מינו, בנותן טעם; מין במינו שאי אפשר לעמד על הטעם, שעורו בששים או במאה או

ויראה לי, שבינן שהוא קנס, אין אוסרין תערכת זו אלא על זה העובר שבטל האסור, אבל לאחרים - הכל מתר.

כו. כיצד? הרי שנפלה סאה של ערלה לתוך מאה סאה, שהרי נאסר הכל - לא יביא מאה סאה אחת ויצרף, כדי שתעלה באחד ומאתים; ואם עבר ועשה כן, הכל מתר. אבל באסור של דבריהם - מבטלין האסור לכתחלה.

כז. כיצד? חלב שנפל לקדרה שיש בה בשר עוף, ונתן טעם בקדרה - מרבה עליו בשר עוף אחר, עד שייבטל הטעם. וכן כל כיוצא בזה.

כח. כבר בארנו, שאם נתן דבר האסור טעמו בדבר המתר, נאסר הכל. במה דברים אמורים? בשהשביחו. אבל אם פגם זה האסור למתן והפסיד טעמו, הרי זה מתר; והוא שיהיה פוגם מתחלה ועד סוף; אבל אם פגם בתחלה, וסופו להשביח, או להשביח בתחלה, אף על פי שסופו לפגם - הרי זה אסור.

כט. ומי יטעם את התערכת? אם היה המערב תרומות עם החלין, טועם אותן הכל. אם היה טעם התרומה נפרד - הכל מודמע (תערובת תרומה חולין). ובהלכות תרומות יתבאר דין המדמע.

ל. ואם היה בשר בחלב, או זין נסוף, וזין ערלה וכלאי הכרם שנפלו לדבש, או בשר שקצים ורמשים שנתבטלו עם הירק, וכיוצא בהן - טועם אותן הגוי, וסומכין על פיו. אם אמר: 'אין בו טעם', או שאמר: 'יש בו טעם, ומטעם רע הוא והרי פגמו' - הכל מתר; והוא שלא יהיה סופו להשביח, כמו שבארנו. ואם אין שם גוי לטעם - משערין אותו בשעורו, בששים או במאה או במאתים.

לא. עכבר שנפל לשכר או לחמץ - משערין אותו בששים; שאנו חוששין שמא טעמו בשכר ובחמץ משביח. אבל אם נפל לזין או לשמן או לדבש - מתר, ואפילו נתן טעם; מפני שטעמו פוגם - שכל אלו צריכין להיותן מבשמים, וזה מסריחן ומפסיד טעמן.

לב. גדי שצלה אותו בחלבו, אסור לאכל אפילו מקצה אוננו - שהחלב נבלע באבריו, והוא משביחו ונותן בו טעם. לפיכך, אם היה פחוש ולא היה בו חלב כליות, ולא חלב קרב אלא מעט כאחד מששים - קולף ואוכל, עד שמגיע לחלב. וכן גרף שצלאה בגיד הנשה שבה - קולף ואוכל עד שהוא מגיע לגיד, ומשליכו. וכן בהמה שצלאה שלמה ולא הסיר ממנה לא חוטין ולא קרומות האסורות - קולף ואוכל, וכיון שגיע לדבר אסור, חותכו ומשליכו; שאין בגידין בנותן טעם, כדי לשער בהן.

לג. אין צולין בשר שחוטת עם בשר נבלה או בהמה טמאה בתנור אחד, ואף על פי שאין נוגעין זה בזה; ואם צלאן - הרי זה מתר, ואפילו היתה האסורה שמנה הרבה והמתרת רזה, שהרי אין אוסר, ואין אוסר אלא עצמו של אסור.

לד. בשר נבלה מליח שנבלל עמו בשר שחוטת - הרי זה נאסר, מפני שתמצית הנבלה נבלעת בגוף בשר

הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הפליסין [תאנים גרועות] והחרובין ושעורין שבאדום - אינו צריך להרים.

טז. ולמה כפלו שעור ערלה וכלאי הכרם? מפני שהן אסורין בהנחה. ולמה סמכו על שעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדשת הכל, שנאמר: "את מקדשו ממנו"; אמרו חכמים: 'דבר שאתה מרים ממנו - אם חזר לתוכו, מקדשו'.

יז. שאר אסורין שבתורה בלן, כגון בשר שקצים ורמשים וחלב ודם וכיוצא בהן - שעורן בששים. כיצד? פוית חלב כליות שנפל לתוך ששים פוית מחלב האליה, הכל מתר; נפל לפחות מששים, הכל אסור. וכן אם נפל בשעורה חלב, צריך שיהיה שם כמו ששים שעורה. וכן בשאר אסורין. וכן שמן של גיד הנשה שנפל לקדרה של בשר - משערין אותו בששים, ואין שמן הגיד מן המנן; ואף על פי ששמן גיד הנשה מדבריהם, כמו שבארנו, הואיל וגיד הנשה בריה בפני עצמה, החמירו בו כאסורי תורה. והגיד עצמו - אין משערין בו ואינו אוסר, שאין בגידים בנותן טעם.

יח. אבל כחל [שד הבמה] שנתבטל עם הבשר - בששים, וכחל מן המנן; הואיל והכחל מדבריהם, כמו שבארנו, הקלו בשעורו.

יט. ביצה שנמצא בה אפרוח, שנשלקה עם ביצים המתרות - אם היתה עם ששים ואחת והיא, הרי הן מתרות; היתה עם ששים בלבד, נאסרו הכל; מפני שהיא בריה בפני עצמה, עשו הכר בה והוסיפו בשעורה.

כ. אבל ביצת עוף טמא שנשלקה עם ביצי עוף טהור, לא אסרה אותן; ואם טרף אלו עם אלו, או שנתערבה ביצת עוף טמא או ביצת טרפה עם ביצים אחרות - שעורן בששים.

כא. ומנין סמכו חכמים על שעור ששים? שהרי המורם מאיל נזיר, והיא הזרוע, אחד מששים משאר האיל; והיא מתבטלת עמו ואינה אוסרת אותו, שנאמר: "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל".

כב. מין במינו ודבר אחר שנתערבו, כגון קדרה שהיה בה חלב אליה וגריסין, ונפל לתוכה חלב הפליות, ונמחה הכל ונעשה גוף אחד - רואין את חלב האליה ואת הגריסין כאלו הם גוף אחד, ומשערין חלב הפליות בגריסין ובאליה; אם היה אחד מששים - מתר, שהרי אי אפשר כאן לעמוד על הטעם.

כג. והוא הדין לתרומות שנתערבו לשערן במאה, וכלאי הכרם או ערלה לשער אותן במאתים.

כד. כשמשערין בכל האסורין - בין בששים, בין במאה, בין במאתים - משערין במרק ובתבלין ובכל שיש בקדרה ובמה שבלעה קדרה מאחר שנפל האסור, לפי אומדן הדעת; שהרי אי אפשר לעמוד על מה שבלעה בצמצום.

כה. אסור לבטל אסורין של תורה, לכתחלה. ואם בטל, הרי זה מתר. ואף על פי כן, קנסו אותו חכמים, ואסרו הכל.

ח. כיצד? אגדה של ירק מפלאי הכרם שנתערכה במאמץ אגדות, או אתרוג של ערלה שנתערכ במאמץ אתרוגין - הכל מתר. וכן כל פיוצא בזה.

ט. יראה לי, שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות, כגון אגוזי פרך ורמוגי בדרן בארץ ישראל באותן הזמנים - שהוא אוסר בכל שהוא, לפי חשיבותו באותו מקום ובאותו זמן; ולא הזכירו אלו, אלא שהן אוסרין בכל שהן בכל מקום, והוא הדין לכל פיוצא בהן בשאר מקומות. ודבר ברור הוא שכל אסורין האלו מדבריהם.

י. נפל רמון אחד מן התערכת הזאת, לשני רמונים אחרים מרמוגי בדרן, ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים - הרי אלו האחרים מתרין, שהרי הרמון של תערכת הראשונה בטל ברכ; ואם נפל מן התערכת הראשונה רמון לאף, בלן אסורין; לא נאמר בטל ברכ, אלא להתיר ספק ספקו - שאם נפל מן התערכת השנייה למקום אחר, אינו אוסר. וכן כל פיוצא בזה.

יא. נתפצעו אגוזים אלו שנאסרו בלן מפני אגוז ערלה שביניהן, או נתפרדו הרמונים, ונתפתחו החביות, ונתחתכו הדלועין, ונתפרסו הכפרות אחר שנאסרו - הרי אלו יעלו באחד ומאמץ; והוא הדין לחתיכת נבלה שנדוכה בכלל החתיכות ונעשה הכל כמות, שהיא עולה בששים.

יב. ואסור לפצע [לרסק] האגוזים, ולפרד הרמונים, ולפתח החביות אחר שנאסרו, כדי שיעלו באחד ומאמץ - שאין מבטלין אסור לכתחלה; ואם עשה כן, קונסין אותו ואוסרין עליו כמו שבארנו.

יג. שאור של פלאי הכרם ושל תרומה שנפלו לתוך העסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, ובשניהן פשיצטרפו כדי לחמץ - אותה עסה אסורה לישראל ומתרת לכהנים. וכן תבלין של תרומה ושל פלאי הכרם שנפלו לתוך הקדרה, ולא באחד מהם כדי לתבל, ובשניהן כדי לתבל - אותה קדרה אסורה לישראל, שהרי דבר האסור להם תבלה; ומתרת לכהנים.

יד. תבלין שהן שנים או שלשה שמות ממין אחד, או שלשה מינין משם אחד - מצטרפין לתבל ולאסר, וכן לחמץ. כיצד? שאור של חטין ושאור של שעורין - הואיל ושם שאור אחד הוא, אינן כמין ושאינו מינו, אלא הרי הן כמין אחד; ומצטרפין לשער בהן כדי לחמץ בעסה של חטין, אם היה טעם שניהם טעם חטין, או כדי לחמץ בעסה של שעורים, אם היה טעם שניהם טעם שעורים.

טו. שלשה שמות ממין אחד כיצד? כגון כרפס של נהרות וכרפס של אפר וכרפס של גזה - אף על פי שלכל אחד מהן שם בפני עצמו - הואיל והן מין אחד, מצטרפין לתבל.

טז. עסה מחמצת שנפלה לתוכה שאור של תרומה או שאור של פלאי הכרם, וכן קדרה מתבלת שנפלה לתוכה תבלין של תרומה או של ערלה או של פלאי הכרם - אם יש בשאור כדי לחמץ אלו היתה העסה מצה, ובתבלין כדי לתבל הקדרה אלו היתה תפלה - הרי הכל אסור; ואם

השחוטטה, ואי אפשר לעמוד כאן לא על הטעם ולא על השעור. וכן בשר דג טמא מליח שנבכלל עמו דג תפל טהור, נאסר מפני צירו; אבל אם היה המליח טהור והתפל דג טמא - לא נאסר המליח, שהתפל בולע מן המליח. דג טמא שפכשו עם דג טהור - ציר הכל אסור, אלא אם כן היה הטמא אחד ממאמץ מן הטהור.

הלכות מאכלות אסורות פרק טז

א. כל השעורין האלו שנתנו חכמים בדבר האסור שנתערב במינו המת - בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל, או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב ונדמע בדבר המת; אבל אם היה מחמץ או מתבל או דבר חשוב - אוסר בכל שהוא.

ב. כיצד? שאור של חטין של תרומה שנפל לתוך עסת חטין של חלין, ויש בו כדי לחמץ - הרי זו העסה בלה מדמע; וכן תבלין של תרומה שנפלו לקדרת חלין, ויש בהן כדי לתבל, והן ממין החלין - הכל מדמע, ואף על פי שהשאור או התבלין אחד מאף. וכן שאור של פלאי הכרם לתוך העסה, או תבלין של ערלה לתוך הקדרה - הכל אסור בהנאה.

ג. דבר חשוב שהוא אוסר במינו בכל שהוא - שבקעה דברים; ואלו הן: אגוזי פרך, ורמוגי בדרן [שמות מקומות], וחיבות סתומות, וחלפות תרדין [סלק], וקלסי אכרוב, ודלעת יונית, וכפרות של בעל הבית.

ד. כיצד? רמון אחד מרמוגי בדרן שהיה ערלה, ונתערב בכמה אלפים רמונים - הכל אסור בהנאה; וכן חבית סתומה של יין ערלה או פלאי הכרם, שנתערכה בכמה אלפים חביות סתומות - הכל אסורין בהנאה. וכן שאר השבקה דברים.

ה. וכן חתיכה של נבלה, או של בשר בהמה או תיה או עוף או דג הטמאין, שנתערכה בכמה אלפים חתיכות - הכל אסור עד שיגביה אותה חתיכה, ואחר כך ישער השאר בששים; שאם לא הגביהה, הרי הדבר האסור עומד ולא נשתנה; והחתיכה חשובה אצלו, שהרי מתפכד בה לפני האורחין.

ו. והוא הדין בחתיכה של בשר בחלב, או של חלין שנשחטו בעזרה, שהרי הן אסורין מדבריהם בהנאה, כמו שיתבאר בהלכות שחיטה - אוסרין בכל שהן, עד שיגביה אותן. וכן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין או עם הבשר - בזמן שפכירו, מגביהו והשאר מתר, שאין בגידין בנותן טעם. ואם אינו מכירו, הכל אסור; מפני שהוא בריה בפני עצמו, הרי הוא חשוב ואוסר בכל שהוא.

ז. וכן כל בעלי חיים, חשובין הן ואינן בטלין; לפיכך, שור הנסקל שנתערב באלף שורים, ועגלה ערופה באלף עגלות, או צפור מצרע השחוטטה באלף צפורים, או פטר חמור באלף חמורים - בלן אסורין בהנאה. אבל שאר הדברים - אף על פי שדרכן למנות, הרי אלו עולין בשעורן.

כל הנלקט אסור. ולמה התיירו לו ללקט לכתחלה, והיה מן הדין שאוסרין לו הכל עד שיטריח ויוציא הנטיעה והערוגה האסורה? שהדבר חזקה, שאין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת, ואלו היה יודע היה מוציאה.

כו. המעמיד גבינה בשורף פגי ערלה, או בקבת תקרבת עבודה זרה, או בחמץ בין של גוים - הרי זו אסורה בהנאה; אף על פי שהוא מין בשאינו מינו, ואף על פי שהוא כל שהוא - שהרי הדבר האסור הוא הנפר, והוא שעשה אותה גבינה.

כז. הערלה וכלאי הכרם, דין הפרות שלהן שישורפו; והמשקין שלהן יקברו, מפני שאי אפשר לשרף המשקין.

כח. זין שנתנסף לעבודה זרה שנתערב עם היין - הכל אסור בהנאה בכל שהוא, כמו שאמרנו. במה דברים אמורים? בשהורק היין המתיר על טפה של זין נסוף; אבל אם ערה זין נסוף מצלצול [כלי] קטן לתוך הבור של זין - אפלו ערה כל היום פלו, ראשון ראשון בטל. ערה מן החבית - בין שערה מן המתיר לאסור, או מן האסור למתיר - הכל אסור, מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול.

כט. נתערב סתם יינם ביין - הרי זה אסור בכל שהוא, בשתייה; וימכר פלו לגוים, ולוקח דמי היין האסור שבו ומשליכו לים המלח, ויהנה בשאר המעות. וכן אם נתערבה חבית של זין נסוף בין החביות - הכל אסורין בשתייה, ומתירין בהנאה; ויוליף דמי אותה חבית לים המלח, כשימכר הכל לגוי. וכן בחבית של סתם יינם.

ל. מים שנתערבו ביין, או זין במים - בנותן טעם, מפני שהן מין בשאינו מינו. במה דברים אמורים? בשנפול המשקה המתיר לתוך המשקה האסור; אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המתיר - ראשון ראשון בטל; והוא שיוורק מצלצול קטן, שהיה מריק ויורד מעט מעט. והיאך יהיו המים אסורין? כגון שהיו נעבדין, או תקרבת עבודה זרה.

לא. בור של זין שנפול לתוכו קיתון של מים תחלה, ואחר כך נפל לתוכו זין נסוף - רואין את זין ההתר פאלו אינו, והמים שנפלו משערין בהן עם זין נסוף; אם ראויין לבטל טעם אותו זין נסוף - הרי המים רביין עליו ומבטלין אותו, והרי הכל מתיר.

לב. זין נסוף שנפול על הענבים - ידיחן, והן מתרות באכילה; ואם היו מבקעות - בין שהיה היין יטון, בין שהיה חדש - אם נתן טעם בענבים, הרי אלו אסורות בהנאה; ואם לאו, הרי אלו מתרות באכילה.

לג. נפל על גבי תאנים - הרי אלו מתרות, מפני שהיין פוגם בטעם התאנים.

לד. זין נסוף שנפול על החטים - הרי אלו אסורות באכילה, ומתרות בהנאה. ולא ימכרם לגוי, שמא יחזיר וימכרם לישראל. אלא כיצד עושה? טוחן אותן, ועושה מהן פת, ומוכרה לגוים שלא בפני ישראל, כדי שלא יקחו אותה ישראל מן הגוי - שהרי פת גוים אסורה, כמו

אין בהן כדי לתבל ולחמץ - יעלו בשעורן, תרומה באחד ומאה, וערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים.

יז. התרומה מעלה את הערלה ואת כלאי הכרם. כיצד? סאה תרומה שנפלה לתשעה ותשעים חלין, ואחר כך נפל לכל חצי סאה של ערלה או של כלאי הכרם - אין כאן אסור ערלה, ולא אסור כלאי הכרם; שהרי עלה באחד ומאתים, ואף על פי שמקצת המאתים תרומה.

יח. וכן הערלה וכלאי הכרם מעלין את התרומה. כיצד? מאה סאה של ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לעשרים אלה של חלין, נעשת כל התערבת עשרים אלה ומאה; ואחר כך נפל לכל מאתים סאה וסאה של תרומה - הרי הכל מתיר; ותעלה התרומה באחד ומאה, ואף על פי שמקצת המאה המעלין אותה ערלה או כלאי הכרם.

יט. וכן הערלה מעלה את כלאי הכרם, וכלאי הכרם את הערלה, וכלאי הכרם את כלאי הכרם, והערלה את הערלה. כיצד? מאתים סאה של ערלה או של כלאי הכרם שנפלו לארבעים אלה חלין, ואחר כך נפל לכל מאתים סאה וסאה של ערלה או של כלאי הכרם - הכל מתיר; שבין שבטל האסור שנפל תחלה, נעשה הכל כחלין המתירין.

כ. בגד שצבעו בקלפי ערלה, ישרף; נתערב באחרים, יעלה באחד ומאתים. תבשיל שבשלו בקלפי ערלה, ופת שאפיה בקלפי ערלה או בכלאי הכרם - ישרף התבשיל והפת, שהרי הנתנו נפרת בהן; נתערבו באחרים, יעלו באחד ומאתים.

כא. וכן בגד שארג בו מלא הסית [שישית זרת] שצבעו בערלה, ואין ידוע איזה הוא - יעלה באחד ומאתים. נתערבו סמני ערלה בסמני התיר - יעלו באחד ומאתים; מי צבע במי צבע - יבטל ברכ.

כב. תנור שהסיקו בקלפי ערלה ובכלאי הכרם, בין חדש בין ישן - יוצן, ואחר כך יחם אותו בעצי התיר; ואם בשל בו קדם שיוצן, בין פת בין תבשיל - הרי זה אסור בהנאה; יש שבח עצי אסור בפת או בתבשיל. גרף את כל האש, ואחר כך בשל או אפה בחמו של תנור - הרי זה מתיר, שהרי עצי אסור הלוכו להם.

כג. קערות וכוסות וקדרות וצלוחיות שבשולן היוצר בקלפי ערלה - הרי אלו אסורין בהנאה, שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותן חרש.

כד. פת שבשלה על גבי גחלים של עצי ערלה, מתרת; בין שנעשו גחלים - הלך אסורן, אף על פי שהן בוערות. קדרה שבשלה אותה בקלפי ערלה או בכלאי הכרם, ובעצי התיר - הרי התבשיל אסור, ואף על פי שזה וזה גוים; שבשעה שנתבשלה מחמת עצי אסור, עדין לא באו עצי התיר; ונמצא מקצת הבשול בעצי התיר ומקצתו באסור. **כה.** נטיעה של ערלה שנתערבה בנטיעות, וכן ערוגה של כלאי הכרם בערוגות - הרי זה לוקט לכתחלה מן הכל; אם היתה נטיעה במאתים נטיעות, וערוגה במאתים ערוגות - הרי כל הנלקט מתיר; ואם היו בפחות מזה, הרי

הגוי אָצלו כְּלִי מִתְכּוֹת - מִדִּית או מִרְתִּית או מִלְבָּן, וְאִינוּ צָרִיף לְהִטְבִּיל. וְכֵן אִם לָקַח כְּלִי עֵץ או כְּלִי אֲבָנִים - מִדִּית או מִרְתִּית, וְאִינוּ צָרִיף לְהִטְבִּיל. וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׁ הַחֲדָשִׁים, אִינוּ צָרִיף לְהִטְבִּיל; אָבָל הַשּׁוֹעִים בְּאֶבֶר, הָרִי הֵן כְּלִי מִתְכּוֹת וְצָרִיכִין טְבִילָה.

ז. הַלּוֹקֵחַ סָפִין מִן הַגּוֹיִים - מִלְבָּנָה בְּאוֹר [באש], או מִשְׁחִינָה בְּרַחֲמִים שְׁלָה. וְאִם הִיָּתָה סָפִין יָפָה שְׂאִין בָּהּ פְּגִימוֹת - דִּי לוֹ אִם נִעְצָה בְּקִרְקַע קֶשֶׁה עֲצָרָה פְּעָמִים, וְאִכְלָה בָּהּ צָנוֹן; וְאִם הָיוּ בָּהּ פְּגִימוֹת, או שְׁהִיָּתָה יָפָה וְרָצָה לֵאכֹל בָּהּ חֲמִין או לִשְׁחַט בָּהּ - מִלְבָּנָה או מִשְׁחִינָה כְּלָה. שְׁחַט בָּהּ קֹדֶם שְׁיִטְהַרְנָה, מִדִּית מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה; וְאִם קָלָף, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח.

ח. סָפִין שְׁשַׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחַט בָּהּ עַד שְׂיִדְיָתָה, אֲפֹלוּ בְּצוֹנוֹן; או מְקַנְחָה בְּכִלְיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.

ט. וְיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים אַחֲרִים, אֲסֻרוֹת אוֹתָן חֻכָּמִים; וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין לְאֲסוּרָן עֶקֶר מִן הַתּוֹרָה, גְּזֵרוֹ עֲלֵיהֶן כְּדִי לְהַתְרַחֵק מִן הַגּוֹיִים - עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל, וְכִבּוֹאוֹ לִידֵי חֲתָנוּת; וְאֵלוֹ הֵן: אֲסֻרוֹ לְשִׁתּוֹת עֲמֻקָּה, וְאֲפֹלוּ בְּמִקְוֹם שְׂאִין לַחַשׁ לִיָּין נֶסֶף; וְאֲסֻרוֹ לֵאכֹל פֶּתֶן או בְּשׂוּלֵיהֶן, וְאֲפֹלוּ בְּמִקְוֹם שְׂאִין לַחַשׁ לְגַעוּלֵיהֶן.

י. בִּיצָד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בְּמִסְבָּה שֶׁל גּוֹיִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לִיָּין מִבְּשָׁל שְׂאִינוֹ נֶאֱסָר, או שְׁהִיָּה הַשּׁוֹתֶה מִכְּלִי לְבָדוֹ; וְאִם הָיָה רַב הַמִּסְבָּה יִשְׂרָאֵל, מִתֵּר. וְאִין שׁוֹתִין שֶׁכֶּר שְׁלֵהֶן שְׁעוֹשִׁין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; וְאִינוּ אֲסוּר אֲלָא בְּמִקְוֹם מְכִירָתוֹ, אָבָל אִם הִבִּיא הַשֶּׁכֶּר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שֵׁם, מִתֵּר; שְׁעָרָה הַגְּזֵרָה, שְׂמָא יִסְעֵד אֲצֻלָּן. יא. לִיָּין תְּפוּחִים לִיָּין רְמוּנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, מִתֵּר לְשִׁתּוֹתָן בְּכָל מְקוֹם; דְּבָר שְׂאִינוֹ מְצוּי - לֹא גְזֵרוֹ עֲלָיו. לִיָּין צְמוּקִים, הָרִי הוּא כִּיָּין וּמִתְנַסֵּף.

יב. אֵף עַל פִּי שְׂאֲסֻרוֹ פֶּת גּוֹיִים, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂמֻקְלִין בְּדִבְרֵי וְלוֹקְחִין פֶּת מִן הַנְּחִתוֹם הַגּוֹי, בְּמִקְוֹם שְׂאִין שֵׁם נִחְתוֹם יִשְׂרָאֵל; וּבִשְׂדֵה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׁעַת הַדָּחֵק. אָבָל פֶּת בְּעֵלֵי בָתִּים, אִין שֵׁם מִי שְׂמוּרָה בָּהּ לְהַקֵּל; שְׁעָרָה הַגְּזֵרָה מִשּׁוֹם חֲתָנוּת, וְאִם יֵאָכֵל פֶּת בְּעֵלֵי בָתִּים, כִּבּוֹא לְסַעַד אֲצֻלָּן. יג. הַדְּלִיק הַגּוֹי אֶת הַתְּנֹור וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, או שְׁהַדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה גּוֹי, או שְׁהַדְלִיק הַגּוֹי וְאָפָה הַגּוֹי וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנִעַר הָאֵשׁ מֵעֵט או כִּבְשׁוֹ לֹאֵשׁ - הוּאִיל וְנִשְׁתַּתֵּף בְּמִלְאֶכֶת הַפֶּת, הָרִי זֶה מִתֵּר; וְאֲפֹלוּ לֹא וָרַק אֲלָא עֵץ לְתוֹף הַתְּנֹור - הַתִּיר כָּל הַפֶּת שָׁבוּ, שְׂאִין הַדְּבָר אֲלָא לְהִיּוֹת הֶכֶר שֶׁהַפֶּת שְׁלֵהֶן אֲסוּרָה.

יד. גּוֹי שֶׁבִּשַׁל לָנוּ לִיָּין או חֵלֶב או דְּבִשׁ או פְּרִישִׁין [סוג פֶּרִי], וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ מִכָּל דְּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חֵי - הָרִי אֵלוּ מִתֵּרִין. וְלֹא גְזֵרוֹ אֲלָא עַל דְּבָר שְׂאִינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חֵי, כְּגוֹן בֶּשֶׂר וְדָג תֶּפֶל וּבִיצָה וְיִרְקוֹת; אִם בִּשְׁלָן הַגּוֹי מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בְּבִשּׁוּלָן - הָרִי אֵלוּ אֲסוּרִין, מִשּׁוֹם בְּשׂוּלֵי גּוֹיִים.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדִבְרֵי שֶׁהוּא עוֹלָה עַל שְׁלָחַן

שִׁיתְבָּאָר. וְלָמָּה אִין בּוֹדְקִין אֶת הַחֲטָיִים בְּנוֹתָן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהֵינִן נִבְלָע בָּהֶן.

לה. לִיָּין נֶסֶף שְׁהַחֲמִיץ, וְנִפְל לְתוֹף חֲמֵץ שֶׁכֶּר - אֲסוּר בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ; שְׁשִׁנְיָהֶן חֲמֵץ הֵן. וְלִיָּין שְׁנִיתְעָרַב עִם הַחֲמֵץ, בֵּין שְׁנִפֵּל חֲמֵץ לִיָּין בֵּין שְׁנִפֵּל לִיָּין לְחֲמֵץ - מִשְׁעָרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתָן טַעַם.

שבת קודש

הלכות מאכלות אסורות פרק יז

א. קִדְרָה שֶׁל חֶרֶשׁ שְׁנִיתְבָּשַׁל בָּהּ בֶּשֶׂר נִבְלָה או בֶּשֶׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים - לֹא יִבְשַׁל בָּהּ בֶּשֶׂר שֶׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשַׁל בָּהּ מִין בֶּשֶׂר, הַתְּבָשִׁיל אֲסוּר; בִּשַׁל בָּהּ מִין אַחֵר, בְּנוֹתָן טַעַם.

ב. וְלֹא אֲסָרָה תּוֹרָה אֲלָא קִדְרָה בַּת יוֹמָה בְּלִבְדּוֹ, הוּאִיל וְעַדִּין לֹא נִפְגַּם הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּבְלָע בְּקִדְרָה; וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, לֹא יִבְשַׁל בָּהּ לְעוֹלָם. לְפִיכָף אִין לּוֹקְחִין כְּלִי חֶרֶשׁ יִשְׁנִים מִן הַגּוֹיִים שְׁנִיתְמַשּׁוּ בָּהֶן בְּחֲמִין, כְּגוֹן קִדְרוֹת וְקַעְרוֹת, לְעוֹלָם, וְאֲפֹלוּ הָיוּ שׁוֹעִין בְּאֶבֶר; וְאִם לָקַח, וּבִשַׁל בָּהֶן מִיּוֹם שְׁנִי וְהִלָּאָה - הַתְּבָשִׁיל מִתֵּר.

ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי תְּשָׁמִישׁ סְעוּדָה מִן הַגּוֹיִים, מִכְּלִי מִתְכּוֹת וְכִלֵּי זְכוּכִית - דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמַּשׁ בָּהֶן כָּל עֶקֶר - מִטְבִּילָן בְּמִי מְקוּהָ, וְאַחֵר כָּף יִהְיֶה מִתֵּרִין לֵאכֹל בָּהֶם וְלִשְׁתּוֹת. וְדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמַּשׁ בָּהֶן עַל דִּי צוֹנוֹן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְצִלְחוֹתִית וְקִיתוֹנוֹת - מִדִּיתָן וּמִטְבִּילָן, וְהֵן מִתֵּרִין. וְדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמַּשׁ בָּהֶם עַל יְדֵי חֲמִין, כְּגוֹן יוֹרוֹת וְקַמְקָמוֹסִין וּמַחֲמֵי חֲמִין - מְגַעֲלָן וּמִטְבִּילָן, וְהֵן מִתֵּרִין. וְדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמַּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוֹר, כְּגוֹן שְׁפוּדִין וְאִסְכָּלָאוֹת - מִלְבָּנָן בְּאוֹר עַד שֶׁתִּנְשָׁר קִלְפָתָן, וּמִטְבִּילָן וְהֵן מִתֵּרִין.

ד. בִּיצָד מְגַעֲלָן? נוֹתֵן יוֹרָה [סיר] קִטְנָה לְתוֹף יוֹרָה גְּדוֹלָה, וּמִמֶּלֶא עֲלֶיהָ מִים עַד שֶׁיִּצְוּפוּ עַל הַקִּטְנָה, וּמִרְתִּיחָה יָפָה יָפָה; וְאִם הִיָּתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מְקִיף עַל שְׁפֹתָה בְּצֶק או טִיט, וּמִמֶּלֶאָה מִים עַד שֶׁיִּצְוּפוּ הַמִּים עַל שְׁפֹתָה, וּמִרְתִּיחָה. וְכֵלָן שֶׁנִּשְׁתַּמַּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הִרְתִּיחָה, או עַד שֶׁלֹּא הִדִּיתָ, וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין, וְעַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מִתֵּר; שְׁכָל הַשֶּׁמֶן שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לְפָנָם הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

ה. טְבִילָה זֶה שֶׁמִּטְבִּילִין כְּלִי הַסְּעוּדָה הַנִּלְקָחִין מִן הַגּוֹיִים, וְאַחֵר כָּף יִתְרוֹ לֵאכִילָה וְשִׁתְיָה - אִינֵן לְעִנְיֵן טְמֵאָה וְטָהֳרָה, אֲלָא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְרָמְזוּ לָהּ - "כָּל דְּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ וְטָהֵר"; וּמִפִּי הַשְּׁמֹעָה לְמַדּוֹ, שְׂאִינוֹ מִדְּבָר אֲלָא בְּטָהֳרָתָן מִיְדֵי גְעוּלֵי גּוֹיִים, לֹא מִיְדֵי טְמֵאָה; שְׂאִין לָף טְמֵאָה שְׂאִינָה עוֹלָה אֲלָא עַל יְדֵי הָאֵשׁ; וְכָל הַטְּמֵאִים, בְּטְבִילָה עוֹלִין מִטְמֵאָתָן; וְטְמֵאָתָן מֵת, בְּהִנְיָה וּטְבִילָה. וְאִין שֵׁם אֵשׁ כָּל אֲלָא לְעִנְיֵן גְּעוּלֵי גּוֹיִים. וְכִיָּין שְׁכָתוֹב "וְטָהֵר", אֲמָרוּ חֻכָּמִים: 'הוֹסֵף לוֹ טָהֳרָה אַחֵר עֲבָרְתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי גּוֹיִים'.

ו. לֹא חִיבּוֹ בְּטְבִילָה זֶה, אֲלָא כְּלִי מִתְכּוֹת שֶׁל סְעוּדָה הַנִּלְקָחִין מִן הַגּוֹיִים; אָבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הַגּוֹיִים, או שֶׁמִּשְׁכָּן

מתרין. אבל חגבים וכבשים שמוקפין עליהן יין, אסורין; וכן אם היו מוקפין עליהן חמץ, ואפלו חמץ שחר - אסורין. כח. ומפני מה אסרו חמץ שחר של גויים? מפני שמשליכין לתוכו שמרי יין; לפיכך הנלקח מן האוצר, מתר.

כו. המוריס [שמן דג] - במקום שדרךן לתת לתוכו יין, אסור; ואם היה היין יקר מן המוריס, מתר. וכזה מורין בכל דבר שחוששין לו שמא יערבו בו הגויים דבר אסור - שאין אדם מערב היקר בזול, שהרי מפסיד; אבל מערב הזול ביקר, כדי להשתפר.

כז. קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, או שעשה מלאכה בשבת - אין בית דין מצוין עליו להפרישו, לפי שאינו בן דעת. במה דברים אמורים? בשעשה מעצמו; אבל להאכילו בידים - אסור, ואפלו דברים שאסורין מדברי סופרים. וכן אסור להרגילו בחלול שבת ומועד, ואפלו בדברים שהן משום שבות.

כח. אף על פי שאין בית דין מצוין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגער בו ולהפרישו - כדי לחנכו בקדשה ופרישה, שנאמר: "חנך לגער על פי דרכו" וגו'.

כט. ואסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפיש רב בני אדם קהה מהן, כגון מאכלות ומשקין שנתערב בהן קיא או צואה ולחה סרוחה וכיוצא בהן; וכן אסרו לאכל ולשתות בכלים הצואים שנפשו של אדם מתאוננת מהן, כגון כלי בית הפסא וכלי זכוכית של ספרין [מקווי] שגורעין בהן את הדם וכיוצא בהן;

ל. וכן אסרו לאכל בידים מזהמות, ועל גבי כלים מלכלכין; שכל דברים אלו, בכלל "אל תשקצו את נפשתיכם". והאוכל מאכלות אלו, מכין אותו מכת מרדות. לא. וכן אסור לאדם שישקה את נקביו כלל, בין גדולים בין קטנים; וכל המשקה נקביו - הרי זה בכלל משקין נפשו. יתר על חלאים רעים שיביא על עצמו, ויתחבב בנפשו. אלא ראוי לו להרגיל עצמו בעתים מזמנים, כדי שלא יתרחק בפני בני אדם, ולא ישקץ נפשו.

לב. וכל הנזהר בדברים אלו - מביא קדשה וטהרה תרה לנפשו, וממרק נפשו לשם הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "והתקדשתם והייתם קדשים, כי קדוש אני".

ברוך רחמנא דסייענן

הלכות שחיטה

יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פירושן: (א) לשחט ואחר כך יאכל; (ב) שלא לשחט אותו ואת בנו ביום אחד; (ג) לכסות דם חיה ועוף; (ד) שלא לקח האם על הבנים; (ה) לשלח האם, אם לקחה על הבנים. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

מלכים לאכל בו את הפת, כגון בשר וביצים ודגים וכיוצא בהן; אבל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכל בו את הפת, כגון תורמוסין ששלקו אותן גויים - אף על פי שאינן נאכלין חיין, הרי אלו מתרין. וכן כל כיוצא בהן; שעקר הגזירה משום חתנות, שלא יזמנו הגוי אצלו בסעודה, ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכל בו את הפת, אין אדם מזמן את חברו עליו.

טז. דגים קטנים שמלחן ישראל או גוי, הרי הן כמו שנתבשרו מקצת בשול; ואם צלנן גוי אחר בן, מתרין. וכל שבשרו ישראל מעט בשולו, בין בתחלה בין בסוף - מתר; לפיכך, אם הניח הגוי בשר או קדרה על גבי האש והפך ישראל בבשר והגיס בקדרה, או שהניח ישראל וגמר הגוי - הרי זה מתר.

יז. דג שמלחו גוי, ופרות שעשנן, עד שהכשירן לאכילה - הרי אלו מתרין; מליח אינו כרותת בגזירה זו, והמעשן אינו כמבשר. וכן קליות של גויים - מתרין, ולא גזרו עליהן; שאין אדם מזמן חברו על הקליות.

יח. פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן, ששולקין אותן הגויים ומוכרין אותן - אסורין משום בשולי גויים, במקום שעולין על שלחן מלכים משום פרפרת; ומשום געולי גויים, בכל מקום, שמא יבשרו אותן עם הבשר, או בקדרה שבשרו בה בשר. וכן הספגנין שקולין אותן הגויים בשמן, אסורין אף משום געולי גויים.

יט. גוי שבשר ולא נתבון לבשרו, הרי זה מתר. כיצד? גוי שהצית אור באגס כדי להעביר החציר, ונתבשרו בו חגבים - הרי אלו מתרין, ואפלו במקום שהן עולין על שלחן מלכים משום פרפרת; וכן אם חרף הראש להעביר השער - מתר לאכל מן הדלדולין ומן ראשי אוננים שנצלו בשעת חריכה.

כ. תמרים ששלקו אותן גויים - אם היו מתוקין מתחלתן, הרי אלו מתרין; ואם היו מרין ומתקן הבשר, הרי אלו אסורין; היו בינוניים, הרי אלו אסורין.

כא. קלי של עדשים שלשו בין במים בין בחמץ, הרי זה אסור; אבל קלי של חטים ושעורים שלשין אותן במים, הרי זה מתר.

כב. שמן של גויים, מתר; ומי שאוסרו - הרי זה עומד בחטא גדול, מפני שהמרה על פי בית דין שהתירוהו; ואפלו נתבשר השמן, הרי זה מתר; ואינו נאסר לא מפני בשולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי, ולא מפני געולי גויים, מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו.

כג. וכן דבש של גויים שנתבשר, ועשו ממנו מיני מתיקה - מתר מטעם זה.

כד. בספן [פסולת תמרים] של גויים שהוחמו חמין, בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה - מתר, מפני שנותן טעם לפגם הוא. וכן כבשין שאין דרךן לתת לתוכן חמץ או יין, או זיתים הכבושין, וחגבים הכבושין שבאין מן האוצר -

הלכות שחיטה פרק א

א. מצות עשה שישחט מי שרצה לאכל בשר בהמה חיה ועוף, ואחר כך יאכל, שנאמר: "וּבִחְתּוֹת מִבְּקָרָךְ וּמִצִּיִּיךָ, וְנִאֲמַר בְּבָכוֹר בַּעַל מוֹם:" אף באשר יאכל את הצבי ואת האיל, כן תאכלנו" - הא למדת, שחיה בבהמה לענין שחיטה; ובעוף הוא אומר: "אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל" - וישפך את דמו, מלמד ששפיכת דם העוף כשפיכת דם החיה.

ב. והלכות שחיטה בכללן, אחת היא. לפיכך, השוחט בהמה או חיה או עוף מכריז תחלה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על השחיטה'; ואם לא ברך, בין בשוגג בין במזיד - הבשר מותר. ואסור לאכל מן השחוט, כל זמן שהיא מפרקסת. והאוכל ממנה קדם שתצא נפשה - עובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל "לא תאכלו על הדם"; ואינו לוקה. ומתיר לחתוך ממנה אחר שחיטה קדם שתצא נפשה, ומולחו יפה ומדיחו יפה יפה, ומניחו עד שתמות; ואחר כך יאכלנו.

ג. דגים וחגבים - אינן צריכין שחיטה, אלא אספתן היא המפתרת אותן; הרי הוא אומר: "הצאן ובקר ישחט להם, ומצא להם; אם את כל דגי הים יאסף להם, ומצא להם" - אספת דגים כשחיטת בקר וצאן; ובחגבים נאמר: "אסף החסיל", באספה לבדה. לפיכך אם מתו מאליהן בתוך המים, מותרין; ומתיר לאכלן חיים.

ד. וביחיה זו האמורה בתורה סתם - צריך לפרש אותה, ולידע באיזה מקום מן הבהמה שוחטין, וכמה הוא שיעור השחיטה, ובאיזה דבר שוחטין, ומתי שוחטין, והיכן שוחטין, וכיצד שוחטין, ומה הם הדברים המפסידין את השחיטה, ומי הוא השוחט. ועל כל הדרכים האלו, צונו בתורה ואמר: "וּבִחְתּוֹת מִבְּקָרָךְ וּמִצִּיִּיךָ בָאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ - וְאֵכֶלֶת בְּשַׁעֲרֶיךָ", שכל הדברים האלו על פה צוה בהן, כשאר תורה שבעל פה, שהיא הנקראת 'מצוה', כמו שבארנו בתחלת חבור זה.

ה. מקום השחיטה מן החי - הוא הצואר, וכל הצואר כשר לשחיטה. כיצד? בושט - מתחלת המקום שפשחוהו תכין אותו מתקבץ, עד מקום שישעיר ונתחיל להיות פריצין פריצין [מחוספס] ככרש - זה הוא מקום השחיטה בושט.

ו. שחט למעלה ממקום זה, וזה הוא הנקרא 'תרבץ הושט', או למטה ממקום זה, והוא מתחלת בני מעים - שחיטתו פסולה. ושיעור תרבץ הושט שאינו ראוי לשחיטה למעלה - בבהמה וחיה, כדי שיאחז בשתי אצבעותיו; ובעוף, הכל לפי גדלו וקטנו.

ז. ואיזה הוא מקום שחיטה בקנה? משפוי כובע ולמטה, עד ראש כנה הראה כשתמשו הבהמה צוארה לרעות - זה הוא מקום השחיטה בקנה. וכל שפנגד המקום הזה מבחוץ, וקרא 'צואר'.

ח. אנסה הבהמה עצמה ומשכה צוארה הרבה, או שאנס

השוחט את הסימנין ומשכן למעלה, ושחט במקום שחיטה בצואר, ונמצאת השחיטה בקנה או בושט שלא במקום שחיטה - הרי זו ספק נבלה.

ט. וצריך השוחט שישחט באמצע הצואר; ואם שחט מן הצדד, שחיטתו כשרה וכמה הוא שיעור השחיטה? שני הסימנין שהן הקנה והושט - השחיטה המעלה שיתחכו שניהן בין בבהמה בין בעוף, ולזה יתבונן השוחט; ואם שחט רב אחד מהן בעוף, ורב השנים בבהמה ובחיה - שחיטתו כשרה.

י. שחט האחד בלו וחצי השני, בבהמה - שחיטתו פסולה. רבו של זה ורבו של זה - אף על פי שלא שחט מכל אחד מהן אלא יתר על חציו כחוט השערה, הרי זו כשרה; כיון ששחט יתר על חציו במשהו, רבו הוא.

יא. שחט חציו של זה וחציו של זה - אפלו בעוף, שחיטתו פסולה. קנה שהיה חציו פסוק [פגום], ושחט על מקום החתוך מעט והשלימו לרב - בין שהתחיל לשחט במקום השלם ופגע בחתך, בין שהכניס את הסכין בחתך והשלימו לרב - שחיטתו כשרה.

יב. כל השוחט, צריך לבדק הסימנין לאחר השחיטה; ואם לא בדק, ונתחף הראש קדם שיבדק - הרי זו נבלה, ואפלו היה השוחט זריז ומהיר;

יג. שכל בהמה בחייה אסורה, עד שיודע בודאי ששחטה שחיטה כשרה.

יד. ובאיזה דבר שוחטין? בכלל, בין בספין של מתכת, בין בצר [אבן מחודדת], בין בזכוכית, בין בקרומית [צד] של קנה האגס, וכיוצא בהן מדברים החותכין; והוא, שיהיה פיה חד ולא יהיה בה פגם; אכל אם היה כמו תלם [שקט] בחדו של דבר ששוחטין בו, ואפלו היה התלם קטן ביותר - שחיטתו פסולה.

טו. היה התלם מרוח אחת, לא ישחט בה; ואם שחט דרך הרוח שאין הפגימה נפרת בה, שחיטתו כשרה.

טז. כיצד? ספין שתבדק בהולכה, ולא תרגיש שיש בה פגם, וכשתחזיר אותה בתבאה, תרגיש שיש בה פגם - אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא, שחיטתו כשרה; ואם הביא, שחיטתו פסולה.

יז. ספין שהיא עולה ויורדת כנחש, ואין בה פגם - שוחטין בה לכתחלה. וספין שפיה חלק, ואינה חדה - הואיל ואין בה פגם, שוחטין בה; ואף על פי שהוליק והביא בה כל היום עד ששחטה - שחיטתו כשרה.

יח. וספין חדה שהשחנה, והרי אינה חלקה אלא מגעה כמגע ראש השבלת שהוא מסתבך באצבע - הואיל ואין בה פגם, שוחטין בה.

יט. התולש קנה, או שן, או שקצץ צר, או צפרן, והרי הן חדין ואין בהן פגם - שוחטין בהן. ואם נעצן בקרקע, לא ישחט בהן כשהן נעוצין; ואם שחט, שחיטתו כשרה.

כ. שחט בהן כשהן מחברין מתחלת ברייתן, קדם שיעקר אותן - שחיטתו פסולה, ואף על פי שאין בהן פגם.

השערים. אבל השוחט חלין בעצרה - אותו הבשר טהור, ואסור בהנחה בבשר בתלב וכיוצא בו; וקוברין אותו, ואפרו אסור; אפלו שחט לרפואה, או לאכילת גויים, או להאכיל לכלבים. אבל הנותר בעצרה, והמעקר, וגוי ששחט, והשוחט ונמצאת טרפה, והשוחט בהמה חיה ועוף הטמאין בעצרה - הרי אלו פלן מתרין בהנחה.

ג. ולא בהמה וחיה בלבד, אלא כל החלין - אסור להכניסן לעצרה, אפלו בשר שחט או פרות ופת וכיוצא בהן; אם עבר והכניסן, מתרין באכילה כשהיו. ודברים אלו פלן, דברי קבלה הן. וכל השוחט חלין בעצרה, או האוכל בזית מבשר חלין שנשחטו בעצרה - מפני אותו מכת מרדות.

ד. האומר: 'בהמה זו שלמים, וולדה חלין' - אם נשחטה בעצרה, ולדה מתר באכילה, לפי שאינו יכול לשחט אותה ברחוק מקום.

ה. אין שוחטין לתוך ימים ונהרות, שמא יאמרו: 'עובד מים הוא זה, ונראה כמקריב למים'; ולא ישחט לכלי מלא מים, שמא יאמרו: 'לצורה שתראה בתוך המים שחט'. ולא ישחט לא לתוך הפלים, ולא לתוך הגמה - שכן דרף עובדי עבודה זרה. ואם שחט, שחיטתו כשרה.

ו. שוחטין לכלי מלא מים עכו"רין, שאין הצורה נראית בהן. וכן שוחט חוץ לגמה, והדם יורד לגמה; ובשוק לא יעשה בן, שמא יחקה את המינים; ואם שחט לגמה בשוק - אסור לאכל משחיטתו עד שיבדקו אחריו, שמא מין הוא. ומתיר לשחט על דפן הספינה, והדם שותת על הדפן ויורד למים; ומתיר לשחט על גבי הפלים.

ז. כיצד שוחטין? מותח הצואר, ומוליך הספין ומביאה עד ששוחט; בין שהיתה בהמה רבוצה בין שהיתה עומדת, ואחזי בערפה והספין בידו מלמטה ושחט - הרי זו כשרה.

ח. נעץ את הספין בפתל והעביר הצואר עליה עד שנשחט, שחיטתו כשרה - והוא שיהיה צואר הבהמה למטה, וספין למעלה; שאם היה צואר הבהמה למעלה מן הספין הנעוצה - שמא תרד הבהמה בכבד גופה, ותחתך בלא הולכה והבאה, ואין זו שחיטה, כמו שיתבאר. לפיכך, אם היה עוף - בין שהיה צוארו למעלה מן הספין הנעוצה, או למטה ממנה, שחיטתו כשרה.

ט. השוחט והוליק את הספין ולא הביאה, או הביאה ולא הוליקה, ושחטה - שחיטתו כשרה; הוליק והביא עד שחתך הראש והתניז - שחיטתו כשרה. הוליק ולא הביא, או הביא ולא הוליק, והתניז את הראש בהולכה בלבד, או בהבאה בלבד - אם יש בספין כמלא שני צוארין מצוארי הנשחט, שחיטתו כשרה; ואם לאו, שחיטתו פסולה. שחט שני ראשים כאחד, שחיטתו כשרה.

י. שנים שאחזו בספין, אפלו אחד מצד זה ושני מצד אחר כנגדו, ושחטו - שחיטתן כשרה. וכן שנים שאחזו שני ספינים, ושחטו כאחד בשני מקומות בצואר -

כא. לקח לחי בהמה שיש בו שנים חדין, ושחט בהן - שחיטתו פסולה, מפני שהן כמגל; אבל בשן אחת הקבוצה בלחי - שוחט בה לכתחלה, ואף על פי שהיא קבוצה בו.

כב. לבן הספין באור, ושחט בה - שחיטתו כשרה. ספין שצדה אחד מגל, וצדה השני יפה - לא ישחט בצד היפה לכתחלה; וגורה, שמא ישחט בצד האחר. ואם שחט - הואיל ובצד היפה שחט, שחיטתו כשרה.

כג. השוחט צריך שיבדק הספין בחדה, ומצד זה ומצד זה. וכיצד בודקה? מוליכה ומביאה על בשר אצבעו, ומוליכה ומביאה על צפרנו, משלש רוחותיה, שהם פיה ושני צדדין - כדי שלא יהיה בה פגם כלל; ואחר כך ישחט בה.

כד. וצריך לבדק בן אחר השחיטה - שאם מצא בה פגם אחר השחיטה, הרי זו ספק נבלה; שמא בעור נפגמה, וכששחט הספינים בספין פגומה שחט. לפיכך, השוחט בהמות רבות או עופות רבים, צריך לבדק בין כל אחת ואחת; שאם לא בדק, ובדק באחרונה ונמצאת הספין פגומה - הכל ספק נבלות, ואפלו הראשונה.

כה. בדק הספין ושחט בה, ולא בדקה אחר שחיטה, ושבר בה עצם או עץ וכיוצא בהן, ואחר כך בדקה ומצאה פגומה - שחיטתו כשרה, שחזקת הספין שנפגמה בדבר קשה ששבר בה; וכן אם פשע בה ולא בדקה, או שאבדה הספין עד שלא יבדק - שחיטתו כשרה.

כו. כל טבח שלא בדק הספין שלו ששוחט בה לפני חכם, ושחט בה לעצמו - בודקין אותה: אם נמצאת יפה וברוקה - מגדין אותו, לפי שסומך על עצמו פעם אחרת, ותהיה פגומה, וישחט בה; ואם נמצאת פגומה - מעבירין אותו, ומקריזין על כל בשר ששחט שהוא טרפה.

כז. כמה הוא ארץ הספין ששוחט בה? כל שהוא; והוא שלא יהיה דבר דק שנוקב ואינו שוחט, כמו ראש האזמל הקטן וכיוצא בו.

כח. ומתי שוחטין? בכל זמן, בין ביום בין בלילה; והוא שתהיה אבוקה עמו, כדי שיראה מה יעשה; ואם שחט באפלה, שחיטתו כשרה.

כט. השוחט ביום הכפורים או בשבת בשוגג - אף על פי שאלו היה מזיד, היה מתחייב בנפשו או מתחייב מלקות על יום הכפורים - שחיטתו כשרה.

הלכות שחיטה פ"ק ב

א. בכל מקום מתיר לשחט, חוץ מן העצרה; שאין שוחטין בעצרה אלא קדשי מזבח בלבד; אבל החלין - אסור לשחטן בעצרה, בין בהמה בין חיה בין עוף. וכן הוא אומר בבשר תאונה: "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה'" - ה' למדת, שאין שוחטין בשר תאונה, אלא חוץ למקום אשר בחר ה'.

ב. וזה שנשחט חוץ למקום, הוא שמתיר לאכלו בכל

טז. שחטת ואחר כך חשב לזרק דמה לעבודה זרה, או להקטיר חלבה לעבודה זרה - הרי זו אסורה מספק, שמה סופו הוכיח על תחלתו ובמחשבה כזו שחט.

יז. השוחט לשם קדשים שמתנדבין ונודרין כמותן - שחיטתו פסולה, שנה ששוחט קדשים בחוץ; שחט לשם קדשים שאינן באין בנדר ונדבה, שחיטתו כשרה.

יח. כיצד? השוחט לשם עולה, לשם שלמים, לשם תודה, לשם פסח - שחיטתו פסולה; הואיל והפסח מפריש אותו בכל השנה בכל עת שירצה, הרי הוא דומה לדבר הנדר והנדב. שחט לשם חטאת, לשם אשם ודאי, לשם אשם תלוי, לשם בכור, לשם מעשר, לשם תמורה - שחיטתו כשרה.

יט. היה מחיב חטאת, ושחט ואמר: 'לחטאתי' - שחיטתו פסולה; היה לו קרבן בתוך ביתו, ושחט ואמר: 'לשם תמורת זבחי' - שחיטתו פסולה, שהרי המיר בו.

כ. האשה ששחטה לשם עולת יולדת, ואמרה: 'זו לעולתי' - שחיטתה כשרה; שאין עולת יולדת באה בנדר ונדבה, והרי אינה יולדת שנתחייבה בעולה; ואין חוששין לה שמה הפילה, שכל המפלת קול יש לה. אבל השוחט לשם עולת נזיר - אף על פי שאינו נזיר - שחיטתו פסולה, שעקר הנזירות נדר מן הנדרים.

כא. שנים או חזין בסכין ושוחטין, אחד נתפון לשם דבר שהשוחט לו שחיטתו אסורה, והשני לא יתה לו פונה כלל, ואפלו נתפון לשם דבר המתיר להתפון לו - הרי זו פסולה; וכן אם שחט זה אחר זה, והתפון האחד מהן לשם דבר הפסול - פוסל. במה דברים אמורים? בשניה לו בה שתפות; אבל אם אין לו בה שתפות - אינה אסורה, שאין אדם מישאל אוסר דבר שאינו שלו, שאין פונתו אלא לצערו.

כב. ישראל ששחט לנכרי - אף על פי שהנכרי מתפון לכל מה שירצה, שחיטתו כשרה; שאין חוששין אלא למחשבת הזובח, לא למחשבת בעל הבמה. לפיכך, נכרי ששחט לישראל, אפלו היה קטן - שחיטתו נבלה, כמו שיתבאר.

שחיטתן כשרה; ואפלו שחט זה הושט בלבד או רבו, והשני שחט במקום אחר הקנה או רבו - הרי שחיטתו זו כשרה, ואף על פי שאין השחיטה בלה במקום אחד. וכן שחיטה העשויה בקולמוס [הקנה חתוך בשיפוע], ושחיטה העשויה במסרק [חתוך ב'זיג זג' לא ישר] - כשרה.

יא. אין שחיטת החליץ צריכה פונה; אלא אפלו שחט כמתעסק, או דרך שחוק, או שזרק סכין לנעצה בכתל ושחטה בהליכתה - הואיל והשחיטה כראוי במקומה ושעורה, הרי זו כשרה.

יב. לפיכך, חרש או שוטה או קטן, או שכור שנתבלבלה דעתו, ומי שאחזתו רוח רעה, ששחטו ואחרים רואין אותן שהשחיטה כתקנה - הרי זו כשרה. אבל סכין שנתפלה ושחטה - אף על פי ששחטה בדרך, הרי זו פסולה, שנאמר: "וזבחת" - עד שיהיה הזובח אדם, ואף על פי שאינו מתפון לשחיטה.

יג. גלגל של אבן או של עץ שהיתה הספין קבועה בו, וסבב אדם את הגלגל, ושם צואר העוף או הבמה כנגדו עד שנשחט בסביבת הגלגל - הרי זו כשרה. ואם המים הן המסבבין את הגלגל, ושם הצואר כנגדו בשעה שסבב ונשחט - הרי זו פסולה; ואם פטר [שיחור] אדם את המים עד שבאו וסבבו את הגלגל, ושחט בסביבתו - הרי זו כשרה, שהרי מלח אדם בא. במה דברים אמורים? בסביבה ראשונה שהיא מלח בן אדם; אבל מסביבה שניה ולאחריה, אינה מלח האדם אלא מלח המים בהליכתו.

יד. השוחט לשם הרים, לשם גבעות, לשם ימים, לשם נהרות, לשם מדברות - אף על פי שלא נתפון לעבדן אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרים הגויים, הרי שחיטתו פסולה; אבל אם שחט לשם מזל הים, או מזל החר, או לכוזבים ולמזלות וכיוצא בהן - הרי זו אסורה בהנהגה, ככל תקרבת עבודה זרה.

טו. השוחט את הבמה לזרק דמה לעבודה זרה, או להקטיר חלבה לעבודה זרה - הרי זו אסורה; שלומדין מחשבה בחוץ בחלין, ממחשבת הקדשים בפנים, שמתחבה כזו פוסלת בהן, כמו שיתבאר בהלכות פסולי המקדשין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ב' ח' מרחשון ה'תשס"ח

לקח ירקות לאכל, והותיר - מתיר למכר המותר, והדמים שביעית; וכן אם לקט ירקות לעצמו, ולקח מהם בנו או בן בתו ומכר - הרי זה מתיר, והדמים דמי שביעית.

ג. כשמוכרין פרות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנזן, כדי שלא יהיה כסוחר בפרות שביעית; אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה [על פי השערה], להודיע שהוא הפקר, ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.

ד. ואוגר דברים שדרךן להאגד לבית, למכר בשוק

יום ראשון

הלכות שמטה ויוכל פרק ו

א. אין עושין סחורה בפרות שביעית; ואם רצה למכר מעט מפרות שביעית, מוכר. ואומן הדמים, הרי הן בפרות שביעית: ילקח בהן מאכל, ויאכל בקדשת שביעית. ואותו הפרי הנמכר, הרי הוא בקדשתו כשהיה.

ב. לא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר, ולא יצבע מקלפי שביעית בשכר - מפני שנה עושה סחורה בפרות שביעית.

שביעית. ואם אמר לו: 'לקט לי בו היום ירק' - הרי זה כדמי שביעית; ואינו מוציאו אלא באכילה ושתיה, כפרות שביעית.

יג. החמרים העושים בפרות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדי - הרי שזכרן כדמי שביעית; ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים, ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששכר הפועל מעט - לא קנסו בו, משום כדי חייו [פרנסתו].

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו בשעת לקיחה: 'כשאלקט ירקות שדה, אביא לך' - שהרי זה מתר; ואותו הכפר, הרי הוא כפרות שביעית. ואם לקח ממנו סתם - לא ישלם מדמי שביעית; שאין פורעין חוב מדמי שביעית.

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה [להוקיר טובה לבעלים, ואין בזה משום סחורה], ושללא בטובה [שלא ברצונם כהפקר]. כיצד בטובה? שיתן לו פרות שביעית, כמי שעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל, כמי שעשה עמו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית במתנה, או שנפלו לו בירשה - הרי זה אוכלם, כדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה.

יום שני

הלכות שמטה ויוכל פרק ז

א. פרות שביעית - אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, שנאמר: "ולבדקתם וליחיה אשר בארצך תהיה", כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה, אפה אוכל ממה שבבית; כלה לחיה מן השדה - חייב לבער אותו המין מן הבית, וזה הוא בעור של פרות שביעית.

ב. כיצד? הרי שהיו לו גרוגרות [תאנים מיובשות] של שביעית בתוך ביתו - אוכל מהן כל זמן שהתאנים באילנות בשדה. כלו התאנים מן השדה - אסור לאכל מן הגרוגרות שבבית, אלא מבער אותן.

ג. היו לו פרות מרבין, מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. ואסור לאכל אחד הבעור, בין לעניים בין לעשירים; ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור - שורף באש, או משליך לים, או מאבד בכל דבר שמאבד.

ד. היו לו צמוקין של שביעית, וכלו הענבים מן הגנות והפרדסים שהן הפקר - אף על פי שעדיין יש ענבים בגפנים שבתוך החצרות - אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצר, לפי שאינם מצויין לחיה. אכל אם יש ענבים קשים ביותר שאינם נגמרים אלא בסוף השנה, הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילם. וכן כל פיוצא כזה.

ה. אילן שהוא עושה פרות שתי פעמים בשנה, והיה לו מפרותיו הראשונות - הרי זה אוכל מהן כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה, שהרי מאותו המין בשדה; אכל פרות הסתו - אין אוכלין בשבילן, מפני שהן דומין לפרות של שנה אחרת.

אכסרה, כדרך שאוגדין להביא לבית, לא כדרך שאוגדין לשוק - כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום; ודברים שאין דרכן להאגד אלא לשוק, לא יאגד אותן.

ה. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - לא יהיו נמכרים במדה, או במשקל, או במנין, אלא כפרות הארץ אכסרה; ואם היו נכרים שהן מחוצה לארץ, מתר.

ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את הקדש - יצא הקדש לחלין, ויתפשו הדמים תחתיו. והשביעית אינה כן; אלא המוכר פרות שביעית - יתפשו הדמים וינעשו כפרות שביעית, והפרות עצמן לא נתחללו ונעשו כפרות שאר השנים, שנאמר בה: "תהיה", בהיותה תהי לעולם. ולפי שנקראת 'קדש', תופשת את דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש בשביעית, והפרי עצמו הרי הוא כמו שהיה.

ז. כיצד? לקח בפרות שביעית או בדמיהן בשר - נעשה הבשר כאותן הפרות, ואוכלו כפרות שביעית; וצריך לבער שניהן בשעת בעור שביעית. לקח באותו בשר או בדמיו דגים - יצא הבשר, ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו דגים, ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש - יצא שמן, ונתפש דבש. וצריך לבער הפרות הראשונות עם הדבש האחרון, כדרך שמכעירין פרות שביעית; ואין עושין משניהן מלוגמה [תרופה] ולא מפסידין אותן, כשאר פרות שביעית.

ח. אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח - שאין צריך לומר פירות אלו מחוללין. במה דברים אמורים? בברי ראשון; אבל בברי שני [כסף שפדה פירות שביעית עליו] - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית - [פרי שני], אין מחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים - שמא יניחם, ויגדל מהם עדרים; ואין צריך לומר שביעית עצמה. אבל מחללין אותן הפרות על השחוטין.

י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב, ואין עושין בהן שושבינות [מתנות שבין חתן וכלה], ואין משלמין מהן תגמולין, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הכנסת; אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים, וצריך להודיע [שישמרו על קדושתן]. וכן אין לוקחין מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה; ואם לקח, [קנסהו ש:] יאכל כנגדן [פירות אחרים] כדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין מהן קני זבים וזבות וילדות, חטאות ואשמות; ואם הביא, יאכל כנגדן. ואין סכין בלים ועורות בשמן של שביעית; ואם סף, יאכל כנגדן.

יא. אין נוהגין מהן לא לפלן, ולא לספור, ולא לספן, ולא לשאר האמנין; אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקות אותו מים. ומתיר לתן מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין, מתנות חנם.

יב. האומר לפועל: 'הא לך אפר זה, ולקט לי ירק היום' - שזכרו מתר; ואינו כדמי שביעית - אלא מוציאו בכל מה שירצה, ולא קנסו את הפועל להיות שזכרו כדמי

טו. קלפי רמון ונהגן [הפרח] שלו, קלפי אגוזים, ונהגנין - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית; אבל אין להם בעור ולא לדמיהם. לולבי ורדים [פרחי ענפים שחתכו מהגפן], ונהגבים - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית, ויש להן ולדמיהן בעור. לולבי האלה, והבטנה, והאטדין [מין אפונה] - יש להן ולדמיהם שביעית, ואין להן ולא לדמיהן בעור; אבל לעלים שלהן יש בעור.

טז. איזו היא שעת בעור העלין? בעת שיבולו מן האילנות שלהן; עלי זיתים, ועלי קנים, ועלי חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.

יז. ועד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחין בשביעית? עד שייכש המתיק [פרי מר, ונקרא כך בלשון סגי נהור]; ויגבב עשבים יבשים, עד שתתר רביעה [גשמים] שניה במוצאי שביעית.

יח. ועד מתי יהיו העננים מתרין להכנס לפרידות במוצאי שביעית, לאסוף פרות שביעית? עד שתתר רביעה שניה.

יט. הורד והכפר והלטם, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. הקטף, והוא שרף היוצא מן האילנות ומן העקרין [גזעים], אין לו שביעית; והיוצא מן הפגין [פירות שלא הבשילו], יש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כ. במה דברים אמורים? באילן מאכל; אבל באילן סרק - אף היוצא מן העלין ומן העקרין - כפרי שלהן, ויש לו שביעית ולדמיו שביעית.

כא. הכובש ורד שביעית בשמן של ששית - ילקט את הורד, והשמן מותר. כבשו בשמן של מוצאי שביעית - חייב לבצר השמן; שהרי הורד יבש הוא, וכבר נתחייב בבעור. **כב.** חרובין של שביעית שפכשן בגין ששית, או בגין מוצאי שביעית - חייב לבצר היין, שהרי טעם פרות שביעית בו. זה הפלל: פרות שביעית שנתערבו בפרות אחרות - מין במינו, בכל שהוא; ושלא במינו, בנותן טעם.

יום שלישי

הלכות שמטה ויובל פרק ח

א. בדרך שאסור לעבד הארץ בשביעית - כך אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה, או למכר להן כלי עבודה; לפי שאסור לחזק ידי עובדי עברה.

ב. ואלו פלים שאין האמן ושאין למכרן בשביעית, למי שהוא חשוד על השביעית: מחרשה וכל כליה, העל והמזנה [לזרות התבואה] והדקר [מעדר]. זה הפלל: כל שמלאכתו מיוחדת למלאכה שאסורה בשביעית, אסור למכרו לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת, מותר למכרו לחשוד.

ג. כיצד? מוכר הוא לו המגל, והעגלה וכל כליה - שאם יקצר בו מעט ויביא על העגלה מעט, הרי זה מותר; ואם יקצר בדרך הקוצרין או יביא כל פרות שדהו, אסור.

ד. ומתן למכר סתם למי שאינו חשוד, אפלו דבר

ו. הכובש שלשה [מיני] כבשים בחבית אחת [שכל אחד זמן ביעורו שונה] - כל שפלה מינו מן השדה, יבצר מינו מן החבית; ואם התחיל בה, הרי הכל כמבצר. וכשם שמבצר אכלי אדם, כך מבצר אכלי בהמה מן הבית; ואינו מאכיל לבהמה, אם פלה אותו המין מן השדה.

ז. וכשם שמבצרים את הפרות, כך מבצרים את הדמים. כיצד? הרי שמכר רמזנים של שביעית, והרי הוא אוכל בדמיהן, וכלו הרמזנים מן האילן שבשדה, ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן - חייב לבצר.

ח. כיצד עושה? קונה בהן מאכלות, ומחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד; או ישליף המעות לים המלח, אם לא מצא אוכלין.

ט. שלש ארצות לבעור: ארץ יהודה פלה - הנה והשפלה והעמק, ארץ אחת; עבר הירדן פלו - שפלת לך ונהר שפלת לך ומבית חורון עם הנם, ארץ אחת; והגליל פלו - גליל העליון וגליל התחתון ותחום טבריה, ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן, עד שיכלה האחרון שבה.

י. כיצד? היו לו פרות בארץ יהודה - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ יהודה פלה; וכן אם היו לו פרות גליל - אוכל מהן כל זמן שיש מאותו המין בכל ארץ הגליל פלה; וכן בעבר הירדן.

יא. ושלש ארצות אלו, פלן חשבות בארץ אחת לחרובין ולזיתים ולתמרים. ואוכלין בתמרים, עד שיכלה האחרון שבו; ואימתי הוא כולה? עד הפורים. וכן אוכלין בזיתים עד העצרת, ובענבים עד הפסח של מוצאי שביעית, ובגרוגרות עד החנוכה.

יב. המוליך פרות שביעית ממקום שפלו למקום שלא פלו, או ממקום שלא פלו למקום שפלו - חייב לבצר; לפי שנותנין עליו חמרי מקום שייצא משם, וחמרי מקום שהלה לשם. ופרות הארץ שייצאו לחוצה לארץ - מתבצרים במקומן, ולא יעבירים ממקום למקום.

יג. כלל גדול אמרו בשביעית: כל שהוא מאכל אדם, או מאכל בהמה, או ממין הצובעין - אם אינו מתקיים בארץ - יש לו שביעית ולדמיו שביעית, וחייב בבעור ויש לדמיו בעור. כגון עלי הלוחף השוטה ועלי הדנדנה [נענע, מנטה] והעלשין, מאכל אדם; וכגון החוחים וההדרין, מאכל הבהמה; וכגון אפסס וקוצה, ממין הצובעין. ואם היה מתקיים בארץ, כגון הפואה והרפפה ממין הצובעין - אף על פי שיש לו שביעית ולדמיו שביעית - אין לו בעור ולא לדמיו בעור, שהרי מתקיים בארץ, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה.

יד. וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואינו ממין הצובעין - הואיל ואינו לעצים, יש לו שביעית ולדמיו שביעית. אבל אין לו בעור ולא לדמיו בעור, אף על פי שאינו מתקיים בארץ; אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה; כגון עקר הלוחף השוטה, ועקר הדנדנה [נענע], והעקרקנין [מין עשב].

על פי שו"ה וזה מן התורה - מעשר טעון תבואת מקום, מה שאין בן בשביעית; ושביעית אין לה פדיון, מה שאין בן במעשר.

טז. החשוד על הטהרות, אינו חשוד לא על המעשר ולא על השביעית; שהאכל הטמא היה שמכרו בחזקת טהור, אינו מטמא אחרים אלא מדברי סופרים [חכמים], והחשוד לדברי סופרים, אינו חשוד לדברי תורה.

יז. כל החשוד על דבר - אף על פי שאינו נאמן על של עצמו, נאמן על של אחרים; חזקה, אין אדם חוטא לאחרים. לפיכך, החשוד על דבר, דנו ומעידו.

יח. הכהנים חשודין על השביעית - לפי שהן אומרים: 'הואיל והתרומות מתרות לנו, אף על פי שהן אסורין על הנזרים במיתה - קל וחמר פרות שביעית'. לפיכך, סאה תרומה שנפלה למאה סאה של פרות שביעית, תעלה; נפלה לפחות ממאה - ירקבו הכל, ולא ימכרו לפהגים ככל מדמע [תעורבות תרומה וחולין], לפי שהן חשודין על השביעית.

יט. הצבעין והפסטימן [מפסטי בהמות] לוקחין מרסן מכל מקום, ואין חוששין שמה מספיקי שביעית הוא.

כ. גבאי קפה בשביעית, לא יהיו מדקדקין בחצרות של אוכלי שביעית; ואם נתנו להם פת - מתרת, ואין חוששין לה, שמה מספיקי שביעית הוא; שלא נחשדו ישראל להיות נותנין מפרות שביעית, אלא או מעות שביעית, או ביצים הנלקחות בדמי שביעית. ומתיר ללוות מן העניים פרות שביעית, ומחזירין להן פרות בשנה שמינית.

יום רביעי

הלכות שמטה ויוכל פרק ט

א. מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית, שנאמר: "שמוט כל בעל משה ידו"; והתובע חוב שעברה עליו שביעית - עבר על לאו, שנאמר: "לא יגש את רעהו ואת אחיו".

ב. אין שמטת כספים נוהגת מן התורה בשביעית, אלא בזמן שהיוכל נוהג, שיש שם שמטת קרקע - שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף; ודבר זה, קבלה הוא [ממשה רבינו]: אמרו חכמים, בזמן שאתה משמיט קרקע - אתה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובזמן שאין שם שמטת קרקע - אין אתה משמיט כספים בשביעית, אפילו בארץ.

ג. ומדברי סופרים [חכמים], שתהא שמטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, ואף על פי שאין היוכל נוהג - כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים בישראל.

ד. אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה - שנאמר: "מקץ שבע שנים, תעשה שמטה". וזה דבר השמטה: שמוט וכו', ושם הוא אומר: "מקץ שבע שנים, במועד שנת השמטה - בחג הסוכות"; מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע. לפיכך, המלוה את חברו

שמלאכתו מיחדת למלאכה האסורה בשביעית - שהרי אפשר שקנה בשביעית, לעשות לו מלאכה לאחר שביעית. ה. היוצר מוכר חמשה בדי שמן, וחמש עשרה בדי זין, ומתיר למכור לגוי יתר מזה, ואינו חושש שמה ימכר לישראל; ומוכר בדים רבים לישראל בחוצה לארץ, ואינו חושש שמה יביא לארץ.

ו. ומוכר לחשוד פרה חורשת, שהרי אפשר לשחטה. ומוכר לו שדהו, שהרי אפשר שיובירה [שלא יעבוד בה]. אבל לא ימכר לו שדה האילן, אלא אם בן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן, ומשאלו סאה [כלי מדידה] למדד בה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן - שהרי אפשר שימדד בה בתוך ביתו. ופורט לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלין. וכלן בפרוש, אסורין.

ז. וכן משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית, נפה ויכירה רחים ותנור; אבל לא תבור ולא תטחן עמה. **ח.** מחזקין ידי גוים בשביעית, בדברים בלבד - כגון שראו חורש או זורע, אומר לו: 'תתחזק', או 'תצליח', וכיוצא בדברים אלו; מפני שאינם מצוין על שביעית הארץ. אבל לא יסעדהו ביד. ומתיר לרדות עמהן הפרות, וחוקרין מהם גירין [קרקע שנחרשה בשביעית] - לפי שאינן בני חיוב כדי לקנס אותם.

ט. מתיר לעשות בתלוש בסוריה [מקומות שכבש דוד], אבל לא במחבר. כיצד? דשין וזורין ודורכין ומעמרין, אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקין; וכן כל כיוצא באלו. **י.** כשם שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר אותן - כך אסור לקח אותן מעם הארץ; לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפילו כל שהוא - שמה לא יאכל אותן בקדשת שביעית.

יא. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית, נותן לו אתרוג מתנה; ואם לא נתן, מבליע לו דמי אתרוג בדמי הלולב. **יב.** במה דברים אמורים? בזמן שהיה מוכר פרות שפמותן בשמור, כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן; אבל אם היה מוכר פרות שחזקתן מן ההפקר, כגון הפיגם, והתרבוזין השוטים, והחלגלוגות, והפסבר של הרים, וכיוצא בהן - הרי זה מתיר לקח ממנו מעט בדמי שלש סעודות בלבד, משום כדי חייו [פרנסתו] של מוכר.

יג. וכן כל דבר שאינו חב במעשרות, כגון שום בעל בכי, ובצל של רכפה, וגריסין הקלקיות, ועדשים המצריות, וכן ירעוני גנה שאינן נאכלין כגון זרע לפת וצנון, וכיוצא בהן - הרי אלו נלקחין מכל אדם בשביעית. **יד.** במה דברים אמורים? בעם הארץ סתם; אבל מי שהוא חשוד לעשות סחורה בפרות שביעית, או לשמר פרותיו ולאצור מהן - אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת שביעית, כלל. ואין לוקחין ממנו פשתן, אפילו סרוק; אבל לוקחין ממנו טווי ושזור.

טו. החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות; והחשוד על המעשרות, אינו חשוד על השביעית. שאף

בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה, אין הפרוזבול מועיל בה.

יז. אין כותבין פרוזבול, אלא בית דין חכמים גדולים ביותר, בבית דינו של רבי אמי ורבי אסי - שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם; אבל שאר בתי דינים, אין כותבין.

יח. זה הוא גופו של פרוזבול: 'מוסר אני לכם, פלוני ופלוני הדינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה'; והדינין חותמין מלמטן, או העדים.

יט. אין כותבין פרוזבול, אלא על הקרקע; אם אין קרקע ללוה - מזכה לו המלוה כל שהוא בתוך שדהו, אפלו קלח של כרוב. השאילו מקום לתנור או לכירה, כותבין עליו פרוזבול; היתה לו שדה ממשפנת, כותבין עליה פרוזבול.

כ. וכותבין לאיש על נכסי אשתו, וליתומים על נכסי אפטרופין. אין לו קרקע, ולערב יש לו קרקע - כותבין לו עליה פרוזבול. היה לו חוב על חברו, ויש לחברו קרקע - הואיל והוא תחת שעבודו, כותב עליו פרוזבול.

כא. אחד שלוה מחמשה, צריכין פרוזבול לכל אחד ואחד; וחמשה שלוו מאחד, דיין פרוזבול אחד לכלן.

כב. כתב הפרוזבול תחלה, ואחר כך הלוה - אינו מועיל, אלא משמט; עד שיכתב הפרוזבול לאחר שהלוה. נמצאת אומר, שכל מלוה הקודמת לפרוזבול, אינה נשמטת בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קדם את המלוה, הרי זו נשמטת.

כג. לפיכך, פרוזבול המקדם פשר, והמאחר פסול. כיצד? כתב הפרוזבול בנים, והקדים זמנו מאד - פשר; שהרי הורע כחו, שאינו משמט אלא עד אדר. אבל אם אחר זמנו, וכתבו מאיר - פסול; שהרי מזה כחו, שהוא אינו משמט עד איר שלא בדין - שאין דינו שלא לשמט אלא עד ניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין.

כד. המוציא שטר חוב אחר שביעית, ואין עמו פרוזבול - אבד חובו. ואם אמר: 'היה לי פרוזבול, ואבד' - נאמן; שמזמן הסכנה ואילך, בעל חוב גובה שלא בפרוזבול. ולא עוד, אלא כשיביא בעל חוב את שטרו, או כשיבוא לתבע במלוה על פה - אומרים לנתבע: 'שלם לו'; ואם טען הנתבע ואמר: 'איה פרוזבול שלו'? אומרים לתובע: 'היה לך פרוזבול, ואבד'? אם אמר: 'כן היה', נאמן; ואם הודה שלא כתב פרוזבול, אבד חובו. והיתומין, אינן צריכין פרוזבול.

כה. הוציא פרוזבול, וטען הנתבע ואמר: 'מלוה זו שהיא תובע - אחר פרוזבול זה היתה', והתובע אומר: 'קדם פרוזבול זה היתה' - התובע נאמן; שאלו אמר: 'היה לי ואבד' - נאמן, ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד.

כו. טען הנתבע ואמר: 'מלוה יש לו אצלי', והתובע אומר: 'לא פי, אלא הקפת החנות היא שאינה נשמטת, שהרי לא זקפתה מלוה' - הרי זה נאמן; שאם ירצה יאמר: 'מלוה היתה, ופרוזבול היה לי ואבד' - שפין

בשיעית עצמה, גובה חובו כל השנה בלה; וכשתשקע חמה בליל ראש השנה של מוצאי שביעית, אבד החוב.

ה. שחט את הפרה, וחלקה על דעת שהיום ראש השנה של מוצאי שביעית, ונתעבר לול, ונמצא אותו היום סוף שביעית - אבדו הדמים, שהרי עברה שביעית על החוב.

ו. שביעית משמטת את המלוה; ואפלו מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים, הרי זה משמט. ואם סים לו שדה בהלוואתו, אינו משמט. והשביעית משמטת את השבועה, שנאמר: "לא יגש" - מכל מקום, לא לשלם ולא להשבע.

ז. במה דברים אמורים? בשבועת הדינין, וכל פיוצא בה מדברים שאם יודה בהן, שביעית משמטת אותן; אבל שבועת השומרין והשתפין [- שטענו שנגנב מהם], וכיוצא בהן משבועות שאם יודה ישלם - הרי זה ישבע אחר השמטה.

ח. הלוהו ותבעו וכפר בו, והגיעה שמטה והוא בכפירתו, והודה אחר שעברה שביעית, או שבאו עליו עדים אחר השביעית - אין השביעית משמטת.

ט. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לעשר שנים - אינו משמט; אף על פי שהוא בא לידי "לא יגש", הרי הוא עתה אינו יכול לנגש. התנה עמו שלא יתבענו, שביעית משמטת.

י. המלוה את חברו, והתנה עמו שלא תשמטנו שביעית - הרי זה נשמט, שאינו יכול לבטל דין השביעית. התנה עמו שלא ישמט הוא חוב זה, ואפלו בשביעית - תנאו קים; שכל תנאי שבממון קים, ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חיבה אותו תורה, שהוא חייב.

יא. הקפת החנות, אינה נשמטת; ואם עשה אותה מלוה, נשמטת. שכר שכיר, אינו נשמט; ואם זקפו עליו במלוה, הרי זה נשמט.

יב. קנס של אוגוס והמפתה והמוציא שם רע - אינן נשמטין; ואם זקפן במלוה, נשמטין. ומאימתי נזקפין במלוה? משעת העמדה בדין.

יג. המקרש את אשתו קדם השמטה, אין כתבתה נשמטת; ואם פגמה אותה, או זקפתה עליו במלוה - נשמטת.

יד. המלוה על המשכון, אינו משמט - והוא, שיהיה החוב פגוד המשכון; ואם היה יתר, משמט היתר על המשכון.

טו. המוסר שטרותיו לבית דין, ואמר להם: 'אתם גבו לי חובי זה' - אינו נשמט, שנאמר: 'ואשר יהיה לך את אחיך'; וזה - בית דין תובעין אותו. וכן בית דין שחתכו את הדין, וכתבו: 'איש פלוני אתה חייב לתן לזה כך וכך' - אינו נשמט; שזה פגבוי הוא, וכאלו בא לידו, ואינו במלוה.

טז. כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה, ועוברין על הכתוב בתורה: "השמר לך פן יהיה דבר וגו'" - התקין [שטר] פרוזבול, כדי שלא ישמט החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים

הבית, בטל מנין זה משפּטלה הארץ. ונשארה הארץ חרבה שבעים שנה, ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים עמד. ובשנה השביעית מבנינו עלה עזרא, והיא הביאה השנה; ומשנה זו התחילו למנות מנין אחר. ועשו שנת שלש עשרה לבנין בית שני שמטה, ומנו שבע שמטות וקדשו שנת חמשים; אף על פי שלא היה שם יוכל בבית שני, מנין היו אותו כדי לקדש שמטות.

ד. נמצאת למד, שהשנה שחבר בה הבית באחרונה, שתחלתה מתשרי שאחר החורף בשני חדשים, שהרי מתשרי הוא המנין לשמטים וליוכלות - אותה השנה מוצאי שביעית היתה, ושנת חמש עשרה מן היוכלות התישעי היתה. ולפי חשבון זה - שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחורף, שהיא שנת שבע ושמונים ואלף וארבע מאות למנין שטרות, שהיא שנת שש ושלושים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה - היא שנת שמטה, והיא שנת אחת ועשרים מן היוכל.

ה. אבל כל הגאונים אמרו, שמסרת היא בידיהם איש מפי איש, שלא מנו באותן השבעים שנה לפני חורף בית ראשון ובנין בית שני אלא שמטות בלבד, בלא יוכלות; וכן משחבר באחרונה, לא מנו שנת חמשים אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת החורף. וכן עולה מתלמוד עבודה זרה, כפי חשבון זה, שהוא קבלה.

ו. ושנת השמטה ידועה היא ומפרסמת אצל הגאונים ואנשי ארץ ישראל; וכלן לא מנו אלא לשני חרף, משליכין אותן שבע שבע. ולפי חשבון זה - תהי שנה זו, שהיא שנת שבע ומאה ואלף לחורף, מוצאי שביעית. ועל זה אנו סומכין, וכפי חשבון זה אנו מורין לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים - שהקבלה [מסורת הגאונים] והמעשה עמודים גדולים בהוראה, ובהם ראוי להתלות.

ז. שנת יוכל אינה עולה ממנין שני השבוע [השמיטה] - אלא שנת תשע וארבעים שמטה, ושנת חמשים יוכל; ושנת אחת וחמשים, תחלת שש שנים של שבוע. וכן בכל יוכל ויוכל.

ח. משגלה שכט ראובן ושכט גד ויחזי שכט מנשה, בטלו היוכלות - שנאמר: "וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה", בזמן שכל יושביה עליה; והוא, שלא יהיו מערבין שכט בשכט, אלא פלן יושבים כתקנו. בזמן שהיוכל נוהג בארץ, נוהג בחוצה לארץ, שנאמר: "יוכל הוא" - בכל מקום, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ט. ובזמן שהיוכל נוהג, נוהג דין עבד עברי, ודין פתי ערי חומה [בית שנמכר בו, חוזר לבעליו ביוכל], ודין שדה חרמים [כהן שקיבל קרקע מוחרם ומכרו, חוזר אליו ביוכל], ודין שדה אחרה [שירש מאבותיו ומכרה, חוזרת אליו ביוכל], ומקבלין גר תושב; ונוהגת שביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום - מן התורה. ובזמן שאין היוכל נוהג, אין נוהג עבד עברי, ולא פתי ערי חומה, ולא שדה אחרה, ולא שדה חרמים, ואין מקבלין גר תושב;

שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מתר ואוכל דבר אסור.

כז. תלמידי חכמים שהלוח זה את זה, ומסר דבריו לתלמידים, ואמר: 'מוסר אני לכם, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה' - אינו צריך לכתב פרוזבול; מפני שהן יודעין שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם [של חכמים], ובדברים בלבד היא נדחית.

כח. כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית, ורוח חכמים נוחה הימנו. וצריך המלוה לומר למחזיר: 'משמיט אני, וכבר נפטרת ממני'. ואמר לו: 'אף על פי כן, רצוני שתקבל' - יקבל ממנו, שנאמר: "לא יגש", והרי לא נגש. ולא יאמר לו: 'בחובי אני נותן לך'; אלא יאמר לו: 'שלי הם, ובמתנה אני נותן לך'.

כט. החזיר לו חובו, ולא אמר לו פן - מסבב עמו בדברים, עד שיאמר לו: 'שלי הם, ובמתנה נתתם לך'; אם לא אמר, לא יקבל ממנו - אלא יטל מעותיו, וילך לו. ל. מי שנמנע מלהלוות את חברו קדם השמטה, שמה יתאחר החוב אצלו וישמט - עבר בלא תעשה, שנאמר: "השמר לך וגו'". וחסא גדול הוא - שהרי הזהירה תורה עליו בשני לאוין, שנאמר: "השמר לך פן וגו'", וכל מקום שנאמר: 'השמר', או 'פן', או 'אל' - הרי זו מצות לא תעשה. והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו, וקראה אותו "בלעל"; והרי הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן, שנאמר: "נתון תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו"; והבטיח הקדוש ברוך הוא בשכר מצוה זו בעולם הזה, שנאמר: "כי בגלל הדבר הזה, יברכך וגו'".

יום חמישי

הלכות שמטה ויוכל פרק י

א. מצות עשה לספר שנים שבע שבע, ולקדש שנת החמשים - שנאמר: "וספרת לך שבע שבת שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים"; ושתי מצוות אלו, מסורין לבית דין הגדול בלבד.

ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ - שנאמר: "שש שנים תזרע שדך, ושש שנים תזמר כרמך", עד שיהיה כל אחד מכיר ארצו; ושבע שנים עשו בכבוש הארץ, ושבע שנים בחלוק. נמצאת אומר, בשנת שלש וחמש מאות ואלפים מראש השנה שאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה - התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות ואלפים ליצירה, שהיא שנת אחת ועשרים משנכנסו לארץ - שמטה; ומנו שבע שמטות וקדשו שנת חמשים, שהיא שנת ארבע וששים משנכנסו לארץ.

ג. שבעה עשר יובלים מנו ישראל, משנכנסו לארץ ועד שיצאו; ושנה שיצאו בה, שחבר הבית בראשונה, מוצאי שביעית היתה, ושנת שש ושלושים יובל היתה - שארבע מאות שנה ועשר שנים עמד בית ראשון. פיון שחבר

אחיד, ומכר מאחזתו". אבל למכר ולהניח הדמים בכיסו, או לעשות בהן סחורה, או לקח בהן פלים ועבדים ובהמה - אינו רשאי; אלא למזונות בלבד. ואם עבר ומכר מכל מקום, הרי אלו מכורין.

ד. ודנין בבית דין פתי ערי חומה, ובשדה דין שדה אחזה. דין מוכר שדה אחזתו - להשיב את הדמים לפי השנים הנשארות ליובל; ובכל עת שירצה לפדות, מחשב עם הלוקח על השנים שאכל, וגורע מדמי המכר, ומחזיר לו את השאר.

ה. כיצד? הרי שנשאר ליובל עשר שנים, ומכר לו שדה במאה דינר, אכלה הלוקח שלש שנים, ורצה המוכר לגאל - נותן לו שבעים דינר, ומחזיר שדהו; וכן אם אכלה שש שנים - נותן לו ארבעים דינר, ומחזיר שדהו. לא גאלה, אלא היתה ביד הלוקח עד שנת היובל - תחזר לבעלים בלא דמים, שנאמר: "במספר שני תבואת ימכר לך".

ו. מכרה לו והיא מלאה פרות, ולאחר שנים גאלה - אינו יכול לומר לו: 'החזירנה לי מלאה פרות כמו שמכרתי לך'. לפיכך, אם מכרה לו מלאה פרות לפני ראש השנה, וגאלה אחר שתי שנים - הרי זה אוכל שלש תבואות בשתי השנים, ואינו מחשב עמו אלא לפי שתי שנים בלבד, שנאמר: "על פי השנים", לא על פי התבואות.

ז. הקנים והזמורות ופרות שקמה שבתוכה, הרי הן של לוקח כשאר הפרות שלה; אבל אילן שנכסח או שיבש, שניתן אסורין בו. כיצד יעשה? ימכר, וילקח בדמיו קרקע, והלוקח אוכל פרותיה, עד שתגאל השדה מידי.

ח. הלוקח שדה אחזה, ונטעה אילנות והשביחה - כשהיא חוזרת ביובל, שמין שבח האילנות שבתוכה, ונותן בעל השדה דמי השבח הלוקח, שנאמר: "ויצא ממכר בית" - ממכר חוזר, ואין השבח חוזר.

ט. המוכר את שדהו בזמן שהיובל נוהג, כמו שבארנו - אינו מתר לגאל לפחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואת ימכר לך"; ואפלו רצה הלוקח, הרי זה אסור - שנאמר: "במספר שנים אחר היובל, תקנה מאת עמיתך", אין פחות משתי שנים מעת לעת מיום המכירה. י. וצריך שיאכל הלוקח שני תבואות בשתי השנים - שנתים שהיו בהן תבואות, ואחר גאל - שנאמר: "שני תבואות"; לפיכך, אם היתה אחת משתי השנים שביעית, או שנת שדפון או ירקון - אינה עולה מן המנין.

יא. הניחה הלוקח בורה [לא זרועה] שנה ואכלה שנה, או אכלה שנה ונרה [חרש] שנה לזריעה ולא זרעה - הרי אלו עולין למנין. מכרה בשנת יובל עצמה - אינה נמכרת, והדמים חוזרין לבעלים.

יב. מכרה שנה אחת לפני היובל - הרי הלוקח אוכל אותה שנה שנה אחר היובל, שנאמר: "שני תבואות".

יג. מכר נקעים מלאים מים, או סלעים שאינם ראויין לזריעה - הרי זה פודה בפחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואת" - שדה הראויה לתבואה, היא

ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם, וכן השמטת כספים בכל מקום מדבריהם, כמו שבארנו.

י. מצות עשה לתקע בשופר בעשירי בתשרי בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין, תחלה; וכל יחיד ויחיד חייב לתקע, שנאמר: "תעבירו שופר". ותוקעין בשופר תשע, כדרך שתוקעין בראש השנה; ומעבירין שופר בכל גבול ישראל.

יא. שופר של יובל ושל ראש השנה, אחד הוא לכל דבר; ואחד היובל ואחד ראש השנה לתקיעות, אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקדשו בו את החדש, ובין בבית דין שלא קדשו בו את החדש; וכל יחיד ויחיד חייב לתקע כל זמן שבית דין יושבין, ושלל בפני בית דין.

יב. ובראש השנה שחל להיות בשבת, לא היו תוקעין אלא בבית דין שקדשו בו את החדש; ואין כל יחיד ויחיד תוקע, אלא בפני בית דין.

יג. שלשה דברים מעכבין ביובל: תקיעה, ושלוח עבדים, והחזרת שדות לבעליהן - וזו היא השמטת קרקע. יד. מראש השנה ועד יום הכפורים, לא היו עבדים נפטרים לבתיהם, ולא משמעתדין לאדוניהם, ולא השדות חוזרות לבעליהן - אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים, ועטרוניהם בראשיהם. בין שהגיע יום הכפורים - תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, וחרו שדות לבעליהן.

טו. דין היובל בשביית הארץ ודין השמטה, אחד הוא לכל דבר: כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ, אסור בשנת יובל; וכל שמתר בשביעית, מתר ביובל; ומלאכות שלוקין עליהן בשביעית, לוקין עליהן ביובל; ודין פרות שנת יובל באכילה ומכירה ובכעור, כדין פרות שביעית לכל דבר.

טז. יתרה שביעית על היובל - שהשביעית משמטת כספים, ואין היובל משמיט כספים. ויותר יובל על השביעית - שהיובל מוציא עבדים, ומשמיט קרקע; וזה הוא דין מכירת שדות האמור בתורה, והיא מצות עשה, שנאמר: "גאלה תתנו לארץ". יובל משמיט קרקע בתחלתו, ושביעית אין משמטת כספים אלא בסופה, כמו שבארנו.

יום שישי

הלכות שמטה ויובל פרק יא

א. ארץ ישראל המתחלקת לשבטים - אינה נמכרת לצמיתות, שנאמר: "והארץ לא תמכר לצמיתת". ואם מכר לצמיתות, שניהם עוברין בלא תעשה; ואין מעשיהן מועילין, אלא תחזר השדה לבעליה ביובל.

ב. והמוכר שדהו לששים שנה, אינה יוצאה ביובל - שאין חוזר ביובל, אלא דבר הנמכר סתם, או הנמכר לצמיתות.

ג. לא ימכר אדם ביתו או שדה אחזתו, אף על פי שהן חוזרין אחר זמן - אלא אם כן העני, שנאמר: "וכי ימוך

השיגה ידו. ויש לו למכר מנכסיו ולפדות; אבל לא ילוה ויגאל, ולא יגאל לחצאין.

ג. מת הלוקח, יפדה מיד בנו; וכן אם מת המוכר, יש לבנו לפדותה כל שנים עשר חדש.

ד. מכר לראשון, ומכר ראשון לשני בתוך השנה - מונין לראשון: כיון ששלמה שנה לראשון - החלט הבית - עבר לרשותו לגמרי ביד השני; שהמוכר מכר לשני כל זכות שתבוא לידי. הגיע שנים עשר חדש ולא גאלה, הרי זו נחלטה ביד הלוקח. וכן אם נתן הבית מתנה ולא גאלו כל שנים עשר חדש, הרי זו נחלט ביד זה שנתן לו מתנה.

ה. היתה שנה מעברת, אינו נחלט עד סופה - שנאמר: "עד מלאת לו שנה תמימה", להביא חדש העבור.

ו. מכר שני בתים, אחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני - זה שמכר בראש אדר שני, כיון שהגיע אחד באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה; וזה שמכר בחצי אדר ראשון, לא עלתה לו שנה עד חצי אדר של שנה הבאה - מפני שיד הלוקח בחדש העבור.

ז. הגיע יום שנים עשר חדש, ולא נמצא הלוקח לפדות ממנו - הרי זה מניח מעותיו בבית דין, ושוכר הדלת ונכנס לביתו; ואימתי שיקבא הלוקח, יבוא ויטל את מעותיו.

ח. המקדיש בית עיר חומה, וגאלו אחר מיד ההקדש - כיון שעלתה לו שנה משעה שנגאל מיד ההקדש ולא גאלו בעליו, נחלט ביד הגואל; שאין ההקדש חולט, אלא הלוקח, שנאמר: "לקנה אתו, לדרתיו".

ט. מכר בית עיר חומה, והגיע יובל בתוך שנת המכר - אינו חוזר ביובל, אלא יהיה ביד הלוקח, עד שירצה המוכר לגאל כל שנת המכר; או תמלא שנה, ויחלט.

י. המוכר בית בכתי החצרים, או בעיר שאינה מקפת חומה כראוי - הרי זה נגאל בכל יפה שבדין השדות ושכדין הבתים המקפין חומה. כיצד? אם רצה לגאל מיד - גואל, בדין הבתים. הגיע שנים עשר חדש ולא גאל - הרי זה גואל עד שנת היובל, בדין השדות; ובעת שגואל - מחשב עם המוכר, וגורע לו מה שאכל. הגיע יובל ולא גאל - חוזר הבית בלא דמים, בדין השדות.

יא. כל שהוא לפני מן החומה, כגון הגנות והמרחצאות והשוככות - הרי הוא כבתים, שנאמר: "אשר בעיר". אבל השדות שבתוך העיר, נגאלין בדין השדות שחונן לעיר, שנאמר: "וקם הבית אשר בעיר" - "הבית" וכל הדומה לבית, לא השדות.

יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו נחלט בכתי ערי חומה. וירושלים, אין הבית נחלט בה. ובית הבנוי בחומה, אינו ככתי ערי חומה.

יג. עיר שגגותיה חומתה, או שהים חומתה - אינו כמקפת. יד. אין המקום נקרא 'עיר חומה' - עד שיהיה בו שלש חצרות או יתר, ובכל חצר מהן שני בתים או יתר, ויקיפו אותן חומה תחלה, ואחר כך יבנו החצרות בתוכו; אבל מקום שישב ואחר כך הקף, או שלא היו

שאינה נגאלת אלא אחר שתי שנים. ואם לא גאלה - אף על פי שאינה ראויה לזריעה, חוזרת לפעלים ביובל.

יד. מכר אילנות - אין נגאלין לפחות משתי שנים, שהרי ראויין לתבואות; ואם לא גאלן, אינן חוזרין לפעלים ביובל - שנאמר: "ושב לאחזתו", ולא לאילנות.

טו. מכר שדהו לראשון, ומכר הראשון לשני, ושני לשלישי, אפלו מאה - בשנת היובל תחזר לאדון ראשון, שנאמר: "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, לאשר לו אחזת הארץ".

טז. מכרה לראשון במאה דינר, ומכרה הראשון לשני במאתים, ורצה האדון לגאל - אינו מחשב אלא עם הראשון, שנאמר: "לאיש אשר מכר לו". מכרה לראשון במאתים, ומכרה הראשון לשני במאה - הרי זה מחשב עם האחרון. וכן אם מכרה במאה, והשביחה ביד הלוקח, והרי היא ראויה להמכר במאתים - מחשב לפי מה שמכר; ואם מכרה במאתים, והכסיפה, והרי היא ראויה להמכר במאה - מחשב לפי מה שהיא. לעולם מפיין כח המוכר שדה אחזה, ומרעין כח הלוקח.

יז. המוכר שדה אחזה, והיו לו שדות אחרות, ומכר מאותן השדות כדי לגאל שדה שמכר - אין שומעין לו, שנאמר: "ומצא כדי גאלתו", עד שימצא דבר שאינו מצוי בשעה שמכר. וכן אם לזה לגאל, אין שומעין לו - שנאמר: "והשיגה ידו", לא שילוה.

יח. מצא מעט, ורצה לגאל חצי השדה שמכר - אין שומעין לו, שנאמר: "כדי גאלתו" - או גואל את כלה, או אינו גואל. ואם רצו קרוביו לגאל - גואלין, שנאמר: "ובא גאלו הקרב אליו".

יט. הנותן שדהו מתנה, הרי זו חוזרת לו ביובל - שנאמר: "תשבו איש אל אחזתו", לרבות את המתנה.

כ. האחין שחלקו (בירושה) - כלקוחות הן, ומחזירין זה לזה חלקו ביובל; ולא תבטל חלקתן מקמות שהיתה. וכן הבכור והמזבם [נושא] אשת אחיו [שמח] - מחזיר ביובל חלק שנטל, ונוטל החלק שבנגדו.

כא. אבל היורש את אשתו - אף על פי שירשת הפעל מדבריהם [של חכמים] - עשו חזק לדבריהם בשל תורה, ואינו מחזיר ביובל. ואם ירש ממנה [מקום ב:] בית הקברות - יחזיר לבני משפחה, משום פגם משפחה [שגנאי להם שיקבר זר בתוכם והם יקברו במקום אחר]; ויתנו לו דמיה, ומנפין לו דמי קבר אשתו - שהרי חיב בקבורתה.

שבת קודש

הלכות שמטה ויובל פ'ק יב

א. המוכר בית בתוך עיר המקפת חומה - הרי זה גואל אותה כל שנים עשר חדש מיום שמכר, בכל עת שירצה, ואפלו ביום שמכר; וקשרוצה לפדות - נותן כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום.

ב. ואין הקרובים פודין אותה, אלא המוכר עצמו אם

בימי יהושע, מנו שמטין ויובלות, וקדשו בתי ערי חומה, ונתחילו במעשר - אף ביאתן בימי עזרא, מנו שמטין ויובלות, וקדשו בתי ערי חומה, ונתחילו במעשר. טז. וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית, בעת שיכנסו לארץ - יתחילו למנות שמטין ויובלות, ויקדשו בתי ערי חומה, ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות, שנאמר: "והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך, וירשתה", מקיש ירשתך לירשת אבותיך - מה ירשת אבותיך, אתה נוהג בה בדברים האלו, אף ירשתך, אתה נוהג בה בדברים האלו.

בו שלש מצוות של שני בתי - אינו עיר חומה, אלא בתי שבו כבתי החצרים. טו. אין סומכין אלא על חומה המקפת בשעת כבוש הארץ. כיצד? עיר שלא היתה מקפת חומה בשעה שפכש יהושע את הארץ - אף על פי שהיא מקפת עתה, הרי היא כבתי החצרים; ועיר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע - אף על פי שאינה מקפת עתה, הרי היא כמקפת. וכיון שגלו בחרבן ראשון, בטלה קדשת ערי חומה שהיו בימי יהושע. כיון שעלה עזרא בביאה השנייה, נתקדשו כל הערים המקפות חומה באותה העת - מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה, כביאתן בימי יהושע: מה ביאתן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ב'ח' מרחשון ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות לא תעשה שנג.

מצות עשה קמט.

מצרים ומעשה ארץ פנען — וזה כולל כל-מה- שהיו עושים, השחיתות ועבודת האדמה ומרעה המקנה וישוב הארץ גם כן, לפיכך חזר ובאר שאותם המעשים שהזהיר מהם הם אלו ואלו: ערות לא תגלה וערות לא תגלה (כלומר, פרט כל תועבה בפני-עצמה), וכמו שבאר בסוף הענין ואמר: "כי את-כל-התועבת האל עשו אנשי-הארץ" (שם, כז). ולשון ספרא (שם): "יכול לא יבנו בנינות ולא יטעו פרמים כמותם (וגם זה, לכאורה, כלול ב"מעשה ארץ כנען לא תעשו") — תלמוד לומר: "ובחקותיהם לא תלכו" (שם, ג), לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם". ושם אמרו: "ומה היו עושין? האיש נושא איש והאשה נושאה אשה ואשה נשאת לשני אנשים". הנה נתבאר שהלאוין האלה שהם כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו הם אזהרה על ביאת כל-העצירות על דרך הכלל. וחזר וכפל את-הלאו בהן, כל-ערוה לבדה. וכבר בארנו אנו את כל-דיני המצוה הזאת בפרק ז' מסנהדרין (משנה ד) בפרוש המשנה ובארנו שולקין עליהם. וממה-שאמה צריך לדעת, שכל-אשה שחייבים על ביאתה פרת — הרי הנוול מאותה הביאה שיש בה חייב פרת נקרא: ממזר, והוא שקראו ה' ממזר, בין שאותה הביאה בידון בין בשגגה — הולד ממזר, חוץ מן-הנדה בלבד שהולד ממנה אינו ממזר אלא נקרא: בן-הנדה. וכבר נתבאר ענין זה בפרק ד' מיבמות (מט).

המצוה הקמ"ט — הצווי שנצטוונו לבדק

המצוה השנ"ג — האזהרה שהזהרנו מלהתענג באחת מכל-העצירות ואפלו בלי ביאה, כגון החבוק והנשוי וכיוצא בהן מפעלות הנאות, והוא אמרו: תעלה באזהרה על זה: "איש איש אל-כל-שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ו) כאלו אמר: לא תתקרב אליהם קרבה המביאה לגלות ערוה. ולשון ספרא (אחרי שם): "לא תקרבו לגלות ערוה", אין לי אלא שלא יגלה, מנין שלא יקרב? תלמוד לומר: "ואל-אשה בנות טמאתה לא תקרב" (שם, יט), אין לי אלא נדה כל תקרב וכל תגלה, ומנין בכל-העצירות שהן בכל תקרבו וכל תגלו? תלמוד לומר: "לא תקרבו לגלות ערוה". ושם (שם כט) נאמר: "ונכרתו הנפשות העשות", מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: "לא תקרבו" יכול יהיו חייבין פרת על הקריבה — תלמוד לומר "העשות", לא הקרבות. וכבר נכפל הלאו באסור הדברים המלערים האלה ואמר: "לכלתי עשות מחקות התועבת" (שם, ל) אבל אמרו: (בפסוק שנאמר כהקדמה לאיסור כל העצירות) "כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען וגו' לא תעשו" (שם, ג), אינו מזהיר בשני לאוין אלו מחקות התועבת בלבד, אלא מזהיר בהם מהתועבת עצמן שבאר אחר כך, כלומר שהביא שני לאוין כלליים על כל-העצירות. וכאשר הזהיר על מעשה ארץ

שָׂרָץ הָעוֹף". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' ממסכת חלין (מז).

המצוה הקנ"ב — הצווי שנוצטוינו לבדק בסמני דגים והם מפרשים בתורה והוא אמרו: "את־זה תאכלו מכל אשר במים" (שם שם, ט) ובפרוש אמרו בגמרא חלין (סו): שאוכל דג טמא עובר בעשה ולא־תעשה. פי ממה שאמר 'זה אכול' שומע אני שזולתו לא תאכל, ולא הבא מכלל עשה — עשה. הנה נתבאר, שאמרו "את־זה תאכלו" — מצות עשה. והענין באמרנו שהיא מצות עשה הוא כמו שהזכרתי לך, שאנו נצטוינו לדון בסמנים אלו ונאמר: זה מתר לאכלו וזה אינו מתר, כמו שבאר הכתוב ואמר: "והבדלתם בין־הבהמה הטהרה לטמאה וגו'" (שם ב, כה) לא תהא הבדלה אלא בסמנים — לפיכך יהיה כל־מין ומין מארבעת מיני הסמנים האלה מצוה בפני עצמה, כלומר: סמני בהמה וחייה, וסמני העוף, וסמני חגבים, וסמני דגים. וכבר בארנו לשונם, שקראו לכל־אחד עשה לבדו. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו, כלומר: סמני דגים, בפרק ג' ממסכת חלין (שם).

המצוה הקע"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול בהמה טמאה וחייה טמאה, והוא אמרו (דברים יד, ה'): "אף את־זה לא תאכלו ממעלי הגרה וגו' את־הגמל ואת־הארנבת ואת־השפן ואת־החזיר". אבל שאר בהמה טמאה לא בא בהן לאו בפרוש, אבל ממה שאמר: "וכל־בהמה מפרסת פרסה וגו', מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו" (שם יד, ו), ידענו שכל־מה שאין בו שני הסימנים יחד מזוהרים על אכילתו, אלא שהוא לאו הבא מכלל עשה שנתבאר שהוא עשה, וכלל הוא אצלנו: לאו הבא מכלל עשה — עשה, ואין לוקין עליו. אבל נאסרה עלינו שאר בהמה וחייה טמאה וחיכנו על אכילתן מלקות בקל וחמר, שאנו אומרים: ומה חזיר וגמל שיש בהן סימן טהרה אחד — לוקין עליו, קל וחמר לשאר בהמה וחייה שאין בהן סימן טהרה כלל — שלוקין עליהן. ושמע לשון ספרא (פרשת שמני) בכל־זה, אמרו: "אתה תאכלו" — אותה באכילה ואין בהמה

בסמני (הכשרות של) בהמה וחייה, הינו: שיהיו מעלי גרה ופרסתן סדוקה, ואז מתר לאכלן. וזה שאנו מצוים לבדק אותן בסמנים אלו — הוא מצות עשה, והוא אמרו: "זאת החיה אשר תאכלו וגו'" (שם יא, ב). ולשון ספרא (פרשת שמני): אתה תאכלו — אותה באכילה ואין בהמה טמאה באכילה, כלומר: את שיש־בה סמנים אלו — היא שמתר לאכלה, משמע מזה, שאת שאין בה סמנים אלו — אסור לאכלה, וזה לאו הבא מכלל עשה, שהוא עשה לפי הכלל שבידינו לפיכך אמרו בסמוך ללשון זה: "אין לי אלא בעשה, מנין בלא־תעשה? תלמוד לומר: את־הגמל" — כמו שנתבאר במצות לא־תעשה (קעב). הנה נתבאר, שאמרו "אתה תאכלו" — מצות עשה. והכונה במצוה זו היא מה שהזכרתי לך, והוא: שאנו נצטוינו לדרוש סמנים אלו בכל־בהמה וחייה, ואז יהא מתר לאכלה, ודין זה — הוא המצוה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת בכורות (ו) ובמסכת חלין (נט).

יום שני

מצות עשה קנ. קנא. קנב.

מצות לא תעשה קעב. קעד.

המצוה הק"ן — הצווי שנוצטוינו לבדק גם בסמני העוף, והוא שרק כמה מינים ממוני יהיו מתרים. וסמני העוף לא נאמרו מן־התורה אלא השגו בחקירה, פי באשר אנו מתבוננים בכל־המינים שנתבאר אסורם (בתורה, ובפרטות) אחד אחד, מוצאים אנו בהם דברים הכוללים אותם ("צד השווה" — פרטים משותפים), והם סמני עוף טמא וזה שנוצטוינו לדון בעופות ולומר: זה טמא וזה טהור — הוא מצות עשה. ולשון ספרי: "כל־צפור טהרה תאכלו (דברים יד, יא) — זו מצות עשה". הנה נתבאר מה־שרמזנו עליו; וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת חלין (נט).

המצוה הקנ"א — הצווי שנוצטוינו לבדק גם בסמני חגבים, והם המפרשים בתורה: "אשר לו כרעים ממעל לרגליו" (ויקרא יא, כא). וענין מצוה זו כמו שבארנו במצוה שלפניה, והפסוק שנתבאר בה הוא אמרו: "את־זה תאכלו מכל

תורה: "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (דברים יד, ט). ולשון ספרי: "וכל שרץ העוף וכו' — מצות לא-תעשה", והאוכלם — לוקה.

המצוה הקע"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ הארץ, כגון התולעים והחפושיות והדומה להם, וזהו הנקרא: שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (ויקרא יא, מא). והאוכל מהם משהו (אם היתה זו בריה שלמה) — חייב מלקות.

המצוה הקע"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול השרץ המתהנה מן-העפושים, אף-על-פי שאינו מין מסים ואינו נולד מזכר ונקבה, והוא אמרו: "ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על-הארץ" (שם, מד). ולשון ספרא (פרשת שמייני): "השרץ הרמש על-הארץ — אף-על-פי שאינו פורה ורובה", וזהו החלוק שיש בין אמרו "השרץ השרץ על הארץ" (לעיל אזהרה קעו) ובין אמרו "השרץ הרמש". לפי שהשרץ השורץ — הוא השרץ שיש בו כח המוליד את המין והרי הוא משרין (מוליד שרצים) על הארץ; והשרץ הרמש — הוא השרץ המתהנה מן-העפושים שאינו מוליד כמוהו, וגם האוכל ממנו — לוקה.

המצוה הקע"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול בעלי החיים המתהנים בתוך הזרעים והפרות משיצאו וירמשו על פני אותו הזרע או אותו הפרי, אפלו מצאנום אחר-כך בתוך האכל — אסור לאוכלם, והאוכלם — לוקה, והוא אמרו: "לכל-השרץ השרץ על-הארץ לא תאכלום כי-שקץ הם" (שם יא, מב). ולשון ספרא (פרשת שמייני): "להביא את שפרשו לארץ וחזרו".

יום רביעי

מצות לא תעשה קעט.

קפ. קפח.

המצוה הקע"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול איזה שרץ שיהיה, בלי יחוד (ללא הבדל המין) בין שרץ העוף בין שרץ המים בין שרץ הארץ, והוא אמרו יתעלה: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם"

טמאה באכילה. אין לי אלא בעשה, בלא-תעשה מניין? תלמוד לומר: "את-זה לא תאכלו ממעלי הגרה", אין לי אלא אלו בלבד, שאר בהמה טמאה מניין? ודין (קל וחומר) הוא: מה אלו שיש בהן סימן טהרה הרי הן בלא-תעשה על אכילתן, שאר בהמה טמאה שאין בהן סימן טהרה, אינו דין שתהא בלא-תעשה על אכילתן! נמצאו: הגמל והארנבת והשפן והחזיר — מן-הכתוב, ושאר בהמה טמאה — מקל-וחמר: ונמצאת מצות עשה שלהן — מן-הכתוב (בלאו הבא מכלל עשה — עשה), ומצוה בלא-תעשה — מקל-וחמר. אלא שקל-וחמר זה לגלוי מלתא בעלמא הוא (כלומר: ה"קל וחומר" מגלה את הנעלם לכאורה "בין השורות" והרי זה נחשב כאילו כתבה זאת התורה במפורש), כדרך שאמרו בכתו, כמו שנבאר במקומו (לא תעשה שלו — שיעור פח). ולפיכך כל-האוכל כזית מבשר בהמה או חיה טמאה מאיזה מין מהן שיהיה — לוקה מדאורייתא. ודע זאת (כלומר: כיון שעיקר האיסור אנו יודעים גם מבלי ללמוד "קל וחומר" — אין זה בסתירה ל"אין מזהירין מן הדין" — ולוקה).

המצוה הקע"ד — האזהרה שהזהרנו מלאכול עוף טמא, והוא אמרו באותם המינים: "ואת-אלה תשקצו מן-העוף לא יאכלו" (ויקרא יא, יג). וגם האוכל מהם כזית מבשרם — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו עם השתים שלפניה בפרק ג' מחלין (נט).

יום שלישי

מצות לא תעשה קעג. קעה.

קעו. קעז. קעח.

המצוה הקע"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול דג טמא, והוא אמרו באותם המינים מן הדגים: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו ואת-נבלתם תשקצו" (ויקרא יא, יא). והאוכל מבשרם כזית — לוקה.

המצוה הקע"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול שרץ העוף, כגון הזבובים והדבורים והצרעין וזולתם מן המינים האלה, והוא אמרו במשנה

לך ממנו דגמאות לקמן (לא תעשה קצה, שיח-ט).
והדבר הנכון שלא תסתפק בו ולא תשתפך הוא:
שהאוכל בעל חי שהוא בעצמו שרץ העוף ושרץ
המים ושרץ הארץ — לוקה שלש בלבד: אחת
משום שרץ העוף שנתבאר בו הלאו, ואחת משום
שרץ הארץ שגם בו נתבאר הלאו, ואחת משום
"אל-תשקצו את-נפשתיכם", שגם שרץ המים
נאסר בכלל "כל-שרץ", והוא אמרו: "אל-תשקצו
את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ". ואם אכל שרץ
הארץ בלבד — לוקה אחת משום שרץ הארץ.
וכך גם על שרץ העוף — אחת משום שרץ
העוף. וכך על שרץ המים לבדו — אחת משום
"אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ".
ומחמת שלא זו כולל שרץ הארץ לא ילקה על
שרץ הארץ שמים, לפי שאפלו באו לנו אלף
לאוין מפרשים כלם ב"שרץ הארץ" — אינו
לוקה עליהן אלא מלקות אחת, לפי שכלם נכפלו
בענין אחד בעצמו, ואפלו אמר: "שרץ הארץ לא
תאכלו", "שרץ הארץ לא תאכל", "שרץ הארץ
לא יאכל", כך אלף פעמים — לא יתחייב עליו
אלא מלקות אחת. האם ראית שאלה שקבעו
את-הכלל המשפש הזה סוברים שהלובש שעטנז
לוקה שמים כיון שבאו בו שני לאוין (ויקרא יט,
יט. דברים כב, יא). מפרשים? לא ראיתי שהם
סוברים כן אלא זה היה מוזר בעיניהם אלו אמרו
מי שהוא, ואין דבריהם מוזרים בעיניהם באמרם
ששרץ הארץ או שרץ העוף לוקין עליו שמים:
אחת מחמת הלאו המפרש בו ואחת משום
"אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ". וזה
ברור בתכלית עד שלא יעלם אפלו מן-החרשים
והאלמים. אחרור להשלים את-הענין שהתחלתי
לבארו ואמר (לשיטת רבינו כדי להוסיף לאו, כל
לאו צריך להיות מכון ל"חלק" או "תוספת" של
תכונה. לולא כן הרי זה כפילות שאין לוקין (לשיטת
רבינו) יותר מפעם אחת על אותו חלק של איסור.
והדברים הבאים הם הקדמה לפירוש רבינו
במאמר הגמרא): שאם ארע שנתהיה חי באיזה
זרע מן הזרעים או בפרי מן הפירות ויצא לאויר
העולם, אף-על-פי שלא נגע בפני האדמה —
הרי האוכלו חייב מלקות אחת, לפי שנתאמר בו

(ויקרא יא, מג). זה לאו בפני עצמו ולוקין עליו,
והוא כעין אסור כולל. לפיכך האוכל דבר משרץ
הארץ — לוקה שמים: אחת משום "וכל-השרץ
השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם, מא),
ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-
השרץ". וכן האוכל דבר משרץ העוף — לוקה
שמים: אחת משום "שרץ העוף טמא הוא לכם
לא יאכלו" (דברים יד, טו) — (לא תעשה קעו),
ואחת משום "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-
השרץ". ואם אכל בעל חי אחד בלבד והיה אותו
החי מעופף ושוורץ על הארץ, כך שהוא שרץ
העוף ושרץ הארץ — יהיה חייב עליו ארבע
מלקות (רבו חולק להלן על שיטה זו במנין
המלקות). ואם נוסף על כך שהוא גם משרץ המים
— יהיה חייב עליו שש מלקות: המלקות
החמישית משום דג טמא שנתאמר בו: "מבשרם
לא תאכלו" (ויקרא יא, יא) — (לא תעשה קעג),
והמלקות הששית משום "אל-תשקצו את-
נפשתיכם בכל-השרץ השרץ", לפי שהוא כולל
גם שרץ המים. ואין לנו פסוק לאסור שרץ המים
חוץ ממה שנתאמר: "אל-תשקצו את-נפשתיכם
בכל-השרץ השרץ". ולפי הכללים האלה אמרו
בגמרא מכות (טז:): "אכל פוטיתא (שרץ המים.
ולהלן מתאר בו רבינו תכונות של שרצים נוספים כדי
לקיים מאמר הגמרא לפי שיטתו) — לוקה ארבע;
נמלה — לוקה חמש; צרעה — לוקה שש". וזהו
הפירוש שפרש כל-מי ששמעתי פרושו או ראיתי
דבריו בענין זה שהוא: אכל פוטיתא וכו' (שיטה
זו — עליה חולק רבינו — מחייבת מספר מלקות גם
מכח לאו אחד — כשהצטרפו כמה איסורים שאצל
כל אחד מהם בנפרד היה הלאו האמור קיים. וכמספר
האיסורים שהצטרפו — לוקה). וזה פירוש שאינו
נכון, לא יהיה ולא יתקיים אלא בהפוך הכללים
האמתיים המבארים בלשון התלמוד. והוא: שאם
תתבונן במה שהקדמנו כאן תמצא שחייבו שלש
מלקות מלאו אחד והוא: "אל-תשקצו את-
נפשתיכם בכל-השרץ". וכבר נתבאר בטול דבר
זה, ושאין לוקין שתי מלקות על לאו אחד בשום
פנים, כמו שבארו בגמרא חלין (קב:): וכבר
הקדמנו כלל זה ובאנוהו במה פעמים, ויבואו

חמש. ונמלה זו האמורה, היא הנמלה המעופפת המתהווה מעפוש הפרות שאינה פורה ורובה — חיב עליה אחת משום: שרץ שפרש מן-האכל (לא תעשה קעח), ואחת משום: שורץ על הארץ (לא תעשה קעו), ואחת משום: רומש על הארץ (לא תעשה קעז), ואחת משום: שרץ העוף (לא תעשה קעה), ואחת משום: שרץ המים (לא תעשה קעט) והצרעה שגם היא מתהווה מן-העפוש, נוסף בה על אלו שהיא עוף ושרץ העוף. ואין מן הנמנע שתתהווה הצרעה או הנמלה וזולתן ממיני המעופפים והשורצים מן-העפושים ובתוך הפרות אלא אצל ההמון, שאין להם ידיעה במדעי הטבע, אלא מדמים שכל-מין אי אפשר שיתהווה דבר ממנו אלא מזכר ונקבה כיון שהם רואים שהדבר כך על הרב. וזכור כללים אלו והבן ענין זה, לפי שהוא דבר דבר על אפניו (משלי כה, יא). וכבר בארתי לך את הענינים שבהם תבחון ותאמר: בעל חי זה חיבים על אכילתו כך וכך מלקיות, וזה אין חיבין עליו אלא כך וכך. ומן הלשונות האלה יתבאר לך שהאוכל בעל חי שלם אין חוששין לשעורו ואין אומרים בו "כזית", אלא אפלו אוכל יתוש — לוקה שלש: משום שרץ השרץ, ומשום רומש, ומשום שרץ העוף. ואמרו עוד (מכות טז): המשהה נקביו — עובר משום: אל-תשקצו את-נפשתיכם. וכן מאן דשתי מיא (השותה מים) בקרנא דאמנא, והוא כלי של מקיז דם — עובר משום: אל-תשקצו את-נפשתיכם. והוא הדין באכילת הלכלוכים ודברים המאוסים ושתית דברים המגעלים, שנפש רב בני אדם קהה מהם — כל-זה מזהרים עליו, אבל אין חיבים עליו, מלקיות, לפי שפשטיה דקרא אינו אלא בשרץ בלבד: אבל מכין אותו על אלו מכת מרדות. הנה נתבאר לך מפל-מה-שהקדמנו שפסוק זה, שהוא "אל-תשקצו את-נפשתיכם", למדנו ממנו אסור שרץ המים בלבד, שלא בא עליו לאו מיוחד חוץ מזה. והבן זאת.

המצוה המשלימה מאה ושמונים — האזהרה שהזהרנו מלאכול את המתה, והוא אמרו: "לא תאכלו כל-נבלה" (דברים יד, כא) והאוכל מבשר נבלה כזית — לוקה.

לאו בפני עצמו, כמו שבארנו במצוה שקדמה לזו (לא תעשה קעח), ואם רחש על פני הארץ ורמש בה ("רמש" הוא איסור מיוחד בשרץ שאינו מוליד) — חיב על אכילתו שתיים: אחת משום: "לכל-השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום פי-שקץ הם" (שם, מב) — (לא תעשה קעח), ואחת משום: "ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על הארץ" (ויקרא שם, מד) — (לא תעשה קעז), "[וכל-השרץ השרץ על-הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם, מא)] ואם ארע נוסף לאלו [שלא יהא שיהא פורה ורובה] — חיב עליו שלש מלקיות: השתיים שהזהרנו לעיל, ושלישית משום: "וכל-השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל" (שם) — (לא תעשה קעו) "[ולא תטמאו את-נפשתיכם בכל-השרץ הרמש על הארץ" (שם, מב)], ואם נוסף לכך שיהא מעופף יתחיב עליו מלקיות רביעית משום: "כל-שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכל" (דברים יד, יט) — (לא תעשה קעה) ואם נוסף לכך שיהא שוחה במים עם שהוא מעופף, כמו שאנו רואים תמיד במינים רבים — יתחיב עליו חמש מלקיות, מלקיות חמישית זו משום: שרץ המים, שבא לאו הכוללו והוא אמרו: "אל-תשקצו את-נפשתיכם בכל-השרץ השרץ ולא תטמאו בהם" (שם, מג) — (לא תעשה הנוכחי). ואם נוסף לכך שיהא חי זה בעצמו המתהווה מן האוכל גם עוף — יתחיב במלקיות ששית משום: "ואת-אלה תשקצו מן-העוף לא יאכלו" (שם, יג) — (לא תעשה קעד). ואל תתמה על כך שיתהווה עוף מעפוש הפרות, לפי שאנו רואים לעתים קרובות עופות מתהווים מן-העפושים והם יותר גדולים מן האגוז הקטן ואל תתפלא על שמין אחד בעצמו הוא עוף טמא והוא שרץ העוף — כי אין זה דבר רחוק, שיהיו לו תכונות העוף ופעולותיו ותכונות שרץ העוף. הלא תראה פרושי כל-הראשונים שמנו בכלל אלו השש מלקיות דג טמא ושרץ המים, וזה נכון ולא אכחישנו, לפי שאפשר שיהא דג ויהיה שרץ המים, כך גם-כן יהיה עוף ויהיה שרץ העוף, וזהו הפוטיתא, שהיה עוף ושרץ העוף ושרץ הארץ ושרץ המים — ולפיכך חיבין עליה ארבע, והנמלה לוקה עליה

בְּחֵלִין וְהוּא הַדִּין לְכָל־שְׁחִיטָה פְּסוּלָה, לְפִיכָךְ
בָּאָר שֶׁהֵם נִשְׁאָרִים בְּכָל־יִשְׂרָאֵל בְּאַזְהָרָה מְלֹאכּוֹל
נִבְלָה וְטֶרֶפָה, וְכָךְ פָּרְשׁוּ חֲכָמִים נוֹסֵף עַל דִּין אַחֵר
שֶׁהֵעִירוּ עָלָיו מִפְּסוּק זֶה, שֶׁאֵין מַעֲנֵן מֵאַמְרָנוּ זֶה
לְהַזְכִּירוֹ (דִּינִים נוֹסְפִים לִגְבִי טוֹמָאָה בַּחוּלִין ק; וּבִנְדָה
מב:). אָכֵל הַבְּהֵמָה אוֹ הַחַיָּה שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהֶן אֶחָת
הַטֶּרֶפוֹת שֶׁנִּלְמְדוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת
בָּהֶן, וְטֶרֶפָה דִּרְבָּנִן) הָרִי אֲכִילָתָהּ אִסּוּרָה, אֶפְלוּ
נִשְׁחָטָה כְּרָאוּי, וְהַשּׁוֹחֵטָה שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה וְאָכֵל
מִבְּשָׂרָה — לֹקֵה מִדִּרְבָּנָן (וַחֲזוֹר בּוֹ הֶרֶמְב"ם בִּסְפָר
הִיד). וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ לָךְ הַטֶּרֶפוֹת בְּפֶרֶק ג' מַחֲלִין.
וּבְפֶרֶק זֶה וְגַם בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן דְּמִכּוֹת וּבְפֶרֶק א'
מִכּוֹרוֹת נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי תִשְׁעַ מִצְוֹת אֵלּוּ שֶׁקִּדְּמוּ
לַמִּצְוָה זֹאת (לֹא תַעֲשֶׂה קַעֲא־קַפָּא).

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ב — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֹאכּוֹל
אֲכָר מִן הַחֵי, וְהוּא שֶׁנִּחְתָּוֶה מִמֶּנּוּ אֲכָר (שִׁלָּם)
כְּשֶׁהוּא חֵי וְנֹאכֵל מֵאוֹתוֹ הָאֲכָר כְּבָרִיתוֹ (כְּשֶׁהוּא
מְכִיל גַּם גִּידִים וְעֲצָמוֹת — לַמּוֹת שֶׁבִּשְׂאֵר אִיסוּרִים
לֹא מִצְטָרְפִים לַבֶּשֶׂר) פְּזִית, וְאֶפְלוּ הָיָה בּוֹ בְּשָׂר
כָּל־שֶׁהוּא — הָאוֹכֵל לֹקֵה. וְהַאֲזָהָרָה עַל כֵּן
הִיא אָמְרוּ: "וְלֹא־תֹאכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבְּשָׂר" (דְּבָרִים
יב, כג), וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פֶּרֶשׁת רֹאֵה שִׁם): "לֹא־תֹאכֵל
הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבְּשָׂר — זֶה אֲכָר מִן־הַחֵי". וְכָךְ
נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא חֲלִין (קב:), וְשִׁם אָמְרוּ: "אֲכָל אֲכָר
מִן־הַחֵי וּבְשָׂר מִן־הַחֵי — חֵיב שְׁתִּים". פֶּרוּשׁוֹ:
לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לְאוּיִן. הֵלָא הָאֲכָר: "לֹא־תֹאכֵל
הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבְּשָׂר" שֶׁהוּא אִסּוּר הָאֲכָר, וְהֵלָא
הַשֵּׁנִי: "וּבְשָׂר בְּשִׁדָּה טֶרֶפָה לֹא תֹאכֵלוּ" שֶׁהוּא
אִסּוּר בְּשָׂר מִן־הַחֵי, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לֹא תַעֲשֶׂה קַפָּא).
וְכִבֵּר נִכְפַּל הֵלָא בְּעֵנֵן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְהוּא
אָמְרוּ יִתְעַלָּה לְנַח בְּאַסְרוֹ עָלָיו אֲכָר מִן־הַחֵי:
"אֶךְ־בְּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ" (בִּרְאשִׁית ט, ד).

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ד — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֹאכּוֹל
אֶת־הַדָּם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְכָל־דָּם לֹא
תֹאכֵלוּ" (וִיקְרָא ז, כו). וְכִבֵּר נִכְפַּל בּוֹ הֵלָא בְּמָה
פְּעָמִים. וּפְרָשׁ שֶׁהוּא בְּכָרֶת וְאָמְרוּ: "כָּל־אֲכִלְיוֹ
יָכָרֶת" (שִׁם יז, יד). אִם הוּא מִזִּיד: וְאִם הוּא שׁוֹגֵג
— מִבִּיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה
זֹאת בְּפֶרֶק ה' מִכְּרִיתוֹת.

הַמִּצְוָה הַקַּפ"ח — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֹאכּוֹל
בְּשָׂר שׁוֹר הַנֶּסֶקֶל (בַּעַל חֵי שְׁחִיב סְקִילָה, כְּגוֹן שֶׁהֵרַג
אָדָם) וְאֶפְלוּ נִשְׁחָט קֹדֶם סְקִילָתוֹ, לְפִי שֶׁמִּשְׁנַגְמֵר
דִּינוֹ נֶאֱסָר בְּאֲכִילָה אֶךְ־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁחָט שְׁחִיטָה
כְּשֶׁרָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלֹא יֹאכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ"
(שְׁמוֹת כֹּא, כח). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים):
"שׁוֹר שֶׁיֵּצֵא לְסֶקֶל וְקִדְּמוּ הַבְּעָלִים וְשִׁחְטוּהוּ —
בְּשָׂרוֹ אִסּוּר בְּאֲכִילָה", לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא יֹאכֵל
אֶת־בְּשָׂרוֹ". וְהָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ פְּזִית — לֹקֵה.

יום חמישי

מצות לא תעשה קפא. קפב.

קפד. קפה. קפג.

הַמִּצְוָה הַקַּפ"א — הַאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֹאכּוֹל
אֶת־הַטֶּרֶפָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וּבְשָׂר בְּשִׁדָּה טֶרֶפָה לֹא
תֹאכֵלוּ" (שְׁמוֹת כב, ל), פֶּשֶׁט הַפְּתוּב הוּא בְּמָה־
שֶׁהַזְכִּירוּ בְּמִכְלָתָא (פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים שִׁם), וְהוּא
אָמְרוּ: "דְּבִיר הַפְּתוּב בִּהְיָה (כַּתֵּב "שִׁדָּה" מִפְּנֵי שֶׁהוּא
הַמִּצְיָאוּתִי בִּיּוֹתֵר), מְקוֹם שֶׁרֵב הַבְּהֵמָה (דִּרְכֵּם)
לְהַטְרֵף": אָכֵל בָּא בְּכַבְלָה (חוּלִין סח). שִׁישׁ לְפִסּוּק
זֶה גַּם בָּאוּר (בַּעַל מִשְׁמַעוֹת הַלְכָתִית) וְכָךְ הוּא:
"וּבְשָׂר בְּשִׁדָּה טֶרֶפָה" הוּא — וְלִפְיִכָּךְ לֹא
תֹאכֵלוּ. כּוֹנֵנָתָם בְּזֶה, שֶׁכָּל־בְּשָׂר בִּיּוֹן שֶׁיֵּצֵא חוּץ
לְמַחֲצִיתוֹ נִעֲשֶׂה כְּטֶרֶפָה, כְּגוֹן בְּשָׂר קֶדְשִׁי קֶדְשִׁים
אִם יֵצֵא חוּץ לְעִזְרָה, אוֹ בְּשָׂר קֶדְשִׁים קָלִים אִם
יֵצֵא חוּץ לְחוּמָה, אוֹ בְּשָׂר הַפֶּסַח אִם יֵצֵא חוּץ
לְחִבּוּרָה, אוֹ אִם הוֹצִיא הָעֶבֶר אֶת־יָדוֹ, כִּמּוֹ
שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק ד' מַחֲלִין (סח). — שֶׁכָּל־סוּגֵי בְּשָׂר
אֵלּוּ נִקְרָאִים: טֶרֶפָה, וְהָאוֹכֵל מֵהֶם פְּזִית לֹקֵה
מִן־הַתּוֹרָה וְכֵן גַּם בְּשָׂר מִן־הַחֵי נִקְרָא: טֶרֶפָה
וְהָאוֹכֵל — לֹקֵה. וּבְגִמְרָא חֲלִין (קב:). אָמְרוּ:
"וּבְשָׂר בְּשִׁדָּה טֶרֶפָה לֹא תֹאכֵלוּ — זֶה בְּשָׂר
מִן־הַחֵי וּבְשָׂר מִן־הַטֶּרֶפָה". וְכִבֵּר נִכְפַּל הֵלָא
בְּמִצְוָה זֹאת עִם שְׁלִפְנִיָּה (לֹא תַעֲשֶׂה קַפ) גַּם בְּכַהֲנִים,
וְהוּא אָמְרוּ בְּכַהֲנִים: "נִבְלָה וְטֶרֶפָה לֹא יֹאכֵל
לְטֶמְאָה־כֹּהֵן" (וִיקְרָא כב, ח), וְכָפַל בָּהֶם לֹא זֶה,
מִפְּנֵי שֶׁהַפְּתוּב צִוָּה אוֹתָם לֵאכּוֹל חֲטָאת הַעֹוֹף
וְהִיא הַמְּלִיקָה (שְׁנַמְלַק רֹאשָׁה בַּצְּפוּרִין), וְהַמְּלִיקָה
בְּלִי סֶפֶק בַּחֲלִין אֵינָה שְׁחִיטָה אֲלֵא נִבְלָה; וְהָיָה
עוֹלָה בְּדַעַתָּנוּ שֶׁמִּתְרַת לָהֶם אֲכִילַת הַמְּלִיקָה אֶפְלוּ

שְׁלוֹקִין עָלָיו אֶפְלוּ שְׁלֹא דֶרֶךְ הַנָּאָתוֹ. וְזָכוֹר זֹאת. וְכָאֵן רָאוּי לִי לְהַעֲרִיר עַל כָּלֵל גְּדוֹל שְׁעֲדִין לֹא הִזְכַּרְתִּיו וְהוּא, שְׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ" נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים (שְׁמוֹת כד, יט. לד, כו. דְּבָרִים יד, כא). וְאָמְרוּ מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה שְׁכָל-לֹאֻ מֵהֶם יֵשׁ בּוֹ (מִשְׁמַע) לְעִנְיָן נִפְרָד. אָמְרוּ (מְכִילֵתָא פֶרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים): "חַד לְאִסּוֹר אֲכִילָה וְחַד לְאִסּוֹר הִנָּאָה וְחַד לְאִסּוֹר בִּשּׁוּל". וְאָפְשָׁר לְמַקְשָׁה לְהַקְשׁוֹת עָלֶי וְלֹאמֹר: לָמָּה מְנִיתָ אִסּוֹר אֲכִילָתוֹ וְאִסּוֹר בִּשּׁוּלוֹ שְׁתֵּי מִצְוֹת וְלֹא מְנִיתָ אִסּוֹר הִנָּאָתוֹ מִצְוָה שְׁלִישִׁית? יַדַּע הַמַּקְשָׁה שְׁאִסּוֹר הִנָּאָה אֵין רָאוּי לְמִנּוּתוֹ מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה, לְפִי שֶׁהוּא וְאִסּוֹר אֲכִילָה עִנְיָן אֶחָד כִּינּוֹן שֶׁהָאֲכִילָה מִינּוֹ מְמִינִי (אֶחָד מִדְּרָבִי) הִנָּאָה. לְפִי שְׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּאִיזָה דְּבָר שְׁלֹא יֵאָכֵל אֵינוֹ אֶלָּא דְּגָמָא מִדְּגָמוֹת הִנָּאָה, וְהַפְּנוּהָ שְׁאֵין נִהְיִין בּוֹ לֹא בְּאֲכִילָה וְלֹא בְּזוּלָתָהּ, וְהוּא אָמְרָם (פִּסְחִים כ"א): "כָּל-מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא תֹאכַל, לֹא תֹאכְלוּ — אֶחָד אִסּוֹר אֲכִילָה וְאֶחָד אִסּוֹר הִנָּאָה בְּמִשְׁמַע, עַד שִׁיִּפְרֹט לָךְ הַפְּתוּב (שְׁמוֹת כד, כה) בְּדֶרֶךְ שְׁפָרֹט בְּנִבְלָה" שֶׁנֶּתְבָּאָר הֵתֵר הִנָּאָה בָּהּ, וְהוּא אָמְרוּ: "לִגְרָ אֲשֶׁר-בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֲכָלָהּ אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי" (שִׁם יד, כא). וְלְפִי הַכָּלֵל הַזֶּה אֵין רָאוּי לְמִנּוּת אִסּוֹר אֲכִילָה וְאִסּוֹר הִנָּאָה שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵלּוֹ מְנִינוּ אוֹתָם שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּבִשּׁוֹר בַּחֲלֵב כִּי אִזּוֹ הֵינּוּ חִיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן גַּם בְּחִמּוֹן וּבְעִרְלָה וּבְכִלְאֵי הַפֶּרֶס, שִׁיִּהְיָ בְּכָל-אֶחָד מֵאֵלּוֹ אַרְבַּע הַמִּצְוֹת, אִסּוֹר הִנָּאָה מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה. וְכִינּוֹן שֶׁנֶּפֶל בָּאֵלּוֹ וְלֹא נִמְנָה אֶלָּא הִלָּאוּ שֶׁבֹא בְּאִסּוֹר אֲכִילָתָם בְּלִבָּד וּבְכָלֵל זֶה אִסּוֹר הִנָּאָה כִּפִּי הַעֲקָר שְׁאָמְרָנוּ — כִּךָּ נֶפֶל גַּם בְּבִשּׁוֹר בַּחֲלֵב. נִשְׁאַרְהָ כָּאֵן שְׁאֵלָה אַחַת בְּלִבָּד וְהִיא, שְׁאָפְשָׁר לֹאֹמֵר לֹאמֹר: כִּינּוֹן שְׁאִסּוֹר הִנָּאָה מוֹכֵן מֵאִסּוֹר אֲכִילָה כִּמּוֹ שֶׁבָּאֵרוֹ עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוּם, אִם כֵּן לָמָּה הִצְרֵךְ הַפְּתוּב לִלְאוֹ שְׁלִישִׁי בְּבִשּׁוֹר בַּחֲלֵב כִּדִּי לְאִסּוֹר הִנָּאָתוֹ, כִּמּוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ? הַתְּשׁוּבָה לְזֶה: שֶׁהִצְרֵךְ לָכֵךְ כִּינּוֹן שְׁלֹא נֶאֱמָר בְּבִשּׁוֹר בַּחֲלֵב לִשּׁוֹן "לֹא תֹאכַל" שֶׁמְמַנּוּ תֹאסֵר הָאֲכִילָה וְהִנָּאָה, וְלִפְיָכֵךְ הִצְרֵךְ לְכַפּוֹל לֹאֻ אֶחָד לְאִסּוֹר הִנָּאָה. וְכִבְרֵי הַזִּכְרָנוֹ הַטָּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ לֹא פֶתַח רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּבִשּׁוֹר בַּחֲלֵב, לְפִי שְׁכָל-מָה שֶׁנֶּזְכָּר בּוֹ

הַמִּצְוָה הַקִּפ"ה — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכּוֹל חֲלָבִי בְּהִמָּה טְהוֹרָה אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל-חֲלָב שׁוֹר וְכֶשֶׁב וְעִז לֹא תֹאכְלוּ" (שִׁם ז, כג), וְגַם בְּזֶה נִכְפַּל הִלָּאוּ וְעָנַשׁ בּוֹ בְּפִרוּשׁ כֶּרֶת בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? אִם הוּא מִזִּיד: וְאִם הוּא שׁוּגֵג — חִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וְכִבְרֵי נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מַחֲלִין (צג).

הַמִּצְוָה הַקִּפ"ג — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכּוֹל גִּיד הַנֶּשֶׁה, וְהוּא אָמְרוּ: "עַל-כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-גִּיד הַנֶּשֶׁה" (בְּרֵאשִׁית לב, לג): וְהָאוֹכְלוֹ כָּלוּ, וְאֶפְלוּ הוּא כָּל-שֶׁהוּא, אוֹ שְׁאָכַל מִמֶּנּוּ כְּזִית — לוֹקָה. וְכִבְרֵי נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מַחֲלִין.

יום שישי

מצוות לא תעשה קפז. קפו.

קפט. קצ. קצא. קצב.

הַמִּצְוָה הַקִּפ"ז — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכּוֹל בִּשּׁוֹר בַּחֲלָב, וְהוּא אָמְרוּ עוֹד (בְּנוֹסֵף לְשְׁמוֹת כג): "לֹא-תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ" (שְׁמוֹת לד, כז) בְּפַעַם שְׁנִיָּה — שֶׁהַפְּנוּהָ בּוֹ אִסּוֹר הָאֲכִילָה. וּבִגְמָרָא חֲלִין (קִיד). אָמְרוּ: בִּשּׁוֹר בַּחֲלָב לוֹקָה עַל בִּשּׁוּלוֹ וְלוֹקָה עַל אֲכִילָתוֹ. וּבִגְמָרָא מִכּוֹת (כ"א): אָמְרוּ: "הַמִּבְשֹׁל גִּיד הַנֶּשֶׁה בַּחֲלָב בְּיוֹם טוֹב וְאֲכָלוֹ — לוֹקָה חֲמֵשׁ מִלְּקִיּוֹת: לוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל גִּיד, וְלוֹקָה מִשּׁוּם מִבְשֹׁל גִּיד (שֶׁאִסּוֹר בִּאֲכִילָה — וְהִרִי זֶה בִּשּׁוּל שְׁלֹא לְצוֹרֵךְ בְּיוֹם-טוֹב), וְלוֹקָה מִשּׁוּם מִבְשֹׁל בִּשּׁוֹר בַּחֲלָב, וְלוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכֵל בִּשּׁוֹר בַּחֲלָב, וְלוֹקָה מִשּׁוּם הַבְּעָרָה". וְשִׁם אָמְרוּ: "אִפִּיק (הַשְּׂמֵט, מִן הַמִּנּוֹן) הַבְּעָרָה וְעִיל (וְהַכֵּס, צֶרֶף לְמִנּוֹן) עֲצֵי הַקֶּדֶשׁ", וְאֲזָהְרָתִיהָ מִהֶכָּא: "וְאֲשִׁרִיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ לֹא-תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דְּבָרִים יב, ג'ד). וּבִגְמָרָא חֲלִין (שִׁם) אָמְרוּ: "לְהִכִּי אִפְקָה רַחֲמָנָא לְאֲכִילָה בְּלִשּׁוֹן בִּשּׁוּל (לִכְךָ הַתְּבַטָּא הַתּוֹרָה בִּאִסּוֹר הָאֲכִילָה בְּלִשּׁוֹן שֶׁל בִּשּׁוּל), כִּי הִכִּי דָּאֲבִשּׁוּל לָקִי אֲאֲכִילָה נִמִּי לָקִי" (לְלַמֵּד שֶׁכֵּשֶׁם שְׁלוּקָה עַל הַבִּישּׁוּל כִּךָּ לוֹקָה עַל הָאֲכִילָה). וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (כ"ה). אָמְרוּ עַל בִּשּׁוֹר בַּחֲלָב: "לְהִכִּי לֹא פֶתַח בֵּיהָ רַחֲמָנָא אֲכִילָה בְּגוּפוֹ (וְלֹאֻמֵּדִים זֹאת מִמָּקוֹם אַחֵר). לְמִימָרָא (לְלַמֵּדֵנוּ)

הראשונות), והוא אמרו: "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (שם יט, כג), והאוכל ממנו כזית — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ערלה. ואסור אכילת הערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני: אבל לשון התורה הוא בארץ ישראל בלבד.

שבת קודש

מצות לא תעשה קצג. קנג. קצד.

מצות עשה קמו.

המצוה הקצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול כלאי הכרם (ש"נבלאו" (מיני תבואה שנזרעו לצד גפנים)) בלבד, והוא אמרו יתעלה בהם: "פן תקדש המלאה הנרע" (דברים כב, ט), וכא בקבלה (חולין קטו): "פן תקדש — פן תינקד אש", כלומר: שאסור להנות בהם. וכבר קדם לך (הקדמנו כבר בסוף כלל ח) הפלל: פל-מקום שנאמר: השמר, פן ואל — אינו אלא מצות לא-תעשה. ובפרק ב' מפסחים (כד), כשאמרו: "כל-אסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרוך הנאתן" — כלומר: כל-דבר שנאסרה אכילתו לא יתחייב על אכילתו אלא אם נהנה בכך — אמרו אחר-כך: "אמר אביי: הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפלו שלא דרוך הנאתן. מאי טעמא? דלא פתיב בהו אכילה, דכתיב: "פן תקדש — פן תינקד אש". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת כלאים. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא בכלאי הכרם של ארץ ישראל.

המצוה הקנ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול הטבל, והוא הדבר שלא הפרשו ממנו תרומה ומעשרות, והוא אמרו יתעלה: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל את אשר-ירימו לה" (ויקרא כב, טו), העובר על זה, כלומר: אוכל טבל — חייב מיתה בידי שמים. הרמז על כך ממה שאמר כאן: "ולא יחללו את-קדשי", ואמר בתרומות: "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב), ויליף (לומדים ב"גזרה שווה") חלול חלול מתרומה שהיא עון מיתה, כמו שבארנו. ולשון גמרא סנהדרין (פג): "מנין לאוכל טבל שהוא במיתה? שנאמר: "ולא יחללו את-קדשי בני

אכילה אינו חייב עד שיהנה באכילתו: אבל אם פתח פיו ובלע אחד האסורין או שאכלו כשהוא חם ושורף עד שיפנה גרונו ומכאיבו בשעת בליעתו וכיוצא בזה: — הרי זה פטור. וזלתי בבשר בחלב, שהוא חייב על אכילתו ואפלו לא נהנה בו, כמו שהזכירו (פסחים כה), וכן פלאי הכרם, כמו שנתבאר לקמן (לא תעשה קצג) — שיעור ק), והבן כל-הפללים האלה וזכור אותם. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מחלין.

המצוה הקפ"ו — האזהרה שהזהרנו מלבשל בשר בחלב, והוא אמרו יתעלה: "לא-תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כג, יט), והמבשלו — לוקה אף-על-פי שלא אכלו, כמו שנתבאר בכמה מקומות בתלמוד.

המצוה הקפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול לחם העשוי מתבואה חדשה, קדם עבור יום ששה עשר בניסן (שאו מקריבים את העומר מהתבואה החדשה), והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו" (ויקרא כג, יד) והאוכל ממנו כזית — לוקה.

המצוה המשלימה מאה ותשעים — האזהרה שהזהרנו מלאכול קלי (תבואה קלוייה לצורך אכילה) תבואה חדשה קדם עבור יום ששה עשר בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו". והאוכל ממנו כזית — לוקה.

המצוה הקצ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול פרמל (גרגרי שיבולת, קלוייה כשהיא באבה; מלאה בגרגריה) החדש (מתבואה חדשה) קדם עבור יום ששה עשר בניסן, והוא אמרו יתעלה: "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד-עצם היום הזה". וכבר קדם לנו לשונם באמרם (כריתות ה): "אכל לחם קלי וכרמל — חייב על כל-אחד ואחד". ובארנו את-זה תכלית באור בפלל התשיעי מן-הפללים (השורשים) שהקדמנו למאמר (לספר) זה עין עליו שם. וכבר נתבארו דיני החדש בפרק ז' ממנחות (ע). ובכמה מקומות בפשיעית ומעשרות וחלה (פרק א משנה א).

המצוה הקצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול את-הערלה (פירות האילן בשלש שנותיו

ישראל את אשר-ירימו לה' — בעתידים לתרם (כלומר, בטבל), הפתוב מדבר" וילף חלול מתרומה. רצו באמרם "בעתידים לתרם" כאלו אמר: לא יחללו קדשים שהם עתידים להרים אותם לה', והוא אמרו יתעלה: "את אשר-ירימו לה'" כלשון עתיד, ואחרי פסוק זה אמר: "והשיאו אותם עון אשמה באכלם את-קדשיהם" (ויקרא כב, טז), ובגמרא מכות (טז:) אמרו: "יכול לא יהיו חביבין אלא על הטביל שלא הורם ממנו כל-עקר; נטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפלו מעשר עני מנין? (שחייבים) תלמוד לומר: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו'" (דברים יב, יז), ולהלן הוא אמר: "ואכלו בשעריך ושבועו" (שם כו, יב), מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא: לא תוכל לאכל". אבל כל-זה למלקות. אולם עון מיתה אינו אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר, לפי שהאוכל מעשר ראשון קדם שתפרש ממנו תרומת מעשר — חביב מיתה, והוא אמרו יתעלה ללוים בצותו אותם להפריש מעשר מן-המעשר (תרומת מעשר): "ואת-קדשי בני-ישראל לא תחללו ולא תמותו", שזה לאו על אכילת מעשר ראשון בטבילו. ולפיכך חביבין עליו מיתה, כמו שנתבאר במסכת דמאי. היוצא מכל-זה: שהאוכל טביל קדם שתפרש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר — חביב מיתה, ואזהרתיה ממה שנאמר: "ולא יחללו את-קדשי בני ישראל", כמו שבארנו במצוה זו; והאוכל טביל אחר הפרשת התרומות קדם הפרשת כל-המעשרות — חביב מלקות. ואזהרתיה מ"לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך". וזכור זה ואל תטעה בו. וכבר נתבארו דיני הטביל בכמה מקומות במסכת דמאי ותרומות ומסכת מעשרות.

המצוה הקמ"ו — הצווי שנצטוינו לשחט בהמה חיה ועוף ואחר-כך נאכל ממנו, ושאין לו הקשר אלא בשחיטה בלבד. והוא אמרו יתעלה: "וזבחת מבקרך ומצאנך וגו' באשר צויתך" (דברים יב, כא), וילשון ספרי (פרשת ראה): "וזבחת — מה מקדשין בשחיטה אף חלין בשחיטה. באשר צויתך — מלמד שנצטוה משה על הקנה (צנור הנשימה) ועל הושט (צנור המזון) ועל רב אחד בעוף ועל רב שנים בבהמה" (שם שחט רוב האחד מהם בעוף, או רוב שניהם בבהמה — הותרו לאכילה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו וכל-הלכותיה במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת חלין.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

ח במה דברים אמורים, בספינה וכיוצא בה מדברים ששם הישראל נקרא עליהם, שאומרים דבר זה הוא של פלוני. אבל דבר שאין שם הישראל נקרא עליו, רק שעושה בפרהסיא ונתפרסם לרבים שדבר זה נעשה בשבת לצורך הישראל, כגון ישראל ששכר לו נכרי בקבלנות לעשות לו פלים חדשים ועשה אותם בשבת בפרהסיא, שאף שיצא הקול ונתפרסם לרבים שעושה בשביל הישראל מכל מקום עדין לא נקרא שמו עליהם להיות נקראים פלים של פלוני כיון שעדין לא באו לרשותו מעולם, לפיכך אף שעושה במקום גלוי ומפרסם, אינו צריך למחות בידו מעקר הדין. ומכל מקום, טוב להחמיר ולמחות בידו לחוש לרנון שעה, שלא ירנוו אחריו לומר שנקרי עושה מלאכה בשבת בשליחותו:

ו אפלו לעשות בתלוש, אם הוא לצורך מחבר, כגון לפסל האבנים ולתקן הקורות כדי לשקעם בבנין, צריך למחות בידו אם הוא בתוך התחום אפלו עושה רחוק מהבנין. ואפלו עושה בביתו, שאין הדבר נפר שעושה בשביל בנין זה של הישראל - מכל מקום, כיון שסופן לשקעם בהבנין^ט, הרי דינם בהבנין עצמו:

ז ואם לא מחה בידו ועשה בשבת בקבלנות, יש להתיר לשקעם בבנין. וכן הבית שנבנה בשבת בקבלנות, מתיר להישראל לבנם לדור בו. לפי שיש מי שמתיר קבלנות נכרי ואפלו במחבר, וכדאי הוא לסמך עליו בדיעבד^י. אבל נכרי שכיר יום^י שבנה בשבת, נכון להחמיר שלא יבנם בו שום ישראל לעולם. ואפלו אם פשעך את הנכרי לימים התנה עמו^י שלא יעשה ביום השבת והנכרי עשה מעצמו - (ו) אם עשה לטובת הישראל נכון שלא יבנם בו שום ישראל לעולם, אבל אם נתפון לטובת עצמו מתיר אפלו לבעל הבית לדור בו, כיון שהתנה עמו שלא יעשה בשבת:

ביאורים

ישראל, אפילו עשהו הנכרי בקבלנות - שאין בו איסור מעיקר הדין.

אבל נכרי שכיר יום - שאסור לדברי הכל^ט שנחשב כשולחו של הישראל ממש, (ולא רק מפני מראית העין). התנה עמו שלא יעשה ביום השבת - על אף שבמקרה שהתנה שלא יעשה בשבת או שלא קבע לו איזה יום ועשה מעצמו בשבת - מותר מעיקר הדין.

כיון שסופן לשקעם בהבנין - שאז יתפרסם למפרע שהם של ישראל^{טז}.

לסמוך עליו בדיעבד - אמנם לעיל^{יז} משמע דגם ללא טעם זה, כיון שהאיסור הוא רק מפני מראית העין - אין קונסים אותו, אבל להלן כתב רבינו שנכון להחמיר לדברי הכל שלא יהנה ממנו עולמית שום אדם מישראל; כל שנתחלל בו שבת ע"י נכרי בפרהסיא ע"י אמירת

מקורות

(18) סי' שכה סעיף כא.

(19) סי' רמג סעיף ד.

(16) קו"א ס"ק ד.

(17) סי' רמג סעיף יג.

חלק ב' הלכות שבת סימן רמד

תורה אור

"[קליפת] נוגה" הוא כינוי לכוחות הטומאה והסטרא אחרא (הנקראים "קליפות") שיש בהם קצת טוב ("אור"), שלכן נק' "נוגה" על שם "ונוגה (אור) לו סביב". וכך היכלות אלו, דקרו ל' אלהא דאלהיא כנ"ל, הם בבחינת "נוגה" (שיש בהם קצת טוב) - אך סוף-סוף הרי הם "חול גמור", בלי שום רגש של קדושה.

הב', הוא בחינת חולין שנעשו על טהרת הקדש, חולו של מועד, דחיינו שנמשך הארה מקדושה, בחינת בשול, גם בהחול.

תוכן הפרק: כוחה של שבת להמשיך קדושה ב"חול" של בני", שיהי' על טהרת הקודש

והנה בבחינת חול זה יש ב' בחינות.

א', חול גמור, "היכלות דנוגה" דקרו ל' אלקא דאלקיא כנ"ל.

בבחינת "חול" זה המרומוז ב"המבדיל בין קודש לחול", יש שתי בחינות.

א' הוא חול גמור, והוא "היכלות דנוגה".

פירוש:

(העלמה והסתרה) גמורה, כי כל עניינה של הבדלה זו הוא ליצור מקום של חול שבו יומשך אור אלקי, כדי שגם החול יהי חדור עם אור הקדושה.

וזהו ענין ברכת הבדלה, להמשיך הארה מקדושת שבת גם בימות החול (שנוצרים על ידי ההבדלה), כדי שגם ענייני החולין של האדם ייעשו על טהרת הקודש, שיהיו חדורים עם אלקות באופן שנעשים רק לשם שמים כדי לעבוד את ה' (ולא בשביל הנאת עצמו).

נולכן אין הבדלה אחר יום ג', מפני שאז ההארה היא משבת הבאה ולא משבת שעברה].

ועל זה נאמר ששת ימים תעשה מעשיך וכו'.

זהו גם מה שציוותה התורה "ששת ימים תעשה מעשיך", "ופירוש תעשה מעשיך על דרך הפשוט הוא, בכל מלאכת עבודה בשדה כל"ט מלאכות חורש וזורע כו', ולכאורה יפלא ענין הציווי בזה, מה זו מצוה לעבוד עבודה גשמית", אלא שהציווי לעשות מעשיך בששת ימים היינו לעשות בהם עבודה רוחנית, שהחול יעשה על טהרת הקודש, שכל ענינים הגשמיים של האדם יהיו לשם שמים, שע"ז ממשיכים אלקות בענינים הגשמיים (ה"חול" של האדם).

וצריך להיות ששת ימי המעשה דוקא על ידי החולם ומסך (המבדיל בין קדש לחול), שאם לא כן היה במול ממש.

באמת יפלא, "היאך יתכן שהעומד לפני המלך מלכו של עולם, אשר מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיני, ירים יד לעשות מלאכת עבודה".

אלא שלכן יש מסך המבדיל כנ"ל; כי הקב"ה רוצה עולם גשמי, שהאדם ימשיך אלקות בתוך הגשמיות שלו על ידי שעושה מלאכתו לשם שמים. וכדי שתהי' אפשרות ל"תעשה מעשיך" - שאדם יעסוק בצרכיו הפרטיים, מוכרח להיות העלם והסתר על אור הקדושה (על ידי מסך המבדיל כנ"ל), שע"ז נעשו "ששת ימי המעשה", כי לולא העלם זה הי' האדם מתבטל באלקות ולא הי' שייך לעסוק ב"מעשיך".

וכמו ענין תפלת שמונה עשרה בהשתחוואות, וכמו שאי אפשר להרים יד לפני המלך כו', ומאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו'.

משל לדבר (שמבלעדי ההעלם לא הי' שייך לעסוק ב"מעשיך") - אדם שעומד לפני המלך, שמתבטל לגמרי מכל וכל עד שאי אפשר לו להרים יד לפניו

"חול המועד" ענינו - המשכת הארה מקדושת יום טוב ביום חול, ד"הגם שהוא חול, מכל מקום הוא מועד". והוא כענין חולין שנעשו על טהרת הקודש, שמצד עצמם הם חולין, ומכל מקום יש בהם הארה של קודש.

- קדושה ענינה ביטול לאלקות, "כי אין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית".

וזהו ענין הבחינה השני ב"חול" - שהגם שהוא חול מכל מקום מורגשת בו הארה דקדושה, היינו ביטול לאלקות, והוא ע"י שהאדם עוסק בצרכיו הגשמיים "לשם שמים" (ולא לשם הנאת עצמו).

וכמו על ידי שמירת שבת יש הארה בששת ימי החול מבחינת קדושת השבת, ג' ימים הראשונים משבת שעברה וג' ימים אחרונים משבת הבאה.

דוגמא להארת הקדושה הנמשכת בחול - היא הארת קדושת שבת שמתפשטת בג' ימות החול שלפני' ושלאחרי', "וכמ"ש בפרי עץ חיים, שג' ימים הראשונים מקבלים משבת העבר ונק' בתר שבתא, וג' ימים האחרונים מקבלים משבת הבא ונק' קמי' שבתא".

וזה נמשך לישראל בששת ימי המעשה מקדושת שבת, להיות כל מעשיהם בחול על דרך חולין שנעשו על טהרת הקודש.

הארה זו מקדושת שבת בימי החול נותנת כח לאדם להכניס קדושה בכל ענייני החול שלו, שכל מעשי החול של האדם במשך ששת ימי המעשה ייעשו לשם שמים באופן של "חולין על טהרת הקודש".

(וזהו ענין הבדלה במוצאי שבת, ברוך המבדיל כו', הברכה היא המשכה, שיהיו החולין נעשים על טהרת הקודש).

ידוע ש"ברכה" הוא לשון המשכה, "מלשון המברך הגפן שכופף ראש הזמורה לארץ", כלומר, ענינה של ברכה (ברוך אתה ה' כו') הוא - המשכת אור הקדושה (אתה ה') למטה, בעולם ובנפש האדם.

ולכאורה, מהי ה"משכה" בברכת המבדיל בין קודש לחול, שאינה אלא הבדלה, היינו העלם והסתר על אור קדושת השבת?

אך ע"פ הנ"ל מובן, "כי הבדלה זו, אם כי הוא העלם, מכל מקום הוא ברכה והמשכה ממש, שהרי דרך ההעלם [ההבדלה] מאיר הקדש דשבת והוא פועל שיהי' ביטול היש בחול". כלומר: אין זו "הבדלה"

ומהי האתערותא דלתתא המעוררת את האתערותא דלעילא שיהי' המחדש בטובו כו' מעשה בראשית?

- הנה על ידי שבנ"י עוסקים במלאכתם כפי רצונו של הקב"ה, היינו שעוסקים במלאכתם באמונה לשם שמים, ומתפללים ולומדים בכח זה, שע"י ענייני חול שלהם נעשים על טהרת הקודש,

ולדוגמא: כשאדם "נזכר על ה' גם באמצע יגיעתו איך שה' הוא הנותן כח ועוז והוא המצליח כמ"ש השלך על ה' יחבך והוא יכלכלך, או כמו ההתעוררות בתפלה, אזי מתעלים כל הכוחות אשר שם בענייני עוה"ז בעסקי משא ומתן ועולים לה'"]

- הרי זה מעורר למעלה כביכול (מדה כנגד מדה), שהקב"ה יעשה "מלאכתו" כביכול, שיהי' "מחדש בטובו מעשה בראשית" (שהיא בריאת יש מאין, התהוות דבר חדש).

ומטעם זה ציוותה תורה "ששת ימים תעשה מעשיך" - שעשיית מלאכה אינה רק היתר אלא היא מצוה - כי זוהי העבודה הרוחנית הנדרשת מבנ"י כדי שיתקיים העולם.

וזוהו התוכן הפנימי בכתוב "יגיע כפיך כי תאכל" - שהאדם אוכל מיגיע כפיו; שאין הכוונה רק לפרנסה ומזון שהאדם משיג על ידי יגיעת כפיו ומלאכתו, אלא הכוונה על החיות האלקית הנמשכת למעלה לחדש ולקיים את הבריאה, שגם זה נשפע בגין יגיע כפיו, שעל ידי יגיעת כפיו של האדם על פי רצונו ית' גורם שהקב"ה יחדש את מציאות הבריאה (כולל גם האדם ופרנסתו).

וזוהו אשר ברא אלקים לעשות, תורמוסין צריכין תקון, להפוך מריריו למיתקן, להיות מי שטרה בערב שבת יאכל בשבת, שיתעלה הכל בבחינת שבת.

- תכלית כוונת הבריאה היא שתהי' "דירה בתחתונים", פירוש, "שיהי' יש ונפרד, בחינת חול, רק שיהי' אחר כך ביטול היש, טהרת הקודש".

ולפיכך העלים הקב"ה את האור על ידי "פרסא" ומסך, כדי שיהי' מקום ל"יש", עד שעבודת האדם בששת ימי המעשה היא באופן של "תעשה מעשיך", ש"יעבוד עבודה ויהנה מיגיע כפיו דוקא, שהוא נראה לבחינת נפרד קצת בזה, כאילו הוא עושה דבר מה ובכוחו ובעוצם ידו עשה לו פרנסתו ["מעשיך"], אף שבאמת ברכת ה' היא תעשירי"].

אפילו בתנועה קלה, וכמאמר רז"ל שמי שמרמז באצבעו בעמדו לפני המלך יש לו דין מורד במלכות וברשותו של המלך להרגו על כך.

והוא גם ענין תפלת שמונה עשרה, שאז האדם המתפלל הוא כעבדא קמי' מרי', בביטול מוחלט אליו ית', שלכן צריכים להשתחוות בתפילת העמידה, כמשתחוה לפני מלך, כי השתחוואה מורה על ביטול מוחלט.

ובמילא, אם לא היתה "הבדלה" בין קודש לחול להעלים על האור האלקי, לא היתה אפשרות לאדם לעסוק בענייני העולם - צרכיו ומעשיו. וזה שהאדם מסוגל לעשות מלאכה, אף שהוא תמיד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, הרי זה לפי ש"ששת ימים עשה הוי'", שהקב"ה העלים והסתיר על אור השפע ממנו ית'.

כלומר, הפירוש הפנימי ב"ששת ימים עשה הוי'" הוא, שהקב"ה "השפיל את עצמו וצמצם [את האור והחיות שלו] בעשרה מאמרות, בששת ימי המעשה, לברוא ולהחיות רוח שפלים", היינו שהחיות האלקית עצמה יורדת (על ידי צמצומים והסתר פנים) עד לבחינת "עשיי" (עולם המעשה), וזהו ענין ההעלם וההסתר על אור השפע שנשפע ממנו ית', שמחמתו אפשר לאדם לעסוק במלאכה.

[ואן הא גופא קשיא - מהי המעלה בכך שהאדם יעסוק במעשיו וצרכיו (ואפילו באופן של חולין הנעשים על טהרת הקודש), דלכא' עדיף טפי שיהי' "כולו שבת", היינו שלא יהי' שום העלם והסתר על אלקות והאדם ירגיש תמיד שהוא בנוכחות מלך מלכי המלכים הקב"ה, בביטול מוחלט אליו ית'?

ועל זה ממשיך:]

ובאמת כתיב יגיע כפיך כי תאכל, על ידי ל"ט מלאכות הזורע והחורש והקוצר כו', דהיינו שעל ידי המעשה ממשיך הוי"ה חרשה וחתהוות דבר חדש, להיות המחדש בטובו מעשה בראשית דוקא. זה שהקב"ה קבע בטבע העולם שאדם צריך לעסוק במלאכה כדי לפרנס את עצמו ואת בני ביתו, יש בזה ענין פנימי נפלא.

דהנה ידוע שקיום העולם תלוי בעבודת בני ישראל, זאת אומרת, דזה שהקב"ה מחדש את הבריאה תמיד מאין ליש (המחדש כו') בכל יום תמיד מעשה בראשית) - דזוהי "מלאכתו אשר עשה", בריאת שמים וארץ - תלוי ב"אתערותא דלתתא" של בני ישראל.

וכמו הביטול של העומד לפני המלך (כנ"ל), שזוהי העבודה דתפילת שמונה עשרה.

וזהו התוכן הפנימי דאיסור מלאכה בשבת, דלהיות שאז מאיר אור אלקי בעולם, לכן אסורים במלאכה, וכמו העומד לפני המלך שאסור לו לעסוק בצרכיו הפרטיים אלא לעמוד בביטול לפניו, כך בשבת צ"ל ביטול אמיתי, "לשבות מכל מלאכה ולא לקבל חיות משום דבר בעולם זולתי יהי' ניזון מכבודו ית', שאף האכילה לא הותר אלא מן המוכן מערב שבת".

ואי אפשר להיות כולו שבת, כמו כולו שמונה עשרה, רק תחלה להיות ימי החול בו'.

וזהו סדר עבודת האדם, בששת ימי המעשה ואח"כ שבת (ולא "כולו שבת"), כי רצונו של הקב"ה הוא שתהי' מציאות של עולם, והעולם גופא יתהפך לקדושה, ואין זה שייך אא"כ יש קודם ששת ימי המעשה (שזו הוא זמן העלם והסתר, חול) ואח"כ מתעלה החול בשבת.

וכן הוא בתפלה, דאע"פ שתכלית התפלה היא - תפילת העמידה, כשעומדים לפני המלך, מכל מקום אין התפלה "כולה שמונה עשרה", אלא קודם כל יש פסוקי דזמרה, ברכות ק"ש וק"ש, שהאדם מרגיש קירוב לאלקות אך לא בביטול מוחלט כעבדא קמי' מר', ורק אח"כ באה תפילת שמונה עשרה.

וכך בתחילה באה העבודה דששת ימי המעשה, בחינת חולין שנעשו על טהרת הקודש, ואח"כ מתעלה הכל בקדושת שבת, עד שלעתיד לבא יהי' "יום שכולו שבת".

ד"ה ולא יקרא עוד שמך אברם פרק ג

אולם, המטרה הסופית היא שהעולם יתעלה [לא רק לבחינת "חולין על טהרת הקודש", אלא] גם לבחינת שבת.

ועל זה נאמר "אשר ברא אלקים לעשות" - "לעשות" ל' תיקון, כמאמר חז"ל על הפסוק, "כל מה שברא בששת ימי בראשית צריכין עשיי' [תיקון].. התורמוסים צריך למתוק". שהתוכן הפנימי בתיקון זה הוא, להפוך את כל הדברים הגשמיים מחול לקודש, שאור הקדושה יאיר בהם בגילוי ממש, שזה נפעל על ידי עבודת בני' במשך ימי החול שעוסקים בצרכיהם הגשמיים לשם שמים, ועל ידי זה, בבוא יום השבת מתעלה הגשמיות בקדושה ממש, שגשמיות העולם נהפכת מחושך לאור וממר למתוק, ובלשון הזהר "חשוכא לנהורא ומרירו למתקא".

נזוהו דיוק לשון המדרש הנ"ל שנקט לדוגמא "התורמוסים צריך למתוק", לרמז על עבודה זו להפוך "מרירו למתקא".

ובזה יובן הטעם שהכתוב "אשר ברא אלקים לעשות" נאמר בפרשת ויכולו, דקאי ביום השבת, כי כל מעשי ה"תיקון" של האדם בששת ימי המעשה (אשר ברא אלקים לעשות) הם להכין את העולם ליום השבת, שבו נגמר התיקון בכח השבת.

ועל זה אמרו חז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", שעל ידי העבודה בחול זוכים שכל הדברים הגשמיים עולים ביום השבת בקדושת שבת.

כי שבת היא מנוחה, בחינת בטול, כמו שמונה עשרה.

התוכן הפנימי דמנוחת שבת הוא (לא רק העדר עשיית מלאכה, אלא) - ביטול (העדר הרגש עצמו),

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

יותר מעל יום א' וב' שהם בחי' קוין מחולקים חסד בפ"ע וגבורה בפ"ע כו', ועל אדם שהוא בחי' תיקון שיותר נעלה מהם כנ"ל קיטרגה. ועוד שהרי התורה בעצמה היא בחי' התכללות ותיקון איך קיטרגה על האדם שהוא בחי' תיקון כנ"ל. אך הענין הוא שבאמת אם הי' האדם הולך בדרך הישר לא הי' מקטרגת אך האדם יכול לעשות נגד רצונו וגורם שיומשך השפעה לחיצונים ואם לא הי' האדם בחי'

ועתה צ"ל מאמר הזהר כל יומא עביד עבדתא, היינו יום ראשון הוא בחי' חסד כמ"ש יהי אור כו' יום ב' כתיב יהי רקיע ויהי מבדיל בין מים למים בחי' גבורות כו' כיון דאתא יומא שתיתאה ואצטרך למברי אדם אתה אורייתא כו'. והנה דבר זה הפלא שהרי התורה היא בחי' תיקון כנ"ל ואדם הוא ג"כ בחי' התכללות כמ"ש בצלם אלקים עשה את האדם ומפני מה קיטרגה התורה על אדם

רצה להעלותו למעלה בבחי' אלקות מפני שהוא מותרי חסדים שלו, וישראל לא יכירנו ישראל הוא בחי' פנימיות ז"א דאצילות ויעקב הוא חיצוניות ז"א דאצילות, ויש להבין שהרי ישראל הוא קו האמצעי בחי' התכללות ומפני מה לא יכירנו, אך הענין הוא שלשון לא יכירנו משמע שמתחלה הכיר אותו ואח"כ לא יכירנו היינו כמ"ש בזוהר בגין דכל ברכאן דאצטריך לברכא לבנוי כו' שביק להאי דרגא כמ"ש וזאת אשר בך כו' ששבק הברכות לבחי' זאת בחי' מל' דאצילות כי יש שבטים בבחי' אצי' כמ"ש ששם עלו שבטים שבטי י"ה י"ב גב"א [=גבולי אלכסון] ונק' שבטים דדכורא ויש שבטים בעולם הבריאה ונקרא שבטים דנוק' ונקרא י"ב בקר שהים עומד עליהם בחי' מל' כמ"ש כל הנחלים הולכים אל הים כו', וזהו לא יכירנו היינו שלא רצה להשפיל א"ע בבחי' בריאה יש מאין רק שבק לבחי' מל' שנקרא זאת מפני שלא הכיר שיש בהם ג"כ בחי' תיקון, הנה כתיב אם יגאלך טוב יגאל ואם לא וגאלתיך אנוכי, טוב הוא בחי' יסוד והתורה ג"כ נקרא בחי' יסוד, וזהו אם יגאלך טוב היינו שאם יקיימו ישראל תומ"צ ויבררו ויתקנו הכל יגאל ואם לאו שלא יהיו ראויים לגאולה מצד תומ"צ שלהם וגאלתיך אנוכי אני הוא בחי' אני ראשון ואני אחרון וכו' שבאנוכי הוא בחי' כתר בחי' אריך אני פי' כנ"ל שיתעורר ב' בחי' כתר והגם שלא יהי' להם תורה ומצות יגאלם מצד עצמו כנ"ל וד"ל.

קונטרס מאמרי הזוהר – תקע"ח

התכללות רק מקו א' לא הי' פוגם רק בקו א' אבל הוא בבחי' התכללות ולכן כשהוא פוגם אזי הפגם הוא ג"כ בבחי' התכללות ששרשם למעלה מבחי' קוין. אמר לה הקב"ה וכי למגנא אתקרינא אך אפים מפני שבחי' אך אפים הוא מאד נעלה אשר אין שם מגיע פגם ועון כלל כמ"ש נושא עון ועובר על פשע, ולפעמים נתעורר בחי' אך אפים כמו ביוכ"פ ומתקן כל הפגמים בגין דכד ברא קוב"ה עלמא אתיין כל אתון לקמי' ועאלו כל חד וחד למפרע עאלת אות תי"ו כו' כיון דנחית כף מעל כתרא אודעזעו עילאי ותתאי כו' משום שהוא בחי' כתר ולכן לא נברא בו העולם משום שהוא בחי' אך אפים לרשעים ולצדיקים ובאות א' ג"כ לא אברי עלמא משום שא' וכי הוא ענין אחד ויכול להיות השפעה לחיצונים ג"כ, וזהו מ"ש בזוהר בגין דאתקרי בי' ארור שיכולים הי"א ארורים לקבל ג"כ יניקה, עד דאיקיים כולא באות בית כו' בי' אשתכלל עלמא כמ"ש בחכמה יבנה בית בית דבראשית בחי' תיקון כנ"ל.

וזהו כי אברהם לא ידענו, שאברהם הוא בחי' חסד כמ"ש אברהם אוהבי, ויכול להיות מותרי חסדים כמו אברהם שיצא ממנו ישמעאל [כמו גבי נט"י שכל השפעת חסדים נקרא בשם יד ויש מותרות שהן ציפרנים ולכן לא אשתדל עלן עם שהן בחי' תיקון רק אמר לו ישמעאל יחי לפניך, שכאשר הוא למטה הוא ישמעאל גשמי אבל הוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

איש מזריע תחלה ונק' בחי' זו אתעדל"ע הנמשך לעורר אתעדל"ת ובלשון קבלה מ"ד המעורר מ"ן, והאתעדל"ת הנמשך מזה הוא בחי' זרע האשה שאח"כ לפיכך יולדת נקבה ר"ל שהאהבה שנתעורר עי"ז בישראל אינה במעלה ומדריגה כמו אהבה הנק' זכר שבחי' נשים דעתן קלות כמשי"ת אי"ה, ולפי שלא אפשר דרי ולא הי' ההתעוררות מישראל עצמן ע"כ הדין נותן שדי כשיעורו אותם מלמעלה שיהי' בהם אהבה זוטא כו' (משא"כ כשאפשר דרי כנ"ל) והנה בבחי' זו נק' כנס"י עקרה ר"ל שלא הי' התחלת ההזרעה מצידה כלל רק מלמעלה איש מזריע תחלה ואז יולדת אהבה זוטא הנק' נקבה, ופי' כי יש ב' מדרגות ממכ"ע וסוכ"ע, ממכ"ע הוא ההארה אלקי' שנמשך להיות מושג לנשמות בגע"ע שיושבים ונהנים מזיו כו' וההנאה אינה אלא מדבר המושג דוקא ושרש גילוי זה הוא מבחי' ח"ע שנק' יו"ד וז"ש רז"ל ביו"ד נברא

(מ) ובאור ענין אהבה זו דבחי' ועמך לא חפצתי, נ"ל לבאר ע"פ מה ששמענו בחורף תקע"ב בחתונת גיסי וב"ד ר' נחום נ"י ע"פ מ"ש שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה כו' שהוא תרתי דסתרי דאם היא עקרה מנין לה בנים, והענין דהקב"ה נק' איש כמ"ש הי' איש מלחמה וכתיב תקראי לי אישי וכנס"י נק' אשה כי מאיש לוקחה זאת, וידוע מארז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר כו' והענין שכשאכשר דרי ויש אתעדל"ת מישראל להי' ה"ע אשה מזרעת תחלה ונק' העלאת מ"ן בספרי הקבלה ועי"ז נמשך אתעדל"ע ממקום גבוה עד דאולידת דכר והוא בחי' זכר חסדו פי' שנמשך מלמעלה גילוי חסד עליון שיהי' אהבה גדולה בנש"י שבגופים להי' ית' שבחי' אהבה עליונה זו נק' לשון זכר כדלקמן, אמנם אם ח"ו לא אפשר דרי וליכא אתעדל"ת עכ"ז יצוה הוי' חסדו מאליהו לעורר את ישראל שיהי' להם אהבה וזהו ענין

דעה שלימה שמתאווה וחפץ להכלל בא"ס ב"ה הסוכ"ע שהוא עיקרא ושרשא דכולא הגם שיהי' שם בבחי' אין ואפס ויתבטל שם במציאות כו' (ע' לק"א ח"א ר"פ י"ט), וז"ש שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה ר"ל שאף גם כשהיא עקרה דלא אפשר דרי וליכא אתעדל"ת עכ"ז יצוה ה' לעורר אתעדל"ע באופן שהאתעדל"ת הנמשך מזה יהי' בחי' בניה דהיינו בחי' דכר שיתעוררו ישראל באהבה גדולה הנ"ל, וזהו לפני ולפנים משורת הדין ששוה"ד הוא דאיש מזריע תחלה יולדת נקבה כדלעיל, ומפני מה יהי' זה, לזה אומר שוש תשיש כו' בשמחה והיינו ע"י שמחה של מצוה שבישראל שע"י שמחה גורמים גילוי הפנימית ואז יוצא מהגדר והמדה וכך מעוררים גילוי הארה שלמעלה מבחי' קו המדה ואז נמשך שגם בדליכא אתעדל"ת אלא שנמשך אתעדל"ע לעורר אתעדל"ת ונק' אז כנס"י עקרה אעפ"כ תהי' יולדת זכר להיות בישראל אהבה גדולה הנ"ל שלא ע"מ לקבל פרס מבחי' ממכ"ע אלא להכלל ולהבטל בבחי' סוכ"ע כו' כנ"ל, וזהו שרש ענין אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי שלא לחפוף שום דבר זולתו ית' ולא אפי' שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון כי רק ביו"ד נברא כו' אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד דהיינו למהו"ע ית' ממש, (וכך הי' נשמע הלשון ממורינו ורבינו נ"ע בדביקותו שהי' אומר בזה"ל איך וויל זע גאר ניסט איך וויל ניט דאיין ג"ע איך וויל ניט דאיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין) וזה נמשך מההתבוננות המבואר למעלה איך שיש רוממות מדריגות אין שיעור ממש מבחי' ג"ע התחתון עד בחי' ח"ע שהיא מקור ושרש ההארה דבחי' ממכ"ע שבג"ע כנ"ל ועכ"ז בחי' הח"ע מאין ממש תמצא דהיינו מבחי' שערות לבד ואינה ערוך כלל לגבי הכ"ע וכ"ע כלא חשיב לגבי א"ק שהרי בחי' עקודים נקודים שלמעלה מהכ"ע נמשכו רק מהבלים דאח"פ דא"ק שהיא הארה חיצונית ממש לגבי מהו"ע דא"ק כמו ההבל היוצא מהפה או מהאזן כו' שאינו ערוך לשכל ומדות של האדם, וכללות א"ק הוא בריאה יש מאין לגבי אור א"ס וכמש"ל ע"פ בורא קדושים ישתבח שמך כו' ואי לזאת יומשך מזה האהבה להתאוות למקורא ושרשא דכולא שהוא מהותו ועצמותו ית' ממש וזהו ענין טוב לחסות בה' כו' וזהו מי לי בשמים ועמך לא חפצתי דהיינו אפי' בחי' ועמך מקור חיים רק למהו"ע ית' לבד, והוא ענין מארז"ל שלא ע"מ לקבל פרס דהיינו שלא לחפוף בבחי' ההארה הנק' פרס אף ששם ישאר במהותו כמו שהוא ויהי' נהנה בהשגה ממש אבל יהיה עיקר תשוקתו למהו"ע ית' ממש וכנ"ל:

עוה"ב שהיא בחי' ח"ע הנקראת עדן העליון המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות כמ"ש כולם בחכמה עשית כו' והחכמה תחי' כו' בג"ע היא בבחי' גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות בג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה כדאי' בזה"ק פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר נחמני, והנה החכמ' נק' יו"ד לפי שהתהוותה בבחי' צמצום עצום מא"ס ב"ה הסכ"ע אבא יונק ממזלא כו' כמש"ל באריכות, וכ"ז כדי שיהי' יכול להיות מושג ונתפס בהשגה ונק' הארה זו ממכ"ע, אבל בחי' סכ"ע הוא שאין הארתו בבחי' צמצום וגבול ותכלית עד שיהי' מושג בהשגה כו' אלא הוא בבחי' בלי גבול ותכלית וכמ"ש בלק"א פמ"ח ביאור ענין סכ"ע שאינו כמשמעו כמו עיגול ח"ו אלא שאינו בבחי' התלבשות וכו' יעו"ש היטב, ולכן א"א להנשמה להשיג ממנו בהשגה ממש אף גם בג"ע העליון כי הוא למעלה מבחי' החכמה ודעת שבג"ע כנ"ל שבג"ע אין הגילוי רק מבחי' ממלא כו' ואעפ"כ תשוקת האדם השלם ראוי להיות דוקא להכלל במקור החיים בבחי' הסוכ"ע דוקא אף שא"א להשיגו בהשגה ממש אלא שבעלותה לשם תבטל ממצאותה ומהותה הראשון כי שם הוא למע' ממהות חכ' ודעת והשגה כו' ולא כמו בג"ע שהנשמה היא במהותה ממש ונהנית בהשגה ולפיכך נק' הג"ע יש להנחיל אוהבי יש, אבל בעלותה למעלה מעלה מתבטלת בבחי' ביטול ואין ממש אעפ"כ טוב הרבה יותר להיות בביטול המצי' ממש ושיתגלה לה איזו גילוי מבחי' סכ"ע הבלתי בע"ג משתהי' בבחי' יש בשלימות ושיהי' לה הגילוי רק ממכ"ע שהוא צמצום עצום כו' כי אין ערוך כלל בין הארה דממכ"ע לסכ"ע כו' וז"ש טוב לחסות בה' מבטוח באדם הידוע בחי' אדם שעל הכסא בחי' ממכ"ע שמשם יוכל להיות גילוי בהשגה וזהו לשון מבטוח לשון וטח את הבית ואעפ"כ טוב יותר לחסות בה' הסכ"ע אף שמשם א"א להיות הגילוי בהשגה ממש אלא בבחי' מקיף וזהו לחסות כו' וכמ"ש במ"א על פסוק זה באריכות בעוה"י ע"ש, ובחי' אהבה זו נק' זכר שהזכר הוא בעל דעה שלימה ומתאוה לדבר שראוי להתאוות משא"כ בחי' נקבה היינו האהבה ע"מ לקבל פרס לשון פרוסה היא הארה שבג"ע שהיא רק מבחי' ביו"ד נברא לפיכך נק' לשון פרס ופרוסה שה"ע חלק לבד מכל הדבר, והיינו משום שבג"ע נשארה הנשמה במהותה ממש ע"כ מי שהוא בחי' נקבה שדעתו קלה בוחר בזה יותר שישאר במהותו ובמקומו ושיהי' נהנה בהשגתו ממש הגם שיהי' לו רק הגילוי מבחי' ממכ"ע, ולא כן תשוקת מי שהוא בחי' דכר שהוא בעל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

הגהות על מאמר הנ"ל שבת"א² יעו"ש. ועד"ז בכל הנבראים, וכמו יום ולילה הם ג"כ בחי' זו"נ שבכל סדרי ההשתל' והמקור הוא בחי' זו"נ דאצי', והמקור למקור ז' ימי קדם, ושם באצי' בחי' יום ולילה הוא ברוחניות בדקות מאד, וגם בכל סדרי השתלשלו' דבי"ע, וכנודע ממשה כשהי' בהר מאין ידע אם זהו יום או לילה, כשמלאכים אומרים קדוש ידע שזהו יום וכשאומרים ברוך ה"ה לילה, שקדוש וברוך אינו בערך יום ולילה הגשמי שלנו אלא שעכ"פ ה"ה מקור ליום ולילה שהרי משה ידע מזה, ועוד איתא שכשלמדו אותו תושב"כ ידע שזהו יום ותושב"כ ידע שזהו לילה (כמ"ש כ"ז בילקוט ס"פ תשא רמז ת"ו), שאינו בערך כלל וכלל תושב"כ ותושב"כ ליום ולילה הגשמי, ומ"מ ידע מזה על יום ולילה הגשמי כו'. ועד"ז תמצא בכל פרט ופרט מהנבראי' שיש דוגמתם ברוחני' עד רום המעלות כו', אשר כל בחי' נגד זולתה היא רק משל לבד.

ד"ה ואתה הרם את מטך תרל"א

[[כה]] ועד"ז בכל פרטי הנבראי', עד"מ שמים וארץ שלמטה, ועד"ז יש למעלה שהם בחי' זו"נ שבכל עולם, שזו"נ דעשי' הם מקור לבחי' השמים והארץ הגשמי', והמקור למקור הוא בחי' חו"ב דעשי' שהם ג"כ שמים וארץ כמ"ש במ"א¹, וזו"נ דיצי' הם מקור לחו"ב דעשי', וחז"ב דיצי' מקור למקור, ועד"ז בבריאה זו"נ דבריאה הם מקור לחז"ב דיצי', וחז"ב דבריאה מקור למקור כו', וכמו"כ באצי' זו"נ דאצי' הם מקורי' לחז"ב דבריאה רק שזהו ע"י בחי' התהוות יש מאין דמל' דאצי' כמשנ"ל, ומ"מ התהוות המל' הוא ממל' דע"ס, וחז"ב דאצי' הם שמים וארץ עילאין, וכנודע מענין ההפרש בין משה לישעי' שמשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ, וישעי' אמר שמעו שמים והאזינו ארץ, השמים דאינון ידיעין, שמים דלא ידיעין, והיינו בחי' זו"נ שנק' שמים וארץ, וחז"ב הם השמים והארץ, וגם בחי' כתר נק' שמים רק שהוא בחי' שמי השמים, ע' בד"ה בעצם היום הזה

(2) בד"ה בעצם היום הזה הגהות על מאמר הנ"ל שבת"א: אוה"ת לך לך (כרך ד) תשכה, א ואילך. וראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' יב ואילך.

(1) חז"ב דעשי' שהם ג"כ שמים וארץ כמ"ש במ"א: ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' יג ואילך. אוה"ת לך לך (כרך ד) תשכה, ב ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' כו. תר"ם ח"ב ע' תריז. וש"נ. לעיל ד"ה גדולה מילה.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

השתלשלות יש דין וחסדון ביהשפעה ומלמעלה מסדר השתלשלות נמשך שלא על פי דין וחסדון, כי הנה בסדר השתלשלות, להיות שהוא אור פנימי התלבשות אורות בפלים, הרי צריך פלי שיהיה ראוי לגילוי האור, ומה שאינו ראוי לגילוי אור לא יוכל לקבל, והפלי הראוי לגילוי אור הוא הביטול, דמה שביטול לאלקות הוא הפלי הראוי לקבל גילוי אור, וכידוע דאור אין סוף שורה במקום הביטול דוקא (ולכן עיקר השפעת אור אין סוף הוא בתכמה דוקא, לפי שתכמה היא כח מה שהוא בחינת הביטול וכמו שכתוב בספר של בינונים פרק ל"ה בהגה"ה), אבל מה שהוא בבחינת ישות אין אנו והוא יכולים לדור, שאינו פלי לגילוי אור וחיית אלקי כי אם מי שביטול דוקא והיינו כל סטרא וקדושה שהם בבחינת ביטול שם שורה קדושתו יתברך וכמו שכתוב בספר של בינונים (חלק א פרק ו) יעוין שם.

והדוגמא מזה יוכן למעלה דעשר ספירות דאצילות הן בחינת התלבשות אורות בפלים, וראשיתן היא ספירת התכמה ונקראת ראשית לפי שהיא ראשית ההשתלשלות ומספירת התכמה משתלשל לספירת הבינה, דכשם שהוא בלחות הנפש אשר נקודת התכמה מאירה בהשגה דבינה ובינה היא אם הנבים שמולידה את המדות, הנה בן הוא בספירות העליונות שמהתכמה משתלשל אל הבינה ומן המוחין אל המדות, והכל בהתלבשות אורות בפלים, אבל אור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות הוא בחינת אור מקיף שאינו מתלבש בפלים כלל, וכמו שנתבאר לעיל (פרק א) במשל כח הרצון שבנפש שאין לו פלי מיוחד בגוף, ואם בן אינו כא בחינת אור פנימי כי אם באור מקיף. וכמו בן יוכן הדוגמא למעלה באור אין סוף שלמעלה מהשתלשלות שאינו מתלבש בפלים כי אם הוא בחינת אור מקיף, ועל פי זה מוכן מה שביסוד

יתברך ומקיים רצונו יתברך הוא הראוי להשפעת החיות מאור קדושתו יתברך.

קיצור. עשר ספירות דאצילות הם אורות פנימים המתלבשים בכלים מתאימים ובאים בהשתלשלות, והספירה הראשונה היא חכמה כח מה, וההשפעה באה בחשבון לפי אופן הביטול, דביטול היא כלי ראוייה להשראת קדושתו יתברך.

מאמר ט פרק ב

וזהו שפסדר השתלשלות שם יש דין וחשבון, אם הוא ראוי להאור והחיות האלקי, דמה שאינו בטל אצלו יתברך, אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל מקדושתו של הקדוש ברוך הוא (רק מבחינת אחרים וחיזוניות כמו שנתבאר לעיל מאמר ב פרק ב ומאמר ז פרק א בענין קבלת החיות דסטרא אחרא שנקראים אלקים אחרים), כי אם מי שפסל אליו

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנו יוסף יצחק – אדמו"ר הרי"צ

מאמרים תרצ"ב

גודל ההתפעלות שלהם ברעש גדול ואומרי' ברוך כבוד הוי' ממקומו⁴, דכבוד הוי' הוא בחי' מל' המהווה בכח הא"ס כנ"ל, אמנם ההתהוות בפועל הוא בדרך הסתר והעלם הבורא מהנברא, ולזאת הם אומרי' ברוך כבוד הוי' ממקומו העצמי ושיתגלה האמת כמו שהוא ושיהי' הביטול דאין עוד בגילוי. וזהו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, דמרום ענינו עומק רום בהבחי' ומדרי' היותר עליונה בהאוא"ס ב"ה שלפה"צ, וראו דמי ברא אלה, ותכלי' כל ענין הבריאה להיות העבודה בעבודת הבריורים להשלים הכוונה הפנימית דעצמות א"ס להיות לו ית' דירה בתחתונים ע"י עבודת התחתונים דוקא. והנה שאו מרום עיניכם ר"ת שמע⁵, דבכדי שיהי' שאו מרום עיניכם עד רום כל המדריגות הוא ע"י העבודה דתפלה. דהנה תפלה הרי לבד זאת דכל הקיום בעסק המצות ועסק התורה הוא ע"י תפלה דוקא, וכמ"ש בסש"ב⁶ דאהוי"ר הן מקור לרמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת, וכן בעסק התורה שיהי' בחיות ואור, אז עס זאהל זאיין מיט א לעבעדיקאייט און מיט א ליכטיקאייט, הוא ע"י העבודה דתפלה דוקא, ולכן הרי התפלה נמשלה לחוליות השדרה שמעמידים כל הגוף⁸, להיות כי התפלה הוא קיום הידיעה וההשגה שמשיג באלקות, והיינו דכל דבר ידיעה והשגה באיזה ענין אלקי שהוא לומד הנה כאשר הענין ההוא נחקק ונרגש במוחו ולבו בעת התפלה אז הוא קיומו, אבל בלעדי העבודה דתפלה נשכח ונאבד הענין אצלו, וכל יגיעתו בלימוד בידיעת אלקות הוא לריק ח"ו. וזהו דכתיב (משלי יז טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה (ללמוד תורה, רש"י) ולב אין (ואין בלבו לקיימה, רש"י), והיינו דגם אם מייגע

(מד) **ובזה** יובן מה שאנו אומרים בנוסח התפלה והאופנים וחייה"ק ברעש גדול מתנשאים לעומת השרפים, דהאופנים עבודתם ברעש והשרפים עבודתם שלא ברעש, דהאופנים משיגים דהתהוות היש הוא מעצמות אוא"ס ב"ה א"כ הרי הביטול שלהם הוא הביטול דאין עוד, דזהו ההפרש בין שרפים לאופנים¹ דשרפים משיגים דאוא"ס ב"ה קדוש ומובדל מהעולמות והעולמו' אינם תופסים מקום לגבי העולמות², וכמ"ש³ לך הוי' הגדולה וכו' דבטלי' בתכלית, ואופן ביטולם הוא בבחי' וכולא קמי' כל"ת, והאופנים משיגים כי גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו, שמשיגים כח הא"ס המהווה ושהמציאות המתהווה אינו שום מציאות כלל, ומזה הוא הרעש שלהם, והיינו שמשיגים שהאמת הוא היפך ממה שנראה לעינים, דלענינים הרי היש נראה למציאות דבר מה ובאמת אינו מציאות לעצמו כלל והוא בטל בתכלית, והביטול שלו הוא במדריגה היותר עליונה והוא בחי' אין עוד מלבדו, ומזה הוא הרעש וההתפעלות הגדולה של האופנים. וכמו עד"מ למטה באדם הנה כאשר האדם משכיל איזה השכלה ומשיגה ה"ה מתפעל ע"ז, וכאשר ההשגה וההשכלה היא מוסתרה ביותר וכמו החידה⁴ שצירופי האותיות שלה מכילים בתוכה פי' אחר לגמרי מכמו שהוא באמתתו, הנה כאשר המשכיל השיג את זאת ורואה כי מה שנראה לעינים הוא היפך האמת, אז הנה מפני גודל ההתפעלות יצעק בקול גוואלד עס איז ניט אזוי ויא איהר זעהט. וכן הוא באופנים שמשיגים ורואים דמה שנראה לעינים שהוא יש ומציאות הוא היפך האמת שהוא בטל בתכלית ואינו מציאות לעצמו כלל, הנה מזה הוא

(4) ראה ספר המאמרים תרע"ח ע' שנו. ד"ה כגוונא תרצ"א פ"א. ובכ"מ.

(5) יחזקאל ג, יב.

(6) תקו"ז תמ"ט.

(7) פ"ד.

(8) ראה ברכות כח, ב. לקו"ת בלק ע, ד. עא, ב. שה"ש מג, א.

(1) ראה לקו"ת נשא כח, ד. שלח מז, א. האזינו עד, סע"ג ואילך.

שה"ש ה, ב. ועוד.

(2) כ"ה בכתי"ק ובהעתקה. ואוצ"ל (כמ"ש בד"ה ולקחתם לכם

תרס"א שבהערה 1): לגבי אוא"ס.

(3) דברי הימים-א כט, יא.

שאינו מתפעל משום דבר, ושור טבעו שמראה תוקפו לנצח ולבעוט, וכשב טבעו רך ובנקל לפעול עליו, ובפרטיות הרי יש בזה כמה חילוקי מדרי' בהנה"ב אשר בשביל זה הוא תכלית ירידת הנשמה בגוף בכדי לברר את הנה"ב לזכך את המדות טבעיים, והוא ע"י העבודה דתפלה שהוא סולם ההתקשרות¹¹ שמקשר את התחתון ביותר עם המדרי' היותר עליונה עד רום המעלות ושע"ז נשלם הכוונה העליונה הפנימיות דפנימיות ועצמות אוא"ס ב"ה.

וזהו צהר תעשה לתיבה, דקאי על תיבות התפלה והתורה שצריכים להמשיך בהם האור כדי שתהא מאירות לם, ובאופן הובאת והמשכת האור הנה יש בזה מדרי' חלוקות אם ע"י חלון או אבנים טובות ומרגליות, ותכלית ועיקר הכל הוא בכדי אשר ואל אמה תכלנה מלמעלה, דאמ"ה ר"ת אלקינו מלך העולם¹², והיינו דתכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות הוא שיושלם הכוונה העליונה שע"ז הי' ענין הצמצום ורשימו כמבואר בארוכה דזהו אמה שהיא המדידה דשיער בעצמו בכח וכו', וזהו סמיכות ענין דצהר תעשה לתבה אל ואל אמה תכלנה מלמעלה שתושלם הכוונה העליונה דזהו דבהכי קיימא, שזהו תכלית כל ענין הבריאה.

ד"ה צהר תעשה לתיבה (מד)

את עצמו לקנות חכ' וידיעה בלימוד, אבל אם אין הדברים נחקקים במוחו ולבו בעבודה שבלב זו תפלה, הרי נאבד אצלו הענין לגמרי במשך זמן מה, דהלימוד מצ"ע הוא רק ידיעה חיצונית היינו כדבר שחזן ממנו וכמו דבר הזר לו, דער ענין איז אים פרעמד און ואייט פון אים, און ער איז ואייט פון דעם ענין, וע"י העבודה דתפלה שמתבונן בהענין המושג בכל פרטי חלקיו שבזה ה"ה מתקרב אל הענין והענין נעשה קרוב אליו, ער וערט נעהענטער צוא דעם ענין ביז ואנען אז דער ענין וערט זאיינן ענין ומעמיק דעתו בהענין אייף צוא פארשטיין און דער הערין דיא געטליכקאייט ואס אין דעם ענין איז, ופרטי הענין נחקקים במוחו ולבו, ובמילא הרי בכל הנהגותיו ועניניו גם בעניני העולם נרגש פעולת הענין ההוא, והיינו שפועל גם על הנה"ב שבו בבירור וזיכרון מדותיו, דידוע⁹ דבהנה"ב בכלל הרי יש בו ג' חלוקות כללות¹⁰ שהם שור כשב ועז, דעז הוא עז שבבהמות בתקיפות וחוזק ביותר דטבעו הוא שאינו ניוז ממקומו כלל משום דבר, ואינו מתפעל משום דבר, ואף גם זאת שאינו ניכר בו שום תנועת עזות ותוקף כ"א עומד חזק במקומו בלי שום הזזה בעצמו, ורק כאשר נוגעים בו לפעול עליו איזה דבר אז ניכר תקפו וחזקו

(9) ראה קונטרס התפלה פ"ח (ע' 20). ספר השיחות תורת שלום ע' 10. לקמן ע' רנו.
(10) כ"ה בהעתיקה. בכתיב: כללית. וראה לעיל הערה 1.
(11) ראה זח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקנ"ז תמ"ה (פג, א). לקנ"ת בשלח ב, ב ואילך. ספר המאמרים תרנ"ה ע' רכב

ואילך. תש"ח ע' 80 ואילך. ובכ"מ.
(12) ראה גם סד"ה צהר תעשה לתיבה תרצ"א. ספר השיחות תרצ"א ס"ע 171. סד"ה הנ"ל הי"ש"ת (ספר המאמרים הי"ש"ת ס"ע פד ואילך). לקוטי שיחות חלק א ע' 10. ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 102 הערה 53. תנש"א ח"א ע' 80. ע' 392. ובכ"מ.

לקוטי דיבורים

יב. משנפטר החסיד ר' זלמן לעולמו, החלו לקחת חטים ל"שמורה" במקומות שונים במושבות היהודיות שבחבל חרסון, וכן אצל החסיד הגביר ר' נחמן ז"ל דוליצקי מהחוזה שלו "ניחאיעווקע" בהשגחת הרב החסיד ר' צבי ז"ל סאנין.

בשנת תרנ"ז, השנה הראשונה להתייסדות "תומכי תמימים" בליובאוויטש, עברה כל העבודה בהכנת מצה שמורה לידי תלמידי הישיבה.

במשך כל השנים קויימה טחינת החטים בטחנת-מים, עם כל ההידורים, אבנים חדשות וכו'. באותה שנה הפכו בעלי הטחנה את הטחנה לטחנה הפועלת באמצעות גלילים, ומשום כך אורגנה טחנת יד מיוחדת לטחינת חטת השמורה.

בראש חודש אדר החלה ההתעסקות בטחינת החטים. מתחילה היו החטים נבררים שלש פעמים, ואחר כך היתה מבוצעת הטחינה בסדריה הקבועים

והידוריה המיוחדים. לכל דבר היה סדר קבוע.

סדר מיוחד ועבודה מיוחדת היה בשאיבת מים שלנו בערב שלפני אפיית מצת מצוה, ובהכנות לאפיית השמורה של ערב פסח. בעבודה זו עסקו קשישי תלמידי הישיבה שקבלו אזהרות והוראות מיוחדות בכל דבר, הן ביחס לשאיבת המים שלנו, הן בהכשרת התנור והן בסדרי האפיה והלישה וההשגחה על כל פרט ביחוד.

פעם אחת אירע שהגיע לשיבה תלמיד אחד, למדן ובעל כשרון וועד ההנהלה של הישיבה קיבל אותו ברצון רב כתלמיד הישיבה.

הסדר בקבלת תלמידים חדשים בישיבת "תומכי תמימים" היה, שלאחר שסיימו קבלת התלמידים היו מסדרים רשימה מפורטת של התלמידים שנתקבלו. בתור "מנהל פועל" של הישיבה הייתי מכניס את הרשימה אל אבי בצירוף הרצאה כללית ופרטית בפירוט דיעותיהם של חברי ועד הבחינה הגלוי ושל חברי הועד

החשאי אודות כל תלמיד בנפרד.

וחינה - יברכם השם.

אבי היה מתעניין לדעת כל הפרטים ביחס לכל תלמיד ותלמיד. כשהגיע לתלמיד האמור, התעניין בו אבי באופן מיוחד, שכן הבחור היה בעל כשרונות טובים, ברם, לפי הרצאת הועד המבקר החשאי צויין שאותו בחור הינו בעל מדות גסות וגם פניו אינן עדינות ביותר. אבי חשב רבות והתעמק בענין, עבר על ההרצאה מספר פעמים, ולאחר מכן אמר שיש לקבלו כתלמיד אלא שיהיה צורך לקחת אותו חזק בידים.

מיד לאחר אישור רשימת התלמידים, במחצית חודש חשון בערך, הוצאתי עבור תלמיד זה סדר חמור מיוחד, ולמשגיחים על סדרי הנגלה והחסידות הוריתי להשגיח עליו במיוחד. כך נמשך הדבר במשך כל החורף.

יג. בראש חודש טבת נסע אבי לחו"ל, בתקופת ראש חודש אדר כשהיו צריכים להתחיל בבירור החטה לשמורה, כתב לי אבי באחד ממכתביו, להטיל על אותו תלמיד את כל העבודה הקשה הקשורה בהכנות לשמורה ושאכתוב לו כיצד מתבצעת אצלו העבודה, שכן באותה שנה היה על אבי להגיע לליובאוויטש ימים ספורים בלבד לפני פסח.

קיימתי את כל ההוראות בהידור. כל העבודות הקשות בבירור החטים, בהעמדת הריחיים של יד ובטחינה עצמה, העמסתי על התלמיד האמור, עד שבמשך שני שבועות לא היה לו רגע מנוחה, לא היה לו לא יום ולא לילה והכל היה בסדר מסודר, שלא ירגיש שמתבצעת כאן הוראה מסויימת.

בדרך כלל לא היתה קיימת אצל תלמידי ה"תמימים" בליובאוויטש, השאלה "למה" או "מדוע", אם פקדו לעשות - עשו.

ישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש הושתתה על ארבעה יסודות: אמת, אהבה, נאמנות ומסירות. התלמיד בישיבה נחשב לבן, האהבה ששררה בין התלמידים היתה להפליא, הנאמנות והמסירות של התלמידים כלפי המנהלים, וכן של המנהלים כלפי התלמידים, היו במלוא מובן המושג, ורק הנהגה כזו היתה יכולה לגדל סוג תלמידים כזה שיישיבת "תומכי תמימים" אכן גידלה

כשהיו צריכים לאפות מצה עבור כל אנשי הבית, הוטלה כל העבודה על שכם אותו תלמיד, כלומר - כל התלמידים עבדו, אבל את העבודות הקשות הטלתי עליו. כששב אבי לליובאוויטש הרי נוסף על הידיעות שכתבתי לו במכתבים, התעניין ביחוד ובמפורט אודות אותו תלמיד.

כשהגיעו ההכנות לאפיית מצה שמורה של ערב פסח, הרי נוסף על כל העבודות, כיבדתי את הבחור בבדיקת חמץ ב"מנין", במשרד הישיבה, עבודה שנמשכה עד לשעה שתים-שלש אחרי חצות הלילה, ובשעה שבע בבוקר של ערב פסח היה עליו להיות במקום האפיה כדי להכשיר את המאפיה.

כשסיימנו את כל העבודות, קראתיו אלי בשעה חמש בערב, וציוויתי עליו שילמד היטב את המאמר "ששת ימים" שב"סידור", ולמחר - יום ראשון של פסח - יבוא אלי בשעה שבע בבוקר ואלמד את המאמר.

ידעתי שהוא אחד הממונים על השולחנות ב"זאל הגדול"¹, ועד לאחר ה"סדר", שבודאי יימשך עד לשעה שתים אחרי חצות הלילה, לא יהיה לו אפילו רבע שעה פנאי ללמוד. כל הענין היה כדי לראות עד כמה נוגע לו לימוד החסידות.

בשעה שבע בבוקר, היה המאמר קלוט במוחו, לפי ערך ידיעתו אז בחסידות. למדתי אתו עד לשעה שמונה. כשנכנסתי אחר כך אל אבי וסיפרתי לו ככל האמור, היה שבע רצון ואמר לי, נטענו בעזה"י אילן עושה פרי, הריני מקווה שהוא יהיה טופח על מנת להטפית, ואם כי יעבור עוד זמן רב הרי סוף סוף יהיו ענפיו מרובים עם פירות רבים וגידולי גידוליו.

באחרון של פסח, בשעת סעודת החג אצל תלמידי הישיבה ב"זאל הגדול"², אומר לי אבי:

יוסף יצחק, ראה פעולת זיעה של מצוה - בהצביעו על הבחור האמור מבלי שיבחנו בכך - הוא הרי קיבל פנים אחרות לגמרי, הגסות הוסרה ונראים פני אדם.

חג הפסח תרצ"ד

ולכל שולחן היה משגיח על הסדר שהיה מכונה בשם "ממונה".

(2) ביום אחרון של פסח היו התלמידים מזמינים את הרבי (מהורש"ב) נ"ע לסעוד אתם את סעודת יו"ט, והיו מאריכים בסעודה והרבי היה אומר דא"ח ולאחר מכן היו יוצאים בריקודים ושמוחים עד שעה מאוחרת.

(1) בשם ה"זאל הגדול" היו קוראים בליובאוויטש את האולם הגדול בו היו לומדים תלמידי הישיבה "תומכי תמימים" ובאותו אולם היו התלמידים סועדים ביחד כל ימי חג הפסח. השולחנות לאכילה היו מסודרים בסדר ידוע ומסומנים במספרים, וכל תלמיד היה לו מקום קבוע לכל שמונת ימי החג.

רשימת המאסר

(י) בכל יום נותנים עט עופרת ופיסת נייר לכתוב עליו בקשות אל שר הפקיד של המערכה או אל החוקר ודורש או אל הסניגור או אל הרופא, נתינת העט עופרת הוא רק על שעה או שתיים ואחרי־כן מחוייבים להחזירו, כי הכתיבה, בכלל, אסורה היא.

(יא) פעם בשבוע יום ד' יכול כל אסיר לשלוח חזרה לביתו או לקרוביו בגדיו הלבנים שצריכים לכבסם, או כלים רקים שהביאו בהם אוכל, ולשילוח זה צריך הוא לצרף רשימת הדברים שהוא שולח, ויכול לכתוב מלה אחת מבריאנותו אם בריא הוא חולה, ומעבר השני יכול הוא לכתוב מה שהוא מבקש שיביאו לו אוכל או בגדים.

(יב) פעם בשבוע ביום הששי מביאים אוכל להאסירים על משך שבוע, ויש סדר מיוחד באופן מסירתו ונתינתו עדי בואו אל בית אוצר פקיד הראשי של המחלקה אשר האסיר נמצא ברשותו.

והנה מלבד הביקור שמבקרים בעת הקבלה בבית הפקידות של בירת שפאָליערנא, הנה עוד ביקור פרטי ישנו בעת מסירתם אל האסיר בבית אוצר הפקיד של המחלקה.

כל דבר אוכל של עידון ותענוג אסור למסור בשביל האסירים, וכל דבר הנמסר אסור שיהי' חתום, או שלם, ולכן גם לחם הנמסר הוא נחתך לחלקים קטנים פן נמצא בתוך הלחם איזה כתב או רושם, וכן הבגדים נבדקים במקום התפירות.

בהגיע יום הששי כל האסירים שיש להם בני בית, או קרובים מחכים אשר יקראו אותם אל הפקיד של המחלקה לקבל את הנשלח לו מביתו או מקרוביו.

הליכה אל אוצר פקיד המחלקה והובאת השילוח מגביה רוחו של האסיר ואם כי גוף כתב ידו של המשלח עם רשימת הדברים הנשלחים נשאר בבית פקידות פקיד המחלקה, אבל בכל זה הלא ראיית כתב ידם של הבני בית מחי' נפש האסיר.

וישנם בקיאים כאלו אשר רשימת הדברים הנשלחים כותבים על פסת בד ותופרים אותה אל המעטפה של בד או השק אשר בה שולחים את האוכל והבגדים, ובאופן כזה נשאר כתב ידו של המשלח אצל האסיר.

כאשר האסיר מביא את השילוח לחדר כלאו, פונה מקום היותר חשוב עבור הפאסילקע, והיש לך מקום יותר חשוב מכמו המטה שלו, אשר בה ישתמש כמעט כ"ד שעות היום, עלי' ישן, עלי' שוכב, עלי' יושב, עלי' בוכה, עלי' צוחק, עלי' חולץ עצמותיו, ועלי' ירדום גם בשעות איסור השינה.

באהבה וחיבה ובזהירות לוקח הוא האסיר את הפאסילקע ומניחה על המקום היותר חשוב אשר פינה עבורה, ובעינים בולטות מביט הוא על כל תפירה ותפירה שבשק המעטפה של הדברים הנשלחים, ומסתכל בה מכל עבר ופינה.

במתינות גדולה קורא הוא הכתוב בהפיסת בד הדבוקה בהשק, ומדייק בכל אות ואות, מחפש הוא בין השיטין, לא מבעי אם איזה תיבה חסירה אות או יתירה, ענין הוא לדורש בו איזה רמז או ידיעה, גם אם אות אחת גדולה ואחת קטנה, בודאי מסורה היא.

בשבע חקירות מפלפל הוא האסיר בינו לבין עצמו, חוקר ודורש מדוע באות זו יש קוץ ממעל או מתחת ובאות זו איננו, הרי שני צדיקן לפניך, מדוע עוקצו של זה חד יותר מעוקצו של זה, הרי שתי גימלן לפניך מדוע בטנו של גימל זה עבה יותר מבטנו של חבירו שמא תאמר שתי ידות כתבום, הריני מכיר, כי יד אחת כתבתם, אלא מאי? רמז הוא, אך מה הכוונה ברמז זה.

נגמר בדיקת הכתב, ומתחלת בדיקת השק, כלומר המעטפה, וכאן האסיר שואל, מפני מה בשבוע העבר שלחו במעטפת שק של נופת, ובפעם הזה במעטפת שק של קמח, האפשר הדבר כי בני ביתי נודעו אשר מאשימים אותי גם בקנין ומסחר של קמח, ולזאת שלחו לי הפאסילקע בשק של קמח.

ובאופן כזה דורש הוא האסיר וחוקר אלף אלפים חקירות, ובודק בשבעים ושבעה בדיקות את כל דבר ודבר הנשלח לו, ואחרית קבלת הפאסילקע היא שקיטה חרישית, משך איזה שעות, כי כל אחד יושב לו בדד וחושב מחשבות ובונה לו בניינים של חיוב ועלילה, כלומר, מה שרוצים לחייב אותו ולהעליל עליו, ובניינים של תשובות מה ישיב כאשר ישאל אותו החוקר ודורש בדבר קמח, בדבר כל מה שלא סחר בהם מעולם, לא הוא ולא אבות אבותיו.

* * *

(יג) פעם בשני שבועות יכול הוא כל אסיר לכתוב מכתב גלוי אל בני ביתו, כמובן אשר הכל עובר דרך הבקורת - צענזור - ועל כן צריכים להיות דבריו מועטים לכתוב רק מצב בריאותו ולא יותר.

(יד) פעם בשני שבועות יכול הוא כל אסיר לקבל מכתב מאנשי ביתו, אבל אם בהמכתב נמצאו דברי יתר, או שבכללותו אינו לפי רוחו של המבקר, אין מוסרים את המכתב.

(טו) פעם בשני שבועות יכול הוא כל אסיר שיש לו כסף על חשבוננו בבית הפקידות הכללי הנקרא טיעקושיצ'י שצאָט לקנות כל מה שהוא חפץ (?) מהחנות המשותפת - קאָפּעראַטיוו - של שפאלערני, רק שהוא צריך לכתוב מפורט ומפורש מה שהוא חפץ ואשר ישלמו מן חשבוננו, ודרישה זו נשלחת לאישור - נאָ אוטווערזדיעניע - אל החוקר דין והמנהל הראשי של בית הפקידות, וכאשר מרשים אז במשך השני שבועות יקבל דרישתו.

השתי פעמים בחדש הללו הוא ביום ראשון וביום חמשה עשר בכל חודש, ובשאר הימים אי אפשר לדרוש, והסדר הוא אשר ביום הראשון והחמש עשרה בכל חודש מחלקים פתקאות נדפסות - בלאנקען - אשר עליהם נכתב כל הדרישה - זאָקאָז - ולעת ערב ביום ההוא עובר איש מיוחד ומאסף כל הפתקאות, וההחלט יודע בסוף השני שבועות.

(טז) פעם בשני שבועות מחלקים ספרים למקרא, ליטעראַטור, ונותנים לכל אסיר שנים או שלשה ספרים ואין רשות להאסיר לדרוש איזה ספר הוא חפץ, רק מה שנותנים את זה הוא יכול לקרוא, ורוב הספרים הם הליטעראַטור הקומוניסטי.

(יז) פעם בשלשה שבועות יכול הוא האסיר לגלח או להסתפר, ורק שצריך הוא להודיע שבוע אחד קודם לזה ולרשום את שמו בין החפצים להתגלח או להסתפר.

(יח) פעם בחודש מחוייב הוא כל אסיר ללכת למרחץ, ויכול הוא ללכת גם פעם בשני שבועות, אבל פעם בחודש מוכרח הוא ללכת.

(יט) פעם בחודש מוכרח הוא האסיר ללכת אל חדר הרופא על ביקור, יכול הוא האסיר לדרוש ביאת הרופא בכל עת שיירש לו, רק על זה דרוש עריכת בקשה אל פקיד המחלקה, והפקיד שולחה אל בית הפקידות הכללי, וכאשר בא הרשיון על זה, אז מוליכין את החולה אל הרופא או שולחים רופא אל החולה, וכפי הנסיון דרוש על זה לא פחות משלשה ימים.

ואחרי שהאסיר יודע כל חוקי האסירים, סדריו, ארחות הפקידים נימוסיהם והנהגותיהם אז הוא אסיר נכבד.

* * *

א ואמר יי לאברם איזל לך מארצך ומילדותך ומבית אביו לארעא די אחזנף: ב ואעבדנך לעם סגי ואברכנך וארבי שמך ותהא מברך: ג ואברך מברכך ומלטטך אילוט ויתברכון בדילך כל זרעית ארעא: ד ואזל אברם כמא דמליל עמה יי ואזל עמה לוט ואברם פר שבועין וחמש שנין במפקה מחרן: ה ודבר אברם ית שרי אתתה וית לוט פר אחיה וית כל קנניהון די קנו וית נפשתיא דשעבידו לאורייתא בחרן ונפקו למיזל לארעא דכנען ואתו לארעא דכנען: ו ועבר אברם

יב א ויאמר יהוה אל-אברם לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביו אל-הארץ אשר אראך כס"י: ב ואעשה לך גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה כס"י: ג ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה כס"י: ד וילך אברם באשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן-חמש שנים ושבעים שנה ביצאתו מחרן: ה ויקח אברם את-שרי אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-כל-רכושם אשר רכשו ואת-הנפש אשר-עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען כס"י: ו ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם

כס"י

עד חרן? אלא כף אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אביו: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מזד, כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שקר על כל דבור ודבור. פיוצא בו: (בראשית כב) "את בנך, את יחידך, אשר אהבת את יצחק". פיוצא בו (שם): "על אחד ההרים אשר אמר אליך". פיוצא בו (יונה ג): "ויקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך": (ג) ונברכו בך. יש אגדות רבות, וזהו פשוטו: אדם אומר לבנו: 'תהא פאברקם', וכן כל "ונברכו בך" שבמקרא, וזה מוכיח: (בראשית מח) "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה": (ה) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת פנפי השכינה: אברם מגיר את האנשים ושרי מגירת הנשים, ומעלה עליהם הפתוב כאלו עשאוים (לכך פתיב: "אשר עשו"). ופשוטו של מקרא: עבדים ושפחות שקנו להם, כמו: (שם לא) "עשה את כל הפכד הזה", לשון קנין, (במדבר כא) "וישראל עושה חיל", לשון קונה וכוונס: (ו) ויעבר אברם בארץ. נכנס לתוכה: עד מקום

(א) לך-לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לך גוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם: (ב) ואעשה לך גוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת פריה ורביה, וממעטת את המזון וממעטת את השם, לכך הזקק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים, ועל המזון ועל השם. (ספרים אחרים: וזהו: "ואגדלה שמך": הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשו שמך אברם, מכאן ואילך, אברקם, ואברקם עולה רמ"ח, כנגד אבריו של אדם. פרש"י יצן): ואברכך. במזון (בראשית רבה): והיה ברכה. הברכות נתונות בדרך. עד עכשו היו בדי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשו, אתה תברך את אשר תחפץ (בראשית רבה). דבר אחר: "ואעשה לך גוי גדול", וזהו שאומרים: אלהי אברקם, "ואברכך", וזהו שאומרים: אלהי יצחק, "ואגדלה שמך", וזהו שאומרים: אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן? תלמוד לומר: "והיה ברכה", בך חותמין ולא בהם: מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא

בִּארְעָא עַד אֲתָר שְׁכָם עַד מִישַׁר
מִזְרָה וּכְנַעְנָא בְּכַן בִּארְעָא:
ו וְאַתְגְּלִי יִי לְאַבְרָם וְאָמַר לְבָנְךָ
אֲתָן יֵת אֲרַעָא הָדָא וּבְנָא תַּמָּן
מִדְּבַחָא קָדָם יִי דְאַתְגְּלִי לָהּ:
ח וְאַסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מִמְּדִנְחָ
לְבֵית אֵל וּפְרָס מִשְׁכְּנָה בֵּית אֵל
מִמַּעַרְבָא וְעִי מִמְּדִינְחָא וּבְנָא
תַּמָּן מִדְּבַחָא קָדָם יִי וְצִלִּי בְּשֵׁמָא
דְיִי: ט וְנִטְל אַבְרָם אֶזֶל וְנִטְל
לְדְרוּמָא: י וְהָיָה כַּפְנָא בִּארְעָא
וְנַחַת אַבְרָם לְמַצְרַיִם לְאַתְוֵתְבָא
תַּמָּן אָרִי תְקִיף כַּפְנָא בִּארְעָא:
יא וְהָיָה כַּד קָרִיב לְמִיעַל
לְמַצְרַיִם וְאָמַר לְשָׂרֵי אֶתְתָהּ הָא
כְּעֵן יִדְעִית אָרִי אֶתְתָה שְׁפִירָת
חִיזִין אָתָּה: יב וְהָיָה כַּד (נ"י אָרִי)
יַחֲזִין יִתִּיף מִצְרָאִי וְיִמְרוֹן אֶתְתָה

עַד אֶלֹון מִזְרָה וְהַכְנַעְנִי אִז בִּארְעָא: כס"י: יִשְׂרָאֵל
וְיִירָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזֶרְעֲךָ אֶתָּן
אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
הַנִּרְאָה אֵלָיו כס"י: ח וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהִרָה מִקְדָּם
לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלָה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי
מִקְדָּם וַיְבִין-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה כס"י: ט וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנִסְוֵעַ
הַנִּגְבָּה כס"י: פ וַיְהִי רָעַב בִּארְעָא וַיֵּרֶד אַבְרָם
מִצְרִימָה לָגוֹר שָׁם כִּי-כָבֵד הָרַעַב בִּארְעָא: כס"י:
יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר
אֶל-שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יֹדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה
יִפְת־מִרְאָה אָתָּה: כס"י: יב וְהָיָה כִּי-יִרְאוּ אֹתָךְ

רש"י

יִתְרִי, וְנִסְוֵעַ מִשָּׁם וְנִסְוֵעַ אֶהְלוּ בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְכָל
מִסְעָיו הַנִּגְבָּה, לְלָכֶת לְדְרוּמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְהָיָה לְצַד יְרוּשָׁלַיִם. (פְּרוּשׁ: יְרוּשָׁלַיִם הָיְתָה
בְּאֲמֻצֵּי הָעוֹלָם וְסוּף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּף פֶּרֶשׁ
בִּישְׁעֶיהָ) שְׁהִיא בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנִּטְלוּ בְּדְרוּמָה
שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִר הַמִּזְרָה שְׁהִיא נִחְלָתוֹ
(בְּבִרְאשִׁית רַבָּה): (י) רָעַב בִּארְעָא. בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ
לְבָדָה, לְנִסְוֵעַ אִם יְהִרְהֵר אַחֵר דְּכָרִיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא, שְׁאָמַר לוֹ לְלָכֶת אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן וְעַכְשָׁיו
מִשְׁאִיו לְצֹאת מִמֶּנָּה: (יא) הִנֵּה-נָא יֹדַעְתִּי. מְדַרְשׁ
אֲגָדָה: עַד עַכְשָׁיו לֹא הִפִּיר בָּהּ מִתּוֹף צְנִיעוּת
שְׁבִשְׁנִיָּהּ, וְעַכְשָׁיו הִפִּיר בָּהּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה. דְּכָר
אַחֵר: מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁעַל יְדֵי טְרַח הַדְּרָף אָדָם
מִתְבַּזֶּה, וְזֹאת עֲמֻדָה בְּפִיָּתָהּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:
"הִנֵּה-נָא" הַגִּיעָה הַשְּׁעָה שֶׁיֵּשׁ לְדָאג עַל יִפְיָהּ,
יֹדַעְתִּי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יִפְת מִרְאָה אָתָּה, וְעַכְשָׁיו אָנוּ
בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׁחָרִים וּמִכְעָרִים, אֲחִיהֶם שֶׁל

שְׁכָם. לְהַתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיָּבֹאוּ לְהִלָּחֵם
בְּשָׁכָם: אֶלֹון מִזְרָה. הוּא שְׁכָם, הִרְאָהוּ הִר גְּרִיזִים
וְהִר עֵיבָל, שְׁשָׁם קָבְלוּ יִשְׂרָאֵל שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה:
וְהַכְנַעְנִי אִז בִּארְעָא. הָיָה הוֹלֵךְ וְכוּבֵשׁ אֶת אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם, שְׁבַחֲלִקוֹ שֶׁל שָׁם נִפְלָה
כְּשֶׁחֲלַק נָח אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו, שְׁנֵאמַר: (בְּרֵאשִׁית יד)
"וּמִלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם", לְפִיכָךְ: "וַיֹּאמֶר לְזֶרְעֲךָ
אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", עֲתִיד אָנִי לְהַחְזִירָהּ לְבָנֶיךָ,
שֶׁהֵם מִזְרַעוֹ שֶׁל שָׁם: (ז) וַיְבִין שָׁם מִזְבֵּחַ. עַל
בְּשׁוֹרֵת הַזֶּרַע וְעַל בְּשׁוֹרֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
(ח) וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם. אֶהְלוּ: מִקְדָּם לְבֵית אֵל.
בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל בֵּית אֵל, נִמְצְאָת בֵּית אֵל בְּמַעַרְבוֹ,
הוּא שְׁנֵאמַר: "בֵּית אֵל מִיָּם": אֶהְלָה. אֶהְלָה כְּתִיב,
בְּתַחֲלָה נָטָה אֶת אֶהְלָה אִשְׁתּוֹ, וְאַחֵר כִּף אֶת שְׁלוֹ
(בְּרֵאשִׁית רַבָּה): וַיְבִין-שָׁם מִזְבֵּחַ. נִתְנַבֵּא שְׁעִתִּידִין
בָּנָיו לְהַכְשֵׁל שָׁם עַל עֶזְרָא עֶזְרָא, וְהַתְפַּלֵּל שָׁם עֲלֵיהֶם:
(ט) הַלֹּךְ וְנִסְוֵעַ. לְפָרָקִים יוֹשֵׁב כָּאֵן חֲדָשׁ אוֹ

דא ויקטלון יתי ויתיה יקנימו: יג אמרי כען אחתי את בדיל דייטב לי בדילך ותתקנים נפשי בפתגמיכי: יד והיה פד על אברם למצרים וחזו מצראי ית אתמא ארי שפירא היא לחדא: טו וחזו יתה רברבי פרעה ושפחו יתה לפרעה ואדברת אתמא לבית פרעה: טז ולאברם אוטיב בדילה והווי לה עאן ותורין וחמרין ועבדין ואמהן ואתנן וגמלין: יז ואיתי יי על פרעה מכתשין רברבין ועל אנש ביתה על עיסק שרי אמת אברם: יח וקרא פרעה לאברם ואמר מה דא עבדת לי למא לא חויתא לי ארי אתתך היא: יט למא אמרת אחתי היא ודברית יתה לי לאתו וכען הא אתתך דבר ואיזל: כ ופקיד עלוהי פרעה גוברין ואלויאו יתה וית אתתה וית פל דילה: א וסליק אברם ממצרים הוא ואתתה וכל דילה ולוט עמה

המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו: יג אמרינא אחתי את למען ייטבלי בעבורך וחיתה נפשי בגללך רש"י: ע"ב בחול שני יד ויהי כבוא אברם מצרימה ויראו המצרים את האשה כי יפה הוא מאד רש"י: טו ויראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה רש"י: טז ולאברם היטיב בעבורה ויהיו צאן ובקר וחמרים ועבדים ושפחת ואתנת וגמלים רש"י: יז וינגע יהוה את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם רש"י: יח ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך הוא: יט למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך רש"י: כ ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו רש"י: יג א ויעל אברם ממצרים הוא ואתו וכל אשר לו

רש"י

ביתו. כתרגומו: 'ועל אנש ביתה', (ומדרשו: לרבות פתליו ועמודיו וכליו, ברש"י ישן): על דבר שרי. על פי דבורה. אומרת למלאך: הן! והוא מכה: (יט) קח ולך. לא באבימלך שאמר לו: "הנה ארצי לפניך", אלא אמר לו: לך ואל תעמד, שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר: (יחזקאל כג) "וזרמת סוסים זרמתם": (כ) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמו: וישלחו. כתרגומו: 'ואלויאו': (א) ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר

בושים, ולא הרגלו באשה יפה, ודומה לו: (בראשית יט) "הנה נא אדוני סורו נא": (יג) למען ייטבלי בעבורך. יתנו לי מתנות: (יד) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתבה, ועל ידי שתבעו את המכס, פתחו וראו אותה: (טו) ויהללו אתה אל פרעה. הללוה בניהם לומר: 'הגוינה זו למלך': (טז) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה: (יז) וינגע ה' וגו'. במפת ראתן לקה, שהתשמיש קשה לו (בראשית רבה): ואת

וְלוֹט עָמָו הִנְגָּבָה כִּסִּי: ב וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד
 בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבִזְהָב כִּסִּי: ג וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו
 מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם
 אֵהֱלָה בַּתְחֵלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי כִּסִּי:
 ד אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה
 וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה כִּסִּי: שְׁלִישִׁי
 ה וְגַם-לָלוֹט הִהְלִךְ אֶת-אַבְרָם הֵיךְ צֹאן-וּבָקָר
 וְאֵהֱלִים כִּסִּי: ו וְלֹא-נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשֶׁבֶת
 יַחְדָּו כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֹלוּ לְשֶׁבֶת
 יַחְדָּו כִּסִּי: ז וַיְהִי-רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֵה-אַבְרָם וּבֵין
 רָעִי מִקְנֵה-לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֲזִי יֹשֵׁב
 בָּאָרֶץ כִּסִּי: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא
 תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רָעִי וּבֵין רָעִיךָ
 כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ כִּסִּי: ט הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ
 לַפְּנִיךָ הִפְרֵד נָא מֵעָלַי אִם-הִשְׁמָאֵל וְאִימָנָה

לְדְרוּמָא: ב וְאַבְרָם תַּקִּיף לַחֲדָא
 בַּכְּעִירָא בַּכֶּסֶפָא וּבַדְּהָבָא:
 ג וַאֲזַל לְמִטְלָנוּהִי מִדְרוּמָא וְעַד
 בֵּית אַל עַד אַתְרָא דִּי פִרְס תַּמָּן
 מִשְׁכְּנָה בְּקִדְמִיתָא בֵּין בֵּית אַל
 וּבֵין עֵי: ד לְאַתֵּר מִדְּבָחָא דִּי
 עֲבַד תַּמָּן בְּקִדְמִיתָא וְצִלִּי תַמָּן
 אַבְרָם בְּשֵׁמָא דִּי: ה וְאַף לָלוֹט
 דְּאֲזַיל עִם אַבְרָם הָוָה עָאן וְתוֹרִין
 וּמִשְׁכְּנִין: ו וְלֹא סוֹכְרַת יְתֵהוּן
 אַרְעָא לְמִיתֵב בְּחֲדָא אַרִי הָוָה
 קִנְיָנוּן סְגִי וְלֹא יָכִילוּ לְמִיתֵב
 בְּחֲדָא: ז וְהָוָה מִצֻּתָא בֵּין רָעִי
 בְּעִירָה דְּאַבְרָם וּבֵין רָעִי בְּעִירָה
 דְּלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרָזָאָה בְּכֵן יְתִיב
 בְּאַרְעָא: ח וַאֲמַר אַבְרָם לָלוֹט
 לֹא כַעַן תְּהִי מִצֻּתָא בֵּינָא וּבֵינֶךָ
 וּבֵין רַעֲוִתִּי וּבֵין רַעֲוִתְךָ אַרִי
 גּוֹבְרִין אַחִין אֲנַחְנָא: ט הֲלֹא כָל
 אַרְעָא קִדְמָךְ אַתְּפָרֵשׁ כַּעַן מְלוֹתִי
 אִם אַתְּ לְצַפּוֹנָא וְאַנָּא לְדְרוּמָא
 וְאִם אַתְּ לְדְרוּמָא וְאַנָּא לְצַפּוֹנָא:

רש"י

לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון
 קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו "ולא נשא
 אותם מרעה הארץ", לפיכך כתב "ולא נשא"
 בלשון זכר: (ז) ויהיריב. לפי שהיו רועיו של
 לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי
 אברהם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים:
 נתנה הארץ לאברהם ולו אין יורש, ולוט [בן אחיו]
 יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר: "והכנעני
 והפרזי אז יושב בארץ", ולא זכה בה אברהם עדין
 (כ"ד): (ח) אנשים אחים. קרובים, ומדרש
 אגדה: דומין בקלסתר פנים: (ט) אם השמאל
 ואימינה. בכל אשר תשב, (ואשב) לא אתרחק
 ממך, ואעמד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הצריך לו,
 שנאמר: (לקמן יד) "וישמע אברהם כי נשפה אחיו

למעלה: "הלוך ונסוע הנגבה", לחר המוריה,
 ומפל מקום פשהוא הולך ממזרים לארץ פנען,
 מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מזרים בדרומה
 של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגבולי
 הארץ: (ב) כבד מאד. טעון משאות: (ג) וילך
 למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ פנען, הנה הולך
 ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למזרים, למדוך
 דרך ארץ: שלא ישנה אדם מאכסניה שלו. דבר
 אחר: (כ"ד) בחרתו, פרע הקפותיו: מנגב. ארץ
 מזרים בדרומה של ארץ פנען: (ד) אשר-עשה
 שם בראשנה ויקרא שם. ואשר קרא שם אברהם
 בשם ה', וגם יש לומר, ויקרא שם עכשו בשם ה':
 (ה) ההלך את-אברהם. מי גרם שהיתה לו
 זאת? - הליכתו עם אברהם: (ו) ולא-נשא אתם.

י וזקף לוט ית עינוהי ויחזא ית
כל מישר ירדנא ארי כלה בית
שקנא קדם חבלות יי ית סדום
ות עמרה בגינתא דיי פארעא
דמצרים מטי לצער: יא ובחר
לה לוט ית כל מישר ירדנא ונטל
לוט מלקדמין ואתפרשו גבר
מלות אחוהי: יב אברם יתב
פארעא דכנען ולוט יתב בקירוי
מישרא ופרס עד סדום:
יג ואנשי דסדום בישין
בממונהון וחיבין בגויתיהון קדם
יי לחדא: יד ויי אמר לאברם
בתר דאתפרש לוט מעמה זקוף
בען עינך ויחזי מן אתרא דאת
תמן לצפונא ולדרומא ולמדינתא
ולמערכא: טו ארי ית כל ארעא
די את חזי לך אתננה ולבניך עד
עלם: טז ואשוי ית בניך סגיין
בעפרא דארעא כמא די לא
אפשר לגבר לממני ית עפרא
דארעא אף בניך לא יתמנון:

ואם-הימין ואשמאילה כס"י: וישא-לוט את-
עיניו וירא את-כל-כפר הירדן כי כלה
משקה לפני | שחת יהוה את-סדום ואת-
עמרה בגן-יהוה בארץ מצרים באכה
צער כס"י: יא ויבחר-לו לוט את כל-כפר הירדן
ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו כס"י:
יב אברם ישב בארץ-כנען ולוט ישב בערי
הכפר ויאהל עד-סדום כס"י: יג ואנשי סדום
רעים וחטאים ליהוה מאד כס"י: יד ויהוה אמר
אל-אברם אחרי הפרד-לוט מעמו שא נא
עיניך וראה מן-המקום אשר-אתה שם צפנה
ונגבה וקדמה וימה כס"י: טו כי את-כל-הארץ
אשר-אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד-
עולם: טז ושמתי את-זרעך בעפר הארץ
אשר | אם-יוכל איש למנות את-עפר הארץ

רש"י

הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר: אי אפשר
לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל. נטה
אֵהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי
סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשפן
עמהם. ורבותינו (יומא לח) למדו מפאן: (משלי ט)
"ושם רשעים ירקב": רעים. (סנהדרין קט) בגופם:
וחטאים. בממונם: לה' מאד. יודעים רבונם
ומתכוננים למרד בו: (יד) אחרי הפרד-לוט. כל
זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל
שהיה לוט אצלו וכתב: "וירא ה' אל אברם",
באותה שעה פשר היה, וקל להבין): (טז) אשר
אם-יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות,

וגו': ואימינה. אימין את עצמי, כמו:
"ואשמאילה", אשמאיל את עצמי, ואם תאמר:
היה לו לנקד 'ואימינה', כך מצינו במקום אחר:
(שמואל ב יד) "אם יש להימין" ואין נקוד להימין:
(י) פי כלה משקה. ארץ נחלי מים: לפני שחת
ה' את-סדום ואת-עמרה. היה אותו מישור: כגן
ה'. לאילנות: בארץ מצרים. לזרעים (כ"ר): באכה
צער. עד צער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי: על
שהיו שטופי זמה, בחר לו לוט בשכונתם. במסכת
הוריות: (יא) כפר. מישור, כתרגומו: מקדם.
נסע מאצל אברם (ממזרח) והלך לו למערבו של
אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב, ומדרש אגדה:

גַּם-זֶרַעַךְ יִמָּנָה כִּסִּי: י קוֹם הַתְּהִלָּךְ בְּאַרְץ
 לְאַרְבָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לֶךְ אֶתְנַנָּה: יח וַיֵּאָהֵל
 אֲבָרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאַלְנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן
 וַיִּבְנוּ-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה כִּסִּי: פ רַבִּיעִי יָד א וַיְהִי
 בַּיּוֹם אֲמִרְפֶּל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אֲרִיז מֶלֶךְ אֶלְסַר
 בְּדִרְלַעְמָר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעֵל מֶלֶךְ גֹּזִים כִּסִּי:
 ב עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בְּרַעַל מֶלֶךְ סֹדָם וְאֶת-
 בְּרִשָׁע מֶלֶךְ עַמְרָה שְׂנֵאָב א מֶלֶךְ אֲדָמָה
 וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ כְּתִיב צַבִּיִּים קִרִּי צְבוּיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע
 הַיֵּא-צֶעֶר כִּסִּי: ג כָּל-אֱלֹהֵי חִבְרוֹ אֶל-עַמְקֵי
 הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח כִּסִּי: ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
 שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-בְּדִרְלַעְמָר וַיִּשְׁלַשְׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה
 מָרְדּוּ כִסִּי: ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא
 בְּדִרְלַעְמָר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אָתּוֹ וַיָּבֹאוּ אֶת-
 רַפָּאִים בַּעֲשֻׁתָּרֶת קֶרְנִים וְאֶת-הַזִּזְוִיִּם בָּהֶם
 וְאֶת הָאֵימִים בַּשָּׂוֶה קֶרִיתִים כִּסִּי: ו וְאֶת-הַחֲרִי
 בַּהֲרָם שְׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרְן אֲשֶׁר עַל-

יז קוים הליך בארעא לארבה
 ולפתניה ארי לך אתננה: יח ופרס
 אברם ואתא ויתב במישרי ממרא
 די בחברון ובנא תמן מדבחה
 קדם יי: א והוה ביומי אמרפל
 מלכא דבבל אריוף מלכא
 דאלסר בדרלעמר מלכא דעילם
 ותדעל מלכא דעממי: ב סדרו
 (נ"י עבדו) קרבא עם ברע מלכא
 דסדם ועם ברשע מלכא דעמרה
 שנאב מלכא דאדמה ושמאבר
 מלכא דצבויים ומלכא דבלע היא
 צער: ג כל אלן אתכנשו
 למישר חקליא הוא אתר ימא
 דמלחא: ד תרתי עשר שנין
 פלחו ית בדרלעמר ותלת עשרי
 שנין מרדו: ה ובארבע עשרי
 שנין אתא בדרלעמר ומלכיא
 דעמה ומחו ית גבריא די
 בעשתרות קרנים וית תקיפא
 דבהמתא וית אימתני דבשוה
 קריתים: ו וית חוראי די
 בטורהון דשעיר עד מישר פארן

רש"י

כך זרעך לא ימנה: (יח) ממרא. שם אדם:
 (א) אמרפל. הוא נמרד שאמר לאברהם: 'פל
 לתוך כבשן האש' (ב"ר): מלך גוים. מקום יש
 ששמו גוים, על שם שנתקבצו שמה מפמה אמות
 ומקומות והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל
 (בראשית ובה): (ב) ברע. רע לשמים ורע לבריות:
 ברשע. שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו
 שבשמים: שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוצ ולמרד
 בהקדוש ברוך הוא: בלע. שם העיר: (ג) עמק
 השדים. כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה,
 ומדרשי אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר
 זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ומדרש
 אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו
 יאורים לתוכו: (ד) שתיים עשרה שנה עבדו.
 חמשה מלכים הללו את בדרלעמר: (ה) ובארבע
 עשרה שנה. למרדן: בא בדרלעמר. לפי שהוא
 היה בעל המעשה נכנס בעבי הקורה: והמלכים
 וגו'. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים:
 (ו) בהררם. בהר שלקם: איל פארן. כתרגומו
 'מישר'. ואומר אני שאין 'איל' לשון מישר, אלא

דסמיך על מדברא: ז ותבו ואתו
למישר פלוג דינא היא רקם
ומחו ית כל חקל עמלקא ואף
ית אמרעה דיתבי בעין גדי:
ח ונפק מלכא דסדום ומלכא
דעמורה ומלכא דאדמה ומלכא
דצבונים ומלכא דבלע היא צוער
וסדרו עמהון קרבא במישר
חקליא: ט עם בדרלעמר מלכא
דעילם ותדעל מלכא דעממין
ואמרפל מלכא דבכל ואריוף
מלכא דאלסר ארבעה מלכין
לקביל חמשא: י ומישר חקליא
בירין בירין מסקן חימרא וערקו
מלכא דסדום ועמורה ונפלו תמן
ודאשתארו לטורא ערקו:
יא ושבו ית כל קנינא דסדום
ועמורה וית כל מיכלהון ואזלו:

המדבר כס"י: וַיָּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפַּט
הוא קדש ויכו את-כל-שְׂדֵה הָעֲמֻלָּקִי וְגַם
אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחֻצֵּי תְמָר כס"י: ח וַיֵּצֵא
מֶלֶךְ-סֹדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ
כתיב צבנים קרי צבונים וּמֶלֶךְ בִּלְע הוּא-צֹעֵר
וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשָּׁדִים: ט אֶת
בְּדַרְלֵעָמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם
וְאִמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר וְאַרְיוֹף מֶלֶךְ אֱלֹסֶר
אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת-חֲמִשָּׁה כס"י: י וַעֲמָק
הַשָּׁדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ-סֹדֹם
וְעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ כס"י:
יא וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדֹם וְעֲמֹרָה וְאֶת-כָּל-

רש"י

אדמה לטיט של בנין. ומדרש אגדה, שהיה הטיט
מגביל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם,
לפי שהיו באמות מקצתן שלא היו מאמינין
שניצול אברהם מאור בשדים מכבשן האש, וכיון
שיצא זה מן החמר, האמינו באברהם למפרע
(ב"ר): הרה נסו. להרה נסו, הרה כמו להרה, כל תבה
שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה.
ויש חלוק בין הרה להרה, שה"א שבסוף התבה
עומדת במקום למ"ד שבראשה, אבל (ספרים
אחרים: זו) אינה עומדת במקום למ"ד ונקודה
(ספרים אחרים: לנקד) פת"ח תחתיה, והרי "הרה"
כמו להרה, או כמו אל הרה, ואינו מפרש לאיזה הרה,
אלא שכל אחד נס באשר מצא הרה תחלה, וכשהוא
נותן ה"א בראשה לכתב הרה, או המדברה,
פתרונו כמו אל הרה, או כמו להרה (להרה),
ומשמע לאותו הרה הידוע ומפרש בפרשה:

מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוני שמו,
ושל ירדן כפר שמו, ושל שטים אבל שמו: "אבל
השטים" וכן בעל גד בעל שמו, וכלם מתרגמין
'מישר' וכל אחד שמו עליו: על-המדבר. אצל
המדבר, כמו: (במדבר ב) "ועליו מטה מנשה":
(ז) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד,
שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו
העין, והם מי מריבה, ואונקלוס תרגמו כפשוטו:
מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל
משפט: שדה העמלקי. עדין לא נולד עמלק,
ונקרא על שם העתיד: בחצצן תמר. היא עין גדי,
מקרא מלא (בדברי הימים כ) ביהושפט:
(ט) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נצחו
המועטים, להודיע שגבורים היו ואף על פי כן
לא נמנע אברהם מלרדף אחריהם: (י) בארת
בארת חמר. בארות הרבה היו שם שנוטלין משם

אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ: יִיְיָקָחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רַכְשׁוֹ
בֶּן־אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסָדָם כִּסְיִי:
וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיֵּגֶד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שֹׁנֵן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אָחִי אֲשָׁכַל וְאָחִי עֶנְרִי
וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית־אַבְרָם כִּסְיִי: יִיְיָשְׁמַע אַבְרָם
כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְק אֶת־חֲנִיכּוֹ יְלִידֵי בֵיתוֹ
שְׂמֵנָה עֶשֶׂר וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דֵּן כִּסְיִי:
טו וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם לֵילָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּפְּסֻם
וַיִּרְדֹּפֻם עַד־חוּכָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק כִּסְיִי:
טז וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו
וּרְכָשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעַם:
יז וַיֵּצֵא מִלְךְ־סָדָם לְקִרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ
מִהַכּוֹת אֶת־כְּדֻרְלֶעֶמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר

יב וישבו ית לוט וית קנינה בר
אחיהי דאברם ואזלו והוא יתב
בסדום: יג ואתא משיזבא וחוי
לאברם עבראה והוא שרי
במישרי ממרא אמוראה אחיהי
דאשכול ואחיהי דענר ואנון
אנשי קנימה דאברם: יד ושמע
אברם ארי אשתבי אחיהי וזריו
ית עולמוהי ילידי ביתה תלת
מאה ותמני עשר וירדף עד דן:
טו ואתפלג עליהון ליליא הוא
ועבדוהי ומחונון ורדפנון עד
חוכה די מצפונא לדמשק:
טז ואתב ית כל קנינא ואף ית
לוט בר אחיהי וקנינה אתיב ואף
ית נשיא וית עמא: יז ונפק
מלכא דסדום לקדמותה בתר
דתב מלממחי ית כדרלעומר וית
מלכיא די עמה למישר מפנא

רש"י

התחלת כניסת האדם, או כלי, לאמנות שהוא
עתיד לעמד בה, וכן: (משלי כב) "חנוף לנער",
(במדבר ז) "חנכת המזבח", (תהלים ל) "חנכת
הבית", ובלע"ז קורין לו אינצני"ר: שְׂמֵנָה עֶשֶׂר
וגו'. (נדרים לב) רבותינו אמרו: אלעזר לבדו היה
והוא מנן גמטריא של שמו: עד דן. שם תשש
כחו שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל
(סנהדרין צו): (טו) וַיַּחֲלֹק עֲלֵיהֶם. לפי פשוטו
סרס המקרא: וַיַּחֲלֹק הוּא וְעַבְדָּיו עֲלֵיהֶם לֵילָה
כְּדֻרְלֶעֶמֶר הַרֹדְפִים שְׂמֵתִפְלָגִים אחר הנרדפים
כשבורחים זה לכאן וזה לכאן: לֵילָה. כלומר אחר
שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה, שַׁנְחַלֵּק
הַלֵּילָה וּבְחִצּוֹ הָרָאוּשׁוֹן נַעֲשֶׂה לוֹ נֶס וּבְחִצּוֹ הַשְּׁנִי
נִשְׁמַר וְכֹא לוֹ לַחֲצוֹת לֵילָה שֶׁל מִצְרַיִם: עַד־חוּכָה.
אין מקום ששמו חוכה, ודן, קורא 'חוכה', על שם
עבודת גילולים שעתידה להיות שם: (יז) עֵמָּה
שׁוּבָה. כף שמו, ותרגומו 'למישר מפנא', פנוי

(יב) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת?
ישיבתו בסדום: (יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט. לפי פשוטו
זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שפתוב: (דברים
ג) "כי רק עוג מלך הבשן נשאר מתר הרפאים",
וזהו 'נשאר', שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו
הרפאים בעשתרות קרנים, תנחומא. ומדרש
בראשית רבה: זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו
מתר הרפאים, שנאמר: (לעיל ו) "הנפילים היו
בארץ וגו'", ומתפון שיהרג אברם וישא את שרה:
העברי. שבא מעבר הנהר (בראשית רבה): בְּעַלֵי
בְרִית־אַבְרָם. שְׂכָרְתוֹ עֲמוֹ בְרִית. (ספרים אחרים,
דבר אחר: שהשיאו לו עצה על המילה, כמו
שֶׁמֶפֶרֶשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר): (יד) וַיִּרְק. כתרגומו
'וירי', וכן: 'והריקתי אחריכם חרב', אַזְדִּין
בְּחִרְבֵי עֲלֵיכֶם, וכן: (שמות טו) "אריק חרבי", וכן:
(תהלים לה) "והרק חנית וסגר": חֲנִיכּוֹ. חנכו כתיב
(ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות, והוא לשון

אתו אל-עמק שׁוה הוא עמק המלך רש"י:
 יח ומלכי-צדק מלך שלם הוציא לחם ויין
 והוא כהן לאל עליון רש"י: יט ויברכהו ויאמר
 ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ רש"י:
 כ וברוך אל עליון אשר-מגן צריך בידך
 ויתן-לו מעשר מכל רש"י: חמישי כא ויאמר מלך-
 סדם אל-אברהם תן-לי הנפש והרכש קח
 לך רש"י: כב ויאמר אברהם אל-מלך סדם
 הרמתי ידי אל-יהוה אל עליון קנה שמים
 וארץ רש"י: כג אם-מחוט ועד שרוף-נעל ואם-
 אקח מכל-אשר-לך ולא תאמר אני העשרתי
 את-אברהם רש"י: כד בלעדי רק אשר אכלו
 הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר

הוא אתר בית ריסא דמלכא:
 יח ומלכי צדק מלכא דירושלם
 אפיק לחם וחמר והוא משמש
 קדם אל עלאה: יט ויברכהו ויאמר
 בריך אברהם לאל עלאה דקניגה
 שמיא וארעא: כ וברוך אל
 עלאה דמסר סנאך בידך ויהב לה
 חד מן עסרא מכלא: כא ויאמר
 מלכא דסדום לאברהם הב לי
 נפשתיא וקניגא (נ"א סב) דבר
 לך: כב ויאמר אברהם למלכא
 דסדום ארימית ידי בצלו קדם יי
 קדם אל עלאה דקניגה שמיא
 וארעא: כג אם מחוטא ועד
 ערקת מסנא ואם אסב מכל די
 לך ולא תימר אנא אעשרתי ית
 אברהם: כד לחוד (בכל הס' בר)
 מדאכלו עולמיא וחלק גבריא די
 אזלו עמי ענר אשכל וממרא

רש"י

את ידי לאל עליון, וכן: (בראשית כב) "פי
 נשבעתי", נשבע אני, וכן: (בראשית כג) "נתתי כסף
 השדה קח ממני", נותן אני לך כסף השדה וקחהו
 ממני: (כג) אם-מחוט ועד שרוף-נעל. אעפכ
 לעצמי מן השבי: ואם-אקח מכל-אשר לך. ואם
 תאמר לתת לי שכר מבית גנזיך, לא אקח: ולא
 תאמר וגו'. שהקדוש ברוך הוא הבטיחני לעשרני,
 שנאמר: (לעיל יב) "ואברכך וגו'": (כד) הנערים.
 עבדי אשר הלכו אתי ועוד "ענר אשכל וממרא
 וגו'", אף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר:
 "הוא ועבדי ויפם", וענר וחבריו לשבו על הפלים
 לשמר, אפלו הכי "הם יקחו חלקם", וממנו למד
 דוד, שאמר: (שמואל א ל) "בחלק הירד למלחמה
 ובחלק הישב על-הפלים יחדו יחלקו", ולכך
 נאמר: (שם כה) "ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה
 לחק ולמשפט", ולא נאמר: 'והלאה', לפי שכבר

מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא
 דמלכא, בית ריס אחד שהוא שלשים קנים, שהיה
 מיוחד למלך לצחק שם. ומדרש אגדה: עמק
 שהשוו שם כל האמות והמליכו את אברהם
 עליהם לנשיא אלהים ולקצין: (יח) ומלכי-צדק.
 מדרש אגדה, הוא שם בן נח (נדרים לב): לחם ויין.
 כף עושים ליגעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו
 עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה: רמז לו על
 המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו:
 (יט) קנה שמים וארץ. כמו: (תהלים קמו) "עושה
 שמים וארץ", על ידי עשייתו קנאן להיות שלו:
 (כ) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן (הושע יא)
 "אמגנך ישראל": ויתן-לו. אברהם: מעשר מכל.
 אשר לו, לפי שהיה כהן: (כא) תן-לי הנפש.
 (הגופים מן) השבי שלי שהצלת, החזר לי הגופים
 לבדם: (כב) הרמתי ידי. לשון שבועה, מרים אני

אנן יקבילון חלקהון: א בטר
פתגמא האליו הוה פתגמא דיי
עם אברם בנבואה למימר לא
תדחל אברם מימרי תקוף לך
אגרו סגי לחדא: ב ואמר אברם
יי אלהים מה תתן לי ואנא אזיל
בלא ולד ובר פרנסא הדין
דבביתי הוא דמשקאה אליעזר:
ג ואמר אברם הא לי לא יהבת
ולד והא בר ביתי ירית יתי:
ד והא פתגמא דיי עמה למימר
לא ירתנך דין אלהין בר דתוליד
הוא ירתנך: ה ואפיק יתה לברא
ואמר אסתכי כען לשמיא ומגי
כוכביא אם תכול לממגי יתהון
ואמר לה בדין יהון בגיף:
ו והימין במימרא דיי וחסבה

אשכל וממרא הם יקחו חלקם כס"י: ס
טו א אחר | הדברים האלה היה דבר-יהוה
אל-אברם במחזה לאמר אל-תירא אברם
אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד כס"י: ב ויאמר
אברם אדני יהוה מה-תתן-לי ואנכי הולך
עירי ובן-משק ביתי הוא דמשק אליעזר כס"י:
ג ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה
בן-ביתי יורש אתי כס"י: ד והנה דבר-יהוה
אליו לאמר לא יירשך זה כיראם אשר יצא
ממעיך הוא יירשך: ה ויוצא אתו החוצה
ויאמר הבט-נא השמימה וספר הכוכבים
אם-תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה
זרעך כס"י: ו והאמן ביהוה ויחשבה לו

רש"י

בתרגומו שכל ביתי נזון על פיו, כמו: (בראשית מא)
"ועל פיה ישק", אפוטרופא שלי, ואלו היה לי בן,
היה בני ממנה על שלי: דמשק. לפי התרגום,
דמשק היה. ולפי מדרש אגדה, שרדף המלכים
עד דמשק. ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון: דולה
ומשקה מתורת רבו לאחרים: (ג) הן לי לא
נתתה זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי?:
(ה) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו: הוציאו
מאחלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו, אמר
לו: צא מאצטגנינות שלך, שראית במזלות שאינך
עתיד להעמיד בן, אברם אין לו בן, אבל אברם
יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני
קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר:
הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן
הכוכבים, וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה:
(ו) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אבל
על גרשת הארץ שאל לו אות ואמר לו: "במה

נפן החק בימי אברהם: (א) אחר הדברים
האלה. כל מקום שנאמר: 'אחר', סמוך, 'אחרי',
מפולג (בראשית רבה). "אחר הדברים האלה", אחר
שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג
ואומר: 'שמא קבלתי שכר על כל צדקותי', לכו
אמר לו המקום: אל תירא אברם אנכי מגן לך,
מן הענש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת,
ומה שאתה דואג על קבול שכתך, שכתך הרבה
מאד: (ב) הולך עירי. מנחם בן סרוק פרשו
לשון יורש, וחבר לו (מלאכי ב) "ער וענה", עירי,
בלא יורש, כאשר תאמר: (איוב לא) "ובכל תבואתי
תשרש", תעקר שרשיה, כך לשון עירי חסר בגים,
ובלע"ז דישאנפנטיו"ש. ולי נראה, ער ועונה
מגזרת: (שה"ש ה) "ולבי ער", ועירי לשון חרבון,
וכן: (תהלים קלז) "ערו ערו" וכן: (חבקוק ג) "ערות
יסוד", וכן: (ירמיה נא) "ערער תתערער" וכן:
(צפניה ב) "כי ארזה ערה": ובן משק ביתי.

לָהּ לְזָכוּ: ז' וַאֲמַר לָהּ אָנָּה יִי
דַּאֲפַקְתָּךְ מֵאוּרָא דְכַשְׁדָּאִי לְמִתָּן
לָךְ יֵת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:
ח וַאֲמַר יִי אֱלֹהִים בְּמָה אֲדַע אֲרִי
אַרְתִּינָהּ: ט וַאֲמַר לָהּ קֶרֶב קֶדְמִי
עֲגְלִין תִּלְתָּא וְעִזִּין תִּלְתָּא וְדִכְרִין
תִּלְתָּ וְשַׁפְנִינָא וְכֹר יוֹנָא: י וְקֶרֶב
קֶדְמוּהִי יֵת כָּל אֲלִין וּפְלִיג יִתְהוֹן
בְּשׂוּהָ וְיֵהֵב פִּלְגִּינָא פִּלּוּג לְקַבֵּל
חֲבֵרָה וְיֵת עוֹפָא לָא פִּלְגִּי:
יא וְנִחַת עוֹפָא עַל פִּלְגִּינָא וְאַפְרָח

צִדְקָה כִּסִּי: ז' וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא כַּשְׁדִּים לְתֵת לָךְ אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: ח וַיֹּאמֶר אֲדָנִי יְהוָה בְּמָה
אֲדַע כִּי אֵירֶשְׁנָה: ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קָחָה לִּי
עֲגֹלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעִזִּי מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ
וְתוֹר וְגֹזֶל כִּסִּי: י וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר
אֹתָם בַּתּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקַרְאֵת רַעְהוּ
וְאֶת־הַצֹּפֹר לָא בְּתָר כִּסִּי: יא וַיִּרְדַּד הָעֵיט עַל־

רש"י

(כב) "סִבְבוּנִי פָּרִים רַבִּים וְגוֹ", וַאֲמַר: (דניאל ח)
וְהָאֵיל אֲשֶׁר־רָאִיתָ בַּעַל הַקִּרְנִים מַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס",
וַאֲמַר: "וְהַצִּפִּיר הַשְּׁעִיר מֶלֶךְ נִין", וַיִּשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ
לְבָנֵי יוֹנָה, שְׁנָאֶמֶר: (שה"ש ב) "יוֹנָתִי בַּחֲגוּי
הַסֵּלַע". לְפִיכָךְ, בַּתֵּר הַבְּהֵמוֹת רָמְזוּ עַל עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים שֶׁיֵּהִיוּ כָּלִין וְהוֹלְכִין, "וְאֶת־הַצֹּפֹר לָא
בְּתָר", רָמְזוּ שֶׁיֵּהִיוּ יִשְׂרָאֵל קִימִין לְעוֹלָם:
(יא) הָעֵיט. הוּא עוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא עֵט וְשׂוֹאֵף
אֶת הַנְּבִלּוֹת, לְטוֹשׁ עָלֵי אֶכָל, כְּמוֹ: (שמואל א טו)
"וַתַּעַט אֵל הַשָּׁלָל": עַל־הַפְּגָרִים. הַבְּתָרִים.
(סְפָרִים אַחֲרִים: הַפְּגָרִים מִתְּרַגְּמִין פִּלְגִּינָא אֶלָּא
מִתּוֹךְ שֶׁהִרְגָּלוּ לְתַרְגֵּם "אִישׁ בְּתָרוֹ" וְיֵהֵב פִּלְגִּינָא,
נִתְחַלֵּף לָהֶם תִּבְתּ פִּלְגִּינָא לְפִלְגִּינָא, וְתַרְגֵּמוֹ:
"הַפְּגָרִים", 'פִּלְגִּינָא', וְכָל הַמִּתְרַגֵּם בֵּן טוֹעָה, לְפִי
שֶׁאֵין לְהַקִּישׁ בְּתָרִים לְפָגָרִים, שֶׁבְּתָרִים תִּרְגוּמוֹ:
פִּלְגִּינָא, וּפְגָרִים תִּרְגוּמוֹ פִּלְגִּינָא, לְשׁוֹן פִּגּוּל, כְּמוֹ:
(ויקרא ז) "פִּגּוּל הוּא" לְשׁוֹן פֶּגֶר. כִּךְ שֶׁמַּעֲתִי מִפִּי
רַבִּינוּ יְהוּדָה בֶּן ר' שְׁמוּאֵל וְכֵן הִגִּירְסָא בְּרַש"י כְּתִב
יָד. וּבְכְתִב יָד אַחֲרֵת כְּתִיב כִּךְ פִּירֵשׁ רַבִּינוּ מֵאִיר
בֶּן ר' שְׁמוּאֵל: וַיֵּשֶׁב. לְשׁוֹן נְשִׁיכָה וְהַפְּרָחָה כְּמוֹ:
"יֵשֶׁב רוּחוֹ", רָמְזוּ שֶׁיֵּבֵא דוֹד בֶּן יִשִּׁי לְכַלּוֹתָם וְאֵין
מִנִּיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׂמִים, עַד שֶׁיֵּבֵא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ:

אֲדַע"?: וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צִדְקָה. הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
חֲשָׁבָה לְאַבְרָם לְזָכוּת וּלְצִדְקָה עַל הָאֱמוּנָה
שֶׁהָאֱמִין בוֹ. דְּבָר אַחֵר: "בְּמָה אֲדַע"? לָא שְׁאֵל לוֹ
אוֹת, אֶלָּא אָמַר לְפָנָיו: 'הוֹדִיעֵנִי בְּאִיזָה זָכוּת
יִתְקַיֵּמוּ בָּהּ'. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בְּזָכוּת
הַקְרָבָנוּת: (ט) עֲגֹלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת. (ב"ר) שְׁלֹשָׁה
עֲגָלִים, רָמְזוּ לְשְׁלֹשָׁה פָּרִים: פֶּרֶז יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּפֶרֶז
הָעֵלֶם דְּבָר שֶׁל צָבוּר וְעֲגֹלָה עֲרוּפָה: וְעִזִּי מְשֻׁלֶּשֶׁת.
רָמְזוּ לְשְׁעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בַּפָּנִים וּשְׁעִירֵי מוֹסָפִין שֶׁל
מוֹעֵד, וּשְׁעִיר חַטָּאת יָחִיד: וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ. אֲשֶׁם
וְדָאִי וְאֲשֶׁם תְּלוּי וְכִבְשָׁה שֶׁל חַטָּאת יָחִיד: וְתוֹר
וְגֹזֶל. תּוֹר וְכֵן יוֹנָה: (י) וַיִּבְתֵּר אֹתָם. חִלַּק כָּל
אֶחָד לְשְׁנֵי חֲלָקִים, וְאֵין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִיָּד פְּשׁוּטוֹ,
לְפִי שֶׁהִנֵּה כּוֹרֵת בְּרִית עִמּוֹ לְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ,
לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו אֶת הָאָרֶץ, כְּדַכְתִּיב: (לקמן) "בַּיּוֹם
הַהוּא פָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר וְגוֹ", וְדִרְךְ
כּוֹרֵתִי בְּרִית לְחִלָּק בְּהֵמָה וְלַעֲבֹר בֵּין בְּתָרִיָּה, כְּמָה
שְׁנָאֶמֶר לְהֵלֵךְ: (ירמיה לז) "הָעוֹבְרִים בֵּין בְּתָרִי
הָעֲגָל", אֵף כָּאֵן: "תַּנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר
בֵּין הַגְּזָרִים", הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל שְׂכִינָה שֶׁהוּא אֵשׁ:
וְאֶת הַצֹּפֹר לָא בְּתָר. לְפִי שֶׁהָאֱמוּנָה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,
נִמְשְׁלוּ לְפָרִים וְאֵילִים וּשְׁעִירִים, שְׁנָאֶמֶר: (תהלים

הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם כִּסִּי: יב וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ
 לָבוֹא וּתְרַדְמָה נִפְלָה עַל־אֲבָרָם וַהֲנֶה אִימָה
 חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלָתָה עָלָיו כִּסִּי: יג וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם
 יָדַע תֵּדַע כִּי־גֵר | יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם
 וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה כִּסִּי:
 יד וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי וְאַחֲרָיִ
 כֵּן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל כִּסִּי: טו וְאַתָּה תָּבוֹא
 אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה כִּסִּי:
 טז וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עָנָן
 הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה כִּסִּי: יז וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ בָּאָה
 וְעֹלְמָה הָיָה וַהֲנֶה תִנּוֹר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר

יתהון אברם: יב והנה השמש
 למיעל ושנתא נפלת על אברם
 והא אימה קבל סגי נפלת
 עלוהי: יג ואמר לאברם מדע
 תדע ארי דגרין יהון בניה בארעא
 דלא דילהון ונפלחון בהון ויענון
 יתהון ארבע מאה שנין: יד ואף
 ית עמא דינפלחון בהון דיין אנא
 ובתר כן יפקון בקנינא סגי:
 טו ואת תיעול לות אבהתך
 בשלם תתקבר בסיבו טבא:
 טז ודרא רביעאה יתובון הקא
 ארי לא שלים חובא דאמוראה
 עד כען: יז והנה שמשא עלת
 וקבלא הנה והא תנור דתנן
 ובעור דאשתא די עדא בין

רשי"י

בממון גדול, כמו שנאמר: (שמות יב) "וינצלו את
 מצרים": (טו) ואתה תבוא. ולא תראה כל אלה:
 אל אבותיך. אביו עובד עבודה זרה, והוא מבשרו
 שיבוא אליו? למדך שעשה תרח תשובה: תקבר
 בשיבה טובה. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה
 בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו, ולפיכך,
 מת ה' שנים קדם זמנו, ובו פיום מרד עשו:
 (טז) ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם
 שלשה דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי
 שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זו,
 כדכתיב: "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" וכן
 היה, יצק ירד למצרים, צא וחשב דורותיו:
 יהודה, פרץ, חצרון וכלב בן חצרון מבאי הארץ
 היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח
 מארצו עד אותו זמן, שאין הקדוש ברוך הוא נפרע
 מאמה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז):
 "בסאסאה בשלחה תריכנה": (יז) ויהי השמש
 באה. כמו: (בראשית מב) "ויהי הם מריקים
 שקיהם", (מלכים ב יג) "ויהי הם קוברים איש",
 כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה:

(יב) והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחשך של
 גליות: (יג) כיגר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד
 שיצאו ישראל למצרים ארבע מאות שנה, כיצד?
 יצחק בן ששים שנה כשנולד יצקב, ויצקב כשיירד
 למצרים אמר: (בראשית מז) "מי שני מגורי שלשים
 ומאת שנה", הרי ק"צ, ובמצרים היו מאתים ועשר
 כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה, ואם תאמר
 במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים
 היה, צא וחשב שנותיו של קהת ושל עמרם
 ושמונים של משה, שהיה כשיצאו ישראל
 למצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות
 וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי
 קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת
 משה: בארץ לא להם. ולא נאמר: 'בארץ מצרים',
 אלא "לא להם", ומשנולד יצחק: (בראשית כא)
 "ויגר אברהם וגו'", (בראשית כו) "ויגר יצחק
 בגרר", (תהלים קה) "ויצקב גר בארץ חם", (בראשית
 מז) "לגור בארץ פאנו": (יד) וגם את־הגוי וגם,
 לרבות ארבע מלכיות, שאף הם כלים על ששעבדו
 את ישראל: דן אנכי. בעשר מכות: ברכש גדול.

עֲבַר בֵּין הַגְּזֵרִים הָאֵלֶּה כִּסִּי: יח בַּיּוֹם הַהוּא
כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ
נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־
הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת כִּסִּי: יט אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־
הַקֵּנִי וְאֶת הַקְּדָמִי כִסִּי: כ וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־
הַפְּרוֹי וְאֶת־הַרְפָּאִים כִּסִּי: כא וְאֶת־הָאֻמִּי
וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: ם
טז ׀ וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁת־אַבְרָם לֹא יֵלְדָה לוֹ וְלֹהֶּ
שִׁפְחָה מִצֻּרִית וְשָׁמָּה הָגָר כִּסִּי: ב וְהֵאמֶר שָׂרִי
אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלָּדֶת בֶּאֱנָא
אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם
לְקוֹל שָׂרִי כִסִּי: ג וַתִּקַּח שָׂרִי אִשְׁת־אַבְרָם

פִּלְגִּיָּא הָאֵלִין: יח בַּיּוֹמָא הַהוּא
גָּזַר יְיָ עִם אַבְרָם קָיָם לְמִימַר
לְבִנְיָהּ יִהְיֶה יְת אֶרְעָא הָדָא מִן
נְהַרָא דְּמִצְרַיִם וְעַד נְהַרָא רַבָּא
נְהַרָא פָּרָת: יט יְת שְׁלֵמָאִי וְיְת
קִנְזָאִי וְיְת קְדָמוֹנָאִי: כ וְיְת חֲתָאִי
וְיְת פְּרוֹזָאִי וְיְת גְּבָרָאִי: כא וְיְת
אַמּוֹרָאִי וְיְת כְּנַעֲנָאִי וְיְת גְּרָגְשָׁאִי
וְיְת יְבוּסָאִי: א וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁת־אַבְרָם
לֹא יֵלִידֵת לֵה וְלֵה אִמְתָּא
מִצֻּרִיתָא וְשָׁמָּה הָגָר: ב וְאִמְרֵת
שָׂרִי לְאַבְרָם הָא כָּעַן מִנְּעֻנִי יְיָ
מִלְּמִילַד עוֹל כָּעַן לֹת אִמְתִּי מָה
אִם אֲתִבְנִי מִנָּה וְקִבִּיל אַבְרָם
לְמִימַר שָׂרִי: ג וּדְבַרֵת שָׂרִי אִתָּת
אַבְרָם יְת הָגָר מִצֻּרִיתָא אִמְתָּהּ
מִסּוּף עֶשֶׂר שָׁנִין לְמִתְב־אַבְרָם

רש"י

מֵאֲחֵר בְּאַרְבָּעָה נְהִירוֹת הַיּוֹצֵאִים מֵעֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר:
(לעיל ב) "וְהִנֵּה הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת", מִשָּׁל הַדְּיוּט:
עֵבֶד מֶלֶךְ — מֶלֶךְ, הַדְּבָק לַשְׁחֹר וְיִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ:
(יט) אֶת־הַקֵּינִי. (כ"ר) עֶשֶׂר אֲמוֹת יֵשׁ כָּאֵן, וְלֹא
נָתַן לָהֶם אֶלָּא שְׂבָעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלִשָּׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב
וְעַמּוֹן, וְהֵם קֵינִי, קִנְזִי וְקְדָמוֹנִי עֲתִידִים לִהְיוֹת
יִרְשָׁה לְעֵתִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב
מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם": (כ) וְאֶת־
הַרְפָּאִים. אֶרֶץ עוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: (דברים ג) "הַהוּא
יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים": (א) שִׁפְחָה מִצֻּרִית. בֵּת
פְּרָעָה הָיְתָה. כְּשֶׁרָאָה נָסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה אָמַר:
'מוֹטֵב שֶׁתֵּהָא בֵּתִי שִׁפְחָה בְּבֵית זֶה וְלֹא גְבִירָה
בְּבֵית אַחֵר': (ב) אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה. לְמַד עַל מִי
שָׂאִין לוֹ בָּנִים שָׂאִינוּ בָּנוּי אֶלָּא הָרוּס: אֲבָנָה
מִמֶּנָּה. בְּזָכוֹת שֶׁאֲכַנִּיס צִרְתִּי לְתוֹךְ בֵּיתִי: לְקוֹל
שָׂרִי. (כ"ר) לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ: (ג) וַתִּקַּח שָׂרִי.
לְקַחְתָּהּ בְּדִבְרֵים: 'אֲשֶׁרֶךְ שִׁזְכִּית לְדָבָק בְּגוֹף קָדוֹשׁ

וְעֵלְטָה הָיָה. חֲשֹׁךְ הַיּוֹם: וְהִנֵּה תַנּוּר עֹשֶׂן וְגו'.

רָמַז לוֹ שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּלְכִּיּוֹת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיחָנָם.
"בָּאָה" טַעֲמוֹ לְמַעֲלָה, לְכָף הוּא מְבָאָר שֶׁבָּאָה כָּבֶר,
וְאִם הָיָה טַעֲמוֹ לְמִטָּה בָּאֵל"ף, הָיָה מְבָאָר כְּשֶׁהָיָה
שׁוֹקֵעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהָיָה כָּבֶר כְּתִיב
"וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבָא", וְהַעֲבַרְתָּ תַנּוּר עֹשֶׂן לְאַחֵר
מִכָּאֵן הָיְתָה. נִמְצָא שֶׁכָּבֶר שֶׁקָּעָה, וְזֶה חֲלוּק בְּכָל
תְּבָה לְשׁוֹן נִקְבָּה שִׁיְסוּדָה שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ: בָּא,
קָם שָׁב: כְּשֶׁהִטְעַם לְמַעֲלָה, לְשׁוֹן עֲבַר הוּא, כְּגוֹן
זֶה וּכְגוֹן: (לִקְמוֹן כט) "וַיִּחַל בָּאָה", (לִקְמוֹן לו) "קָמָה
אֶלְמָתִי", (רוֹת א) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתָּךְ", וְכְשֶׁהִטְעַם
לְמִטָּה הוּא לְשׁוֹן הִנֵּה, דְּבַר שֶׁנַּעֲשָׂה עֲכָשׁוּ וְהוֹלֵךְ,
כְּמוֹ: (לִקְמוֹן כט) "בָּאָה עִם הַצֹּאן", (אסתר ב) "בְּעֶרְב־
הָיָה בָּאָה וּבִכְפֹּר הָיָה שָׁבָה": (יח) לְזֶרַעְךָ נָתַתִּי.
אִמְרֵתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כָּאֵלּוּ הָיָה עֲשׂוּיָהּ
(כ"ר): עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת. לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרָאֵהוּ גָדוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא

אֶת־הַגֵּר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים
 לְשֵׁבֶת אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאֲבָרָם
 אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה כִּסְיָ: ד וַיָּבֹא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָרֶה
 וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ כִּסְיָ:
 ה וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי
 נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַאֲקַל
 בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ כִּסְיָ: ו וַיֹּאמֶר
 אֲבָרָם אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ
 הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרִי וַתְּבָרַח מִפְּנֵיהָ כִּסְיָ:
 ז וַיִּמְצְאֶהָ מִלֶּאךָ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר
 עַל־הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוֹר: ח וַיֹּאמֶר הַגֵּר שִׁפְחָת
 שָׂרִי אִי־מִזָּה בָּאת וְאֵנָּה תִּלְכִּי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי
 שָׂרִי גְבֻרָתִי אֲנֹכִי בִּרְחַת כִּסְיָ: ט וַיֹּאמֶר לָהּ
 מִלֶּאךָ יְהוָה שׁוֹבִי אֶל־גְּבֻרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת
 יָדֶיהָ כִּסְיָ: י וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאךָ יְהוָה הִרְבָּה אֲרֻבָּה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר

בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וַיִּהְבֵּת יָתָהּ
 לְאֲבָרָם בַּעֲלָהּ לָהּ לְאַנְתּוֹ: ד וְעַל
 לֹת הַגֵּר וְעַדִּיאַת וַחֲזוֹת אַרִי
 עַדִּיאַת וַקֵּלֶת רַבְנָתָהּ בְּעֵינָהּ:
 ה וַאֲמַרְת שָׂרִי לְאֲבָרָם דִּין לִי
 עָלֶיךָ אָנָּה יְהִיבִית אֲמַתִּי לָךְ וַחֲזוֹת
 אַרִי עַדִּיאַת וַקֵּלֶת בְּעֵינָהּ דִּין
 יי בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: ו וַאֲמַר אֲבָרָם
 לְשָׂרִי הֵא אֲמַתִּיךָ בִּידֶיךָ עַבְדִּי
 לָהּ כְּדִתְקִין בְּעֵינִיכִי וְעוֹנִיתָה שָׂרִי
 וְעַרְקַת מִקְדָּמָהּ: ז וַאֲשִׁפְחָהּ
 מִלֶּאכָא דִּי עַל עֵינָא דְמִיָּא
 בַּמִּדְבָּרָא עַל עֵינָא בְּאַרְעָא
 דְחֶגְרָא: ח וַאֲמַר הַגֵּר אֲמַתָּא
 דְשָׂרִי מִנֵּן אַתְּ אֲתִיָּא וְלֹאֵן אַתְּ
 אֲזִלָּא וַאֲמַרְת מִן קְדָם שָׂרִי רַבְנָתִי
 אָנָּה עָרְקָא (נ"י עֶרְקַת): ט וַאֲמַר
 לָהּ מִלֶּאכָא דִּי תוֹכִי לֹת רַבְוֹנְתָךְ
 וַאֲשִׁתְּעַבְדִּי תַחַת יְדֵהָ: י וַאֲמַר
 לָהּ מִלֶּאכָא דִּי אֲסַגָּאָה אֲסַגִּי יָת

רש"י

וְהִיִּיתִי אֲנִי נִפְקֶדֶת עִמָּךְ, וְעוֹד דְּכָרִיךְ אַתָּה חוֹמֶס
 מִמֶּנִּי, שְׂאֵתָה שׁוֹמֵעַ בְּזִינִי וְשׁוֹתֵק (ב"ר): אֲנֹכִי
 נָתַתִּי שִׁפְחָתִי וְגו' בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. כָּל בֵּינֶיךָ שְׂבִמְקָרָא
 חֶסֶד, וְזֶה מִלָּא, קָרִי בִּיה וּבֵינֶיךָ (ר"ל נוֹכַח לְנִקְבָּהּ),
 שֶׁהַכְּנִסָּה עֵין הָרַע בְּעַבְדוּתָהּ שֶׁל הַגֵּר, וְהַפִּילָה
 עֲבָרָה, הוּא שֶׁהַמִּלָּאָף אוֹמֵר לְהַגֵּר: "הִנֵּן הָרָה",
 וְהֵלֵא כֶּבֶד הָרְתָהּ, וְהוּא מְבַשֵּׁר לָהּ שֶׁתֵּהָרֶה? אֵלָּא
 מִלְּמַד שֶׁהַפִּילָה הָרִיזוֹן הָרִאשׁוֹן: (ו) וַתַּעֲנֶה שָׂרִי.
 הִיָּתָה מְשַׁעֲבֶדֶת בָּהּ בְּקִשִּׁי (ב"ר): (ח) אִי־מִזָּה
 בָּאת. מִהִיכָן בָּאת. יוֹדֵעַ הִיָּה, אֵלָּא לִיתֵּן לָהּ פֶּתַח
 לִיכְנֹס עִמָּה בְּדָבָרִים, וּלְשׁוֹן "אִי־מִזָּה" אֵיזָה הַמָּקוֹם
 שֶׁתֹּאמַר עָלֶיךָ: 'מִזָּה אֲנִי בָּא': (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ
 מִלֶּאךָ ה' וְגו'. עַל כָּל אֲמִירָה הִיָּה שְׁלֹחַ לָהּ
 מִלֶּאךָ אַחֵר, לְכָךְ גָּאֻר 'מִלֶּאךָ' בְּכָל אֲמִירָה

כְּזֶה (ב"ר): מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים. מוֹעֵד הַקְּבוּעַ לְאִשָּׁה
 שֶׁשִּׁהְתָּה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה לְבַעֲלָהּ, חֲזֵב לִישָׂא
 אַחֲרָת (יבְמוֹת סד): לְשֵׁבֶת אֲבָרָם וְגו'. מַגִּיד שְׂאִין
 יְשִׁיבֶת חוּצָה לְאֶרֶץ עוֹלָה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שֶׁלֹּא
 גָּאֻר לוֹ (לַעֲלִי יב): "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל" עַד שֶׁיָּבֹא
 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ד) וַיָּבֹא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָרֶה. מִבִּיאָה
 רִאשׁוֹנָה (ב"ר): וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ. אֲמַרָה: שָׂרִי
 זוֹ אֵין סִתְרָה כְּגִלּוּיָהּ, מִרְּאָה עֲצָמָה כְּאֵלוֹ הִיא
 צִדְקָתָה, וְאִינָה צִדְקָתָה, שֶׁלֹּא זָכְתָה לְהַרְיֹן כָּל הַשָּׁנִים
 הָלָלוּ, וְאִנִּי נִתְעַבְרָתִי מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה (ב"ר):
 (ה) חֲמִסִּי עָלֶיךָ. חֲמִס הָעֲשׂוֹי לִי, עָלֶיךָ אֲנִי
 מְטִילָה הָעֲנֹשׁ, כְּשֶׁהַתְּפִלָּה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא:
 (לַעֲלִי טו) "מִה־תִּתֵּן־לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי", לֹא
 הַתְּפִלָּה אֵלָּא עָלֶיךָ, וְהִיָּה לָךְ לְהַתְּפַלֵּל עַל שְׁנֵינוּ,

בְּנִיכִי וְלֹא יִתְמַנֵּן מִסְגִּי:
 יא וַאֲמַר לֵה מְלָאכָא דִּי הָא אֶת
 מַעֲדֵיָא וְתַלְדִּין בְּר וְתַקְרִין שְׁמָה
 יִשְׁמַעְעָאֵל אַרִי קַבִּיל יִי צְלוּתֵיהּ:
 יב וְהוּא יְהֵא מְרֹד בְּאַנְשָׁא הוּא
 יְהֵא צְרִיף לְכָלֵא וִידָא דְבָנִי
 אַנְשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לֵה וְעַל אִפִּי
 כָּל אַחוּהִי יִשְׂרִי: יג וְצְלִיאת
 בְּשָׁמָא דִּי דִמְתַּמְלֵל עֲמָה אֲמַרַת
 אֶת הוּא אֱלֹהָא דְחַזִּי כְּלָא אַרִי
 אֲמַרַת הַבְּרַם הָכָא (נ"י הָאָף
 אָנָא) שְׂרַתִי חֲזִיָא בְּתַר דְּאַתְגָּלִי
 לִי: יד עַל פִּן קָרָא לְבֹאֲרָא בְּאָרָא
 דְּמִלְאָף קִימָא אִתְפְּחִזִי עֲלֵהָ הָא
 (הִיא) בִּין רָקַם וּבִין חֲגָרָא:
 טו וְיִלְדִית הֶגֶר לְאַבְרָם בְּר וִקְרָא
 אַבְרָם שׁוּם בְּרָה דִּילִידִת הֶגֶר
 יִשְׁמַעְעָאֵל: טז וְאַבְרָם בְּר תִּמְנֵן
 וְשֵׁת שְׁנִין בְּד יִלְדִית הֶגֶר יִת
 יִשְׁמַעְעָאֵל לְאַבְרָם: א וְהוּא אַבְרָם
 בְּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעֵן שְׁנִין וְאַתְגָּלִי יִי

מֵרֵב: יא וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְאָךְ יְהוָה הֵנֶךָ הָרָה
 וְיִלְדֶּתָּ בֶן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְעָאֵל כִּי־שָׁמַע
 יְהוָה אֶל־עֲנִידֶךָ כִּסְי': יב וְהוּא יְהוָה הָיָה פָּרָא אָדָם
 יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָיו כָּל־אַחֲיוֹ
 יִשְׁכֹּן כִּסְי': יג וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדְּבָר אֱלִיהָ
 אֶתְּהָ אֵל רֵאִי כִי אִמְרָה הֵגֶם הֵלֶם רֵאִיתִי
 אַחֲרֵי רֵאִי כִסְי': יד עַל־כֵּן קָרָא לְבֹאֲרָא בְּאֵר לַחֵי
 רֵאִי הֵינָה בֵּין־קֹדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד כִּסְי': טו וַתֵּלֶד הֶגֶר
 לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ
 הֶגֶר יִשְׁמַעְעָאֵל כִּסְי': טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
 וְשֵׁשׁ שָׁנִים בָּלְדַת־הֶגֶר אֶת־יִשְׁמַעְעָאֵל
 לְאַבְרָם כִּסְי': ס יז א וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן־תִּשְׁעִים
 שָׁנָה וַתִּשְׁעַ שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם
 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנָי וְהָיָה

רש"י

וַאֲמִירָה: (יא) הֵנֶךָ הָרָה. כְּשֶׁתְּשׁוּבִי תִּהְיֶה, כְּמוֹ
 (שׁוֹפְטִים יג) "הֵנֶךָ הָרָה" דְּאִשְׁתּ מְנוּחַ: וְיִלְדֶּתָּ בֶן.
 כְּמוֹ וְיִלְדֶּתָּ, וְדוֹמָה לוֹ: (יִרְמְיָה כב) "יִשְׁכַּבְתָּ בְּלִבְנוֹן
 מְקַנְנֵת בְּאֲרָזִים": וְקָרָאתָ שְׁמוֹ. צוּרִי הוּא, כְּמוֹ
 שְׂאוֹמֵר לְזָכֶר: "וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק":
 (יב) פָּרָא אָדָם. אוֹהֵב מִדְּבָרוֹת לְצוּר חַיִּית, כְּמוֹ
 שְׂכֵתוֹב: (בְּרֵאשִׁית כא) "וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רוֹבֵה
 קֶשֶׁת": יָדוּ בְּכָל. לִסְטִים: וַיֵּד כָּל בּוֹ. הַכֹּל שׁוֹנֵאֵין
 אוֹתוֹ וּמִתְגָּרִין בּוֹ: וְעַל־פָּנָיו כָּל־אַחֲיוֹ יִשְׁכֹּן.
 שִׁיְהִיָּה זֶרְעוֹ גָּדוֹל (כ"ר): (יג) אֶתְהָ אֵל רֵאִי. נְקוּד
 חֲטָף קֶמֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר: אֱלֹהֵי הָרְאִיָּה
 שְׂרֹאָה בְּעֶלְבּוֹן שֶׁל עֲלֹבִין (סְפָרִים אַחֲרִים, דְּבָר
 אַחֵר: "אֶתְהָ אֵל רֵאִי", מִשְׁמַע שֶׁהוּא רוֹאֵה הַכֹּל
 וְאֵין שׁוּם דְּבָר רוֹאֵה אוֹתוֹ): הֵגֶם הֵלֶם. לְשׁוֹן
 תַּמָּה: וְכִי סְבוּרָה הָיִיתִי שְׂאָף הָלוֹם בְּמִדְּבָרוֹת

רֵאִיתִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מְקוֹם, אַחֵר רֵאִי אוֹתָם בְּבִיתוֹ
 שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁשֵּׁם הָיִיתִי רְגִילָה לְרֹאוֹת מְלָאכִים?
 וְתַדַּע שֶׁהִיָּתָה רְגִילָה לְרֹאוֹתָם, שֶׁתְּרִי מְנוּחַ רָאָה אֶת
 הַמְּלָאָךְ פַּעַם אַחַת וַאֲמַר "מוֹת נְמוּת", וְזוֹ רֵאֶתָה
 אַרְבַּעָה זֶה אַחֵר זֶה וְלֹא תִרְדֶּה: (יד) בְּאֵר לַחֵי
 רֵאִי. כְּתַרְגוּמוֹ: 'בְּאֵרָא דְּמִלְאָף קִימָא אִתְפְּחִזִי עֲלֵהָ':
 (טו) וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם וְגו'. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
 שָׁמַע אַבְרָהָם דְּבָרֵי הַמְּלָאָךְ שְׂאֹמֵר: "וְקָרָאתָ שְׁמוֹ
 יִשְׁמַעְעָאֵל", שְׂרָתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו וַיִּקְרָאוּ
 יִשְׁמַעְעָאֵל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְגו'.
 לְשִׁבְחוֹ שֶׁל יִשְׁמַעְעָאֵל נִכְתָּב, לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה בֶּן שְׁלֹשׁ
 עָשָׂרָה שָׁנָה כְּשֶׁנִּמּוֹל וְלֹא עָכָב: (א) אֲנִי־אֵל שְׂדֵי.
 אֲנִי הוּא שֵׁשׁ דֵּי בְּאַלְהוּתִי לְכָל בְּרִיָּה. לְפִיכָף,
 "הַתְּהֵלֶךְ לְפָנָי" וְאֵהְיָ לָךְ לְאַלְהֵי וּלְפִטְרוֹן, וְכֵן כָּל
 מְקוֹם שֶׁהוּא בְּמִקְרָא פְּרוּשׁוֹ כֹּף: דֵּי שְׁלוֹ, וְהַכֹּל לְפִי

תמים כס"י: ב וְאַתְנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה
 אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד כס"י: ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו
 וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר כס"י: ד אֲנִי הִנֵּה
 בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמֶּזֶן גוֹיִם: ה וְלֹא-
 יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ
 אֲבָרָהֶם כִּי אֲבִי-הַמֶּזֶן גוֹיִם נִתְתִּיךָ כס"י:
 ו וְהִפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם
 וּמַלְכִּים מִמֶּךָ יֵצְאוּ כס"י: ז שְׁבִיעִי וְהִקְמַתִּי אֶת-
 בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם
 לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזֶרַעְךָ
 אַחֲרֶיךָ כס"י: ח וְנִתְתִּי לְךָ וּלְזֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ אֵת |
 אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֵת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם
 וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים כס"י: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל-אֲבָרָהֶם וְאַתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה

לְאֲבָרָם וַאֲמַר לֵה אֲנִי אֵל שְׂדֵי
 פֶלַח קְדָמִי וְהוּי שְׁלִים: ב וְאַתָּן
 קְנִמִי בֵין מִימְרִי וּבֵינְךָ וְאַסְגִּי
 יְתֶךָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא: ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם
 עַל אֶפְוָהּ וּמִלִּיל עֲמָה יי
 לְמִימֶר: ד אֲנִי הָא (גִּזְרִי בְנִי אֵינְנִי)
 קְנִמִי עֲמָךְ וְתִהִי לְאֵב סְגִי
 עֲמָמִין: ה וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יְת
 שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אֲבָרָהֶם
 אֲרִי אֵב סְגִי עֲמָמִין יְהִבְתְּךָ:
 ו וְאַפִּישׁ יְתֶךָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא
 וְאַתְנָנְךָ לְכַנְשִׁין וּמַלְכִּין דְּשִׁלִּיטִין
 בְּעַמְמִיָּא מִנְךָ יִפְקִין: ז וְאַקִּים
 יְת קְנִמִי בֵין מִימְרִי וּבֵינְךָ וּבֵין
 בְּנֶיךָ בְּתֶרְךָ לְדִרְיָהוֹן לְקִנָּם עָלָם
 לְמַתוּי לְךָ לְאֱלֹהָא וּלְבְנֶיךָ
 בְּתֶרְךָ: ח וְאַתָּן לְךָ וּלְבְנֶיךָ בְּתֶרְךָ
 יְת אֶרְעָא תוֹתְבוּתְךָ יְת כָּל אֶרְעָא
 דְּכְנָעַן לְאַחֲסַנְתָּ עָלָם וְאַתְוִי לְהוֹן
 לְאֱלֹהָא: ט וַאֲמַר יי לְאֲבָרָהֶם
 וְאַתָּה יְת קְנִמִי תִשְׁרֹר אֶת וּבְנֶיךָ

רש"י

אֲבִי-הַמֶּזֶן גוֹיִם. לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ, וְרִי"ש
 שְׁהִיְתָה בּוֹ בַּתְחִלָּה, שְׁלֵא הָיָה אֵב אֶלָּא לְאֲרָם
 שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ, וְעַכְשָׁיו אֵב לְכָל הָעוֹלָם, וְאַפְלוּ רִי"ש
 שְׁהִיְתָה בּוֹ מַתְחִלָּה לֹא זָזָה מִמְקוֹמָהּ, שְׁאֵף יו"ד
 שֶׁל שְׂרִי נִתְרַעְמָה עַל הַשְׁכִּינָה, עַד שֶׁהוֹסִיפָה
 לִיהוֹשֻׁעַ, שְׁנֵאָמַר: (במדבר יב) "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ": (ו) וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם. יִשְׂרָאֵל
 וְאַדּוּם, שְׁהָרִי יִשְׁמַעְאֵל כְּכֹר הָיָה לוֹ, וְלֹא הָיָה
 מִבְּשָׂרוֹ עָלָיו: (ז) וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי. וּמָה הָיָה
 הַבְּרִית? לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים: (ח) לְאַחֲזֹת עוֹלָם.
 וְשֵׁם אֱלֹהִים לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֶכָּל (כִּי יִשְׂרָאֵל) הִדָּר
 בַּחוּצָה לְאֶרֶץ כְּמִי שְׁאִין לוֹ אֱלֹהִים: (ט) וְאַתָּה.
 וְאִי"ו זֶה מוֹסִיף עַל עֲנָן רֹאשׁוֹן: 'אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי
 אִתְּךָ, וְאַתָּה הָיָה זֶהִיר לְשִׁמְרָהּ, וּמָה הָיָה שְׁמִירְתָּהּ?

הַעֲנִין: הַתְחִלְךָ לְפָנַי. כְּתַרְגוּמוֹ: 'פֶּלַח קְדָמִי',
 הַדְּבֵק בְּעִבְדוּתִי: וְהָיָה תָמִים. אֵף זֶה צוּרִי אַחֵר
 צוּרִי, הָיָה שְׁלֵם בְּכָל נִסְיוֹנוֹתַי, וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ:
 "הַתְחִלְךָ לְפָנַי", בְּמַצּוֹת מִלֵּה, וּבְדָבָר הַזֶּה תִּהְיֶה
 תָּמִים, שְׁכָל זְמַן שֶׁהָעֲלָה בְּךָ אֶתָּה בַּעַל מוֹם לְפָנַי.
 דָּבָר אַחֵר: "וְהָיָה תָמִים", עַכְשָׁיו אֶתָּה חֹסֵר ה'
 אֲבָרָים: ב' עֵינִים, ב' אֲזָנִים וְרֹאשׁ הַגּוֹיָה. אוֹסִיף
 לְךָ אוֹת עַל שְׁמֶךָ וְיִהְיוּ מִנֵּן אוֹתִיּוֹתֶיךָ רמ"ח כְּמִנֵּן
 אִיבְרֶיךָ: (ב) וְאַתְנָה בְּרִיתִי. בְּרִית שֶׁל אֲהַבָּה
 וּבְרִית הָאֶרֶץ, לְהוֹרִישָׁהּ לְךָ עַל יְדֵי מַצָּה זוֹ:
 (ג) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל-פָּנָיו. מִמּוֹרָא הַשְׁכִּינָה, שְׁעַד
 שְׁלֵא מַל, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְבָּת
 עָלָיו, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר בְּכַלְעָם: "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינִים"
 (בְּבְרִיתָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצָּאֲתִי כו'): (ה) כִּי

בְּתֵרֶךְ לְדִרְיָהוֹן: י דָּא קִנְמִי דִּי
תִּשְׁרוֹן בֵּין מִימְרִי וּבִינִיכֹן וּבֵין
בְּנִיךְ בְּתֵרֶךְ מִגְזֹר לְכוֹן פֶּל
דְּכוּרָא: יא וְתִגְזֹרוֹן ית בְּשָׂרָא
דְּעָרְלִתְכוֹן וְתִהִי (נ"י וְתִהִיא) לְאֵת
קִנְם בֵּין מִימְרִי וּבִינִיכֹן: יב וְכִר
תִּמְנִיָּא יוֹמִין תִּגְזֹר (נ"י יִגְזֹר)
לְכוֹן פֶּל דְּכוּרָא לְדִרְתִּיכֹן וְלִידִי
בֵּיתָא וְזִבְיָי כִּסְפָּא מְכַל פֶּר
עֲמִמִּין דְּלֹא מִבְּנֵךְ הוּא:
יג אֲתִגְזֹרָא יִתְגְזֹרוֹן (נ"י מִגְזֹר
יִגְזֹר) יִלִּיד בֵּיתָךְ וְזִבְיָן כִּסְפָּךְ
וְתִהִי קִנְמִי בְּבִשְׂרִיכֹן לְקִנְם עֲלֵם:
יד וְעָרַל דְּכוּרָא דִּי לֹא יִגְזֹר ית
בְּשָׂרָא עָרְלָתָהּ וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא
הִיא מַעֲמִיָּה ית קִנְמִי אֲשֵׁנִי:
טו וְאָמַר יי לְאַבְרָהָם שְׂרִי אֲתִתְּךָ
לֹא תִקְרִי ית שְׂמָה שְׂרִי אֲרִי שְׂרָה
שְׂמָה: טז וְאָבְרָךְ יתָהּ וְאָף אֲתָן
מִנָּה לָךְ פֶּר וְאַבְרָכְנָהּ וְתִהִי
לְכַנְשִׁין מַלְכִּין דְּשְׁלִיטִין בְּעַמְמִיָּא

וְזִרְעָךְ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם כִּסִּי: י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבִינֵיכֶם וּבֵין זִרְעָךְ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל
לָכֶם כָּל־זָכָר כִּסִּי: יא וְנִמְלֹתָם אֵת בְּשָׂרָא
עָרְלָתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבִינֵיכֶם כִּסִּי:
יב וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר
לְדֹרֹתֵיכֶם יִלִּיד בֵּית וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מְכַל בֶּן־נָכָר
אֲשֶׁר לֹא מִזִּרְעָךְ הוּא כִּסִּי: יג הַמּוֹל | יִמּוֹל יִלִּיד
בֵּיתָךְ וּמִקְנֵת כֶּסֶף וְהִיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם
לְבְּרִית עוֹלָם כִּסִּי: יד וְעָרַל | זָכָר אֲשֶׁר לֹא־
יִמּוֹל אֶת־בְּשָׂרָא עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמִּיָּה אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּר כִּסִּי: טו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֲשִׁיתְךָ לֹא־תִקְרָא
אֶת־שְׂמָה שְׂרִי כִי שְׂרָה שְׂמָה כִּסִּי: טז וּבִרְכִיתִי
אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבִרְכִיתִיהָ

רש"י

שהוא נָכָר בֵּין זָכָר לְנִקְבָּה (כ"ר): אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל.
מִשְׁנִיעַ לְכָל עֲנָשִׁין: "וְנִכְרְתָהּ", אָבֵל אָבִיו אֵין
עָנוּשׁ עָלָיו פֶּרֶת, אָבֵל עוֹבֵר בִּ"עֲשֵׂה": וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ. הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת קֶדֶם זְמָנוֹ (שְׁבַת קד):
(טו) לֹא־תִקְרָא אֶת שְׂמָה שְׂרִי. דְּמִשְׁמַע שְׂרִי, לִי
וְלֹא לְאַחֲרִים, כִּי שְׂרָה סֵתֶם שְׂמָה, שְׁתָּהָ שְׂרָה עַל
כָּל (בְּרִכוֹת יג): (טז) וּבִרְכִיתִי אֹתָהּ. וְיָמָּה הִיא
הַבְּרָכָה? שְׁחֻזָּה לְנַעֲרוּתָהּ, שְׁנֵאֲמַר: (לִקְמֹן יח)
"הִיתָה לִי עֲדֻנָּה": וּבִרְכִיתִיהָ. בְּהִנָּקֹת שְׂדִים,
כְּשֶׁנִּצְרְכָה לְכָךְ בְּיוֹם מִשְׁתָּה שֶׁל יִצְחָק, שְׁהִיוּ
מְרֻנָּנִים עָלֶיהָ שֶׁהִבִּיאוּ אֲסוּפֵי מִן הַשּׁוּק,
וְאֹמְרִים: 'בִּגְנוּ הוּא'. וְהִבִּיָּאָה כָּל אַחַת בְּנָה עִמָּה
וּמִנִּיקְתָּהּ לֹא הִבִּיָּאָה, וְהִיא הִנִּיקָה אֶת כָּלָם, הוּא
שְׁנֵאֲמַר: (לִקְמֹן כא) "הִנִּיקָה בָּנִים שְׂרָה", בְּרֵאשִׁית

"זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ הַמּוֹל לָכֶם וְגו'":
(י) בֵּינִי וּבִינֵיכֶם וְגו'. אוֹתָם שֶׁל עֲכָשׁוּ: וּבֵין
זִרְעָךְ אַחֲרֶיךָ. הַעֲתִידִין לְהוֹלִיד אַחֲרֶיךָ: הַמּוֹל. כְּמוֹ
לְהַמּוֹל, כְּמוֹ שְׁאֵתָה אוֹמֵר: 'עֲשׂוֹת', כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת:
(יא) וְנִמְלֹתָם. כְּמוֹ וּמִלֹּתָם, וְהִנּוּ"ן בּוֹ יִתְּרָה
לִיסוּד הַנוֹפֵל בּוֹ לְפָרְקִים, כְּגוֹן נ' שֶׁל נוֹשֵׁף וּנ' שֶׁל
נוֹשָׂא, וְנִמְלֹתָם כְּמוֹ וּנְשִׁאתָם, אָבֵל יִמּוֹל לְשׁוֹן
יִפְעַל כְּמוֹ: יַעֲשֵׂה, יֹאכֵל (בְּרִשׁ"י ישן אינו):
(יב) יִלִּיד בֵּית. שְׁיִלְדָתוֹ הַשְּׁפָחָה בְּבֵית: וּמִקְנֵת־
כֶּסֶף. שְׁקָנָאוּ מִשְׁנוֹלֶדֶת: (יג) הַמּוֹל יִמּוֹל יִלִּיד
בֵּיתָךְ. כָּאֵן כָּפַל עָלָיו וְלֹא אָמַר לְשִׁמּוֹנָה יָמִים,
לְלַמְדָךְ שֵׁשׁ יִלִּיד בֵּית נְמוֹל לְאַחַר (ס"א לֹאֲחֹד)
שְׁמֹנֶה יָמִים, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּמִסְכֵּת שְׁבַת (דף קלח):
(יד) וְעָרַל זָכָר. כָּאֵן לְמַד שֶׁהִמִּילָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם

מִנָּה יְהוֹן: יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל
אֶפְרוּחַי וַיֹּדִי וַאֲמַר בְּלִבִּי הִלְבֵּר
מֵאָה שָׁנִין יְהִי וְלֹד וְאִם שָׂרָה
הִבְתָּ תִשְׁעִין שָׁנִין תֵּלִיד:
יח וַאֲמַר אַבְרָהָם קָדָם יי לֹי
יִשְׁמַעְאֵל יִתְקַנֵּם קִדְמָךְ: יט וַאֲמַר
יי בְּקוֹשְׁטָא שָׂרָה אֶתְתָּךְ תֵּלִיד לָךְ
כִּר וְתִקְרִי יְת שְׁמָה יִצְחָק וְאָקִים
יְת קִנְמִי עֲמָה לְקָנִם עָלָם לְבִנּוּחִי
בְּתֻרוּחִי: כ ועל יִשְׁמַעְאֵל קִבְלִית
צְלוֹתְךָ הָא בְּרַכִּית יְתָה וְאַפְשׁ יְתָה
וְאַסְגִּי יְתָה לְחֻדָּא לְחֻדָּא תְרִין
עֶשֶׂר בְּרַבְכֵּיָא יֵלִיד וְאַתְנַנְהָ לְעָם
סְגִי: כא וְיְת קִנְמִי אָקִים עִם
יִצְחָק דִּי תֵּלִיד לָךְ שָׂרָה לְזִמְנָא

וְהִיתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהוֹן כִּסִּי:
יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי
הִלְבֵּן מֵאָה-שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם-שָׂרָה הִבְתָּ-
תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלִיד כִּסִּי: יח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי-אֱלֹהִים לוֹ יִשְׁמַעְאֵל יְחִיָּה לְפָנֶיךָ כִּסִּי:
יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדַת לָךְ
בֶּן וְקִרְאָתָּ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-
בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו כִּסִּי:
כ וַיִּשְׁמַעְאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה | בְּרַכְתִּי אֹתוֹ
וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֹד מְאֹד
שָׁנִים-עֶשֶׂר נִשְׂיָאֵם יוֹלֵד וְנִתְתָּיו לְגוֹי
גָּדוֹל כִּסִּי: כא וְאֶת-בְּרִיתִי אָקִים אֶת-יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלִיד לָךְ שָׂרָה לְמוֹעֵד

רש"י

אֲמַתַּת דְּכָרִים, וְכֵן: (לְקַמֵּן מִב) "אֲבָל אֲשָׁמִים
אֲנַחְנוּ", (מַלְכִּים ב ד) "אֲבָל בֶּן אֵין לָהּ": וְקִרְאָתָּ
אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק. עַל שֵׁם הַצְּחֹק, וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל
שֵׁם הַעֲשָׂרָה נְסִיווֹת, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים
שֶׁנִּמּוֹל וְק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם. (סְפָרִים אַחֲרִים:
"וְאֶת בְּרִיתִי" לָמָּה נֶאֱמַר? הֲרֵי כָּכָר כְּתִיב: "וְאֶתָּה
אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ וְגו'": אֵלָּא לְפִי
שְׂאוּמֵר: "וְהִקְמַתִּי וְגו'", יָכוֹל בְּנִי יִשְׁמַעְאֵל וּבְנֵי
קְטוֹרָה בְּכָלֵל הַקִּיּוּם? תִּלְמוּד לומר: "וְהִקְמַתִּי
אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ" וְלֹא עִם אַחֲרִים). "וְאֶת-בְּרִיתִי
אָקִים אֶת יִצְחָק" לָמָּה נֶאֱמַר? אֵלָּא לְמַד שֶׁהִיא
קְדוּשׁ מִבְּטָן. דְּבָר אַחֵר: אָמַר רַבִּי אֲבָא: מִכָּאֵן לְמַד
קַל וְחֹמֶר בֶּן הַגְּבִירָה מִכָּן הָאָמָה, כְּתִיב: "הִנֵּה
בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ" זֶה
יִשְׁמַעְאֵל, וְקַל וְחֹמֶר "וְאֶת-בְּרִיתִי אָקִים אֶת-
יִצְחָק": אֶת-בְּרִיתִי. בְּרִית הַמִּילָה תִּהְיֶה מְסוּרָה
לְזֶרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק: (כ) שָׁנִים-עֶשֶׂר נִשְׂיָאֵם.
כְּעֲנָנִים יָכְלוּ, כְּמוֹ: (מִשְׁלִי כה) "נִשְׂיָאִים וְרוּחַ":

רַבָּה רִמְזוּ בְּמִקְצֵת: (יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו
וַיִּצְחָק. זֶה תַּרְגָּם אוֹנְקְלוֹס לְשׁוֹן שְׁמֻחָה: 'וַיֹּדִי',
וְשֶׁל שָׂרָה לְשׁוֹן מְחוּדָּה, לְמַדָּת שְׂאֲבָרָהּם הָאָמִין
וְשִׁמְח וְשָׂרָה לֹא הָאָמִינָה וְלִגְלִגָּה, וְזֶהוּ שֶׁהִקְפִּיד
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שָׂרָה וְלֹא הִקְפִּיד עַל
אַבְרָהָם: הִלְבֵּן. יֵשׁ תְּמִיחוֹת שֶׁהֵן קִימוֹת, כְּמוֹ:
(שְׁמוּאֵל א ב) "הִנֵּגְלָה נִגְלִיתִי"? (שְׁמוּאֵל ב טו)
"הִרְוָאָה אֶתָּה"?; אִף זֶה הִיא קִימָת, וְכַךְ אָמַר
בְּלִבּוֹ: 'הִנֵּעֲשֶׂה חֶסֶד זֶה לְאַחֵר מֵה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא עוֹשֶׂה לִּי?': וְאִם-שָׂרָה הִבְתָּ-תִּשְׁעִים שָׁנָה.
הִיתָה כְּדַאי לֵילִד, וְאִף עַל פִּי שְׁדוּרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים
הָיוּ מוֹלִידִין בְּנֵי ת"ק שָׁנָה, בִּימֵי אַבְרָהָם נִתְמַעְטוּ
הַשָּׁנִים כְּכָר, וְכָא תְּשׁוּת כַּח בְּעוֹלָם, וְצֵא וְלִמַּד
מִעֲשֶׂרָה דִּירוֹת שְׁמֻנָּת וְעַד אַבְרָהָם שְׁמַהְרוּ
תוֹלְדוֹתֵיהֶן בְּנֵי ס' וּבְנֵי ע': (יח) לוֹ יִשְׁמַעְאֵל
יְחִיָּה. הִלּואִי שְׁיִחְיָה יִשְׁמַעְאֵל. אִינִי כְּדַאי לְקַבֵּל
מִתֵּן שְׂכָר כְּזֶה: יְחִיָּה לְפָנֶיךָ. יְחִיָּה בִּירְאָתָךְ, כְּמוֹ:
"הִתְחַלֵּף לְפָנֶי", פִּלַּח קִדְמִי: (יט) אֲבָל. לְשׁוֹן

הִזָּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת: כב וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל
 אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם כס"י: כג וַיִּקַּח אֲבָרָהָם
 אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת
 כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶףוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵית אֲבָרָהָם
 וַיַּמְלֵךְ אֶת־בָּשָׂר עַרְלָתָם בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה
 בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים כס"י: מפטיר כד וַאֲבָרָהָם
 בְּנֵי־תִשְׁעִים וַתֵּשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בָּשָׂר
 עַרְלָתוֹ כס"י: כה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶן־שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
 שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֵת בָּשָׂר עַרְלָתוֹ כס"י: כו בְּעֵצָם
 הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ כס"י:
 כז וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף
 מֵאֵת בֶּן־יָכָר נִמְלוּ אֹתוֹ: כפפ

כפ"ו פסוקים נמל"ו סימן

רש"י

(כב) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכניה, ולמדנו (כ"ד) שהצדיקים מרפכתו של מקום: (כג) בעצם היום. בו פיוס שנצטנה, פיוס ולא בלילה, לא נתירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים, ושל לא יהיו אויביו ובני דורו אומרים: 'אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום': וימל. לשון ויפעל: (כד) בהמלו. בהפעלו, כמו: (לעיל ב) "בהבראם": בהמלו. (נטל אברהם ספין ואחז בערלתו ורצה לחתף, והיה מתירא, שהיה זקן. מה עשה הקדוש ברוך הוא?

שְׁלַח יָדוֹ וְאָחֲזוּ עִמּוֹ, שְׁנָאֵמַר: "וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית", ל' לא נאמר, אלא "עמו", בראשית רבה רש"י ישן). (כה) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר: "את", לפי שלא היה חסר אלא חתוף בשר, שכתב נתמעה על ידי תשמיש, אבל ישמעאל שהיה ילד הזקק לחתף ערלה ולפרע המילה, לכך נאמר בו "את" (בראשית רבה): (כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו: חסלת פרשת לך לך

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְחִיִּים הֵינּוּ לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְּרַכִּינַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

הפטרת לך לך בישיעה פרק מ

מ כו לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דְרָכִי מִיְּהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטִי יַעֲבֹר:
כח הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵעָף וְלֹא יִיגַע
אִין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: כט נָתַן לֵיעָף כָּח וּלְאִין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה: לו יַעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגְעוּ
וּבַחֹרִים כָּשׁוּל יִכְשְׁלוּ: לא וְקוֹי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כָח יַעֲלוּ אֶבֶר כְּנָשִׁים יְרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ וְיָלְכוּ
וְלֹא יֵעָפּוּ:

מא א הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אֲיִים וְלֹאִים יַחֲלִיפוּ כָח יִגְשׁוּ אִין יִדְבְּרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה: כב מי
הַעִיר מִמּוֹזַח צִדִּיק יִקְרָאָהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לִפְנֵי גוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדֵּי יִתֵּן כְּעַפְרָא חֲרָבָא בְּקֶשׁ נִדְף
קִשְׁתּוֹ: כג יִרְדָּפֻם יַעֲבֹר שְׁלוֹם אֶרֶץ בְּרַגְלֵיו לֹא יָבוֹא: כד מִי־פָעַל וְעָשָׂה קָרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ
אֲנִי יְהוָה רֹאשׁוֹן וְאַתְּ אַחֲרָנִים אֲנִי־הוּא: כה רֹאֵי אֲיִים וַיִּירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ קָרְבוּ
וַיֵּאָתִיוּ: כו אִישׁ אֶת־רַעְהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחָיו יֹאמַר חֲזֹק: כז וַיַּחֲזֵק חֲרָשׁ אֶת־צִרְף מַחֲלִיק פְּטִישׁ
אֶת־הוֹלֵם פָּעַם אָמַר לְדָבֵק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקָהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יָמוּט: כח וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עֲבָדֵי
יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחִרְתִּיךָ זָרַע אֲבָרָהֶם אֲהַבִּי: כט אֲשֶׁר הַחֲזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ
קָרָאתִיךָ וָאָמַר לָךְ עֲבָדֵי־אַתָּה בְּחִרְתִּיךָ וְלֹא מֵאֲסָתִיךָ: לו אֶל־תִּירָא כִּי עַמּוֹד־אֲנִי
אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפְעֻזְתִּיךָ אֶפְתָּמְכָתִיךָ בִּימִין צִדְקִי: לא הֵן יִבְשׁוּ
וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנְּחָרִים בָּךְ יִהְיוּ כָאִין וַיֵּאבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבְךָ: לב תִּבְקָשׁם וְלֹא תִמָּצְאֻם אֲנָשֵׁי
מִצְתֶּיךָ יִהְיוּ כָאִין וּכְאֵפֶס אֲנָשֵׁי מִלַּחֲמָתֶךָ: לג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינְךָ הָאָמַר לָךְ
אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: לד אֶל־תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ נֹאם־יְהוָה
וַיִּגְאָלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: לו הִנֵּה שְׁמִתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ כָּעַל פִּיפּוֹת תְּדוּשׁ חָרִים וְתִדָּק

וּגְבָעוֹת כַּמֵּץ תֵּשִׂים: טו תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וּסְעָרָה תִּפְיֵץ אַתֶּם וְאַתָּה תִּגִּיל בִּיהוָה בְּקִדּוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֶמֶן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת
וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
הַנָּאֶמֶן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ
יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת לך-לך בערים שונות בעולם זמני יום ראשון ויום שישי

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת	
			מג"א		אדמו"ר										
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א			
אוסטריה וינה	6:12	6:19	7:59	8:02	8:56	9:00	9:50	9:53	9:50	17:09	17:00	17:40	17:31	16:42	17:47
אוסטרליה מלבורן	5:37	5:30	8:01	7:56	8:52	8:48	9:56	9:53	9:56	18:36	18:41	19:03	19:08	18:23	19:22
אוקראינה אודסה	6:14	6:20	8:03	8:06	8:59	9:02	9:54	9:55	9:54	17:15	17:06	17:45	17:36	16:48	17:51
אוק. דנייפרופטרובסק	5:57	6:05	7:44	7:47	8:42	8:45	9:36	9:38	9:36	16:54	16:45	17:25	17:16	16:27	17:31
אוקראינה ז'יטומיר	6:25	6:33	8:08	8:11	9:08	9:11	10:02	10:03	10:02	17:17	17:07	17:49	17:39	16:49	17:55
אוקראינה קייב	6:18	6:26	8:01	8:05	9:01	9:05	9:55	9:57	9:55	17:10	17:00	17:42	17:32	16:42	17:49
איטליה מילאנו	6:37	6:44	8:28	8:31	9:23	9:26	10:18	10:20	10:18	17:41	17:32	18:10	18:01	17:14	18:16
ארגנטינה ב. איירס	6:14	6:07	8:39	8:34	9:27	9:23	10:31	10:28	10:31	19:06	19:10	19:32	19:36	18:52	19:49
ארה"ב בולטימור	6:14	6:19	8:14	8:16	9:03	9:05	9:59	10:00	9:59	17:29	17:22	17:56	17:49	17:04	18:02
ארה"ב ברוקלין נ.י.	6:05	6:10	8:03	8:05	8:53	8:56	9:49	9:51	9:49	17:19	17:11	17:46	17:38	16:53	17:52
ארה"ב לוס אנג'לס	5:57	6:01	8:02	8:03	8:48	8:49	9:45	9:45	9:45	17:21	17:15	17:45	17:39	16:57	17:52
ארה"ב מיאמי	6:19	6:22	8:31	8:31	9:13	9:14	10:11	10:11	10:11	17:55	17:50	18:18	18:13	17:32	18:25
ארה"ב משיגן	6:43	6:49	8:39	8:41	9:30	9:33	10:25	10:27	10:25	17:54	17:46	18:21	18:14	17:28	18:28
ארה"ב ניו ג'רסי	6:05	6:11	8:04	8:06	8:54	8:56	9:50	9:51	9:50	17:20	17:13	17:47	17:40	16:55	17:53
ארה"ב ניו הייבן	6:02	6:08	7:59	8:01	8:50	8:52	9:46	9:46	9:46	17:14	17:06	17:41	17:33	16:48	17:47
ארה"ב שיקאגו	6:01	6:06	7:57	7:59	8:48	8:51	9:43	9:45	9:43	17:11	17:03	17:39	17:31	16:45	17:45
ברזיל סאן פאולו	5:35	5:31	8:01	7:58	8:44	8:41	9:47	9:44	9:47	18:11	18:13	18:33	18:36	17:55	18:47
ברזיל ריו דה ז'נרו	5:22	5:18	7:48	7:45	8:31	8:28	9:33	9:31	9:33	17:56	17:59	18:19	18:21	17:41	18:33
בריטניה לונדון	6:21	6:30	8:02	8:06	9:03	9:07	9:57	9:59	9:57	17:10	17:00	17:43	17:33	16:42	17:50
בריטניה מנצ'סטר	6:33	6:42	8:09	8:13	9:14	9:18	10:07	10:09	10:07	17:17	17:05	17:51	17:40	16:47	17:57
גרמניה פרנקפורט	6:45	6:53	8:28	8:32	9:28	9:31	10:22	10:23	10:22	17:37	17:27	18:10	18:00	17:09	18:16
ישראל באר שבע	5:43	5:46	7:50	7:51	8:35	8:36	9:32	9:32	9:32	17:11	17:06	17:35	17:30	16:48	17:42
ישראל חיפה	5:43	5:47	7:49	7:50	8:34	8:36	9:31	9:32	9:31	17:09	17:03	17:33	17:28	16:33	17:40
ישראל ירושלים	5:41	5:45	7:48	7:49	8:33	8:34	9:30	9:30	9:30	17:09	17:03	17:33	17:27	16:23	17:39
ישראל תל אביב	5:43	5:47	7:50	7:51	8:35	8:36	9:32	9:32	9:32	17:10	17:05	17:35	17:29	16:45	17:41
מולדובה קישינב	6:20	6:28	8:09	8:12	9:05	9:09	10:00	10:02	10:00	17:21	17:11	17:51	17:42	16:53	17:57
מקסיקו מקסיקו	6:30	6:32	8:46	8:46	9:26	9:26	10:24	10:24	10:24	18:14	18:10	18:36	18:32	17:52	18:43
סינגפור סינגפור	6:18	6:17	8:41	8:40	9:20	9:19	10:20	10:19	10:20	18:24	18:23	18:44	18:43	18:05	18:54
פולין ורשא	5:58	6:07	7:37	7:41	8:40	8:44	9:33	9:36	9:33	16:45	16:34	17:19	17:08	16:16	17:25
צרפת ליאון	6:55	7:02	8:46	8:49	9:41	9:44	10:36	10:37	10:36	17:58	17:49	18:28	18:19	17:31	18:34
צרפת פריז	7:09	7:16	8:55	8:58	9:53	9:56	10:47	10:49	10:47	18:05	17:55	18:36	18:27	17:37	18:42
קנדה טורונטו	6:29	6:35	8:24	8:26	9:16	9:19	10:11	10:13	10:11	17:37	17:29	18:06	17:58	17:11	18:12
קנדה מונטריאול	6:08	6:15	7:59	8:02	8:54	8:57	9:49	9:51	9:49	17:12	17:03	17:42	17:33	16:45	17:48
רוסיה מוסקבה	6:56	7:07	8:27	8:32	9:36	9:40	10:29	10:31	10:29	17:33	17:21	18:09	17:58	17:03	18:16
רוסיה רוסטוב	6:52	7:03	8:19	8:24	9:30	9:35	10:22	10:25	10:22	17:24	17:11	18:02	17:49	16:53	18:08
שווייץ ציריך	6:42	6:49	8:30	8:33	9:27	9:30	10:21	10:23	10:21	17:41	17:32	18:12	18:03	17:14	18:18

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחסות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00082
14/10/2007